

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Συνοδεία ατόμων με οπτική αναπηρία: Η
παράμετρος της αυτονομίας - Εκπαιδευτικές προεκτάσεις.»**

© Ευθύμιος Αγοραστός

Ιωάννινα, 2025

MASTERS THESIS

**"Guiding Individuals with Visual Impairments: The Parameter of
Autonomy – Educational Implications."**

© Efthymios Agorastos

Ioannina, 2025

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

«Συνοδεία ατόμων με οπτική αναπηρία: Η
παράμετρος της αυτονομίας - Εκπαιδευτικές προεκτάσεις.»

© Ευθύμιος Αγοραστός

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

1. Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος,

Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

2. Μορφίδη Ελένη,

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

3. Κυπριωτάκη Μαρία,

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΠΕ, Παν. Κρήτης

Αφιερώνεται

σε όσες και όσους πορεύονται δίπλα σε άλλους,
με σεβασμό, ευαισθησία και πίστη στις δυνατότητές τους.

Σε εκείνους που κατανοούν
ότι η συνοδεία δεν σημαίνει καθοδήγηση,
αλλά παρουσία που στηρίζει, όχι που υποκαθιστά.

Και σε όλους εκείνους τους ανθρώπους
που μου έδειξαν —άμεσα ή έμμεσα—
πως η αυτονομία δεν είναι απλώς στόχος,
αλλά τρόπος να βλέπεις και να σχετίζεσαι με τον κόσμο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αυτονομία αποτελεί θεμελιώδη διάσταση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ποιότητας ζωής, ειδικά για τα άτομα με οπτική αναπηρία, τα οποία αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια στην καθημερινή τους δραστηριότητα. Παρά τη σημασία της, η σχετική βιβλιογραφία επικεντρώνεται κυρίως στην εμπειρία των ατόμων με αναπηρία χωρίς να εξετάζει επαρκώς τη συμβολή της σχέσης τους με τους συνοδούς ή εκπαιδευτές κινητικότητας. Υφίσταται, επομένως, ένα σαφές ερευνητικό κενό ως προς την κατανόηση των κοινωνικών και διαπροσωπικών παραμέτρων που επηρεάζουν την ανάπτυξη της αυτονομίας.

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό, διερευνώντας τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους σχετικά με τη συνοδεία, την αυτονομία και την καθημερινή διαχείριση. Ειδικότερα, στόχος της έρευνας είναι να αναλυθεί πώς η σχέση συνοδού-ατόμου με αναπηρία επηρεάζει την αίσθηση ελέγχου, ανεξαρτησίας και αυτοαποτελεσματικότητας, και με ποιον τρόπο παράγοντες όπως η προσβασιμότητα, η τεχνολογία και η κοινωνική αποδοχή συμβάλλουν ή παρεμποδίζουν αυτή τη διαδικασία.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι ποιοτική, με συλλογή δεδομένων μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων από δύο ομάδες: ζευγάρια συνοδών και ατόμων με οπτική αναπηρία και άτομα χωρίς σταθερό συνοδό. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε με βάση τη Θεμελιωμένη Θεωρία, εστιάζοντας στην ανάδειξη θεματικών κατηγοριών και κεντρικών εννοιών που αναδύονται από τα ίδια τα δεδομένα.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι η ανάγκη για συνοδεία δεν είναι ομοιόμορφη, αλλά εξαρτάται από παράγοντες όπως η γνώση χρήσης λευκού μπαστουνιού, η προσβασιμότητα του περιβάλλοντος, και η ποιότητα της σχέσης με τον συνοδό. Η αυτονομία παρουσιάζεται ως ένα συνεχές (continuum), όπου το άτομο με οπτική αναπηρία μεταβαίνει μεταξύ εξάρτησης και ανεξαρτησίας ανάλογα με το υποστηρικτικό πλαίσιο. Οι θετικές σχέσεις συνοδείας, βασισμένες στην εμπιστοσύνη και την ανοιχτή επικοινωνία, ενισχύουν την αυτοπεποίθηση, την κινητικότητα και την καθημερινή λειτουργικότητα των ατόμων με αναπηρία.

Καταλήγοντας, η μελέτη συμβάλλει θεωρητικά και πρακτικά στην κατανόηση της έννοιας της αυτονομίας, προτείνοντας ένα εργαλείο αξιολόγησης της και εντοπίζοντας

προτεραιότητες για μελλοντικές παρεμβάσεις στην εκπαίδευση συνοδών και στη διαμόρφωση προσβάσιμων πολιτικών. Η θεώρηση της αυτονομίας ως δυναμικού και σχεσιακού φαινομένου προσφέρει νέες προοπτικές για την ένταξη των ατόμων με οπτική αναπηρία στην κοινωνία με όρους ισότητας και αξιοπρέπειας.

Λέξεις – κλειδιά: Οπτική αναπηρία, Συνοδοί, Αυτονομία, Προσβασιμότητα

ABSTRACT

Autonomy constitutes a fundamental aspect of human dignity and quality of life, particularly for individuals with visual impairments, who often face numerous challenges in navigating daily life. Despite its significance, the existing literature has largely focused on the personal experiences of people with disabilities, with limited attention to the role of their relationship with guides or mobility trainers. This indicates a clear research gap in understanding how interpersonal and social dynamics shape the development of autonomy.

This study aims to address this gap by exploring the lived experiences and perceptions of individuals with visual impairments and their sighted companions regarding autonomy, guidance, and everyday life. Specifically, it investigates how the companion–individual relationship affects the sense of independence, decision-making capacity, and self-efficacy, while also examining the impact of accessibility, technological tools, and social attitudes on this process.

A qualitative research design was adopted, utilizing semi-structured interviews with two participant groups: matched dyads (individuals with visual impairments and their companions) and visually impaired individuals without permanent companions. Data analysis followed the principles of Grounded Theory, allowing key categories and concepts to emerge inductively from participants' narratives.

The findings reveal that the need for assistance varies significantly and is influenced by factors such as white cane usage, environmental accessibility, and the nature of the companion relationship. Autonomy emerges as a continuum, with individuals moving fluidly between dependence and independence depending on the context. Positive companionships, grounded in trust and open communication, enhance self-confidence, mobility, and daily functioning.

In conclusion, this study makes both theoretical and practical contributions by providing a nuanced understanding of autonomy as a relational and dynamic construct. It proposes an original tool for assessing autonomy and highlights the need for targeted educational initiatives for companions and mobility educators. Ultimately, it advocates for inclusive

policies that promote equal participation of visually impaired individuals in all areas of social life.

Keywords: Visual impairment, Guides, Autonomy, Accessibility

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας αποτελεί για μένα ένα σημαντικό επιστημονικό και προσωπικό ταξίδι, το οποίο δεν θα ήταν δυνατό χωρίς την πολύτιμη συμβολή ορισμένων ανθρώπων, στους οποίους αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή μου κ. Σπυρίδωνα - Γεώργιο Σούλη, επιβλέποντα της εργασίας, για την εμπιστοσύνη, την καθοδήγηση και την αμέριστη υποστήριξη που μου προσέφερε σε όλη τη διάρκεια της πορείας μου. Η οξυδέρκεια, η ευγένεια και η παιδαγωγική του στάση αποτέλεσαν για μένα σημείο αναφοράς και έμπνευσης.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω επίσης στην κα Ελένη Μορφίδη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια και στην κα Μαρία Κυπριωτάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια για τη συμμετοχή τους στην τριμελή επιτροπή και για τις σημαντικές παρατηρήσεις και παρεμβάσεις τους, που συνέβαλαν ουσιαστικά στην εξέλιξη της εργασίας. Η επιστημονική τους ματιά και η υποστηρικτική τους στάση αποτέλεσαν πολύτιμο στήριγμα.

Οφείλω επίσης να ευχαριστήσω από καρδιάς τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα. Με γενναιοδωρία και ειλικρίνεια μοιράστηκαν τις εμπειρίες τους, προσφέροντάς μου τη δυνατότητα να προσεγγίσω με σεβασμό και αυθεντικότητα ένα τόσο ευαίσθητο και ουσιαστικό θέμα.

Τέλος, νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και τους φίλους μου, που στάθηκαν δίπλα μου με διακριτικότητα, κατανόηση και πίστη. Η παρουσία και η στήριξή τους υπήρξαν η δύναμη που με κράτησε σταθερό και προσηλωμένο στους στόχους μου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Σύνοψη των απαντήσεων

Πίνακας 2: Βαθμολόγηση Υπο-Θεματικών για την Αυτονομία

Πίνακας 3: Παράδειγμα υπολογισμού

Πίνακας 4: Βαθμολογίες συμμετεχόντων

Πίνακας 5α : Βαθμολογία συμμετεχόντων

Πίνακας 5β : Βαθμολογία συμμετεχόντων

Πίνακας 6: Κλίμακα αξιολόγησης 0-5

Πίνακας 7: Εργαλείο αξιολόγησης της αυτονομίας

Πίνακας 8: Συμμετέχοντες στο ζευγαρωτό δείγμα

Πίνακας 9: Συμμετέχοντες στην Ομάδα Σύγκρισης

Πίνακας 10: Ατομικά στοιχεία εκπαιδευτριας κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης

Πίνακας 11: Σύμβολα μετεγγραφής – Σημειογραφία

Πίνακας 12: Απαντήσεις των συνοδών

Πίνακας 13α : Υπολογισμός των τιμών των συμμετεχόντων

Πίνακας 13β: Βαθμολογία (υπολογισμός τιμών)

Πίνακας 14: Εργασιακή απασχόληση συμμετεχόντων με οπτική αναπηρία

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Η παράμετρος της σχέσης

Σχήμα 2: Η παράμετρος της προσβασιμότητας

Σχήμα 3: Η παράμετρος της αυτονομίας

Σχήμα 4: Κωδικοί και επιμέρους θεματικές

Σχήμα 5: Γραμμικό Συνεχές της Αυτονομίας

Σχήμα 6: Το συνεχές της αυτονομίας

Σχήμα 7: Το συνεχές της αυτονομίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ένταξη και η ανεξαρτησία των ατόμων με οπτική αναπηρία αποτελούν ζητήματα μείζονος σημασίας στη σύγχρονη κοινωνία, καθώς επηρεάζουν την ποιότητα ζωής, την αυτονομία και τη συμμετοχή τους σε κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες. Παρά τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις θεσμικές παρεμβάσεις, τα άτομα αυτά συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις στην καθημερινότητά τους, ειδικά σε θέματα μετακίνησης, εκπαίδευσης, εργασίας και κοινωνικών σχέσεων. Επιπλέον, η σχέση τους με τους συνοδούς – είτε πρόκειται για επαγγελματίες είτε για άτομα από τον στενό οικογενειακό ή κοινωνικό τους κύκλο – διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αίσθηση αυτονομίας και ανεξαρτησίας που βιώνουν.

Η παρούσα μελέτη διαρθρώνεται σε δύο βασικές ενότητες: την Εννοιολογική Οριοθέτηση και το Ερευνητικό Μέρος. Στην πρώτη ενότητα επιχειρείται η θεωρητική θεμελίωση του ζητήματος μέσα από τη διερεύνηση κρίσιμων εννοιών, καθώς και η επισκόπηση της υφιστάμενης βιβλιογραφίας. Αρχικά, γίνεται αναλυτική παρουσίαση της έννοιας της οπτικής αναπηρίας, των σχετικών όρων, του ρόλου των συνοδών και της σημασίας των σκύλων οδηγών. Στη συνέχεια, εξετάζεται η φύση των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ ατόμου με οπτική αναπηρία και συνοδού, με έμφαση στη διαμόρφωση των σχέσεων μέσω φιλο-κοινωνικών συμπεριφορών, τη σημασία της μη λεκτικής επικοινωνίας και την ισορροπία μεταξύ ανεξαρτησίας και αλληλεξάρτησης.

Ένα σημαντικό μέρος της ενότητας αφιερώνεται στην ανάλυση της προσβασιμότητας, όπου διερευνάται τόσο η καθημερινότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία όσο και η συμβολή του κοινωνικού περιγύρου στη διευκόλυνση ή την παρεμπόδιση της ανεξαρτησίας τους. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στις βοηθητικές τεχνολογίες και πρακτικές, όπως το λευκό μπαστούνι και οι σκύλοι οδηγοί, καθώς και στις δυνατότητες που παρέχουν οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις για τη βελτίωση της αυτονομίας. Παράλληλα, εξετάζεται η επαγγελματική ικανοποίηση και η αυτο-αποτελεσματικότητα των συνοδών, καθώς και η σχέση αυτών των παραγόντων με την ανεξαρτησία των ατόμων με οπτική αναπηρία. Η πρώτη ενότητα ολοκληρώνεται με μια εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση, στην οποία καταγράφονται ζητήματα σχετικά με τη σχέση συνοδού-ατόμου με οπτική αναπηρία, ο ρόλος των εκπαιδευτών κινητικότητας και προσανατολισμού, τα προβλήματα

προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους, η συμβολή της τεχνολογίας στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της αυτονομίας, καθώς και η αίσθηση της αυτο-αποτελεσματικότητας των συνοδών και φροντιστών.

Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στο ερευνητικό μέρος της μελέτης. Αρχικά, παρουσιάζονται οι ερευνητικοί στόχοι και ερωτήματα, το δείγμα της έρευνας και τα εργαλεία συλλογής δεδομένων, ενώ περιγράφεται η μέθοδος θεματικής ανάλυσης και κωδικοποίησης που χρησιμοποιήθηκε. Στη συνέχεια, αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την επεξεργασία των δεδομένων και ακολουθεί η συζήτηση των ευρημάτων, η σύγκρισή τους με την υφιστάμενη βιβλιογραφία και η διατύπωση βασικών συμπερασμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, αναλύονται επίσης οι περιορισμοί της έρευνας και προτείνονται κατευθύνσεις για μελλοντικές μελέτες, με στόχο την περαιτέρω διερεύνηση θεμάτων που σχετίζονται με την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία και τη βελτίωση της σχέσης τους με τους συνοδούς.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με την παρουσίαση εκπαιδευτικών προτάσεων που στοχεύουν στην ενίσχυση της ποιότητας ζωής και της ανεξαρτησίας των ατόμων με οπτική αναπηρία, τόσο σε επίπεδο εκπαιδευτικής πολιτικής όσο και σε επίπεδο κοινωνικής παρέμβασης. Η έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλει στην κατανόηση των εμπειριών και των αντιλήψεων των ατόμων αυτών, αναδεικνύοντας τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν και προτείνοντας στρατηγικές που θα συμβάλουν στη βελτίωση της καθημερινότητάς τους. Μέσα από την ανάλυση της σχέσης τους με τους συνοδούς και τη διερεύνηση της συμβολής των νέων τεχνολογιών, η παρούσα εργασία επιδιώκει να προσφέρει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των παραγόντων που επηρεάζουν την αυτονομία και την κοινωνική ένταξη των ατόμων με οπτική αναπηρία.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ.....	18
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΗΣ	
 ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ	18
1.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός της Οπτικής Αναπηρίας	18
1.2 Συναφείς όροι	23
1.3 Ο συνοδός ατόμων με Οπτική Αναπηρία και ο ρόλος του	26
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΝΟΔΟΥ	
 ΚΑΙ ΑΤΟΜΟΥ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	31
2.1 Οι ανθρώπινες σχέσεις – Τι είναι μια «σχέση»;	31
2.2 Σχηματισμός των σχέσεων μέσω φιλο-κοινωνικών συμπεριφορών	33
2.3 Η μη-λεκτική επικοινωνία	35
2.4 Ανεξαρτησία και αλληλεξάρτηση	38
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ	
 ΑΝΑΠΗΡΙΑ.....	40
3.1 Εννοιολόγηση και Προσδιορισμός της προσβασιμότητας των ατόμων με Οπτική	
Αναπηρία	40
3.2 Η προσβασιμότητα στην καθημερινότητα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία.....	42
3.3 Ο κοινωνικός περίγυρος και η συμβολή του στην προσβασιμότητα	44

3.4 Προσβασιμότητα μέσω βοηθητικών τεχνολογιών – Το λευκό μπαστούνι.....	45
3.5 Οι σκύλοι οδηγοί.....	47
3.6 Προσβασιμότητα μέσω νέων τεχνολογιών	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΥΤΟ-ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΥΝΟΔΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	52
4.1 Το αίσθημα της αυτό-αποτελεσματικότητας και της επαγγελματικής ικανοποίησης του βλέποντος συνοδού	52
4.2 Η αυτονομία των ατόμων με Οπτική Αναπηρία.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΡΕΥΝΩΝ	56
5.1 Ζητήματα σχετικά με την σχέση μεταξύ συνοδού και ατόμου με Οπτική Αναπηρία	56
5.2 Ο ρόλος των εκπαιδευτών Κινητικότητας και Προσανατολισμού	56
5.3 Θέματα προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους	57
5.4 Η συμβολή της τεχνολογίας στην προσβασιμότητα και την ανεξαρτησία.....	58
5.5 Η αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας των συνοδών και φροντιστών	59
5.6 Η σημασία της αυτονομίας στα άτομα με αναπηρία όρασης.....	60
ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	62
6.1 Σχετικά με την παρούσα έρευνα	62
6.2 Στόχοι της έρευνας.....	63
6.3 Ερευνητικά ερωτήματα.....	64
6.4 Επιστημολογική οπτική και μέθοδος.....	65
6.5 Ερευνητικός πληθυσμός – Δείγμα	66
6.5.1 Ζευγαρωτό δείγμα	66
6.5.2 Ομάδα σύγκρισης.....	66
6.5.3 Η εκπαιδευτρια κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης	67

6.5.4	<i>Η επιλογή των συμμετεχόντων</i>	67
6.6	Συλλογή των δεδομένων	68
6.6.1	<i>Ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις</i>	68
6.6.2	<i>Ποσοτική ανάλυση</i>	68
6.7	Ερευνητική διαδικασία	68
6.7.1	<i>Οδηγοί συνέντευξης</i>	68
6.7.2	<i>Ενημέρωση συμμετεχόντων</i>	72
6.7.3	<i>Διεξαγωγή της έρευνας</i>	72
6.8	Δεοντολογία της έρευνας	73
6.9	Ανάλυση των δεδομένων	73
6.9.1	<i>Προετοιμασία</i>	73
6.9.2	<i>Κωδικοποίηση</i>	74
6.9.3	<i>Κορεσμός των δεδομένων</i>	76
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	78
7.1	<i>Η σχέση συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία</i>	78
7.2	<i>Προσβασιμότητα</i>	88
7.3	<i>Αυτό-αποτελεσματικότητα και επαγγελματική εξουθένωση συνοδών</i>	108
7.4	<i>Αυτονομία</i>	110
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	117
8.1	<i>Συζήτηση ευρημάτων</i>	117
8.2	<i>Παρουσίαση του Συνεχούς της Αυτονομίας</i>	130
8.2.1	<i>Θεωρητική Τεκμηρίωση της Έννοιας της Αυτονομίας</i>	130
8.2.2	<i>Το Συνεχές της Αυτονομίας: Μια Θεωρητική Σύνθεση</i>	131
8.2.3	<i>Πρακτική εφαρμογή</i>	136
8.3	<i>Το Συνεχές της Αυτονομίας</i>	151
8.3.1	<i>Παρουσίαση Αποτελεσμάτων</i>	155

8.4 Ενσωμάτωση του συνεχούς της αυτονομίας στη συζήτηση.....	160
8.5 Συμπεράσματα της παρούσας έρευνας.....	162
8.6 Περιορισμοί της έρευνας	164
8.7 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα	165
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ – ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ	
ΕΡΕΥΝΑΣ.....	167
9.1 Εκπαιδευτική πρόταση: Παρουσίαση Εργαλείου Αξιολόγησης Αυτονομίας	167
9.1.1 Θεωρητικό Υπόβαθρο και Στόχοι του Εργαλείου Αξιολόγησης Αυτονομίας	167
9.1.2 Στόχοι του Εργαλείου.....	167
9.2 Ερευνητικό Εργαλείο Αξιολόγησης της Αυτονομίας - Πίνακας Ερωτήσεων και	
Κλίμακα Αξιολόγησης.....	168
9.3 Εκπαιδευτικές προεκτάσεις - Συνοψίζοντας.....	170
9.4 Συμβολή της έρευνας	172
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	174
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	176
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	203

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ

1.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός της Οπτικής Αναπηρίας

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.), τουλάχιστον 2,2 δισεκατομμύρια άνθρωποι παρουσιάζουν προβλήματα στην όραση. Σε τουλάχιστον 1 δισεκατομμύριο - ή σχεδόν στις μισές - από τις συνολικές περιπτώσεις που καταγράφει ο Π.Ο.Υ., η διαταραχή της όρασης θα μπορούσε να είχε προληφθεί ή δεν έχει ακόμη αντιμετωπιστεί (WHO, 2023).

Μεταξύ αυτού του 1 δισεκατομμυρίου ανθρώπων, οι κυριότερες παθήσεις που προκαλούν διαταραχή της όρασης ή τύφλωση είναι ο καταρράκτης (94 εκατομμύρια), το διαθλαστικό σφάλμα (88,4 εκατομμύρια), η ηλικιακή εκφύλιση της ωχράς κηλίδας (8 εκατομμύρια), το γλαύκωμα (7,7 εκατομμύρια), η διαβητική αμφιβληστροειδοπάθεια (3,9 εκατομμύρια) (GBD 2019 Blindness and Vision Impairment Collaborators, & Vision Loss Expert Group of the Global Burden of Disease Study, 2021). Η κύρια πάθηση που προκαλεί βλάβη της κοντινής όρασης είναι η πρεσβυωπία (826 εκατομμύρια) (Fricke et al., 2018).

Όσον αφορά τις περιφερειακές διαφορές, ο επιπολασμός της διαταραχής της όρασης σε μακρινές αποστάσεις, στις περιοχές χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος εκτιμάται ότι είναι 4 φορές υψηλότερος από ό,τι στις περιοχές υψηλού εισοδήματος (GBD 2019 Blindness and Vision Impairment Collaborators, & Vision Loss Expert Group of the Global Burden of Disease Study, 2021). Όσον αφορά την κοντινή όραση, τα ποσοστά της ιατρικά μη διορθωμένης οπτικής διαταραχής εκτιμάται ότι είναι μεγαλύτερα από 80% στη δυτική, ανατολική και κεντρική υποσαχάρια Αφρική, ενώ τα συγκριτικά ποσοστά στις περιοχές υψηλού εισοδήματος της Βόρειας Αμερικής, της Αυστραλασίας, της δυτικής Ευρώπης και της Ασίας-Ειρηνικού φέρονται να είναι χαμηλότερα από 10% (Fricke et al., 2018). Παράγοντες όπως η αύξηση και η γήρανση του πληθυσμού αναμένεται να αυξήσουν τον

κίνδυνο να αποκτήσουν περισσότερα άτομα προβλήματα όρασης, σύμφωνα με τον Π.Ο.Υ. (WHO, 2023).

Η διεθνής βιβλιογραφία αποδέχεται πως «τύφλωση» θεωρείται η εξασθένηση της οπτικής λειτουργίας κάτω του ορίου που έχει τεθεί από τους επίσημους υγειονομικούς φορείς. Με την αυστηρή έννοια, τύφλωση ορίζεται ως η κατάσταση πλήρους έλλειψης όρασης και από τα δύο μάτια. Ωστόσο, χρησιμοποιείται συνήθως ως σχετικός όρος για να υποδηλώσει την οπτική εξασθένηση ή χαμηλή όραση που ακόμη και με γυαλιά οράσεως, φακούς επαφής, φάρμακα ή χειρουργική επέμβαση ένα άτομο εξακολουθεί να μην μπορεί να δει σωστά (Dahl, 2016). Ομοίως, πρόκειται για μια σωματική, ψυχιατρική, διανοητική ή αισθητηριακή βλάβη, είτε προσωρινή είτε μόνιμη, υπό την προϋπόθεση ότι διαρκεί για ορισμένο χρονικό διάστημα που περιορίζει την ικανότητα εκτέλεσης ενός ή περισσότερων βασικών δραστηριοτήτων της καθημερινής ζωής. Αυτές μπορεί να προκαλούνται ή να επιδεινώνονται από το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον (Fasina & Ajaiyeoba, 2003; Ishtiaq et al., 2016; Catana et al., 2017).

Στην συνέχεια, παρατίθεται εννοιολογική οριοθέτηση της οπτικής αναπηρίας όπως αυτή ορίσθηκε και δημοσιεύθηκε από τον Π.Ο.Υ. και το Διεθνές Σύστημα Αξιολόγησης Ασθενειών (ICD-11).

Ο Π.Ο.Υ. ορίζει την οπτική αναπηρία ως μια κατάσταση που κυμαίνεται από την μέτρια απώλεια της οπτικής ικανότητας έως και την ολική τύφλωση. Οι κατηγορίες της οπτικής αναπηρίας βασίζονται στη **διαθλαστική (ή οπτική) οξύτητα** (visual acuity) και το **οπτικό πεδίο**. Επομένως, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση της εννοιολόγησης αμφοτέρων των προαναφερθέντων ορών, με στόχο να διασαφηνιστούν οι μετέπειτα ορισμοί.

Αρχικά,

η οπτική οξύτητα εκφράζεται συνήθως ως ένας λόγος, όπως 6/6 ή 20/20, ο οποίος καταδεικνύει τις επιτυχημένες προσπάθειες κατονομασίας των αντικειμένων (αριθμών, γραμμάτων) που βρίσκονται σε ορισμένοι απόσταση από έναν πίνακα κατά την εξέταση σε οφθαλμίατρο. Ο πρώτος αριθμός του λόγου αναφέρεται στην απόσταση από τον πίνακα (σε μέτρα ή πόδια) και ο δεύτερος

αριθμός αναφέρεται στην απόσταση από την οποία ένα άτομο με "φυσιολογική" όραση μπορεί να δει το ίδιο αντικείμενο (WHO, 2019).

Για παράδειγμα, ο δείκτης 6/6 (ή 20/20) σημαίνει ότι το άτομο μπορεί να διακρίνει λεπτομέρειες από 6 μέτρα (ή 20 πόδια) με την ίδια ακρίβεια όπως ένα άτομο με φυσιολογική όραση. Επομένως, ως καλή οπτική οξύτητα δύναται να θεωρηθεί η 6/6 ή 20/20, που θεωρείται φυσιολογική για ένα άτομο χωρίς κάποια οφθαλμική πάθηση. Από την άλλη, μέτρια οπτική οξύτητα θεωρείται η ανεπιτυχής κατονομασία και αναγνώριση όλων των αντικειμένων, όπως 6/12, 6/18, που δείχνουν ότι το άτομο έχει μειωμένη ικανότητα να δει καθαρά. Η οπτική οξύτητα επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως οι διαθλαστικές ανωμαλίες (μυωπία, υπερμετρωπία, αστιγματισμός), παθήσεις του αμφιβληστροειδούς, και άλλες οφθαλμικές ασθένειες (Colenbrander, 2002; WHO, 2019).

Συνεχίζοντας,

το οπτικό πεδίο αναφέρεται στην έκταση του χώρου που μπορεί να αντιληφθεί ένα άτομο χωρίς να κινήσει τα μάτια του. Συγκεκριμένα, περιλαμβάνει όλα όσα μπορεί να δει κανείς όταν κοιτάζει ευθεία μπροστά, συμπεριλαμβανομένων των αντικειμένων στα πλάγια, που υπάγονται δηλαδή στην περιφερειακή όραση (American Academy of Ophthalmology, 2021).

Σύμφωνα, λοιπόν, με τον ΠΟΥ:

- **Μέτρια οπτική αναπηρία:** Διαγιγνώσκεται όταν η οπτική οξύτητα στο καλύτερο μάτι είναι μεταξύ 6/18 και 6/60.
- **Σοβαρή οπτική αναπηρία:** Διαγιγνώσκεται όταν η οπτική οξύτητα είναι μεταξύ 6/60 και 3/60.
- **Τύφλωση:** Διαγιγνώσκεται όταν η οπτική οξύτητα είναι μικρότερη από 3/60 ή το οπτικό πεδίο είναι μικρότερο από 10 μοίρες (WHO, 2019).

Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τον ICD-11, η οπτική αναπηρία ταξινομείται στις εξής κατηγορίες:

- **Μέτρια απώλεια όρασης** (μεταξύ 6/18 και 6/60 οπτική οξύτητα).

- **Σοβαρή απώλεια όρασης** (μεταξύ 6/60 και 3/60).
- **Ολική απώλεια όρασης ή τύφλωση** (λιγότερο από 3/60).
- Η κατάσταση μπορεί επίσης να περιλαμβάνει **απώλεια περιφερειακής όρασης** (οπτικό πεδίο μικρότερο από 10 μοίρες) (WHO, 2022).

Στην συζήτηση περί οπτικής αναπηρίας, δύο κυρίαρχα μοντέλα έρχονται στο προσκήνιο: το *ιατρικό μοντέλο* και το *κοινωνικό μοντέλο* της αναπηρίας. Αυτά τα πλαίσια διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία αντιλαμβάνεται και ανταποκρίνεται στην αναπηρία, επηρεάζοντας τις πολιτικές, τις υπηρεσίες και τις στάσεις απέναντι στα άτομα με οπτική αναπηρία.

Το *ιατρικό μοντέλο* αντιμετωπίζει την οπτική αναπηρία κυρίως ως μια φυσική κατάσταση που απαιτεί κάποια ιατρική θεραπεία. Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, η αναπηρία θεωρείται ως προσωπική τραγωδία ή ανεπάρκεια που πρέπει να «διορθωθεί» μέσω ιατρικής παρέμβασης, όπως χειρουργικές επεμβάσεις ή υποστηρικτικές τεχνολογίες (Oliver, 1996). Η θεώρηση αυτή, με άλλα λόγια, αναγνωρίζει την αναπηρία ως μια «παθολογική» μορφή και κατ' επέκταση αντιμετωπίζει το άτομο με αναπηρία ως «μη υγιές», ως «μη φυσιολογικό» (Σούλης, 2020). Η εστίαση εδώ είναι στη διάγνωση και την αντιμετώπιση της «προβληματικής κατάστασης» του ατόμου, ώστε να το βοηθήσει να προσαρμοστεί κοινωνικά ή να ξεπεράσει την κατάστασή του. Το μοντέλο αυτό έχει βαθιές ρίζες στις παραδοσιακές ιατρικές πρακτικές και πρακτικές αποκατάστασης, οι οποίες στοχεύουν στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη επαναφορά των ατόμων σε μια «φυσιολογική» κατάσταση (Finkelstein, 1980).

Ωστόσο, το *ιατρικό μοντέλο* έχει επικριθεί για την εξατομίκευση του προβλήματος, καθώς εντοπίζει το ζήτημα της αναπηρίας με επίκεντρο και «κύριο υπαίτιο» άτομο και δεν λαμβάνει υπόψη του εξωτερικούς παράγοντες (Barnes & Mercer, 2003). Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε στιγματισμό, καθώς τα άτομα μπορεί να αισθάνονται ανεπαρκή εάν η οπτική τους αναπηρία δεν μπορεί να θεραπευτεί ή να διορθωθεί πλήρως. Επιπλέον, η προσέγγιση αυτή συχνά παραβλέπει τα ευρύτερα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και συμπεριφορικά εμπόδια που επιδεινώνουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία (Shakespeare, 2006) και αναπηρίες γενικότερα.

Αντίθετα, το *κοινωνικό μοντέλο* υποστηρίζει ότι η αναπηρία δεν αποτελεί εγγενές πρόβλημα του ατόμου αλλά μάλλον αποτέλεσμα του τρόπου οργάνωσης της κοινωνίας. Κατανοεί, θα λέγαμε, την αναπηρία σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο και επιχειρεί να την προσδιορίσει με κοινωνικούς όρους στο πλαίσιο μιας συνδιαλλαγής και συνεξάρτησης μεταξύ ατόμου και κοινότητας (Σούλης, 2020). Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία -όπως τα μη προσβάσιμα κτίρια, η έλλειψη πινακίδων Braille ή οι συμπεριφορές διακρίσεων- είναι αυτά που πραγματικά τα «καθιστούν ανάπηρα» (Oliver, 1996). Εστιάζοντας σε αυτά τα κοινωνικά εμπόδια, το κοινωνικό μοντέλο μετατοπίζει την προσοχή από το άτομο στις δομές και τα συστήματα που πρέπει να αλλάξουν. Το μοντέλο αυτό υποστηρίζει την άρση των φυσικών, επικοινωνιακών και συμπεριφορικών εμποδίων προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία (Barnes & Mercer, 2003), θεωρώντας, έτσι, την αναπηρία ως ένα «κοινωνικό κατασκεύασμα».

Το κοινωνικό μοντέλο δίνει έμφαση στα δικαιώματα και τις δυνατότητες των ατόμων με οπτική αναπηρία, ενθαρρύνοντας την κοινωνία να προσαρμόζεται στις ανάγκες τους αντί να απαιτεί από τα άτομα να προσαρμοστούν σε ένα περιοριστικό περιβάλλον (Finkelstein, 1980). Παρ' όλα αυτά, οι επικριτές του κοινωνικού μοντέλου υποστηρίζουν ότι μπορεί μερικές φορές να παραβλέπει τις πραγματικές προκλήσεις που θέτουν οι ίδιες οι οπτικές αναπηρίες, όπως ο πόνος, η κόπωση ή οι λειτουργικοί περιορισμοί που δεν μπορούν να επιλυθούν μόνο με περιβαλλοντικές αλλαγές (Shakespeare, 2006).

Μια πιο διαφοροποιημένη κατανόηση της οπτικής αναπηρίας μπορεί να βρεθεί σε πλαίσια όπως η Διεθνής Ταξινόμηση της Λειτουργικότητας, της Αναπηρίας και της Υγείας (ICF) του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, η οποία ενσωματώνει τόσο ιατρικές όσο και κοινωνικές προοπτικές. Το ICF αναγνωρίζει ότι, ενώ οι βλάβες μπορεί να έχουν ιατρική βάση, η εμπειρία της αναπηρίας διαμορφώνεται από κοινωνικούς και συγκυριακούς παράγοντες, γεγονός που υποδηλώνει ότι συχνά είναι απαραίτητος ένας συνδυασμός προσεγγίσεων (WHO, 2001).

Συμπερασματικά, ενώ το ιατρικό μοντέλο επικεντρώνεται στη θεραπεία και την ατομική προσαρμογή, το κοινωνικό μοντέλο υποστηρίζει τις συστημικές αλλαγές για την προώθηση της ένταξης. Και τα δύο μοντέλα προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις, αλλά μια

ολοκληρωμένη προσέγγιση που αντιμετωπίζει τόσο τις ιατρικές ανάγκες των ατόμων όσο και τα κοινωνικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν μπορεί να προσφέρει τις πιο αποτελεσματικές λύσεις για την υποστήριξη των ατόμων με προβλήματα όρασης.

1.2 Συναφείς όροι

Εκτός των εννοιών της τύφλωσης, της μερικής οράσεως και του οπτικού πεδίου για τα οποία παρετέθη εννοιολόγηση παραπάνω, υπάρχουν επιπλέον συναφείς όροι που χρησιμοποιούνται ευρέως βιβλιογραφικά στην περίπτωση της οπτικής αναπηρίας, οι οποίοι σχετίζονται με διάφορες πτυχές της όρασης και της απώλειας της οπτικής ικανότητας. Ορισμένοι από αυτούς περιλαμβάνουν:

- ***Διαθλαστικά σφάλματα (Refractive Errors)***

Τα διαθλαστικά σφάλματα, όπως η μυωπία, η υπερμετρωπία και ο αστιγματισμός, είναι διαταραχές στην ικανότητα του ματιού να εστιάζει το φως σωστά στον αμφιβληστροειδή. Αυτά τα σφάλματα μπορούν να διορθωθούν με γυαλιά, φακούς επαφής ή χειρουργικές επεμβάσεις, αλλά αν παραμείνουν αδιόρθωτα, μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση της οπτικής οξύτητας και οπτική αναπηρία (Holden et al., 2016).

- ***Αμφιβληστροειδοπάθεια (Retinopathy)***

Η αμφιβληστροειδοπάθεια είναι μια νόσος του αμφιβληστροειδούς, συχνά προκαλούμενη από τον διαβήτη (διαβητική αμφιβληστροειδοπάθεια) ή την υπέρταση, και μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρή απώλεια όρασης. Είναι μια από τις κύριες αιτίες τύφλωσης παγκοσμίως (Cheung et al., 2010).

- ***Κεντρική και περιφερειακή όραση (Central and Peripheral Vision)***

Η κεντρική όραση είναι η ικανότητα να βλέπει κανείς λεπτομέρειες απευθείας μπροστά του, ενώ η περιφερειακή όραση αφορά το πλάγιο οπτικό πεδίο. Ασθένειες όπως η ηλικιακή εκφύλιση της ωχράς κηλίδας επηρεάζουν την κεντρική όραση, ενώ το γλαύκωμα συνήθως επηρεάζει την περιφερειακή όραση (Jonas et al., 2014).

Η επίκτητη οπτική αναπηρία αναφέρεται στην απώλεια της όρασης που συμβαίνει μετά τη γέννηση, ως αποτέλεσμα ασθένειας, τραυματισμού ή άλλων περιβαλλοντικών παραγόντων. Οι αιτίες μπορεί να περιλαμβάνουν καταρράκτη, γλαύκωμα, διαβητική

αμφιβληστροειδοπάθεια, τραυματισμούς στα μάτια και λοιμώξεις. Από την άλλη πλευρά, η εκ γενετής οπτική αναπηρία αναφέρεται στην απώλεια της όρασης που υπάρχει από τη γέννηση ή αναπτύσσεται στα πρώτα χρόνια της ζωής λόγω γενετικών παραγόντων, συγγενών ανωμαλιών ή περιγεννητικών επιπλοκών. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την οπτική νευροπάθεια της προωρότητας και τον συγγενή καταρράκτη (Catana et al., 2017).

Επιπλέον, η επίκτητη απώλεια της όρασης αναφέρεται σε ένα άτομο που χάνει την όρασή του μετά την ηλικία των πέντε ετών, πράγμα που σημαίνει ότι τα άτομα με αυτόν τον τύπο τύφλωσης πιθανόν να έχουν κάποια οπτική μνήμη, άρα και τη δυνατότητα, σε έναν βαθμό, της οπτικοποίησης (Sardegna, Shelly, Rutzen, & Steidl, 2002, οπ. ανάφ. στο Catana et al., 2017). Σε γενικές γραμμές, η επίκτητη τύφλωση είναι η ορολογία που χρησιμοποιείται για να αναφερθεί στην οπτική αναπηρία μετά από κάποια χρόνια τυπικής οράσεως (Turner, 2005; Catana et al., 2017).

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα αίτια που οδηγούν στην μερική ή ολική απώλεια της όρασης ποικίλλουν σε σοβαρότητα και συχνότητα. Ορισμένες από τις κύριες παθήσεις αποτελούν:

- ***Καταρράκτης (Cataracts)***

Ο καταρράκτης είναι η πιο κοινή αιτία τύφλωσης παγκοσμίως, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Προκαλείται από θόλωση του φακού του ματιού, η οποία εμποδίζει τη διέλευση του φωτός στον αμφιβληστροειδή, οδηγώντας σε σταδιακή απώλεια της όρασης (WHO, 2019).

- ***Γλαύκωμα (Glaucoma)***

Το γλαύκωμα είναι μια ομάδα οφθαλμικών παθήσεων που καταστρέφουν το οπτικό νεύρο και προκαλούν απώλεια της περιφερειακής όρασης. Η κύρια αιτία είναι η αυξημένη ενδοφθάλμια πίεση, η οποία, αν δεν αντιμετωπιστεί, μπορεί να οδηγήσει σε μόνιμη τύφλωση (Tham et al., 2014).

- ***Ηλικιακή εκφύλιση της ωχράς κηλίδας (Age-related Macular Degeneration, AMD)***

Η ηλικιακή εκφύλιση της ωχράς κηλίδας είναι η κύρια αιτία τύφλωσης στις ανεπτυγμένες χώρες. Προκαλεί απώλεια της κεντρικής όρασης, κάνοντας δύσκολη την

αναγνώριση προσώπων και την ανάγνωση. Διακρίνεται σε δύο τύπους: την ξηρή και την υγρή μορφή (Jonas et al., 2014).

- **Διαβητική αμφιβληστροειδοπάθεια (Diabetic Retinopathy)**

Η διαβητική αμφιβληστροειδοπάθεια προκαλείται από βλάβες στα αιμοφόρα αγγεία του αμφιβληστροειδούς λόγω μακροχρόνιου διαβήτη. Είναι μια από τις κύριες αιτίες τύφλωσης σε άτομα εργασιακής ηλικίας, ιδιαίτερα σε άτομα με κακή διαχείριση του διαβήτη (Cheung et al., 2010).

- **Οφθαλμικές λοιμώξεις (Infectious Eye Diseases)**

Ορισμένες λοιμώξεις μπορούν να προκαλέσουν τύφλωση, ειδικά σε περιοχές με φτώχη υγειονομική περίθαλψη. Κύριες λοιμώξεις που προκαλούν τύφλωση περιλαμβάνουν:

- *Τραχώμα (Trachoma)*: Προκαλείται από το βακτήριο *Chlamydia trachomatis* και είναι μια από τις κύριες αιτίες τύφλωσης σε αναπτυσσόμενες χώρες.
- *Ογκοκερκίαση (Onchocerciasis)* ή «τύφλωση του ποταμού»: Μια παρασιτική μόλυνση που προκαλείται από το σκουλήκι *Onchocerca volvulus* και επηρεάζει τις αγροτικές περιοχές της Αφρικής (Mariotti & Pascolini, 2012; WHO, 2019).

- **Οπτική νευρίτιδα (Optic Neuritis)**

Η οπτική νευρίτιδα είναι μια φλεγμονώδης πάθηση του οπτικού νεύρου που μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια όρασης. Συχνά σχετίζεται με ασθένειες όπως η πολλαπλή σκλήρυνση και μπορεί να είναι προσωρινή ή μόνιμη (Balcer & Galetta, 2011).

Ορισμένες κληρονομικές παθήσεις, όπως η αμφιβληστροειδοπάθεια της χρωστικής (Retinitis Pigmentosa), επηρεάζουν τη λειτουργία του αμφιβληστροειδούς και μπορούν να οδηγήσουν σε σταδιακή απώλεια όρασης και τελικά τύφλωση (Hartong et al., 2006). Στατιστικά, βάσει των ερευνών από τον Bourne και τους συνεργάτες του (2013), οι κληρονομικές παθήσεις του αμφιβληστροειδή, όπως η μελαγχρωστική αμφιβληστροειδοπάθεια και η νόσος του Stargardt εντοπίζονται σε ποσοστό 20,2% στον πληθυσμό ενώ η διαβητική αμφιβληστροειδοπάθεια σε ποσοστό 14.4%.

Οι παθήσεις της ωχράς κηλίδας (π.χ ηλικιακή εκφύλιση της ωχράς και μυωπική ωχροπάθεια) και το γλαύκωμα, μπορεί να συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά, 7.3% και 8.6% αντίστοιχα, αλλά αποτελούν διαταραχές όρασης βαριάς ή ήπιας μορφής και συνήθως οδηγούν σε χαμηλή όραση και όχι μερική ή ολική τύφλωση (Lew et al., 2014).

Τέλος, φυσικά τραύματα ή χημικές βλάβες μπορούν να προκαλέσουν σοβαρές διαταραχές στους ιστούς του ματιού, με αποτέλεσμα την ολική απώλεια της όρασης (Negrel & Thylefors, 1998).

1.3 Ο συνοδός ατόμων με Οπτική Αναπηρία και ο ρόλος του

Οι επαγγελματίες οδηγοί ή συνοδοί τυφλών είναι εξειδικευμένοι εργαζόμενοι, εκπαιδευμένοι για να βοηθούν άτομα με προβλήματα όρασης στην πλοήγηση στο περιβάλλον τους, στην εκτέλεση καθημερινών εργασιών και στην εξασφάλιση ασφαλούς και ανεξάρτητης κινητικότητας. Οι επαγγελματίες συνοδοί διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην ενίσχυση της αυτονομίας και της ποιότητας ζωής των ατόμων με οπτική αναπηρία. Μια πρώτη κατηγορία επαγγελματιών αποτελούν οι ειδικοί προσανατολισμού και κινητικότητας, ο οποίοι παρέχουν εκπαίδευση στη χρήση βοηθημάτων κινητικότητας, όπως τα λευκά μπαστούνια και τον σκύλο οδηγό, καθώς και τεχνικές χωρικής επίγνωσης. Οι ειδικοί αυτοί εργάζονται συνήθως σε σχολεία, κέντρα αποκατάστασης και οργανισμούς κοινωνικών υπηρεσιών, προσφέροντας ατομικές ή ομαδικές εκπαιδευτικές συνεδρίες που ενδυναμώνουν τα άτομα να κινούνται με ασφάλεια σε δημόσιους χώρους και στα σπίτια τους (Wiener et al., 2010; Kaiser et al., 2018).

Στην Ελλάδα, ωστόσο, τα παραπάνω φαίνεται πως δεν ισχύουν εν έτει 2024. Το άτομο με τύφλωση βασίζεται, κατά συνέπεια, σε κάποιο βλέπον άτομο-συνοδό του στενού οικογενειακού ή επαγγελματικού του κύκλου. Η πιλοτική εφαρμογή του «Προσωπικού Βοηθού για άτομα με αναπηρία» δύναται, στο εγγύς μέλλον, να αλλάξει τα δεδομένα και να φέρει και στην Ελλάδα στο προσκήνιο τον επαγγελματία συνοδό, μαζί με περισσότερες πρωτοβουλίες για ευαισθητοποίηση της κοινότητας και παροχή εκπαίδευσης συνοδείας ατόμων με οπτική αναπηρία. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της υπηρεσίας, από το 2024 σχεδιάζεται να επεκταθεί πανελλαδικώς, με χρηματοδότηση ΕΣΠΑ (Προσωπικός Βοηθός, 2024).

Πολλοί αναφέρονται στους άτυπους συνοδούς των ατόμων με τύφλωση ως «φροντιστές», οι οποίοι περιλαμβάνουν συνήθως μέλη της οικογένειας, φίλους, συναδέλφους (κ.α.) που προσφέρουν τακτική (άτυπη) φροντίδα ή υποστήριξη σε άτομα με οπτική αναπηρία. Ο φροντιστής μπορεί να ζει ή να μην ζει μαζί με το άτομο με αναπηρία. Σύμφωνα με τους Larizza et al. (2011), φροντιστής θεωρείται αυτός που παρέχει τακτικά βοήθεια ή υποστήριξη σε ένα άτομο με οπτική αναπηρία. Ωστόσο, εκπαιδευτικοί, ή επαγγελματίες συνοδοί που παρέχουν φροντίδα δεν περιλαμβάνονται στον όρο «φροντιστής» (Enoch et al., 2022).

Σημειώνεται ότι αφενός συγγενείς και φίλοι που υποστηρίζουν άτομα με οπτική αναπηρία και αφετέρου τα ίδια τα άτομα με τύφλωση δεν αποδέχονται τον όρο «φροντιστές», αλλά αναφέρονται σε αυτούς απλά ως γονείς, συζύγους, παιδιά, αδέρφια ή φίλους. Για τους σκοπούς της μελέτης, ο όρος «φροντιστής» χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ευρεία ομάδα ατόμων με διαφορετικούς συναισθηματικούς ή συγγενικούς δεσμούς με το άτομο με οπτική αναπηρία (Enoch et al., 2021).

Από την άλλη μεριά, οι ειδικοί Προσανατολισμού και Κινητικότητας εκπαιδεύουν άτομα με προβλήματα όρασης να κινούνται με ασφάλεια σε περιβάλλοντα όπως το σπίτι, το σχολείο και η κοινότητα. Εργάζονται με διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και με άτομα με πρόσθετες και πολλαπλές αναπηρίες, που απαιτούν προσαρμοσμένη διδασκαλία (Bina et al., 2010; Tobin & Hill, 2011). Οι εξειδικευμένοι στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό παρέχουν επίσης και συνεχή αξιολόγηση και εξατομικευμένα προγράμματα διδασκαλίας με βάση τις ανάγκες και τις δυνατότητες του ατόμου (Goldschmidt, 2018). Είναι, επίσης, υπεύθυνοι για την διεξαγωγή αρχικών και συνεχιζόμενων αξιολογήσεων των δεξιοτήτων και αναγκών μετακίνησης, τον σχεδιασμό μαθημάτων και την παροχή διδασκαλίας, προσαρμοσμένη στις τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες των ατόμων. Επιπλέον, οι τομείς αξιολόγησης και διδασκαλίας Προσανατολισμού και Κινητικότητας περιλαμβάνουν την ανάπτυξη περιβαλλοντικών, σωματικών και χωρικών εννοιών, την αισθητηριακή επίγνωση, τον προσανατολισμό, την κινητικότητα με χρήση μπαστουνιού, συνοδού/φροντιστή ή σκύλου-οδηγού, καθώς και την εκπαίδευση σε συσκευές υποστηρικτικής τεχνολογίας και άλλες κοινωνικές δεξιότητες. Οι αξιολογήσεις είναι απαραίτητες για τον προσδιορισμό των αναγκών παροχής υπηρεσιών και την παρακολούθηση της προόδου, περιλαμβάνοντας

ανασκοπήσεις αρχείων, συνεντεύξεις και παρατηρήσεις (Huebner et al., 2004; Bina et al., 2010).

Τα άτομα αυτά εργάζονται σε διάφορους οργανισμούς, όπως δημόσια και ειδικά σχολεία, κέντρα αποκατάστασης, κοινοτικές οργανώσεις και νοσοκομεία, καθώς και ως ανεξάρτητοι επαγγελματίες. Παρέχουν κυρίως ατομική διδασκαλία, αλλά και υπηρεσίες αξιολόγησης (Kaiser et al., 2018).

Στις ΗΠΑ, η εκπαίδευση των ειδικών προσανατολισμού και κινητικότητας γίνεται μέσω πανεπιστημιακών προγραμμάτων και οι κύριοι οργανισμοί πιστοποίησης είναι η Academy for Certification of Vision Rehabilitation & Education Professionals (COMS) και το National Blindness Professional Certification Board (NOMC). είναι επίσης ζωτικής σημασίας για τα παιδιά με προβλήματα όρασης, επιτρέποντάς τους να περιηγούνται στο περιβάλλον τους με ασφάλεια και ανεξαρτησία (Hill & Ponder, 1976; Jacobson, 2013).

Η διδασκαλία, αν και είναι σημαντικό να επικεντρώνεται στις χωρικές δεξιότητες και τις δεξιότητες κινητικότητας, τονίζεται παράλληλα πως πρέπει να ξεκινά από νωρίς – σε μικρή ηλικία- για την καλύτερη δυνατή προώθηση της ανεξαρτησίας (Pogrud & Fazzi, 2002; Bozeman & McCulley, 2010). Οι αποτελεσματικές αυτές υπηρεσίες απαιτούν συνεργασία με τις οικογένειες, τα σχολεία και τις κοινότητες. Οι ειδικοί παρέχουν εκπαίδευση στην οικογένεια και γενικότερη επιμόρφωση σε κοινοτικό επίπεδο αποσκοπώντας στην ενίσχυση της υποστήριξης και της κοινωνικής ευαισθητοποίησης (Fazzi & Naimy, 2010; Crone, Scannell, & Cordeau, 2005).

Στην συνέχεια, κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά στους επίσημους φορείς που εκπροσωπούν τα άτομα με οπτική αναπηρία στην Ελλάδα και παρέχουν υπηρεσίες κινητικότητας και προσανατολισμού. Συγκεκριμένα, οι φορείς αυτοί είναι:

Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών

Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών (Π.Σ.Τ.) ιδρύθηκε το 1932 και είναι ο πρώτος φορέας αυτό-οργάνωσης των τυφλών στην Ελλάδα αλλά και όλων των ατόμων με αναπηρίες. Κύριος στόχος του είναι, η υπεράσπιση των δικαιωμάτων και η ουσιαστική βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των ατόμων με προβλήματα όρασης, στην Ελλάδα. Οι

σκοποί της προστασίας και της προάσπισης των ζητημάτων των τυφλών, περιγράφονται εκτενώς στο καταστατικό του Συνδέσμου.

Ο Π.Σ.Τ. έχει εκπροσώπηση και έκφραση Πανελλαδική με 9 Περιφερειακές Ενώσεις σε όλη την Ελλάδα: Ανατολικής Μακεδονίας, Ανατολικής Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας, Βορειοδυτικής Ελλάδας, Κεντρικής Μακεδονίας, Κρήτης, Νοτίας Πελοποννήσου, Δυτικής Θεσσαλίας και Θράκης, ενώ υπάρχουν αιτήσεις τυφλών σε πολλά άλλα μέρη της χώρας για την ίδρυση και νέων Τοπικών Ενώσεων. Τα εγγεγραμμένα μέλη είναι περίπου 6.000.

Διοικείται από 11μελές διοικητικό συμβούλιο και είναι αποκλειστικός εκπρόσωπος των Ελλήνων τυφλών στην Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρίες (ΕΣΑμεΑ) και σε όλες τις διεθνείς επίσημες οργανώσεις των τυφλών, όπως η Διαβαλκανική Συνεργασία, (BCC), η Ευρωπαϊκή Ένωση Τυφλών (EBU) και η Παγκόσμια Ένωση Τυφλών (WBU).

Η Υπηρεσία Κινητικότητας / Προσανατολισμού και Δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης του Πανελληνίου Συνδέσμου Τυφλών, που λειτουργεί από το 1994, προσφέρει δωρεάν εκπαίδευση σε άτομα με προβλήματα όρασης. Η εκπαίδευση καλύπτει προσανατολισμό, κινητικότητα και δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης, ενισχύοντας την ανεξαρτησία και κοινωνική ενσωμάτωσή τους (Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών, 2024).

Οι βασικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν:

- Ενημέρωση και εκπαίδευση για την προσβασιμότητα και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.
- Συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για την προσβασιμότητα.
- Επισκέψεις σε σχολεία και πανεπιστήμια για ευαισθητοποίηση.
- Υποστήριξη και εκπαίδευση χρηστών σκύλων οδηγών.
- Συμμετοχή σε ημερίδες και συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (Κ.Ε.Α.Τ.)

Το Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (ΚΕΑΤ), πρώην «Οίκος Τυφλών», ιδρύθηκε το 1906 από τους Γεώργιο Δροσίνη και Δημήτριο Βικέλα, με σκοπό την προστασία των τυφλών. Με δωρεά των αδελφών Αμπέτ, χτίστηκε το Αμπέτειον Μέγαθρον

στην οδό Θησέως 210. Το 1979, το ΚΕΑΤ μετατράπηκε σε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και μετονομάστηκε από φιλανθρωπικό σωματείο σε Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Από το 2011, συγχωνεύτηκε με το Ίδρυμα Προστασίας Τυφλών «Ο ΗΛΙΟΣ» και λειτουργεί ως Περιφερειακή Υπηρεσία στη Θεσσαλονίκη.

Ο σκοπός του ΚΕΑΤ, όπως ορίζεται από το Προεδρικό Διάταγμα 265/1979, είναι «η εκπαίδευση και επιμόρφωση τυφλών παιδιών, η κοινωνική ένταξή τους και η ανάπτυξη της ανεξαρτησίας τους». Παρέχει εκπαίδευση σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και φροντιστηριακή εκπαίδευση σε παιδιά σχολικής ηλικίας (ΚΕΑΤ, 2024).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΑΙ ΑΤΟΜΟΥ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

2.1 Οι ανθρώπινες σχέσεις – Τι είναι μια «σχέση»;

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με τις σχέσεις ορίζουν τις σχέσεις με βάση την αμοιβαία εξάρτηση των εταίρων για την επίτευξη σημαντικών αναγκών και στόχων (Finkel & Simpson, 2015). Οι βασικές αρχές περιλαμβάνουν την μοναδικότητα, την ενσωμάτωση, την αίσθηση της «κοινής πορείας» και της εμπιστοσύνης (Finkel et al., 2017). Μέσω του παρόντος κεφαλαίου γίνεται μια προσπάθεια εννοιολόγησης των ανθρωπίνων σχέσεων βασισμένης σε καθιερωμένες ψυχοκοινωνικές θεωρίες οι οποίες μπορούν να αναδείξουν τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται μια σχέση μεταξύ επαγγελματία συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία.

Συγκεκριμένα, σε γενικό επίπεδο οι σχέσεις αποτελούν ξεχωριστές οντότητες που δεν μπορούν να περιοριστούν στα ατομικά χαρακτηριστικά των εταίρων. Καθώς οι εταίροι αλληλεπιδρούν, αναδύονται μοναδικά μοτίβα, τα οποία οδηγούν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα στις σχέσεις (Berscheid, 1999; Kenny & Kashy, 2011). Θεωρίες όπως η θεωρία της αλληλεξάρτησης (Kelley et al., 2003) και η δυναμική των συναλλακτικών στόχων (Fitzsimons et al., 2015) τονίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι ατομικές ιδιότητες και οι αλληλεπιδράσεις διαμορφώνουν τα αποτελέσματα των σχέσεων. Το γεγονός ότι οι εταίροι σε μια σχέση αποτελούν μια ενιαία ψυχολογική οντότητα επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκουν τους στόχους και διαχειρίζονται από κοινού καθήκοντα (Fitzsimons & Finkel, 2011; Finkel et al., 2016). Στην ίδια λογική, σε μια σχέση - συνεργασία μεταξύ ενός επαγγελματία συνοδού και ενός ατόμου με οπτική αναπηρία, οι δυναμικές της συνεργασίας αυτής μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου και αποκτά η συνεργασία αυτή τα χαρακτηριστικά μιας σχέσης. Η θεωρία των σχέσεων καταδεικνύει πως ο συντονισμός των στόχων και των πόρων μεταξύ των εταίρων μπορεί να ενισχύσει ή να εμποδίσει την ατομική επιτυχία. Για παράδειγμα, η εξάρτηση ενός ατόμου από τον σύντροφό του μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά του και τη δυναμική της σχέσης, προάγοντας είτε τη συνεργασία είτε τη σύγκρουση, ανάλογα με την αμοιβαία εξάρτηση (Kelley et al., 2003).

Οι σχέσεις, όπως προαναφέρθηκε, εξελίσσονται με την πάροδο του χρόνου και αυτή η δυναμική επηρεάζεται από τις αλληλεπίδραση μεταξύ των εταίρων και των στόχων τους (Sbarra & Hazan, 2008; Beckes & Coan, 2011; IJzerman et al., 2015). Η έρευνα δείχνει ότι οι εταίροι συχνά παρουσιάζουν φυσιολογική και συμπεριφορική ευθυγράμμιση, αντανakλώντας την σταδιακή ενδυνάμωση της σχέσης τους (Finkel et al., 2017).

Η δυνατότητα, επιπλέον, να εμπιστεύεται κανείς κάποιον και τις προθέσεις του είναι απολύτως θεμελιακή για την ανάπτυξη και συντήρηση των σχέσεων (Hogg & Vaughan, 2023), πόσω μάλλον για την διατήρηση και θεμελίωση μιας καλής συνεργασίας και σχέσης μεταξύ ενός επαγγελματία συνοδού και του ατόμου με οπτική αναπηρία που συνοδεύει και βοηθά. Η εμπιστοσύνη στις σχέσεις μπορεί να τις συντηρήσει ακόμη και όταν επικρατούν αντίξοες συνθήκες (Miller & Rempel, 2004). Η έλλειψη εμπιστοσύνης, τουναντίον, συνδέεται με ανασφαλές ύφος προσκόλλησης (Mikulincer, 1998; Hogg & Vaughan, 2023), ωστόσο, αυτό το συναίσθημα απόρριψης κατά την αντιμετώπιση μιας απειλητικής διαπροσωπικής κατάστασης μπορεί να αντισταθμιστεί όταν και οι δύο σύντροφοι, για παράδειγμα, επιδειξουν μεγάλη δέσμευση και ένδειξη εμπιστοσύνης στην μεταξύ τους σχέση (Tran & Simpson, 2009; Hogg & Vaughan, 2023).

Στην ίδια λογική και φιλοσοφία, η πλευρά του συνοδού είναι εξίσου σημαντική και απαιτεί προσοχή στις δικές του ανάγκες και προκλήσεις. Η θεωρία της διασύνδεσης μπορεί να αναδείξει πώς η αμοιβαία εξάρτηση επηρεάζει και τον συνοδό. Για παράδειγμα, αν ο συνοδός αισθάνεται υπερβολική ευθύνη ή πίεση για την ικανοποίηση των αναγκών του ατόμου με οπτική αναπηρία, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε συναισθηματική και ψυχική εξάντληση (Pearlin et al., 1990). Η διαχείριση της ισορροπίας ανάμεσα στην παροχή βοήθειας και στη διατήρηση προσωπικών ορίων είναι κρίσιμη για την ευημερία του συνοδού (Schulz & Eden, 2000).

Η θεωρία της προσκόλλησης μπορεί επίσης να «φωτίσει» ακόμη περισσότερο την πλευρά του συνοδού. Ο συνοδός μπορεί να αναπτύξει ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με το άτομο που υποστηρίζει – ειδικότερα αν εκτελεί ταυτόχρονα και «χρέη» φροντιστή στο σπίτι- γεγονός που μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση του σκοπού και της ικανοποίησης. Ωστόσο, η αίσθηση της εξάρτησης από τον συνοδό και οι συναισθηματικές του ανάγκες πρέπει να αναγνωρίζονται και να διαχειρίζονται (βλ. και Bowlby, 1969). Για παράδειγμα, αν

ο συνοδός αισθάνεται ότι η υποστήριξή του δεν εκτιμάται ή δεν είναι επαρκής, αυτό μπορεί να προκαλέσει άγχος και αμφιβολίες για την αξία της βοήθειάς του. Η θεωρία του Bowlby, με άλλα λόγια, υποδηλώνει ότι οι άνθρωποι δημιουργούν συναισθηματικούς δεσμούς με τους σημαντικούς άλλους και επιδιώκουν την εγγύτητα σε αυτούς κατά τη διάρκεια του στρες. Η ανασφάλεια προσκόλλησης χαρακτηρίζεται από άγχος και αποφυγή, επηρεάζοντας τις διαδικασίες και τα αποτελέσματα των σχέσεων (Mikulincer & Shaver, 2007).

Επιπλέον, η ενίσχυση της αυτονομίας του ατόμου με οπτική αναπηρία απαιτεί από τον συνοδό να βρει τρόπους να υποστηρίξει χωρίς να αναλαμβάνει πλήρως τις ευθύνες του ατόμου. Παραδείγματα περιλαμβάνουν την ενθάρρυνση και την παροχή κινήτρων στο άτομο να συμμετέχει σε δραστηριότητες ανεξάρτητα, όπως σταδιακά η πλοήγηση σε γνωστά περιβάλλοντα ή η λήψη αποφάσεων για την προσωπική του φροντίδα (Morris, 1993; Shakespeare, 2006).

Με την κατανόηση των προκλήσεων και των αναγκών του συνοδού, είναι δυνατόν να δημιουργηθούν στρατηγικές για τη διαχείριση του άγχους και την προώθηση της προσωπικής ευημερίας, διασφαλίζοντας έτσι μια ισχυρή και ισορροπημένη σχέση υποστήριξης.

2.2 Σχηματισμός των σχέσεων μέσω φιλο-κοινωνικών συμπεριφορών

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο έγινε εκτενής αναφορά στις θεωρίες σχηματισμού των σχέσεων, καθώς και στο πώς αυτές μπορούν να ερμηνεύσουν ατομικά και ομαδικά τόσο τα άτομα με οπτική αναπηρία όσο και τους βλέποντες συνοδούς τους και κατ' επέκταση την μεταξύ τους σχέση, συνύπαρξη και επαγγελματική συνεργασία. Στην συνέχεια του κεφαλαίου, επιχειρείται να γίνει αναφορά στον τρόπο σχηματισμού των σχέσεων μέσω φιλο-κοινωνικών συμπεριφορών και κινήτρων για παροχή βοήθειας στον συνάνθρωπο και στο πώς αυτοί οι τρόποι και οι πρακτικές ερμηνεύονται στα πλαίσια της βοήθειας που λαμβάνει το άτομο με οπτική αναπηρία από τον συνοδό του.

Οι φιλο-κοινωνικές συμπεριφορές, συγκεκριμένα, είναι κάθε πράξη που εκτελείται με σκοπό να ωφεληθεί ένα άλλο άτομο. Παρακινούνται από αλτρουισμό, δηλαδή την επιθυμία να βοηθήσει κανείς ένα άλλο άτομο, ακόμα και αν αυτό ενέχει κάποιο κόστος για το ίδιο το άτομο που παρέχει τη βοήθεια. Μπορεί κανείς να ενεργήσει φιλο-κοινωνικά από προσωπικό

συμφέρον, προσδοκώντας να πάρει κάτι ως αντάλλαγμα. Αλτρουισμός, όμως, είναι να βοηθά κανείς καθαρά από επιθυμία να ωφεληθεί κάποιος άλλος χωρίς να έχει ο ίδιος κάποια ανταμοιβή (Aronson et al., 2020).

Η θεωρία της κοινωνικής ανταλλαγής, θεμελιώδης στον κλάδο της κοινωνικής ψυχολογίας, υποστηρίζει ότι πολλά από όσα κάνει ένα άτομο είναι αποτελέσματα κινήτρων για μεγιστοποίηση των ανταμοιβών. Η παροχή βοήθειας μπορεί να ανταμείβει με διάφορους τρόπους, όπως να αυξήσει τις πιθανότητες να ανταποδώσει κάποιος τη βοήθειά (Cook & Rice, 2003; Homans, 1961; Thibaut & Kelley, 1959). Η παροχή βοήθειας μπορεί ακόμη να αποτελεί «επένδυση για το μέλλον», με την κοινωνική ανταλλαγή να έγκειται στο ότι κάποια μέρα κάποιος θα ανταποδώσει την βοήθεια όταν υπάρξει ανάγκη. Η πράξη αυτή, η οποία είναι αποτέλεσμα ενσυναίσθησης, ορίζεται η ικανότητα να μπει κανείς στη θέση ενός άλλου ατόμου και να βιώσει γεγονότα και συναισθήματα, όπως χαρά και λύπη, με τον τρόπο που τα βιώνει το άλλο άτομο (Batson, 2011; Batson, Ahmad & Stocks, 2011).

Συνοψίζοντας, εντοπίζονται τρία βασικά κίνητρα που διέπουν την εκδήλωση φιλοκοινωνικών συμπεριφορών, καθένα από τα οποία έχει τόσο υποστηρικτές όσο και επικριτές στη διεθνή βιβλιογραφία (Aronson et al., 2020):

1. Η παροχή βοήθειας αποτελεί ενστικτώδη αντίδραση για την προώθηση της ευημερίας όσων είναι γονιδιακά παρόμοιοι με εμάς (εξελικτική ψυχολογία).
2. Οι ανταμοιβές από την παροχή βοήθειας συχνά υπερτερούν του αντίστοιχου κόστους, έτσι ώστε η παροχή βοήθειας να αποβαίνει προς το δικό μας συμφέρον (θεωρία κοινωνικής ανταλλαγής).
3. Κάτω από κάποιες συνθήκες, ισχυρά συναισθήματα ενσυναίσθησης οδηγούν τους ανθρώπους προς την παροχή ανιδιοτελούς βοήθειας (ενσυναίσθηση και αλτρουισμός).

Σε συνάρτηση με τους προβληματισμούς που εξετάζει η παρούσα μελέτη στο ερευνητικό της πλαίσιο, φαίνεται πως η ιδιότητα του επαγγελματία συνοδού συνδέεται, εκ πρώτης όψεως, περισσότερο, ως ιδιότητα με την θεωρία της κοινωνικής ανταλλαγής. Ωστόσο, σε πλήθος περιστάσεων, η δράση των συνοδών δεν περιορίζεται αυστηρά στα επαγγελματικά τους καθήκοντα ως τέτοιοι, αλλά επεκτείνεται, αποκτώντας συχνά έναν περισσότερο αλτρουιστικό χαρακτήρα. Συνεπώς, μιλώντας για παροχή βοήθειας απέναντι σε άτομα με οποιασδήποτε μορφής αναπηρία, θα ήταν μονομερές να αποδοθεί ο παραπάνω

χαρακτηρισμός στο σύνολο των περιπτώσεων παροχής βοήθειας με ανταμοιβή, καθώς θα παρέβλεπε την παράμετρο της κοινωνικής αλληλεγγύης και της επιθυμίας της προσφοράς προς τον συνάνθρωπο.

2.3 Η μη-λεκτική επικοινωνία

Τα άτομα με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν πολλές προκλήσεις στην καθημερινότητά τους, με μία από τις πιο σημαντικές να αποτελεί η δυσκολία αντίληψης ορισμένων κοινωνικών σημάτων κατά την επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο. Τα κοινωνικά σήματα, όπως οι εκφράσεις του προσώπου, οι χειρονομίες, οι στάσεις του σώματος και οι κινήσεις των ματιών, αποτελούν βασικούς παράγοντες που υποδηλώνουν και εκφράζουν την στάση, την διάθεση, ακόμα και τις προθέσεις ενός ατόμου σε κοινωνικές αλληλεπιδράσεις (Van Hasselt, 1989; Vinciarelli et al., 2009).

Σύμφωνα με τη θεωρία του Griffin για την αβεβαιότητα (Uncertainty Reduction Theory), όπως αναφέρεται και στην έρευνα του Qiu και των συνεργατών του (2020), τα άτομα με προβλήματα όρασης μπορεί να βιώνουν αυξημένα επίπεδα αβεβαιότητας κατά την επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο, εξαιτίας της αδυναμίας τους να αντιληφθούν τις οπτικές ενδείξεις που υποδηλώνουν τη στάση των συνομιλητών τους. Η έλλειψη αυτών των οπτικών πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει σε διακοπές στην επικοινωνία, οι οποίες με τη σειρά τους μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την αυτοπεποίθησή τους και να δημιουργήσουν αισθήματα κοινωνικής απομόνωσης (Kemp & Rutter, 1986; Naraine & Lindsay, 2011; Griffin, 2012).

Η μη λεκτική επικοινωνία αφορά τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν οι άνθρωποι, εκούσια ή ακούσια, χωρίς να χρησιμοποιούν λέξεις. Οι εκφράσεις του προσώπου, ο τόνος της φωνής, τυχόν χειρονομίες, η στάση του σώματος, η κίνηση, το άγγιγμα και το βλέμμα είναι οι πιο συχνά χρησιμοποιούμενοι και πιο διαδεδομένοι δίαυλοι μη λεκτικής επικοινωνίας (Knapp, Hall & Horgan, 2014). Τα μη λεκτικά εναύσματα εξυπηρετούν ποικίλες λειτουργίες στην επικοινωνία. Βοηθούν στην έκφραση των συναισθημάτων, των προθέσεων και άλλων προσωπικών τάσεων και χαρακτηριστικών της προσωπικότητας.

Τα κοινωνικά σήματα, που συχνά θεωρούνται ξεχωριστό επίπεδο κοινωνικής αλληλεπίδρασης από τη λεκτική επικοινωνία, μεταφέρουν διαισθητικά και σιωπηρά μη

λεκτικές πληροφορίες μεταξύ των ανθρώπων, όπως το ενδιαφέρον ή η βαρεμάρα, καθώς και τη φιλικότητα ή την εχθρότητα (Pentland, 2007). Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι μελετούν τη μη λεκτική συμπεριφορά εδώ και δεκαετίες (Knapp et al., 1972; Richmond, 1991, όπ. ανάφ. στο Qiu et al., 2020), αποκαλύπτοντας τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζουν αυτές οι συμπεριφορές στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Η απτική επαφή, σε κοινωνικές περιστάσεις, αποτελεί ίσως την πιο πρώιμη μορφή επικοινωνίας που μαθαίνει ο άνθρωπος. Υπάρχουν πολλά είδη αγγίγματος (σύντομο, διαρκές, σταθερό, τρυφερό) σε διαφορετικά μέρη του σώματος (πχ χέρι, ώμο, θώρακα). Το νόημα ενός αγγίγματος ποικίλλει ως συνάρτηση του είδους του, του πλαισίου μέσα στο οποίο συμβαίνει, του ατόμου που προβαίνει σε αυτό και το άτομο που το δέχεται και τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που αλληλεπιδρούν, όπως για παράδειγμα η σχέση μεταξύ ενός ατόμου με οπτική αναπηρία και του βλέποντα συνοδού του (Aronson et al., 2020).

Σε μια ανάλυση 1500 σωματικών επαφών μεταξύ ανθρώπων, οι Jones και Yarbrough (1985) εντόπισαν πέντε διαφορετικές κατηγορίες αγγίγματος:

- Θετικού συναισθήματος: εκφράζει εκτίμηση, τρυφερότητα, επιβεβαίωση.
- Παιχνιδιάρικο: εκφράζει χιούμορ και εύθυμη διάθεση
- Ελέγχου: στοχεύει στην προσέλευση της προσοχής ή στην πρόκληση ενδοτικότητας
- Τελετουργικό: στοχεύει στην ικανοποίηση καθιερωμένων απαιτήσεων (πχ χαιρετισμών και αποχωρήσεων)
- Σχετικό με το εκάστοτε έργο: στοχεύει στην επίτευξη κάποιου έργου όπως για παράδειγμα το άγγιγμα του συνοδού σε ένα άτομο με οπτική αναπηρία για την παροχή αρωγής.

Συνεχίζοντας, ο Vinciarelli και οι συνεργάτες του (2009) διεξήγαγαν μια έρευνα σχετικά με την επεξεργασία κοινωνικών σημάτων, έναν τομέα που αποσκοπεί στο να καταστήσει τους υπολογιστές ικανούς να ερμηνεύουν τα κοινωνικά σήματα. Η εργασία τους συνόψισε τα βασικά ευρήματα από την κοινωνική ψυχολογία και εισήγαγε ένα πλαίσιο ταξινόμησης των κοινωνικών σημάτων για να καθοδηγήσει τον σχεδιασμό συστημάτων που αντιλαμβάνονται την ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά. Αυτή η ταξινομία, ωστόσο, βασίζεται στον τρόπο με τον οποίο τα βλέποντα άτομα βασίζονται στα κοινωνικά σήματα,

και επί του παρόντος δεν υπάρχει ισοδύναμο πλαίσιο για άτομα με προβλήματα όρασης. Έτσι, η παρούσα έρευνα στοχεύει να αναδείξει τις μοναδικές εμπειρίες και ανάγκες των χρηστών με προβλήματα όρασης, ενημερώνοντας ενδεχομένως μελλοντικά πλαίσια ταξινόμησης ειδικά για αυτούς. Η ταξινόμηση των Vinciarelli et al. (2009) περιλαμβάνει διάφορες κατηγορίες κοινωνικών σημάτων:

- Χειρονομίες και στάσεις: Αυτές χρησιμοποιούνται για τη ρύθμιση της αλληλεπίδρασης, τη μετάδοση μηνυμάτων και τους χαιρετισμούς, ενώ στάσεις όπως η κατεύθυνση του βλέμματος ή το περπάτημα θεωρούνται αξιόπιστοι δείκτες κοινωνικών στάσεων (Knapp et al., 1972; Richmond et al., 1991; Coulson, 2004; Pentland, 2007; Van den Stock et al., 2007).
- Συμπεριφορά του προσώπου και των ματιών: Το πρόσωπο περιέχει αισθητηριακές συσκευές (μάτια, αυτιά, στόμα, μύτη) και οι εκφράσεις του προσώπου επικοινωνούν συναισθήματα (π.χ. φόβο, θλίψη, ευτυχία) [Darwin, 1967; Knapp et al., όπ. ανάφ. στο Qiu et al., 2020]. Το βλέμμα των ματιών εξυπηρετεί λειτουργίες όπως η παροχή πληροφοριών, η ρύθμιση της αλληλεπίδρασης και η έκφραση οικειότητας (Keltner et al., 2000).
- Φωνητική συμπεριφορά: Περιλαμβάνει μη λεκτικά στοιχεία της ομιλίας, όπως η ποιότητα της φωνής και οι σιωπές, ενώ συναισθήματα όπως ο θυμός εκφράζονται συχνά μέσω εκρήξεων φωνητικής ενέργειας (Knapp et al., 1972; Kleinke, 1986; Scherer, 2003).
- Χώρος και περιβάλλον: Τα κοινωνικά σήματα επηρεάζονται από τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους, όπως η χωρική τοποθέτηση κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας (Hall, 1959; Knapp et al., 1972; Scherer, 2003, όπ. ανάφ. στο Qiu et al., 2020).
- Σωματική εμφάνιση: Τόσο τα φυσικά (π.χ. ύψος, σχήμα σώματος) όσο και τα τεχνητά (π.χ. ρούχα) χαρακτηριστικά στέλνουν κοινωνικά σήματα. Η σωματική ελκυστικότητα, για παράδειγμα, μπορεί να δημιουργήσει ένα «φαινόμενο φωτοστέφανου», όπου η ομορφιά συνδέεται με θετικά χαρακτηριστικά (Lott & Sommer, 1967; Knapp et al., 1972, όπ. ανάφ. στο Qiu et al., 2020).

Τέλος, ευρήματα της έρευνας των Qiu et al. (2020), έδειξαν πως λόγω της όρασής τους, οι συμμετέχοντες με οπτική αναπηρία αντιλαμβάνονταν τα κοινωνικά σήματα μέσω των αντισταθμιστικών αισθήσεων, όπως η ακοή, η αφή, η όσφρηση και η αίσθηση του εμποδίου. Ωστόσο, αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην κατανόηση των συναισθημάτων των συνομιλητών τους λόγω της αδυναμίας τους να αναγνωρίσουν οπτικά κοινωνικά σήματα, όπως το χαμόγελο ή οι χειρονομίες.

2.4 Ανεξαρτησία και αλληλεξάρτηση

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, η τεχνική ενός βλέποντος συνοδού απέναντι σε ένα άτομο με οπτική αναπηρία περιλαμβάνει καθοδήγηση μέσω αφής και την χρήση της φωνής για να προειδοποιήσει ένα άτομο με οπτική αναπηρία για κράσπεδα, σκαλοπάτια και άλλα δυνητικά επικίνδυνα για το άτομο με οπτική αναπηρία εμπόδια ή συμβάντα. Στην περίπτωση που κάποιο άτομο με πρόβλημα στην όραση βρίσκεται στην ανάγκη υποστήριξης, ο οδηγός λυγίζει το χέρι παράλληλα με το έδαφος και προσφέρει το χέρι ή τον αγκώνα του στο άτομο που χρειάζεται την βοήθεια. Κρατώντας το χέρι του οδηγού και έχοντας τον οδηγό μισό βήμα μπροστά, οι δύο τους μπορούν να πλοηγηθούν μαζί.

Η έννοια της αλληλεξάρτησης, για την οποία γίνεται αναφορά στο παρόν υποκεφάλαιο, αναπτύχθηκε μέσα από πολλές μελέτες πάνω στην αναπηρία και έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονων συζητήσεων τα τελευταία χρόνια (Vincenzi et al., 2021). Η σχεσιακή προσέγγιση (Kelly, 2013; Blume et al., 2014) αντιλαμβάνεται την αναπηρία ως μια διαδικασία που συνεχώς διαμορφώνεται, όπου σώματα, τεχνολογίες, περιβάλλοντα και άλλοι παράγοντες αλληλεπιδρούν, καθιστώντας τα άτομα είτε περισσότερο είτε λιγότερο ικανά να πλοηγηθούν και να κυκλοφορήσουν. Αυτή η προσέγγιση τονίζει ότι η αναπηρία δεν είναι κάτι σταθερό, αλλά αποτελεί απόρροια της συνεχούς αλληλεπίδρασης μεταξύ των ατόμων και του περιβάλλοντός τους. Όπως, δηλαδή, ο Moser (2006) αναφέρει, η αναπηρία δεν είναι κάτι αμετάβλητο, αλλά εκδηλώνεται μέσω αλληλεπιδράσεων με το περιβάλλον και τον κοινωνικό περίγυρο. Η αναπηρία δεν είναι κάτι που ένα άτομο «είναι», αλλά κάτι που «γίνεται» (Moser, 2006). Από τη σκοπιά της αλληλεξάρτησης, η παροχή βοήθειας σε ένα άτομο με οπτική αναπηρία για καθοδήγηση και πλοήγηση αποτελεί ένα κλασικό παράδειγμα, όπου άτομα συνεργάζονται για να συντονίσουν τις κινήσεις τους και να πλοηγηθούν σε έναν χώρο ή πλαίσιο. Αντί να αντιμετωπίζεται η κίνηση και ο χώρος ως κάτι

αυστηρά γεωμετρικό, η αλληλεξάρτηση αναγνωρίζει ότι αυτά διαμορφώνονται από κοινού μέσα από την αλληλεπίδραση των εμπλεκομένων (Vincenzi, 2021). Η θεωρία αυτή της αλληλεξάρτησης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη και έχει τις ρίζες της στο κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, για το οποίο έγινε λόγος σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Η πράξη της καθοδήγησης προσφέρει στα άτομα με προβλήματα όρασης την ευκαιρία να εξερευνούν οικεία και άγνωστα περιβάλλοντα, να ενισχύουν τις σχέσεις τους (Fritsch, 2010; Kelly, 2013), και να νιώθουν μεγαλύτερη, γενικώς, ελευθερία (Macpherson, 2017). Αυτή η συνεργασία αναδεικνύει το γεγονός πως η πλοήγηση δεν είναι απλώς μια ανεξάρτητη δραστηριότητα, αλλά ένα αποτέλεσμα προσεκτικά συντονισμένων ενεργειών μεταξύ ατόμων.

Η έρευνα των Vincenzi et al., (2021), εστίασε στην πρακτική απόδειξη των παραπάνω. Τα ευρήματά τους έδειξαν ότι οι ομάδες ελέγχου χρησιμοποιούσαν διάφορους αλληλεπιδραστικούς μηχανισμούς, για να συνδημιουργήσουν έναν κοινό χώρο πλοήγησης και να ξεπεράσουν τα όποια εμπόδια. Παράδειγμα της αλληλεπίδρασης αυτής αποτέλεσαν διάφορες κινήσεις του σώματος ή διαδοχικές κινήσεις ανάμεσα στα ζεύγη που συνέβαλαν στην αποτελεσματική συνεργασία και πλοήγηση. Αυτά τα παραδείγματα αλληλεξάρτησης προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις για το σχεδιασμό τεχνολογιών που δίνουν έμφαση όχι μόνο στην ανεξάρτητη πλοήγηση, αλλά στη συνεργατική κίνηση στον χώρο. Μάλιστα, μέσω της συγκεκριμένης έρευνας έγινε προσπάθεια ανάδειξης της σημασίας και της δυναμικής της σχέσης και συνεργασίας μεταξύ ενός βλέποντος συνοδού και ενός ατόμου με οπτική αναπηρία, αποσκοπώντας έτσι στο να αποθαρρύνει την υιοθέτηση τεχνολογικών μέσων που καταστούν τον συνοδό φαινομενικά «άχρηστο», ανοίγοντας τον δρόμο σε μια διαφορετική οπτική για το μέλλον του επαγγέλματος του συνοδού (Vincenzi et al., 2021).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

3.1 Εννοιολόγηση και Προσδιορισμός της προσβασιμότητας των ατόμων με

Οπτική Αναπηρία

Ο όρος προσβασιμότητα για τα άτομα με οπτική αναπηρία αναφέρεται στην αλληλεπίδραση των ατόμων αυτών με το περιβάλλον, τις υπηρεσίες, τις τεχνολογίες, χωρίς εμπόδια ή δυσκολίες. Η προσβασιμότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία αποτελεί έναν όρο «ομπρέλα», ο οποίος περιλαμβάνει την πρόσβαση σε φυσικές υποδομές, όπως πεζοδρόμια, διαβάσεις και κτήρια, καθώς και ψηφιακές και επικοινωνιακές τεχνολογίες, όπως ιστοσελίδες και συσκευές. Οι κατάλληλες αστικές υποδομές και βοηθητικές τεχνολογίες προϋποθέτουν ότι τα άτομα με οπτική αναπηρία μπορούν να κινηθούν, να πλοηγηθούν και να προσανατολιστούν χωρίς κίνδυνο, χρησιμοποιώντας, για παράδειγμα, ηχητικές ειδοποιήσεις, γραφή Braille, αναγνώριση κειμένου και ειδικά σχεδιασμένα εργαλεία πλοήγησης (UN, 2006; WHO, 2011). Στο παρόν κεφάλαιο, συνεπώς, ακολουθεί αναφορά πάνω στα ζητήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία με στόχο την ανάδειξη των βασικών και σοβαρότερων προβλημάτων των ατόμων αυτών στην κοινωνική, οικονομική και τεχνολογική συμμετοχή.

Βάσει της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (UN, 2006), η προσβασιμότητα θεωρείται θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, στοχεύοντας στο να εξασφαλιστεί η πλήρης και αυτόνομη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες στην κοινωνία, σε ίση βάση με τους άλλους. Οι υποστηρικτικές τεχνολογίες και οι αναβαθμίσεις υποδομών, όπως τα αυτόματα ηχητικά σήματα στις διαβάσεις και τα απτικά συστήματα καθοδήγησης, αποτελούν παραδείγματα εφαρμογών που βελτιώνουν την προσβασιμότητα για τα άτομα με οπτική αναπηρία (Gilart-Iglesias et al., 2015; Cohen et al., 2024).

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), την τελευταία εικοσαετία, ηγείται πρωτοβουλιών για την υιοθέτηση, από τις χώρες της ΕΕ, στρατηγικών για την διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρίες. Συγκεκριμένα, τόσο η Στρατηγική για την Αναπηρία

2010-2020 όσο και η Στρατηγική 2021-2030 έχουν κοινό στόχο τη βελτίωση της ζωής των ατόμων με αναπηρία, αλλά φαίνεται να διαφοροποιούνται σημαντικά στην προσέγγισή τους. Η πρώτη επικεντρωνόταν κυρίως στην άρση φυσικών και νομικών φραγμών, με έμφαση στην προσβασιμότητα και την ισότιμη συμμετοχή (European Commission, 2010a, 2010b). Αντίθετα, η στρατηγική 2021-2030 επεκτείνεται στην ψηφιακή προσβασιμότητα και την παγκόσμια υπεράσπιση των δικαιωμάτων, εισάγοντας νέες πρωτοβουλίες, όπως η Ευρωπαϊκή Κάρτα Αναπηρίας και η AccessibleEU για μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Σύμφωνα, συγκεκριμένα, με την ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Στρατηγική 2021-2030, επιδιώκεται, μεταξύ άλλων, να διασφαλιστούν ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση, συμπεριλαμβανομένων των εξής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021):

- Βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, τη νομική προστασία, την ελευθερία και την ασφάλεια.
- Εξασφάλιση ίσης πρόσβασης στην κοινωνική προστασία, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και σε προϊόντα και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης.
- Παροχή ενταξιακής και προσβάσιμης εκπαίδευσης.
- Παροχή βιώσιμης και ίσης πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη υψηλής ποιότητας, συμπεριλαμβανομένης της αποκατάστασης και της πρόληψης που συνδέονται με την υγεία.
- Βελτίωση της πρόσβασης στην τέχνη και τον πολιτισμό, την αναψυχή, τον ελεύθερο χρόνο, τον αθλητισμό και τον τουρισμό.
- Ενίσχυση της συμμετοχής στη δημοκρατική διαδικασία.
- Παροχή προσβάσιμης και χωρίς αποκλεισμούς στέγασης.
- Βελτίωση της προσβασιμότητας στα κτίρια και στις επικοινωνίες.
- Συμμετοχή στη διά βίου μάθηση.
- Ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων για νέες θέσεις απασχόλησης.
- Ενίσχυση της πρόσβασης σε ποιοτικές και βιώσιμες θέσεις εργασίας.

- Διαδικασίες χωρίς αποκλεισμούς για την επιλογή, την πρόσληψη, την απασχόληση και τη διατήρηση στην εργασία των ατόμων με αναπηρία.

3.2 Η προσβασιμότητα στην καθημερινότητα των ατόμων με Οπτική Αναπηρία

Τα άτομα με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν, συνήθως, πλήθος ζητημάτων προσβασιμότητας στην καθημερινότητά τους, καλούμενα να ξεπεράσουν κοινωνικά, τεχνολογικά εμπόδια και να προσαρμόζονται συνεχώς σε νέες συνθήκες και δεδομένα με ή χωρίς τον συνοδό τους, για να βρίσκονται σε θέση να διατηρούν ένα επίπεδο αυτονομίας. Η καθημερινότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία δύναται να παρουσιάζει πολλά εμπόδια, για τα οποία γίνεται εκτενής αναφορά παρακάτω.

Η προσβασιμότητα αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο σε ένα αστικό περιβάλλον, διασφαλίζοντας ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν ισότιμη πρόσβαση στο φυσικό περιβάλλον, στα μέσα μεταφοράς, στα τεχνολογικά και επικοινωνιακά συστήματα, καθώς και σε άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, όπως και τα άτομα χωρίς αναπηρία. Η κινητικότητα είναι μια βασική διάσταση της προσβασιμότητας για τα άτομα με κινητικά προβλήματα, και ο ρόλος του αστικού σχεδιασμού και των υποδομών είναι καθοριστικός για την διευκόλυνσή τους και την προώθηση της ένταξης (Gilart-Iglesias et al., 2015). Σύμφωνα με έρευνες στον διεθνή χώρο, υπάρχουν διάφορα ζητήματα αστικής προσβασιμότητας για πεζούς με προβλήματα όρασης, υπογραμμίζοντας τα υπάρχοντα εμπόδια που καλούνται τα άτομα αυτά να αντιμετωπίσουν κατά τη μετακίνησή τους στην πόλη, όπως η περιορισμένη συνδεσιμότητα του οδικού δικτύου και οι επικίνδυνες περιοχές για πεζούς (Cohen et al., 2024).

Επιπλέον, με βάση την βιβλιογραφία, η υπάρχουσα δυσκολία προσβασιμότητας στην εκπαίδευση, την εργασία, τις κοινωνικές/πολιτιστικές ομάδες και τους δημόσιους χώρους επηρεάζει την πρόσβαση στην πολιτική δραστηριότητα και εξαρτάται σημαντικά από τα ήδη υπάρχοντα πολιτικά και νομικά πλαίσια. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να είναι σε θέση να προσφέρουν υποστήριξη σε ανθρώπους με αναπηρία και να ενθαρρύνουν την πολιτική συμμετοχή (Waltz & Schippers, 2020) και την πρόσβαση σε εκλογικές/κομματικές διαδικασίες για τα άτομα με οπτική αναπηρία.

Η μελέτη των Branham & Kane (2015), επίσης, αναδεικνύει ότι, παρά τη διαθεσιμότητα ορισμένων διευκολύνσεων στον εργασιακό χώρο, οι εργαζόμενοι με οπτική αναπηρία εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις προσβασιμότητας. Πολλοί βασίζονται στην βοήθεια συναδέλφων για να φέρουν εις πέρας βασικές δραστηριότητες στην εργασία τους, ενώ καταλήγει στο συμπέρασμα πως μια λύση στην προσβασιμότητα που δείχνει να λειτουργεί σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον, μπορεί να μην λειτουργεί το ίδιο σε ένα άλλο, καθιστώντας δύσκολη την καθολική εφαρμογή σχεδίων διευκόλυνσης των ατόμων με προβλήματα όρασης στο εργασιακό περιβάλλον. Έρευνες έχουν εστιάσει στην υιοθέτηση πρακτικών μέσω τεχνολογιών για την απασχόληση ατόμων με οπτική αναπηρία σε θέσεις εργασίας (Sánchez Guerrero, 2021). Από το 2002, στη Σκωτία, ο νόμος Education Act απαιτεί από τις τοπικές αρχές και τα σχολεία να δημιουργούν και να εφαρμόζουν στρατηγικές προσβασιμότητας για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των μαθητών με αναπηρία. Οι στρατηγικές εστιάζουν:

1. Στην αύξηση της συμμετοχής των μαθητών με αναπηρία στο πρόγραμμα σπουδών.
2. Στη βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος του σχολείου για καλύτερη προσβασιμότητα.
3. Στη βελτίωση της επικοινωνίας με μαθητές με αναπηρία, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και προτιμήσεις τους.

Η κάμψη που φάνηκε να σημειώνεται τα προηγούμενα χρόνια στο ποσοστό εργασιακής απασχόλησης των ατόμων με οπτική αναπηρία στις Η.Π.Α. (Baldridge & Veiga, 2001 όπ. ανάφ. στο Branham & Kane, 2015) φαίνεται να οφείλεται στο γεγονός ότι οι εργαζόμενοι δίσταζαν να ζητήσουν προσαρμογές λόγω φόβου απόρριψης ή υποτίμησης. Επιπλέον, οι υποστηρικτικές τεχνολογίες μπορεί να μην υιοθετούνται ή να εγκαταλείπονται λόγω ανεπαρκούς λειτουργικότητας, κατάρτισης και φόβου «στιγματισμού» και στοχοποίησης του χρήστη (Shinohara & Wobbrock, 2011; Branham & Kane, 2015). Την τελευταία δεκαετία, η έρευνα έχει αναδείξει ότι η αρνητική κοινωνική προσοχή που συνδέεται με την χρήση αυτών των τεχνολογιών είναι ένας σημαντικός παράγοντας που αποθαρρύνει την υιοθέτησή τους (Shinohara & Wobbrock, 2011; Branham & Kane, 2015). Κρίνεται, λοιπόν, αναγκαίο μέσω της παρούσας εργασίας, να αναδειχθεί πως τα εμπόδια που εξακολουθούν να βιώνουν στην προσβασιμότητά τους τα άτομα με οπτική αναπηρία τείνουν να εξακολουθούν να οφείλονται τόσο σε κοινωνικές προκαταλήψεις όσο και σε ελλείψεις

γνώσεις του κοινωνικού περιγύρου. Περισσότερα οφείλουν να γίνουν στην εκπαίδευση και επιμόρφωση της κοινωνίας πάνω σε ζητήματα προσβασιμότητας.

Ταυτόχρονα, εμπόδια στην προσβασιμότητα για τα άτομα με οπτική αναπηρία εντοπίζονται και στον χώρο του τουρισμού. Η τουριστική βιομηχανία πρέπει να αναπτύξει λύσεις που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία, βελτιώνοντας τις γνώσεις αλλά και την κοινωνική ευαισθησία. Η έλλειψη προετοιμασίας και εκπαίδευσης του προσωπικού αποτελεί σημαντικό ζήτημα για τα άτομα με αναπηρία κατά τα ταξίδια και τη συμμετοχή σε τουριστικές δραστηριότητες. Επομένως, είναι κρίσιμο να εξασφαλιστεί η κατάλληλη κατάρτιση για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν στα ταξίδια τους τα άτομα με οπτική αναπηρία (Zaluska et al., 2022).

3.3 Ο κοινωνικός περίγυρος και η συμβολή του στην προσβασιμότητα

Μέσω των όσων αναφέρθηκαν έως τώρα στην παρούσα εργασία, καθίσταται σαφές πως ο κοινωνικός περίγυρος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ζωή ενός ατόμου με αναπηρία. Συγκεκριμένα, για τα άτομα με προβλήματα όρασης, γίνεται εν συνεχεία αναφορά σε πλήθος ερευνών οι οποίες έχουν ως στόχο να αναδείξουν πώς οι κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώνει ένα άτομο με οπτική αναπηρία εν τέλει καθιστούν τους όποιους περιορισμούς αντιμετωπίζει το άτομο σοβαρούς ή όχι για την προσωπική του ανάπτυξη και την επίτευξη προσβασιμότητας.

Τα νεαρά άτομα με οπτική αναπηρία, κατά μέσο όρο, έχουν μικρότερα κοινωνικά δίκτυα και περνούν περισσότερο χρόνο στο σπίτι μόνα τους σε σύγκριση με τους συνομηλίκους χωρίς αναπηρία (Gold, Shaw, & Wolffe, 2010; Heppe et al., 2020). Έρευνα της Berger (2012) έδειξε ότι οι ενήλικες με οπτική αναπηρία αντιμετωπίζουν πρακτικούς περιορισμούς στη μετακίνηση, οι οποίοι μειώνουν τις ευκαιρίες συμμετοχής τους σε κοινωνικές δραστηριότητες εκτός σπιτιού. Επιπλέον, το άγχος του ατόμου με αναπηρία για κοινωνικό στιγματισμό θέτει σημαντικούς περιορισμούς στη δημιουργία και διατήρηση κοινωνικών σχέσεων με τους σημαντικούς Άλλους (Kef & Deković, 2004; Heppe et al., 2020).

Η υποστήριξη, μάλιστα, από τους συνομηλίκους, φαίνεται να είναι καλύτερος δείκτης για το πόσο πιθανό είναι κάποιος να αισθάνεται μοναξιά αργότερα στη ζωή, σε σύγκριση με

την υποστήριξη από τους γονείς. Οι σημαντικές μεταβάσεις της ζωής, όπως η ενηλικίωση (Herpe et al., 2020), η αλλαγή σχολικής βαθμίδας ή εργασιακού περιβάλλοντος, μπορεί να επηρεάσουν την ήδη ευάλωτη κοινωνική υποστήριξη των νέων με προβλήματα όρασης. Μελέτη, μάλιστα, από τον Herpe και τους συνεργάτες του (2020) τονίζει πόσο σημαντικό είναι να δημιουργούνται και να διατηρούνται σχέσεις με συνομηλίκους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Έρευνα των Garzon και των συνεργατών του (2023) ανέδειξε επίσης τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η γειτονιά στην οποία ζει το άτομο με οπτική αναπηρία, στην προκειμένη περίπτωση ηλικιωμένοι με γλαύκωμα, στην επιδείνωση της φυσικής τους κατάστασης και του οπτικού τους πεδίου εξαιτίας της εγκληματικότητας της περιοχής που ζουν ή της έλλειψης προσβασιμότητας.

Έρευνα των Williams et al., (2014), επίσης, τονίζει την μεγάλη σημασία που έχει η σωστή εκπαίδευση των συνοδών με στόχο να είναι σε θέση να επικοινωνούν οδηγίες ή συμβουλές κατά την πλοήγηση με το άτομο με αναπηρία, καθώς η έλλειψη εμπειρίας συνήθως οδηγεί τον συνοδό σε ανησυχίες και πανικό για κινδύνους που το άτομο με οπτική αναπηρία είναι σε θέση να αντιμετωπίσει ανεξάρτητα. Γίνεται, τέλος, σύσταση για εκ νέου αναθεώρηση και εξέλιξη των λευκών μαστουνιών να μην αποτελούν μόνο τεχνολογίες «αποφυγής εμποδίων» αλλά να είναι σε θέση να παρέχουν στον τυφλό πληροφορίες για τον κοντινό περίγυρο, δίνοντας στο άτομο με αναπηρία μια αίσθηση του περιβάλλοντος στο οποίο κυκλοφορεί.

Συμπερασματικά, το κοινωνικό περιβάλλον μπορεί είτε να ενισχύσει είτε να μετριάσει τις επιπτώσεις της αναπηρίας, ανάλογα με την ύπαρξη ή την απουσία υποστηρικτικών δομών και προσβάσιμων υποδομών. Με άλλα λόγια, η αναπηρία κατασκευάζεται από το κοινωνικό περιβάλλον και αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο θέτοντας στον επονομαζόμενο «άνθρωπο με αναπηρία» εμπόδια και περιορισμούς όσον αφορά τη συμμετοχή του στο πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό γίνεσθαι, η οποία τελικά δεν επιτρέπει να αναπτύσσεται πλήρως η προσωπικότητά του (Σούλης, 2020).

3.4 Προσβασιμότητα μέσω βοηθητικών τεχνολογιών – Το λευκό μαστούνι

Μια πρώτη, και η πιο διαδεδομένη, μορφή υποστηρικτικής τεχνολογίας για τα άτομα με προβλήματα όρασης είναι το λευκό μαστούνι. Ιστορικά, το μαστούνι έχει χρησιμοποιηθεί ως μέσο προσανατολισμού και πλοήγησης για τους τυφλούς και γενικά για

τους ανθρώπους με προβλήματα όρασης. Ο James Biggs από το Bristol, ήταν ο πρώτος που έφερε το λευκό μπαστούνι στην Ευρώπη το 1921. Μετά από ένα ατύχημα κλήθηκε να προσαρμοστεί στα καινούργια για αυτόν δεδομένα στην καθημερινότητά του. Έτσι, αισθανόμενος τον κίνδυνο από τα ερχόμενα οχήματα, αποφάσισε να βάψει το μπαστούνι του λευκό για να είναι πιο εμφανές στους οδηγούς (Strong, 2001). Τον Φεβρουάριο του 1931, δέκα χρόνια από την πρώτη αυτή χρήση του λευκού μπαστουניού, ο Guilly d'Herbemont καθιέρωσε ένα σύστημα για τους τυφλούς στην Γαλλία, όπου σύμφωνα με αυτό οι τυφλοί θα χρησιμοποιούσαν το λευκό μπαστούνι. Η συγκεκριμένη κίνηση προωθήθηκε και στην Αγγλία και έτσι ξεκίνησε και μια αντίστοιχη καμπάνια στο Ηνωμένο Βασίλειο. Τον Μάιο του 1931, το ραδιόφωνο του BBC πρότεινε στα άτομα με οπτική αναπηρία να εφοδιαστούν με ένα λευκό μπαστούνι, το οποίο θα αναγνωριζόταν διεθνώς σαν σύμβολο των ατόμων με προβλήματα όρασης (Strong, 2001).

Αν και αποτελεί μια οικονομική λύση, το λευκό μπαστούνι προϋποθέτει επαρκή εκπαίδευση του τυφλού χρήστη και ενεργή αντίληψη της περιοχής μπροστά και γύρω από το πεδίο όπου βρίσκεται (Attia & Asamoah, 2020). Η αυτόνομη πλοήγηση αποτελεί σημαντική πρόκληση για τα άτομα με προβλήματα όρασης, η στέρηση της οποίας οδηγεί σε απογοήτευση, χαμηλή αυτοπεποίθηση, μειωμένη αυτονομία και κινδύνους σωματικής ασφάλειας στα άτομα με αναπηρία (Jafri & Khan, 2018; dos Santos et al., 2021).

Ωστόσο, τα άτομα με μειωμένη όραση ή ολική τύφλωση μπορούν να μετακινηθούν με ασφάλεια στον προορισμό τους, καθώς χρησιμοποιώντας το λευκό μπαστούνι ελέγχουν το έδαφος για τυχόν εμπόδια ή ανωμαλίες και τα αποφεύγουν επιτυχώς δίχως κάποιο ατύχημα (Attia & Asamoah, 2020). Επίσης, χτυπώντας το λευκό μπαστούνι στο δάπεδο ορισμένοι χρήστες και έπειτα από χρόνια εμπειρίας στην χρήση του μπαστουניού, μπορούν να αντιληφθούν από τον ήχο που παράγεται τα διάφορα χαρακτηριστικά του εδάφους, όπως το μέγεθος μιας επιφάνειας, το υλικό κατασκευής της, την απόσταση από ένα εμπόδιο ή αντικείμενο κ.α. (Periša, Peraković, & Šarić, 2014).

Τα λευκά μπαστούνια κατασκευάζονται ως επί το πλείστον από ανθεκτικά υλικά, όπως το αλουμίνιο, ώστε να μην σπάνε εύκολα και να είναι κατάλληλα για χρήση σε κάθε περίπτωση και περιβάλλον. Με την πάροδο των χρόνων και την εξέλιξη της τεχνολογίας, κατασκευάστηκαν διάφορες παραλλαγές του λευκού μπαστουניού, οι οποίες λειτουργούν

με την τεχνολογία των υπέρυθρων και διαθέτουν αισθητήρες κίνησης, χρωμάτων, κ.τ.λ., ώστε να ενημερώνουν τον τυφλό χρήστη με ειδικές δονήσεις και κινήσεις για τυχόν εμπόδια (Attia & Asamoah, 2020). Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις, τα άτομα με οπτική αναπηρία αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα, καθώς χρησιμοποιούν το λευκό μπαστούνι, όπως την αδυναμία ανίχνευσης ψηλών εμποδίων. Γι' αυτό το λόγο, αναπτύσσονται νέες μορφές υποστηρικτικής τεχνολογίας, βασισμένες στην επιστήμη της Πληροφορικής, οι οποίες ανιχνεύουν εξίσου ικανοποιητικά τα εμπόδια και τους κινδύνους και καθοδηγούν με ασφάλεια τους τυφλούς χρήστες στον προορισμό τους (Wang & Kuchenbecker, 2012).

3.5 Οι σκύλοι οδηγοί

Οι σκύλοι οδηγοί είναι εξαιρετικά εκπαιδευμένα ζώα που βοηθούν τα άτομα με προβλήματα όρασης, παρέχοντάς τους αυξημένη κινητικότητα, ανεξαρτησία και αυτοπεποίθηση. Στην Ελλάδα, υπεύθυνος φορέας εκπαίδευσης σκύλων οδηγών για άτομα με οπτική αναπηρία αποτελεί το «Ελληνικό Κέντρο Εκπαίδευσης Σκύλων» του «Κέντρου Σκύλων Οδηγών Ελλάδος» Φορείς του αποτελούν, μεταξύ άλλων το KEAT και η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ). Στην επίσημη ιστοσελίδα τους, η οποία έχει και ειδική έκδοση για άτομα με οπτική αναπηρία, παραθέτουν την διαδικασία εκπαίδευσης ενός σκύλου οδηγού στην Ελλάδα:

Ενας σκύλος που πρόκειται να εκπαιδευτεί ως σκύλος οδηγός ξεκινά τη ζωή του με έναν ανάδοχο εθελοντή ο οποίος αναλαμβάνει τη φιλοξενία του, τη φροντίδα του και την κοινωνικοποίησή του. Μετά τον πρώτο χρόνο περνά στα χέρια του Εκπαιδευτή Σκύλων Οδηγών και εκπαιδεύεται σε τεχνικές ως σκύλος οδηγός για 6 μήνες. Μετά το τέλος της εκπαίδευσής του περνά στο χρήστη με πρόβλημα όρασης ο οποίος εκπαιδεύεται μαζί με το σκύλο για 3 εβδομάδες προκειμένου να προετοιμαστεί κατάλληλα για να ζήσει μαζί του τα υπόλοιπα 7-8 χρόνια μέχρι ο σκύλος να ολοκληρώσει την υπηρεσία του ως σκύλος οδηγός, να «συνταξιοδοτηθεί» και να επιστρέψει σε οικογένειες αναδόχων ή στην ίδια οικογένεια του τυφλού χρήστη σαν κατοικίδιο ζώο (Σκύλοι Οδηγοί Ελλάδος, n.d.).

Τα οφέλη της κατοχής ενός σκύλου-οδηγού για κάποιον με προβλήματα όρασης είναι πολλά και μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην καθημερινή του ζωή. Οι σκύλοι

οδηγοί εξυπηρετούν έναν σκοπό πέρα από αυτόν ενός κατοικίδιου ζώου. Πρόκειται για ένα ζώο εργασίας με εξειδικευμένη εκπαίδευση που βοηθά τα τυφλά ή άτομα με χαμηλή όραση να περιηγούνται με ασφάλεια και ανεξαρτησία στο περιβάλλον τους (Maple Community, n.d.). Ένας σκύλος-οδηγός μπορεί να κάνει πολλά, μεταξύ άλλων:

- Να οδηγεί τον ιδιοκτήτη του γύρω από πράγματα όπως κάδους απορριμμάτων, αυτοκίνητα, στύλους και ανθρώπους.
- Να κάνει στάσεις σε διαβάσεις, σκάλες, πόρτες και κράσπεδα.
- Να εντοπίζει πράγματα όπως καθίσματα, πάγκους, κουμπιά και χειρολαβές.
- Αντιδρά σε εντολές όπως κάθισε, πήγαινε μπροστά, αριστερά και δεξιά.
- Να αψηφά τις εντολές αν είναι επικίνδυνες, όπως το να διασχίζει έναν πολυσύχναστο δρόμο.

Πρέπει να επισημανθεί, ωστόσο, πως ένας σκύλος οδηγός κάνει περισσότερα από το να βοηθάει τον ιδιοκτήτη του να μετακινείται. Συγκεκριμένα, με βάση την διεθνή έρευνα, οι σκύλοι οδηγοί έχει βρεθεί πως ενισχύουν σημαντικά την αυτοπεποίθηση και την αίσθηση ασφάλειας του ιδιοκτήτη, κάνοντάς τον να αισθάνεται περισσότερο πρόθυμος να συμμετάσχει σε δραστηριότητες εκτός σπιτιού (Camp, 2001; Fairman & Huebner, 2001; Rintala, Matamoros, & Seitz 2008).

Σε κοινωνικό επίπεδο, οι σκύλοι οδηγοί επιτρέπουν στους ιδιοκτήτες τους να είναι πιο δραστήριοι και να συμμετέχουν στην κοινότητα (Audrestch et al., 2015; Hall et al., 2017; McIver et al., 2020). Σε γενικές γραμμές, οι σκύλοι οδηγοί προσφέρουν πολλά πλεονεκτήματα στα άτομα με προβλήματα όρασης, βελτιώνοντας τόσο τις πρακτικές όσο και τις συναισθηματικές πτυχές της ζωής τους. Ενισχύουν, όπως αναφέρθηκε, την ασφάλεια, βοηθώντας τους ιδιοκτήτες τους να αποφεύγουν κινδύνους και να πλοηγούνται σε άγνωστα μέρη και δρόμους. Είναι εκπαιδευμένοι να προειδοποιούν τους ιδιοκτήτες τους για πιθανούς κινδύνους, όπως εμπόδια και ανώμαλες επιφάνειες. Ταυτόχρονα, παρέχουν συντροφιά και να ενισχύουν τις κοινωνικές σχέσεις. Ενθαρρύνουν τις υπαίθριες δραστηριότητες και τα χόμπι (Wiggett-Barnard & Steel, 2008), συμβάλλοντας στη συνολική φυσική κατάσταση των ιδιοκτητών τους. Έχει αποδειχθεί πως εντοπίζονται οφέλη στην συνολική, ψυχική και σωματική, υγεία των ιδιοκτητών εξαιτίας του σκύλου – οδηγού (Wiggett-Barnard & Steel, 2008; McIver, 2020; Ricky et al., 2021; Tsang et al., 2021) και τονίζεται ευρέως ερευνητικά

πως απαιτείται περισσότερη ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση της κοινωνίας για τα ζώα βοηθούς ατόμων με αναπηρίες (Tsang et al., 2021).

Η φροντίδα ενός σκύλου-οδηγού (οικονομικά και σωματικά) μπορεί να είναι δαπανηρή και απαιτεί χρόνο και προσεκτικό σχεδιασμό (Wiggett-Barnard & Steel, 2008). Το κόστος, μάλιστα, για να αποκτήσει κανείς σκύλο οδηγό, μαζί με την προαπαιτούμενη εκπαίδευση ανέρχεται έως και στα 60 χιλιάδες δολάρια στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Tobin & Hill, 2011). Στην Ελλάδα, το ποσό αυτό ξεκινάει περίπου στα 30 χιλιάδες ευρώ, μέρος του οποίου καλύπτεται από την ασφάλεια υγείας του ατόμου με αναπηρία (Athens Voice, 2024; Lara Guide Dogs, 2024). Το 2008, η «Λάρα» (Lara Guide Dogs) αποτέλεσε την πρώτη σχολή σκύλων οδηγών που ιδρύθηκε στην Ελλάδα.

3.6 Προσβασιμότητα μέσω νέων τεχνολογιών

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα άτομα με οπτική αναπηρία, κατά την κυκλοφορία και την διαβίωσή τους γενικότερα, είτε στην ιδιωτική είτε στην δημόσια σφαίρα, κάνουν συνήθως χρήση κάποιας μορφής βοηθητικής τεχνολογίας. Η τεχνολογία αυτή, όπως το λευκό μπαστούνι, καθιστούν την κυκλοφορία του ατόμου με οπτική αναπηρία ασφαλή. Για την αύξηση της ασφάλειας αλλά και της αυτονομίας ενός ατόμου με οπτική αναπηρία, γίνεται σε αυτό το σημείο αναφορά σε ορισμένες, ψηφιακές και μη, τεχνολογικές παρεμβάσεις και τεχνικές.

Ένα σύγχρονο τεχνολογικό, ψηφιακό μέσο, το οποίο μπορεί να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στην εκπαίδευση και κυκλοφορία των ατόμων με οπτική αναπηρία, είναι η εικονική πραγματικότητα (virtual reality), η οποία είναι η εμπειρία σε έναν προσομοιωμένο διαδραστικό, «εικονικό» χώρο. Παρέχει συνθετική αισθητηριακή ανατροφοδότηση των ενεργειών των χρηστών, η οποία μπορεί να βυθίσει σωματικά και διανοητικά τους χρήστες (Li & Cesar, 2023).

Η κοινωνική εικονική πραγματικότητα (Social Virtual Reality) είναι μια μορφή εικονικής πραγματικότητας που επιτρέπει σε πολλούς χρήστες να συμμετέχουν σε κοινά εικονικά περιβάλλοντα, επικοινωνώντας μέσω οπτικών και ακουστικών ενδείξεων (Li & Cesar, 2023). Ωστόσο, αυτές οι ψηφιακές εφαρμογές δεν έχουν αξιοποιηθεί ιδιαίτερα σε άτομα με προβλήματα όρασης και επικεντρώνονται αποκλειστικά σε οπτικές εμπειρίες,

αποκλείοντας έτσι τους χρήστες με οπτική αναπηρία. Για τον λόγο αυτό, ο Ji και οι συνεργάτες του (2022) εισήγαγαν την εφαρμογή κοινωνικής εικονικής πραγματικότητας «VRBubble», η οποία είχε ως στόχο να διευκολύνει την προσβασιμότητα της κοινωνικής εικονικής πραγματικότητας για τα άτομα με προβλήματα όρασης, ενισχύοντας την ικανότητα επίγνωσης του περιβάλλοντος μέσω αλληλεπίδρασης με αναπαραστάσεις ανθρώπων (avatar) σε έναν δημόσιο χώρο. Μέσω της πειραματικής αυτής παρέμβασης φάνηκε πως τα άτομα με οπτική αναπηρία που χρησιμοποίησαν αυτή την τεχνολογία είχαν θετικές εμπειρίες αλληλεπίδρασης με τον εικονικό περίγυρο (Ji et al., 2022). Ερευνητές έχουν, επίσης, δώσει έμφαση στην ενίσχυση ηχητικών ερεθισμάτων για να κάνουν την πλοήγηση πιο προσβάσιμη. Για παράδειγμα, οι Zhao et al. (2018) και Siu et al. (2020), ανέπτυξαν ένα προσαρμοσμένο τηλε-χειριστήριο που προσομοίαζε την πλοήγηση με ένα λευκό μπαστούνι και παρείχε ανατροφοδότηση και ηχητικά εφέ όταν χτυπούσε το εικονικό αντικείμενα. Επίσης, οι Kasera et al. (2017), μέσω του Smart Vision, μιας εφαρμογής που συμπληρώνει την λειτουργία του λευκού μπαστουниού, κατάφεραν με χαμηλό κόστος για την χρήστη με οπτική αναπηρία να λαμβάνει ηχητική προειδοποίηση για τυχόν εμπόδια, διευκολύνοντας σημαντικά την πλοήγησή του.

Αξιοποιώντας την κοινωνική εικονική πραγματικότητα, επίσης, οι Collins et al., (2023) προχώρησαν στην χρήση ενός πλαισίου βασισμένου σε φυσική καθοδήγηση για την υποστήριξη χρηστών με προβλήματα όρασης. Το συγκεκριμένο πλαίσιο είχε ως στόχο να επιτρέπει σε έναν τυφλό ή χαμηλής όρασης χρήστη να έχει έναν οδηγό που θα τον βοηθά με την πλοήγηση. Στην συγκεκριμένη πειραματική μέθοδο, το άτομο με οπτική αναπηρία και ο βλέπων συνοδός του, είτε ευρισκόμενοι στον ίδιο χώρο ή απομακρυσμένα, έκαναν χρήση της εφαρμογής όπου ο χρήστης μπορούσε να κρατά εικονικά τον οδηγό του και να κινείται με αυτόν σε ένα ορισμένο εικονικό περιβάλλον, ενώ ο οδηγός παρείχε πληροφορίες και οδηγίες (Collins et al., 2023; Segal et al., 2024). Οι συμμετέχοντες έδειξαν πως είχαν την επιθυμία να χρησιμοποιούν τον οδηγό τους ιδιαίτερα για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και για να ανακαλύπτουν νέα περιβάλλοντα, ανοίγοντας έτσι έναν νέο χώρο σχεδιασμού για την προσβασιμότητα μέσω της εικονικής πραγματικότητας.

Παράλληλα, μέσω άλλων ειδών βοηθητικές τεχνολογίες βασισμένες στην χρήση GPS, τα άτομα με προβλήματα όρασης μπορούν να σχεδιάζουν διαδρομές και να ταξιδεύουν

ανεξάρτητα (Zeng & Weber, 2015). Υπάρχουν συστήματα όπως το BrailleNote GPS και το Ariadne GPS, ωστόσο έρευνες έχουν δείξει πως η εύρεση εισόδων σε άγνωστες περιοχές εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Εφαρμογές, επίσης, όπως το BlindSquare, παρέχουν φωνητική περιγραφή και πληροφορίες για συγκεκριμένες τοποθεσίες, παρέχουν φωνητικές οδηγίες πλοήγησης, ενώ συνδυάζονται και με άλλες συσκευές ή εφαρμογές, όπως ακουστικά Bluetooth ή υποστηρικτικές τεχνολογίες πλοήγησης (π.χ. υπέρυθρες ή συστήματα αναγνώρισης αντικειμένων), για πιο ακριβή καθοδήγηση (Blind Square, n.d.; Carrasco et al., 2014).

Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, φαίνεται, μέσω της βιβλιογραφίας, πως η Τεχνητή Νοημοσύνη έχει αρχίσει να αποτελεί την καθοριστική τεχνολογία της επόμενης δεκαετίας λόγω της ικανότητάς της να αυξάνει τις ανθρώπινες ικανότητες με χαμηλό, έως και μηδαμινό ανά περιπτώσεις, κόστος (Liu, 2017; Schwab, 2017). Η τεχνολογία αυτή προβλέπεται πως θα μπορεί να βελτιώσει πτυχές της ανθρώπινης καθημερινότητας σχετικές με την υγειονομική περίθαλψη, την εξυπηρέτηση πελατών (π.χ. εξατομικευμένοι βοηθοί, Murphy et al., 2021), την εκπαίδευση (π.χ. εξατομικευμένα βοηθήματα διδασκαλίας, Kashive et al., 2021) και τις μεταφορές (Kaye et al., 2020; Kelly et al., 2023). Συνεπώς, και παροχή βοήθειας σε άτομα με οπτική αναπηρία μέσω τεχνητής νοημοσύνης αποτελεί τα τελευταία χρόνια ένα σημαντικό ερευνητικό θέμα. Αρκετές εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα είναι ήδη διαθέσιμες και υιοθετούνται από πολλούς χρήστες για να διευκολύνουν τις καθημερινές τους δραστηριότητες. Επωφελούμενες από τις πρόσφατες καινοτομίες της τεχνητής νοημοσύνης, οι υποστηρικτικές τεχνολογίες έχουν αναπτύξει δυνατότητες αυξάνοντας παράλληλα την αποτελεσματικότητά τους. Στο πολύ κοντινό μέλλον, φαίνεται πως θα υπάρχει η δυνατότητα να προταθούν ασφαλή και αξιόπιστα συστήματα παροχής βοήθειας σε άτομα με οπτική αναπηρία, με λεπτομερή περιγραφή του περιβάλλοντος και προσαρμοσμένη αναγνώριση αντικειμένων (Walle et al., 2022).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΥΤΟ-ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΥΝΟΔΩΝ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

4.1 Το αίσθημα της αυτό-αποτελεσματικότητας και της επαγγελματικής ικανοποίησης του βλέποντος συνοδού

Ο τρόπος και ο βαθμός με τον οποίο ο βλέπων συνοδός ή φροντιστής ατόμων με οπτική αναπηρία αντιλαμβάνεται τον εαυτό του και το έργο που παράγει, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα τόσο στην σχέση του με το άτομο που υποστηρίζει όσο και στην σχέση του με τον ίδιο του τον εαυτό (Avieli et al., 2016; Merlo et al., 2021). Για να γίνει κατανοητή η έννοια της αυτό-αποτελεσματικότητας είναι σημαντικό να διασαφηνιστεί πώς η βιβλιογραφία ορίζει την έννοια του εαυτού και της αυτό-αντίληψης.

Συγκεκριμένα, η έννοια του εαυτού είναι πολυσύνθετη και δύσκολα ορίζεται με ακρίβεια, καθώς περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο εαυτός είναι τόσο κοινωνικά όσο και μη κοινωνικά κατασκευασμένος. Αυτό σημαίνει ότι ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας επηρεάζεται από την κοινωνία, αλλά και από προσωπικές, εσωτερικές εμπειρίες και διαδικασίες (Watson, 2002). Η βιβλιογραφία ορίζει τέσσερις κύριες λειτουργίες του εαυτού. Πρώτη λειτουργία αποτελεί η αυτογνωσία, ο τρόπος με τον οποίο κατανοούμε ποιοι είμαστε. Δεύτερη είναι η έννοια του αυτό-ελέγχου, του τρόπου δηλαδή με τον οποίο ο άνθρωπος κάνει σχέδια και να εκτελεί αποφάσεις. Έπειτα είναι η διαχείριση εντυπώσεων, ο τρόπος δηλαδή που παρουσιάζει κάποιος τον εαυτό του σε άλλους ανθρώπους και τους κάνουμε. Τέλος, είναι η αυτό-εκτίμηση, η προσπάθεια δηλαδή διατήρησης μιας θετικής άποψης για τον εαυτό (Yzerbyt & Klein, 2022), καθώς και οι ιδέες ή οι πεποιθήσεις κάποιου για τον εαυτό του, συμπεριλαμβανομένων των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του (Nguyen, 2021).

Ο Rogers (1961) υποστήριξε ότι η αυτοαντίληψη παίζει σημαντικό ρόλο στη ρύθμιση της συμπεριφοράς, καθορίζοντας ποιες πτυχές της εμπειρίας είναι αποδεκτές στη συνειδητοποίηση και ποιες πτυχές πρέπει να «καταπιεστούν», ώστε να ελαχιστοποιηθεί η σύγκρουση, είτε με τους άλλους είτε με τον εαυτό μας. Από μια κοινωνική-γνωστική

προοπτική, ο Higgins (1987, 1989) υποστήριξε ομοίως και παρείχε εμπειρικά στοιχεία που υποστηρίζουν την ιδέα ότι όταν οι άνθρωποι βιώνουν μια ασυμφωνία μεταξύ της πραγματικής και της ιδανικής αυτοαντίληψής τους, είναι πιθανό να βιώσουν άγχος με τη μορφή καταθλιπτικής συναισθηματικής φόρτισης (Lynch et al., 2009).

Η ποιότητα ζωής είναι μια πολυδιάστατη έννοια που περιλαμβάνει διάφορες πτυχές, όπως η ευημερία, η κοινωνική υποστήριξη, η ικανοποίηση από την εργασία και η πραγμάτωση στόχων (Schalock, 2004; Nota et al., 2007). Ένας παράγοντας που φαίνεται να σχετίζεται με την ποιότητα ζωής των συνοδών ατόμων με οπτική αναπηρία αφορά τις πεποιθήσεις επαγγελματικής αποτελεσματικότητας. Πρόκειται για την αίσθηση που έχουν τα άτομα σχετικά με την ικανότητά τους να πραγματοποιήσουν τις ενέργειες και να ρυθμίσουν τις συμπεριφορές που είναι απαραίτητες για την επίτευξη των αποτελεσμάτων και των στόχων που έχουν θέσει για τον εαυτό τους, δηλαδή κατά πόσο ένα άτομο πιστεύει ότι μπορεί να πραγματοποιήσει μια συγκεκριμένη ενέργεια ή εργασία (Bandura, 1997, όπ. ανάφ. στο Nota et al., 2007).

Η αυτο-αποτελεσματικότητα έχει μελετηθεί σε διάφορα πλαίσια, όπως επί παραδείγματι η υγεία και η εκπαίδευση και έχει αναδειχθεί η επιρροή της σε κάθε τομέα. Στον χώρο της εργασίας, η αυτο-αποτελεσματικότητα προβλέπει την ικανοποίηση, την ευημερία, την αφοσίωση, το ενδιαφέρον και την επιμονή των εργαζομένων στην εκπλήρωση των καθηκόντων τους (Evers, Tomic, & Brouwers, 2001· Lent et al., 2003). Άτομα που πιστεύουν στις ικανότητές τους είναι πιο αποτελεσματικά στην επίτευξη των στόχων που έχουν θέσει, ενώ όσοι αμφιβάλλουν για τις ικανότητές τους συχνά δεν ανταπεξέρχονται στις προσδοκίες και τις απαιτήσεις και μερικές φορές χρειάζονται εξωτερική βοήθεια (Nota et al., 2007).

Οι επαγγελματίες συνοδοί αλλά και φροντιστές του ευρύτερου κύκλου που ενεργούν εκ πείρας μπορεί να διαφέρουν ως προς την αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητάς τους, και αυτό επηρεάζει τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τους αποδέκτες των υπηρεσιών και της φροντίδας αλλά και τις οικογένειές τους. Η χαμηλή αυτό-αποτελεσματικότητα συχνά συνδέεται με αμφιβολίες στην προετοιμασία, την ανάλυση και εκτέλεση παρεμβάσεων για άτομα με αναπηρία. Επιπλέον, η επαγγελματική εξουθένωση (στην βιβλιογραφία εντοπίζεται μεταξύ άλλων και ως Professional Burnout) είναι μια μορφή εργασιακού στρες

μια κατάσταση αυξημένου άγχους που προκαλείται από συναισθηματική εξάντληση και μειωμένη αίσθηση προσωπικής επίτευξης (Hastings et al., 2004; Matos et al., 2022). Η εξουθένωση, μάλιστα, μπορεί να εμφανίζεται όταν οι απαιτήσεις της εργασίας ξεπερνούν και τους διαθέσιμους πόρους (Nota et al., 2007).

Αν και οι έρευνες αναφορικά με το αίσθημα της αυτό-αποτελεσματικότητας και πώς αυτό επηρεάζει την ποιότητα της υποστήριξης και της ζωής των φροντιστών και συνοδών ατόμων με τύφλωση είναι περιορισμένες, εντοπίζονται στην βιβλιογραφία στοιχεία που αναδεικνύουν την έντονη συναισθηματική φόρτιση και ψυχική επιβάρυνση των φροντιστών που ανήκουν, κυρίως, στην οικογένεια του ατόμου με οπτική αναπηρία. Τέτοια δεδομένα μπορούν να εύλογα να οδηγήσουν στην εκτίμηση πως η παροχή βοήθειας, φροντίδας και συνοδείας σε άτομα με οπτική αναπηρία δύναται να προκαλεί υψηλό βαθμό ψυχικής επιβάρυνσης και χαμηλή αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας, ειδικότερα όταν το άτομο που λαμβάνει την βοήθεια ανήκει στον οικογενειακό κύκλο του συνοδού-φροντιστή (Braich et al., 2012; Nabors et al., 2013; Sola-Carmona et al., 2013; Sola-Carmona et al., 2016).

4.2 Η αυτονομία των ατόμων με Οπτική Αναπηρία

Η ανεξαρτησία, ή αλλιώς αυτονομία, των ατόμων με οπτική αναπηρία, αποτελεί το κατ' εξοχήν καίριο θέμα συζήτησης στην έρευνα. Κάθε άτομο με προβλήματα όρασης έχει θέληση απόκτησης του μέγιστου βαθμού αυτονομίας και ελέγχου στην ζωή του. Σε αυτό τον στόχο συμβάλλουν βοηθητικές τεχνολογίες και νέες τεχνολογικές/ψηφιακές παρεμβάσεις για τις οποίες έγινε λόγος στο προηγούμενο κεφάλαιο. Στο παρόν σημείο της εργασίας επιχειρείται η εννοιολόγηση του όρου «αυτονομία» των ατόμων με οπτική αναπηρία και πώς προσδιορίζεται μέσω της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Πολλές έρευνες και εργασίες υποστηρίζουν ότι η ανεξαρτησία δεν εξαρτάται αποκλειστικά από «το να μπορεί κανείς να κάνει τα πάντα μόνος του». Κάποιος μπορεί να θεωρείται ως ανεξάρτητος εάν βρίσκεται σε θέση να λαμβάνει αποφάσεις για το σώμα του. Επομένως, η σοβαρότητα της αναπηρίας δεν αποτελεί μέτρο του επιπέδου ανεξαρτησίας που μπορεί να αποκτήσει ένα άτομο (Lee et al., 2021; Lyu & Carroll, 2024). Υποστηρικτής αυτής της άποψης είναι ο Brisenden (1986, 1989 όπ. ανάφ στο Lee et al., 2021) , ο οποίος θεώρησε ότι τα άτομα με αναπηρία έχουν δικαίωμα να εντάσσονται στην κοινότητα και όχι να φιλοξενούνται σε κρατικές εγκαταστάσεις.

Παράλληλα, η Rock (1988 όπ. ανάφ. στο Lee et al., 2021) , επανέλαβε την ερμηνεία της ανεξαρτησίας με επίκεντρο τον έλεγχο, υποστηρίζοντας ότι η έννοια της ανεξαρτησίας για τα άτομα με αναπηρία σχετίζεται με την αίσθηση του ελέγχου, την επιλογή και τη δύναμη στη διαχείριση της ζωής και της καθημερινότητας. Αυτή η ερμηνεία χαρακτηρίζει ως ανεξαρτησία την ικανότητα λήψης αποφάσεων και εκτέλεσης των επιθυμητών καθηκόντων σε συνάρτηση με τους διαθέσιμους πόρους, συμπεριλαμβανομένης της βοήθειας από τον περίγυρο, και τους σημαντικούς Άλλους. Ορισμένοι ερευνητές ορίζουν την «ανεξαρτησία» με την έννοια της έλλειψης εξάρτησης από άλλους. Αυτοί οι ορισμοί διαμορφώνουν γενικά την έννοια της ανεξαρτησίας ως το αντίθετο της εξάρτησης, όπου η εξάρτηση αντιστοιχίζεται με το να είναι κανείς «εξαρτώμενος από άλλους» ή «να χρειάζεται βοήθεια» . Αυτή η αίσθηση ανεξαρτησίας έχει χαρακτηριστεί από άτομα με αναπηρία ως «να φροντίζεις τον εαυτό σου», χωρίς να παίρνεις βοήθεια από άλλους (Bell & Menec, 2015; Lee et al., 2021).

Συνοδοί και φροντιστές, λοιπόν, που υποστηρίζουν την αυτονομία, παρέχουν ευκαιρίες για επιλογή, ανάληψη πρωτοβουλιών και ελεύθερη επιδίωξη στόχων, αποφεύγουν την άσκηση πίεσης ή τον έλεγχο λεκτικών ή μη λεκτικών συμπεριφορών και γενικά συμμετέχουν στην προσπάθεια αλληλοκατανόησης. Μια σχέση που βιώνεται ως υποστηρικτική (σε αντίθεση με μια σχέση που βιώνεται ως ελεγκτική ή πιεστική) θα πρέπει να προσφέρει ένα πιθανό πλαίσιο μέσα στο οποίο αισθάνεται κανείς ελεύθερος να επιδιώξει τον εαυτό που θα ήθελε ιδανικά να είναι. Τέτοιες υποστηρικτικές σχέσεις, λοιπόν, οδηγούν σε θετική αυτοαντίληψη και συμβάλλουν σημαντικά στην επίτευξη της αυτονομίας (Lynch et al., 2009; Audet et al., 2021).

Έρευνες στον διεθνή χώρο διαπιστώνουν ότι οι υποστηρικτικές τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν στην ανεξαρτησία των ατόμων με αναπηρία επεκτείνοντας τις ικανότητές τους και μειώνοντας την ανάγκη τους για βοήθεια από άλλα άτομα (Gibson, 2014; Shinohara & Wobbrock, 2016; Soetan et al., 2020; Leporini et al., 2020). Στην μελέτη τους, οι Lee et al. (2021), ζήτησαν από τα άτομα με οπτική αναπηρία να μοιραστούν την οπτική τους και τις εμπειρίες τους σχετικά με την «ανεξαρτησία», και διαπίστωσαν τον μεγάλο βαθμό της υποστηρικτικής τεχνολογίας στην επίτευξή των παραπάνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΡΕΥΝΩΝ

Η έρευνα γύρω από τον συνοδό και το άτομο με οπτική αναπηρία δεν φαίνεται να έχει εντατικοποιηθεί μέχρι και σήμερα, αφήνοντας έτσι πίσω ένα μεγάλο ερευνητικό κενό και αβεβαιότητα αναφορικά με τους παράγοντες που διαμορφώνουν και επηρεάζουν την μεταξύ τους σχέση, συνεργασία και ευημερία. Για τον λόγο αυτό, στο παρόν κεφάλαιο της ανασκόπησης σχετικών με την διατριβή ερευνών παρατίθενται έρευνες και άρθρα από το 2020 και μετά, που αγγίζουν την ευρύτερη σφαίρα της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Μέσω του συγκεκριμένου κεφαλαίου, επιχειρείται η σύνδεση της υπάρχουσας πρόσφατης βιβλιογραφίας με τα ζητήματα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

5.1 Ζητήματα σχετικά με την σχέση μεταξύ συνοδού και ατόμου με Οπτική

Αναπηρία

Η μελέτη των Heydarian et al. (2021) διερευνά τη δυναμική των αλληλεπιδράσεων στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης από την σκοπιά των ασθενών με προβλήματα όρασης, τονίζοντας τα βασικά στοιχεία της εμπιστοσύνης, του σεβασμού και της αποτελεσματικής επικοινωνίας μεταξύ ασθενών και φροντιστών. Η έρευνα εντόπισε μια κοινή εμπειρία μεταξύ των ατόμων με αναπηρία όρασης, όπου οι παρέχοντες υγειονομική περίθαλψη και φροντίδα τείνουν να εστιάζουν συχνά περισσότερο στην αναπηρία των ασθενών παρά σε άλλα, σημαντικότερα ζητήματα. Η μελέτη υπογραμμίζει ότι οι σχέσεις αυτές είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση αποτελεσματικής φροντίδας. Θα λέγαμε, συνεπώς, πως όταν οι φροντιστές και κατ' επέκταση οι συνοδοί αναγνωρίζουν και ενθαρρύνουν την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία και επιδιώκουν την διαμόρφωση μιας βαθύτερης σχέσης, αυτό προάγει μια σχέση εμπιστοσύνης, ενθαρρύνοντας τα άτομα με αναπηρία να επικοινωνούν ανοιχτά για τις ανησυχίες τους σχετικά με την υγεία τους (Heydarian et al., 2021) και εν γένει οτιδήποτε τους απασχολεί.

5.2 Ο ρόλος των εκπαιδευτών Κινητικότητας και Προσανατολισμού

Παράλληλα, η μελέτη των Kamali & Ashori (2021) εξετάζει την συμβολή της εκπαίδευσης προσανατολισμού και κινητικότητας στην βελτίωση της ποιότητας ζωής ατόμων με αναπηρία όρασης. Μέσω ενός οιονεί πειραματικού σχεδιασμού, η μελέτη καταδεικνύει ότι οι μαθητές που έλαβαν την εκπαίδευση ανέφεραν αξιοσημείωτες βελτιώσεις στην αυτοπεποίθηση, την ανεξαρτησία και τη συνολική ποιότητα ζωής τους σε

σύγκριση με ομάδα ελέγχου. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η μελέτη υπογραμμίζει την αξία μιας υποστηρικτικής σχέσης με τους εκπαιδευτές κινητικότητας και προσανατολισμού, η οποία βοηθά τους μαθητευόμενους να προσαρμοστούν στις προκλήσεις και ενισχύει την αίσθηση της ανεξαρτησίας τους, συμβάλλοντας θετικά στην επίτευξη αυτονομίας (Kamali & Ashori, 2020). Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας μπορούν εν μέρει να γενικευθούν και στους συνοδούς και φροντιστές εν γένει, υπογραμμίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο την σημασία μιας καλής και υποστηρικτικής σχέσης για το άτομο με αναπηρία όρασης.

5.3 Θέματα προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους

Οι Low και οι συνεργάτες του, σε έρευνα που διεξήγαγαν το 2020, υπογραμμίζουν τα βασικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με προβλήματα όρασης κατά την πλοήγηση στα μέσα μαζικής μεταφοράς, συμπεριλαμβανομένης της περιορισμένης πρόσβασης σε πληροφορίες, των ασυνεπειών στις υποδομές και της ανεπαρκούς βοήθειας από το προσωπικό. Αυτά τα εμπόδια εμποδίζουν την κυκλοφορία, την ασφαλή πλοήγηση και φυσικά την ανεξαρτησία των ατόμων με αναπηρία. Η μελέτη υποδεικνύει ότι οι πολιτικές θα πρέπει να είναι περισσότερο προσαρμοσμένες ώστε να αντιμετωπίζουν τις συγκεκριμένες ανάγκες των διαφόρων αναπηριών, αντί να εφαρμόζουν γενικευμένα βοηθήματα. Τελικά, τα ευρήματα τονίζουν ότι η εμπειρία του ταξιδιού συνδέεται στενά με την ανεξαρτησία του ατόμου και ότι η βελτίωση της προσβασιμότητας στις δημόσιες συγκοινωνίες μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την ένταξή τους στην κοινωνία (Low et al., 2020).

Μια άλλη μελέτη, παράλληλα, παρουσιάζει τα ευρήματα μιας μελέτης περίπτωσης στην Έννα της Ιταλίας, όπου η έρευνα επικεντρώθηκε κυρίως στις ανεπάρκειες υποδομών που αντιμετωπίζουν τα άτομα με προβλήματα όρασης στα αστικά περιβάλλοντα. Η μελέτη διαπίστωσε ότι εμπόδια όπως η έλλειψη μεγάλων πεζοδρομίων και προσβάσιμων διαβάσεων αποτελούσαν μεγάλη ανησυχία. Η μελέτη τάσσεται υπέρ μιας πιο ενταξιακής δημόσιας πολιτικής που ενσωματώνει τις υποκειμενικές ανησυχίες και προτάσεις των ατόμων με προβλήματα όρασης. Δίνοντας προτεραιότητα σε αυτές, οι αστικοί χώροι μπορούν να γίνουν πιο βατοί όχι μόνο για τα άτομα με προβλήματα όρασης αλλά για όλους τους πεζούς, συμβάλλοντας στη μεγαλύτερη προσβασιμότητα και την κοινωνική ένταξη (Campisi et al., 2021).

Συμφωνώντας με τα παραπάνω, έρευνα που έλαβε χώρα στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα στην Θεσσαλονίκη, αναφορικά με τα εμπόδια στην προσβασιμότητα ατόμων με αναπηρία όρασης, κατέδειξε ότι τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία αφορούν την περιορισμένη έκταση, την κακή κατάσταση και τα εμπόδια στους οδηγούς όδευσης. Επιπλέον, στα νοσοκομεία και τα μουσεία, το σύστημα του οδηγού όδευσης τυφλών είτε απουσίαζε εντελώς, είτε ήταν ελλιπές, με διάφορα προβλήματα σε ορισμένα σημεία, γεγονός που επηρεάζει σημαντικά τη δυνατότητα αυτών των ατόμων να κυκλοφορούν με ασφάλεια στους χώρους αυτούς (Βλαχοπούλου, 2023).

5.4 Η συμβολή της τεχνολογίας στην προσβασιμότητα και την ανεξαρτησία

Αναφορικά με την χρήση της υποστηρικτικής τεχνολογίας στην βελτίωση της προσβασιμότητας ατόμων με οπτική αναπηρία, η μελέτη των Khan & Khurso (2020) υποστηρίζει τη δυνατότητα των τεχνολογιών που βασίζονται σε smartphone να βελτιώσουν σημαντικά τη ζωή των ατόμων με προβλήματα όρασης. Επισημαίνει την ανάγκη για συνεργασία μεταξύ επιστημόνων πληροφορικής και ιατρικών εμπειρογνομόνων για τη δημιουργία πιο διαισθητικής και αποτελεσματικής επαφής ανθρώπου – τεχνολογίας. Ο στόχος είναι να βελτιωθεί η χρηστικότητα των κινητών τηλεφώνων (smartphones) και άλλων συσκευών, η οποία θα μπορούσε τελικά να οδηγήσει σε βελτιωμένη ποιότητα ζωής για τα άτομα με αναπηρία όρασης οποιασδήποτε σοβαρότητας, παρέχοντας καλύτερα και αξιόπιστα εργαλεία για την πλοήγηση, την επικοινωνία και την ανεξαρτησία.

Ταυτόχρονα, άλλη έρευνα τονίζει πως η συνεργασία με άτομα με προβλήματα όρασης είναι το κλειδί για να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή πρόσβαση σε δημόσιους χώρους, ιδίως σε περιβάλλοντα όπως μουσεία ή νοσοκομεία. Εστιάζοντας τόσο στην τεχνολογία όσο και στον σχεδιασμό με επίκεντρο τον χρήστη, μπορούν να αναπτυχθούν πιο συμπεριληπτικά και αποτελεσματικά συστήματα πρόσβασης για άτομα με οπτική αναπηρία (Vaz et al., 2020).

Επίσης, η μελέτη των Dove et al., (2022) εντοπίζει διάφορες ευκαιρίες στην προσβασιμότητα μέσω της τεχνολογίας, με στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών Προσανατολισμού και Κινητικότητας. Αυτό περιλαμβάνει την υποστήριξη ενός μοντέλου «προσωπικού βοηθού» για την εξ αποστάσεως διδασκαλία και την αξιολόγηση της εκπαίδευσης, την αντιστοίχιση των εκπαιδευόμενων με σκύλους οδηγούς, την

παρακολούθηση της προόδου προς την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων και τον συνεργατικό σχεδιασμό διαδρομών με στόχο τις ανεξάρτητες μετακινήσεις. Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση στον προσανατολισμό και την κινητικότητα μπορεί να βελτιώσει την υποστήριξη σε πραγματικό χρόνο, δίνοντας τη δυνατότητα στα άτομα με προβλήματα όρασης να κυκλοφορούν και να ταξιδεύουν πιο ανεξάρτητα και με περισσότερη αυτοπεποίθηση (Dove et al., 2022).

5.5 Η αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας των συνοδών και φροντιστών

Αναφορικά τώρα με την αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητας των συνοδών και φροντιστών ατόμων με αναπηρία όρασης, η ποιοτική μελέτη των Blinka et al., (2022), διερευνά τους στρεσογόνους παράγοντες που σχετίζονται με την φροντίδα και συνοδεία ατόμων που ανήκουν στο οικογενειακό περιβάλλον. Πολλοί φροντιστές, αν και αναφέρουν πληθώρα θετικών εμπειριών, αντιμετωπίζουν παράλληλα οικονομικές, συναισθηματικές και υλικοτεχνικές προκλήσεις, και οι συστάσεις των ερευνητών επικεντρώνονται στην ενίσχυση των πόρων και την δημιουργία δικτύων υποστήριξης των φροντιστών στη διατήρηση της ευημερίας τους και την ενίσχυση της αίσθησης της αυτό-αποτελεσματικότητας σχετικά με τον ρόλο που έχουν αναλάβει.

Έρευνες έχουν επίσης αναδείξει την ανάγκη επαγγελματιών συνοδών και φροντιστών ατόμων με αναπηρίες για προσβάσιμες υπηρεσίες υποστήριξης αμφότερων, γεγονός που οδηγεί στην αποτελεσματικότερη συνεργασία μεταξύ συνοδού και ωφελούμενου. Φροντιστές, για παράδειγμα, ηλικιωμένων με οπτική αναπηρία και άνοια δήλωσαν ανεπάρκεια στήριξης από τις υπηρεσίες προσβασιμότητας που κατέστησε το έργο τους πολύ δύσκολο και επίπονο (Varadaraj et al., 2020), ενώ σε άλλη έρευνα οι φροντιστές εξέφρασαν την ανάγκη για εξατομικευμένη υποστήριξη και προσβάσιμους πόρους (Enoch et al., 2022).

Υπογραμμίζεται από τις παραπάνω μελέτες πως υφίσταται ανάγκη για ενισχυμένα, προσαρμοσμένα συστήματα υποστήριξης για τους φροντιστές ατόμων με προβλήματα όρασης. Υπάρχει σαφής ζήτηση για πρακτική βοήθεια, συναισθηματική υποστήριξη και πόρους που δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία των φροντιστών. Ολοκληρωμένες προσεγγίσεις και προσβάσιμες υπηρεσίες καθίστανται απαραίτητες για την αντιμετώπιση των ποικίλων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι φροντιστές και οι συνοδοί ατόμων με

αναπηρία όρασης που θα ενισχύσουν την αίσθηση της αυτό-αποτελεσματικότητάς του στην άσκηση του επαγγέλματός τους και στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους.

5.6 Η σημασία της αυτονομίας στα άτομα με αναπηρία όρασης

Επιπλέον, μελέτες έχουν λάβει χώρα τα τελευταία χρόνια αναφορικά με την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία. Συγκεκριμένα, μια μελέτη σχετικά με την προσωπική και κοινωνική αυτονομία των ατόμων με προβλήματα όρασης στη Βραζιλία εξετάζει πώς οι υπηρεσίες αποκατάστασης ενδυναμώνουν τα άτομα στο να επιτύχουν υψηλά επίπεδα κινητικότητας και, εν τέλει, ανεξαρτησίας. Οι συμμετέχοντες σε αυτή τη μελέτη τόνισαν τη σημασία της ανεξάρτητης πλοήγησης, των ισχυρών κοινωνικών σχέσεων και της ελευθερίας προσωπικών επιλογών, τα οποία συμβάλλουν στην αίσθηση αυτονομίας και κοινωνικής ένταξης. Η αποκατάσταση φάνηκε να βελτιώνει την ικανότητά τους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας και των κοινωνικών εκδηλώσεων, ενισχύοντας την ποιότητα ζωής και την ψυχική τους υγεία (Fuentes et al., 2022).

Μια πρόσφατη ανασκόπηση, επίσης, διαπίστωσε ότι η ευημερία και η αυτονομία των ενηλίκων με προβλήματα όρασης εμφανίζουν συχνά δυνατή συσχέτιση, καθώς η αυτονομία είναι αναπόσπαστο στοιχείο της ποιότητας ζωής τους. Η μελέτη υποδεικνύει την ανάγκη για προσεγγίσεις που ενσωματώνουν τις απόψεις των ατόμων με προβλήματα όρασης και εξετάζονται από πολλαπλές διαστάσεις, όπως συναισθηματικές και κοινωνικές, εξασφαλίζοντας ένα ολιστικό σύστημα υποστήριξης που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις εμπειρίες τους (Heinze et al., 2022).

Τέλος, έρευνα που έλαβε χώρα κατά την διάρκεια της πανδημίας της Covid-19, ανέδειξε σημαντικές ανησυχίες των συμμετεχόντων ως προς την αίσθηση της αυτονομίας. Συνοδοί, φροντιστές του οικογενειακού περιβάλλοντος και άτομα με αναπηρία εξέφρασαν δυσκολίες στην αίσθηση αυτονομίας και ευημερίας εξαιτίας δυσκολιών στην μεταξύ τους σχέση και συνύπαρξη, ειδικότερα σε ένα περιβάλλον απομόνωσης λόγω της πανδημίας. Η μελέτη προτείνει παρεμβάσεις εργοθεραπείας για την ενίσχυση της αυτονομίας και υπογραμμίζει την ανάγκη για προσβάσιμη και χωρίς αποκλεισμούς παροχή υπηρεσιών από την πολιτεία (Caudill et al., 2023). Αν και στην συγκεκριμένη περίπτωση η έρευνα περιλαμβάνει άτομα με νευροαναπτυξιακές αναπηρίες, καθίσταται σαφής η δυνατότητα γενίκευσης και επέκτασης των συμπερασμάτων και σε περιπτώσεις ατόμων με αναπηρία όρασης.

Οι έρευνες που αναφέρονται παραπάνω προσφέρουν πληθώρα σημαντικών πληροφοριών σχετικά με τους τρόπους που το άτομο με οπτική αναπηρία μπορεί να πετύχει αυτονομία και ανεξαρτησία στην καθημερινή του ζωή και φωτίζει σημαντικά τους προβληματισμούς αλλά και τους στόχους που έχουν τεθεί στην παρούσα εργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Σχετικά με την παρούσα έρευνα

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι εμπειρικές έρευνες που αφορούν την σχέση ατόμου με οπτική αναπηρία και βλέποντος συνοδού που να την εξετάζουν από πολλές πτυχές και παράγοντες που επιδρούν στην σχέση αυτή, απουσιάζουν την τελευταία πενταετία. Κατέστη σαφής η έως τώρα εστίαση της διεθνούς βιβλιογραφίας κυρίως στην ιατρική εκδοχή της σχέσης αυτής (Heydarian et al., 2021).

Αναφορικά με έρευνες πριν το έτος 2020, εξακολουθεί να μην εντοπίζεται αξιόλογη πληροφορία πάνω στο θέμα που πραγματεύεται η παρούσα εργασία. Για παράδειγμα, η διατριβή της Everts (2012), εξετάζει τις κοινωνιογλωσσολογικές διαστάσεις της επικοινωνίας μεταξύ βλέπόντων και ατόμων με οπτική αναπηρία, εστιάζοντας στον προσδιορισμό της ταυτότητας και των σχέσεων μέσα από στρατηγικές λόγου. Εξετάζονται οι προκλήσεις που προκύπτουν από την έλλειψη οπτικής επαφής, όπως η δυσκολία στην εναλλαγή ρόλων ομιλητή/ακροατή καθώς και τα εμπόδια στην μη λεκτική επικοινωνία. Η έρευνα προσφέρει σημαντικά ευρήματα για την κατανόηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ ατόμων με αναπηρία όρασης και βλέπόντων συνοδών και συμβάλλει στη βελτίωση της κοινωνικής συμπερίληψης αυτών των ομάδων. Ωστόσο, δεν εστιάζει επαρκώς στην ποιότητα της σχέσης μεταξύ τους και στο τι ακριβώς είναι αυτό που την προσδιορίζει, την διατηρεί και την ενισχύει ή αντίστοιχα την αποδυναμώνει. Συγχρόνως, άλλες εμπειρικές έρευνες έχουν εστιάσει στον ρόλο του φροντιστή γονέα και στην σχέση με το συγγενικό πρόσωπο με οπτική αναπηρία, συνήθως το παιδί (Deshen & Deshen, 1996), ενώ αρκετές είναι οι εμπειρικές έρευνες που δίνουν έμφαση στην επιρροή της ψυχικής υγείας του φροντιστή στην σχέση του με το άτομο με οπτική αναπηρία (βλ. για παράδειγμα Castañeda et al., 2016; Sola-Carmona et al., 2016; Willard et al., 2017; Liebermann et al., 2017).

Καθίσταται σαφές με αυτόν τον τρόπο πως στην πλειοψηφία τους, και εξ όσων ερευνών κατάφερε αυτή η έρευνα να αναδείξει και να εντοπίσει, οι εμπειρικές έρευνες που έχουν μέχρι τώρα διεξαχθεί αδυνατούν να περιγράψουν με επάρκεια την ποιότητα της σχέσης ανάμεσα στο άτομο με οπτική αναπηρία και τον βλέποντα συνοδό, πόσω μάλλον όταν εξετάζεται αυτή στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, συνάγεται ξεκάθαρα η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης του φαινομένου της σχέσης ενηλίκων ατόμων με οπτική αναπηρία με τους συνοδούς τους και των πτυχών που ασκούν άμεση ή έμμεση επίδραση στην διαμόρφωση αυτής. Παράλληλα, καθώς η έρευνα εστιάζει σε ενήλικες, γίνεται αντιληπτό ότι θα είναι σε θέση να περιγράψουν με επάρκεια και ακρίβεια την σχέση όπως τη βιώνουν και την αντιλαμβάνονται, κατανοώντας εις βάθος την έννοια της ποιότητας που χαρακτηρίζει μια σχέση μεταξύ δύο ανθρώπων, συγκριτικά με ανήλικο δείγμα, και θα είναι σε θέση συγχρόνως να δώσουν σημαντικές εμπειρίες που θα βοηθήσουν την παρούσα εργασία.

6.2 Στόχοι της έρευνας

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθεί η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους σε σύγκριση με άτομα με οπτική αναπηρία που δεν δέχονται συνοδεία στην καθημερινή τους ζωή, και πώς αυτή η σχέση ασκεί επίδραση στην αυτονομία τους. Τα άτομα που επιλέχθηκαν στην δεύτερη κατηγορία, αφορούν ενήλικες με οπτική αναπηρία που έχουν λάβει εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό, είναι δηλαδή γνώστες χειρισμού λευκού μπαστουνιού, και συνεπώς δεν χρησιμοποιούν κάποιον συνοδό σε καθημερινή βάση. Για τον λόγο αυτό, επιλέχθηκαν τρεις παράμετροι μέσω των οποίων διερευνήθηκε το ανωτέρω θέμα:

1. Αρχικά, εξετάστηκε ο βαθμός προσβασιμότητας του ατόμου με οπτική αναπηρία σε εσωτερικά και εξωτερικά περιβάλλοντα και ο ρόλος του συνοδού στην επίτευξή της.
2. Επιπρόσθετα, διερευνήθηκε το αίσθημα αυτό-αποτελεσματικότητας και επαγγελματικής ικανοποίησης του συνοδού, εστιάζοντας στο πώς αυτή επιδρά (ή όχι) στην σχέση με το άτομο με οπτική αναπηρία.
3. Παράλληλα, εξετάστηκε και ο βαθμός αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία στο βασικό δείγμα και στην ομάδα σύγκρισης.

Τέλος, διερευνήθηκαν και οι κυριότεροι παράγοντες της ποιότητας της σχέσης μεταξύ ενός συνοδού και ενός ατόμου με οπτική αναπηρία, εστιάζοντας σε θέματα εμπιστοσύνης, τρόπων επικοινωνίας και συνεργασίας.

6.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Καθώς στόχος αποτελεί η καλύτερη και βαθύτερη κατανόηση των εμπειριών των ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών, προτείνεται το εξής ερευνητικό ερώτημα: «Πώς αναπτύσσεται (και εξελίσσεται) η σχέση μεταξύ των ατόμων με οπτική αναπηρία, όπως την αντιλαμβάνονται και τη βιώνουν οι μετέχοντες σε αυτή, σε σύγκριση με άτομα με οπτική αναπηρία χωρίς ανάγκη τακτικής συνοδείας;».

Για τη βαθύτερη μελέτη του φαινομένου, τίθενται τα παρακάτω ερευνητικά υποερωτήματα:

Σχέση μεταξύ ατόμου με οπτική αναπηρία και βλέποντα συνοδού

1. Πώς διαμορφώνεται η καθημερινή χρήση συνοδείας και από ποιους παράγοντες εξαρτάται;
2. Ποιες είναι οι κυριότερες προκλήσεις στη σχέση και τη συνεργασία μεταξύ ατόμου με οπτική αναπηρία και συνοδού;
3. Με ποιον τρόπο η εμπιστοσύνη και η επικοινωνία επηρεάζουν την ποιότητα της σχέσης συνοδείας;
4. Ποιος είναι ο ρόλος του στενού κοινωνικού περιγύρου στη σχέση συνοδού-ατόμου με οπτική αναπηρία;

Συνθήκες προσβασιμότητας και εμπειρίες καθημερινότητας

5. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία σε διαφορετικούς τομείς της καθημερινής ζωής;
6. Σε ποιον βαθμό η τεχνολογία και οι υποστηρικτικές πρακτικές υποστηρίζουν την πρόσβαση και την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία;
7. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις που προκύπτουν για τα άτομα με οπτική αναπηρία στην αγορά εργασίας;

8. Πώς η προσβασιμότητα σε χώρους όπως σούπερ μάρκετ, εμπορικά κέντρα, εστίαση, επηρεάζουν την ποιότητα ζωής τους;

Αυτο-αποτελεσματικότητα και επαγγελματική ικανοποίηση των συνοδών

10. Σε ποιο βαθμό η επαγγελματική εξουθένωση των συνοδών αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει την ποιότητα της συνοδείας;
11. Ποιες πηγές στρες αντιμετωπίζουν οι συνοδοί και πώς αυτές επηρεάζουν την απόδοσή τους στην υποστήριξη των ατόμων με οπτική αναπηρία;

Αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία

13. Σε ποιον βαθμό τα άτομα με οπτική αναπηρία αισθάνονται ότι έχουν ελευθερία λήψης αποφάσεων στην καθημερινότητά τους;
14. Πώς η σχέση τους με τον συνοδό επηρεάζει την αίσθηση εξάρτησης ή αυτονομίας τους;
15. Με ποιους τρόπους η αίσθηση ελέγχου επηρεάζει την αυτοπεποίθηση και την ποιότητα ζωής των ατόμων με οπτική αναπηρία;

6.4 Επιστημολογική οπτική και μέθοδος

Για την διερεύνηση του θέματος της παρούσας εργασίας επιλέχθηκε η ποιοτική ερευνητική προσέγγιση, συνδυάζοντας σε ένα σημείο και ποσοτικά δεδομένα. Η επιλογή μιας ποιοτικής προσέγγισης υπαγορεύτηκε από την ίδια τη φύση του ερευνητικού ερωτήματος σε συνδυασμό με το σκοπό και τους στόχους της έρευνας. Μέσω αυτής καθίσταται δυνατή μια ολιστική προσέγγιση της σχέσης μεταξύ των ατόμων με οπτική αναπηρία και των βλέπόντων συνοδών τους, ενώ διευκολύνεται, εν συνεχεία, και η εξέταση των εν λόγω παραμέτρων. Συγχρόνως, η αξιοποίηση ποιοτικών μεθόδων έρευνας στον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία, όπως συγκεκριμένα στην παρούσα έρευνα η οπτική, μπορεί να προσφέρει ευρύτερο υλικό για το υπό εξέταση θέμα (Beail & Williams, 2014). Ειδικότερα, στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε η ημιδομημένη μορφή συνέντευξης, διότι μέσω αυτής της διαδικασίας επιδιώκεται η συλλογή εξατομικευμένων και μη τυποποιημένων πληροφοριών για τις αντιλήψεις ενός συγκεκριμένου πληθυσμού γύρω από ένα καθορισμένο ζήτημα (Cohen et al., 2008; Καρπούζα, 2017; Μυλωνά, 2024). Επιπλέον,

η ημιδομημένη συνέντευξη δεν απαιτεί την αυστηρή τήρηση της ακολουθίας των ερωτήσεων του οδηγού συνέντευξης, γεγονός που δίνει στον ερευνητή την ελευθερία να παραλείπει κάποια αν κριθεί απαραίτητο ή να εστιάσει και σε πληροφορίες που δίνουν οι συμμετέχοντες οι οποίες δεν έχουν άμεση σχέση με το περιεχόμενο της ερώτησης, αλλά προσφέρουν χρήσιμο υλικό προς αξιοποίηση για την έρευνα (Barriball & White, 1994). Τέλος, για την διερεύνηση της παραμέτρου της επαγγελματικής ικανοποίησης και αυτό-αποτελεσματικότητας αξιοποιήθηκε το εργαλείο ProQoL (Hudnall Stamm, 2009) μέσω του οποίου αξιοποιούνται τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά στοιχεία.

Η περιορισμένη διερεύνηση του συγκεκριμένου ζητήματος, όπως αναδείχθηκε μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, οδηγεί στην αξιοποίηση της θεμελιωμένης θεωρίας (grounded theory) ως κατάλληλη προσέγγιση για τη διερεύνηση και ερμηνεία του φαινομένου (Creswell, 2016). Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα στοχεύει στην ανάπτυξη μιας θεωρίας που να αποτυπώνει και να εξηγεί την σχέση των ατόμων με οπτική αναπηρία με τους συνοδούς τους, με έμφαση στην ανάδειξη της αυτονομίας, καθώς και της σημασίας και του ρόλου του λευκού μπαστουνιού στην επίτευξη αυτής (Strauss & Corbin, 1998, σ. 12).

6.5 Ερευνητικός πληθυσμός – Δείγμα

Για την εις βάθος εξέταση του θέματος μέσα από τις διαφορετικές οπτικές και πρίσματα των συμμετεχόντων, ο πληθυσμός του δείγματος χωρίστηκε σε 3 υπο-ομάδες.

6.5.1 Ζευγαρωτό δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν αρχικά 9 ζεύγη ερωτώμενων (9 άτομα με αναπηρία όρασης και 9 συνοδοί τους), οι οποίοι αποτέλεσαν την πρώτη υπο-ομάδα της έρευνας. Συγκεκριμένα, τα άτομα με οπτική αναπηρία της ομάδας αυτής δεν είχαν γνώση του λευκού μπαστουνιού ούτε είχαν λάβει κάποια εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό. Αυτό τους οδηγούσε στο να συνοδεύονται τακτικά από κάποιο άτομο, είτε στον επαγγελματικό χώρο είτε στον στενό τους κύκλο. Στην ομάδα αυτή, 8 άτομα ήταν άνδρες και 10 ήταν γυναίκες. Για κάθε άτομο της συγκεκριμένης ομάδας, ο/η συνοδός του ήταν κάποιο άτομο του στενού συγγενικού ή και ευρύτερου τους κύκλου (μητέρα/πατέρα – παιδί, σύζυγος, συνάδελφος)¹.

6.5.2 Ομάδα σύγκρισης

Η ομάδα σύγκρισης στην ποιοτική έρευνα αναφέρεται σε μια ομάδα που χρησιμοποιείται για τη σύγκριση με άλλες ομάδες ή περιπτώσεις, με στόχο την κατανόηση διαφορών, ομοιοτήτων και κοινωνικών φαινομένων. Εντάσσεται κυρίως στη διαδικασία της θεμελιωμένης θεωρίας (grounded theory), όπου η συνεχής σύγκριση δεδομένων συμβάλλει στη διαμόρφωση θεωριών (Bryman, 2016). Στόχος της είναι ο εντοπισμός κοινών ή αποκλινόντων χαρακτηριστικών καθώς και η ενίσχυση της θεωρητικής ανάπτυξης μέσα από συστηματική σύγκριση. Στην συγκεκριμένη έρευνα, την ομάδα σύγκρισης αποτέλεσαν 14 ενήλικες με οπτική αναπηρία (10 άντρες και 4 γυναίκες). 13/14 είχαν λάβει εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό (λευκό μπαστούνι) και ως εκ τούτου, αν και η ανάγκη βοήθειας από κάποιας μορφής συνοδεία διέφερε ανά άτομο στην ομάδα αυτή, κανένας/καμία δεν εξαρτιόταν πλήρως από κάποιο άλλο άτομο. Ένας εξ αυτών έκανε και χρήση σκύλου – οδηγού. Τέλος, ένα άτομο δεν είχε λάβει εκπαίδευση στο λευκό μπαστούνι αλλά εντάχθηκε στην ομάδα σύγκρισης καθώς η μερική απώλεια όρασής του του επέτρεπε να ζει και να κυκλοφορεί ανεξάρτητα.

6.5.3 Η εκπαιδευτρια κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης

Τέλος, στο δείγμα εντάχθηκε και μια Εκπαιδευτρια Κινητικότητας, Προσανατολισμού και Δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης, για την οποία δομήθηκε εκ νέου τρίτος οδηγός συνέντευξης, ατομικά προσαρμοσμένος με στόχο να αξιοποιηθούν οι εμπειρίες και οι γνώσεις της πάνω στο επάγγελμά της καθώς και στον ρόλο ως επαγγελματία. Στόχος ήταν οι γνώσεις της να αποτελέσουν ένα ακόμη ισχυρό θεμέλιο στην μετέπειτα υποστήριξη των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

6.5.4 Η επιλογή των συμμετεχόντων

Η επιλογή των συμμετεχόντων βασίστηκε στην *Δειγματοληψία Θεωρίας*, ή αλλιώς *θεωρητική δειγματοληψία*. Η θεωρητική δειγματοληψία αποτελεί μια στρατηγική σκόπιμης δειγματοληψίας, με την οποία ο ερευνητής παίρνει δείγμα ατόμων επειδή μπορούν να βοηθήσουν να διατυπώσει κάποια θεωρία ή συγκεκριμένες έννοιες μέσα στην θεωρία (Creswell, 2016).

Κατά την διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας αξιοποιήθηκε και η μέθοδος της *Δειγματοληψίας – Χιονοστιβάδας*, καθώς τόσο κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων όσο και σε ανεπίσημες συζητήσεις, πολλά εκ των ατόμων του ερευνητικού πληθυσμού πρότειναν σε γνωστούς και φίλους τους να λάβουν συμμετοχή.

6.6 Συλλογή των δεδομένων

6.6.1 Ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις

Καθώς η έρευνα εστιάζει στο πώς τα άτομα αντιλαμβάνονται και βιώνουν την σχέση τους με τον βλέποντα συνοδό εντός διαφορετικών παραμέτρων, καθίσταται σαφής η αξιοποίηση της ποιοτικής μεθόδου διερεύνησης με στόχο της εις βάθος κατανόηση και αξιοποίηση των ερευνητικών δεδομένων. Ταυτόχρονα, μέσω των ατομικών συνεντεύξεων (one-to-one interview) σε κάθε περίπτωση, διασφαλίστηκε η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των απαντήσεων (Bullock, 2016) η οποία αποτέλεσε κρίσιμο παράγοντα, ειδικότερα στις συζητήσεις με το ζευγαρωτό δείγμα. Οι ατομικές εις βάθος συνεντεύξεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες όταν οι ερευνητές θέλουν να κατανοήσουν υποκειμενικές πραγματικότητες ή να εξετάσουν ευαίσθητα θέματα, ενώ παράλληλα παρέχουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να προσαρμόσει τις ερωτήσεις του ανάλογα με τις απαντήσεις του συμμετέχοντα, δημιουργώντας μια δυναμική αλληλεπίδραση (Bryman, 2016).

6.6.2 Ποσοτική ανάλυση

Συγχρόνως, αξιοποιήθηκε ποσοτική ανάλυση περιγραφικής στατιστικής στις απαντήσεις των συνοδών αναφορικά με την παράμετρο της αυτό-αποτελεσματικότητας, αξιοποιώντας το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την περίπτωση αυτή.

6.7 Ερευνητική διαδικασία

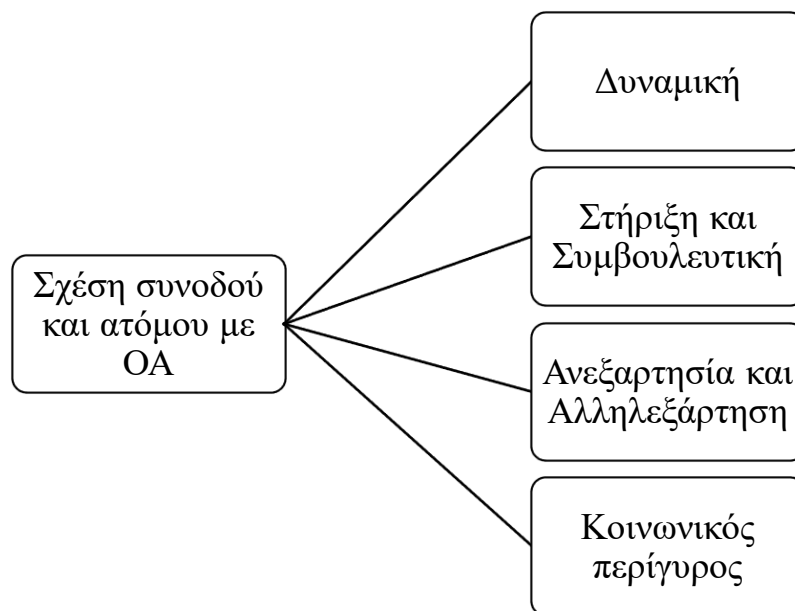
6.7.1 Οδηγοί συνέντευξης

Σε πρώτο στάδιο, συντάχθηκε ένας ενιαίος οδηγός συνέντευξης ο οποίος ήταν προσαρμοσμένος στις δύο πρώτες ομάδες του δείγματος. Μετά από συστηματική θεωρητική διερεύνηση και εμπλουτισμό, δημιουργήθηκαν εκ νέου τρεις οδηγοί, όπου ο πρώτος αφορούσε τα άτομα με οπτική αναπηρία με συνοδό, ο δεύτερος τους συνοδούς τους και ο τρίτος την ομάδα σύγκρισης. Με την συμμετοχή της εκπαιδευτριας κινητικότητας στην

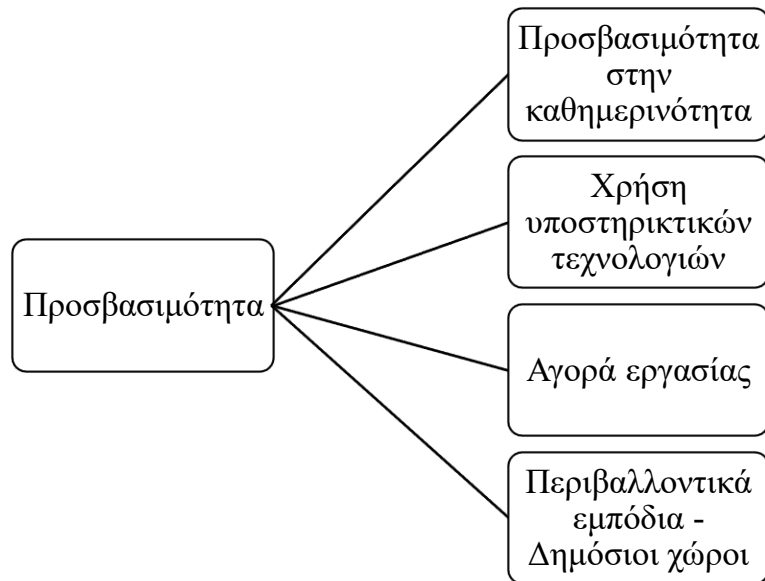
έρευνα δομήθηκε και ένας τέταρτος οδηγός για να συμπεριλάβει τις ερωτήσεις που προσαρμόστηκαν ειδικά για την συγκεκριμένη περίπτωση.

Οι ερωτήσεις χωρίστηκαν ανά θεματική στους οδηγούς συνέντευξης. Για τους 3 εκ των 4 οδηγών, οι ερωτήσεις δομήθηκαν ως προς τις παραμέτρους που ορίστηκαν για την έρευνα: Η σχέση συνοδού – ατόμου με ΟΑ, Προσβασιμότητα, Επαγγελματική ικανοποίηση και αυτο-αποτελεσματικότητα, και τέλος Αυτονομία. Οι παράμετροι που ορίστηκαν έδωσαν επιμέρους θεματικές διάκρισης των ερωτήσεων, οι οποίες χωρίστηκαν ως εξής:

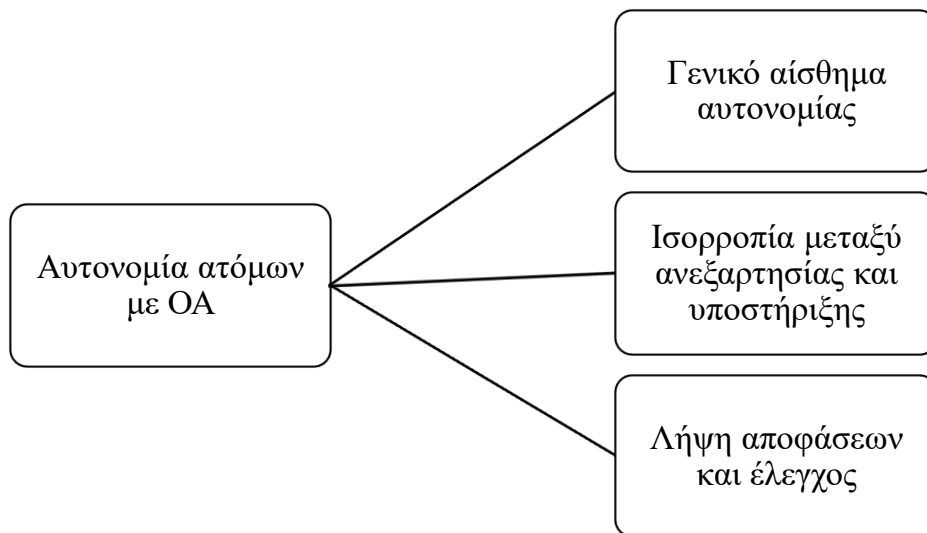
Σχήμα 1: Η παράμετρος της σχέσης

Σχήμα 2: Η παράμετρος της προσβασιμότητας

Σχήμα 3: Η παράμετρος της αυτονομίας

Όπως αποτυπώνεται στα παραπάνω σχήματα, για 3 από τις 4 παραμέτρους, οι ερωτήσεις διακρίθηκαν σε επιμέρους θεματικές/κατηγορίες. Συγκεκριμένα, η παράμετρος της σχέσης μεταξύ ατόμου με ΟΑ και συνοδού συμπεριέλαβε ερωτήσεις που αφορούσαν

την δυναμική της σχέσης αυτής, την ποιότητα και την αίσθηση της στήριξης και της συμβουλευτικής, ερωτήσεις σχετικά με την αίσθηση της αλληλεξάρτησης μεταξύ του ζευγαρωτού δείγματος και τέλος τις απόψεις του στενού κύκλου των ερωτώμενων για την συνεργασία/σχέση τους.

Ανάλογος διαχωρισμός έγινε και στην δεύτερη παράμετρο, όπου οι ερωτήσεις σε αυτή την φάση αφορούσαν αρχικά θέματα προσβασιμότητας στην καθημερινή ζωή, χρήση υποστηρικτικών τεχνολογιών ή/και σκύλου οδηγού, συνθήκες εργασιακού περιβάλλοντος για το άτομο με οπτική αναπηρία, και τέλος ερωτήσεις σχετικά με περιβαλλοντικά εμπόδια σε δημόσιους χώρους.

Συγχρόνως, οι ερωτήσεις που αφορούσαν την αίσθηση της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία εντάχθηκαν σε θεματικές που αφορούσαν μια γενική άποψη για την ατομική αυτονομία των ερωτώμενων, απόψεις πάνω στην ισορροπία μεταξύ ανάγκης για ανεξαρτησία και υποστήριξης από τον συνοδό, και τέλος θέματα που αφορούν την ικανότητα στην λήψη αποφάσεων και την αίσθηση του ελέγχου.

Η παράμετρος της επαγγελματικής ικανοποίησης και αυτό-αποτελεσματικότητας για τους συνοδούς και την εκπαιδευτρια κινητικότητα αξιοποίησε αμιγώς το εργαλείο ProQoL. Το ProQOL (Professional Quality of Life) είναι ένα εργαλείο μέτρησης που χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση της επαγγελματικής ποιότητας ζωής και της αυτοαποτελεσματικότητας των ατόμων που εργάζονται σε επαγγέλματα φροντίδας, όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η κοινωνική εργασία, και άλλοι τομείς που δύνανται να συμπεριλαμβάνουν και συναισθηματική εμπλοκή. Το συγκεκριμένο εργαλείο περιλαμβάνει τρεις βασικές διαστάσεις, οι οποίες αξιοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία για την εξέταση της επαγγελματικής ποιότητας ζωής των συνοδών και της αυτό-αποτελεσματικότητάς τους. Συγκεκριμένα, οι διαστάσεις αξιοποιήθηκαν ως εξής (Bandura, 1997):

1. Συμπόνια (Compassion Satisfaction - CS):

- Υψηλά επίπεδα ένδειξης συμπόνιας στον ωφελούμενο συνδέονται με την αίσθηση ότι το άτομο είναι αποτελεσματικό στη δουλειά του. Αυτό μπορεί να ενισχύσει την αυτοαποτελεσματικότητα, καθώς το άτομο αισθάνεται ότι οι προσπάθειές του έχουν

νόημα, αποδίδουν καρπούς και, συνεπώς, οδηγώντας τους συνοδούς στο να επιτυγχάνουν τους στόχους τους.

2. *Επαγγελματική Εξουθένωση (Burnout - BO):*

- Υψηλά επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης συνδέονται συχνά με χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα. Η κόπωση και η συναισθηματική απομάκρυνση μειώνουν την εμπιστοσύνη του ατόμου στις ικανότητές του να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις του επαγγέλματός τους.

3. *Δευτερογενές Τραυματικό Στρες (Secondary Traumatic Stress - STS):*

- Το δευτερογενές τραυματικό στρες μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την αυτοαποτελεσματικότητα, καθώς το άτομο ενδέχεται να αισθάνεται αβοήθητο ή να αμφισβητεί την ικανότητά του να παρέχει υποστήριξη σε άλλους.

Το συγκεκριμένο εργαλείο ικανοποιούσε σε μεγαλύτερο βαθμό τις ανάγκες και τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, οπότε προτιμήθηκε από άλλα εργαλεία που αξιολογούν μεμονωμένα διαστάσεις του παραπάνω εργαλείου, όπως για παράδειγμα το γνωστό και ευρέως αξιοποιήσιμο General Self efficacy Scale (Schwarzer & Jerusalem, 1995).

6.7.2 Ενημέρωση συμμετεχόντων

Για την εύρεση του δείγματος πραγματοποιήθηκε αρχικά επικοινωνία με τον «Πανελλήνιο Σύνδεσμο Τυφλών» και μετέπειτα με τους συλλόγους ανά ελληνική περιφέρεια. Η αρχική επαφή έγινε δια ζώσης σε αρκετές περιπτώσεις, ενώ άλλες δια τηλεφώνου και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Κάθε συμμετέχων και συμμετέχουσα ενημερώθηκε αναλυτικά για τους σκοπούς και το περιεχόμενο της έρευνας, ενώ αφιερώθηκε χρόνος στην επίλυση των όποιων αποριών και στην εύρεση εφικτών για συνέντευξη ημερομηνιών. Ο χρόνος αυτός αξιοποιήθηκε και για περαιτέρω γνωριμία του ερευνητή με τους συμμετέχοντες στην έρευνα, αποσκοπώντας στην δημιουργία ενός πιο άνετου και φιλικού κλίματος συζήτησης.

6.7.3 Διεξαγωγή της έρευνας

Όσοι εκ των συμμετεχόντων έδιναν την συγκατάθεσή τους για συμμετοχή στην έρευνα, καθόριζαν σε συνεργασία με τον ερευνητή μια ημερομηνία βολική για επικοινωνία. Οι συνεντεύξεις διήρκησαν από τον Σεπτέμβριο έως και τον Δεκέμβριο του 2024 και

διεξήχθησαν είτε μέσω τηλεφώνου είτε δια ζώσης. Δόθηκε προτεραιότητα στην δια ζώσης επικοινωνία, όπου αυτή ήταν εφικτή. Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμαινόταν από 30 λεπτά έως και 1 ώρα και 15 λεπτά. Ακόμα και στην περίπτωση του ζευγαρωτού δείγματος, η ατομικότητα των συνεντεύξεων τηρήθηκε πλήρως, παρά την θέληση κάποιων ατόμων για ομαδική συζήτηση. Στις περιπτώσεις όπου κάτι τέτοιο ζητούνταν από κάποιον συμμετέχοντα ή συμμετέχουσα, δίνονταν οι απαραίτητες διευκρινίσεις και επεξηγήσεις χωρίς να δημιουργηθεί περαιτέρω ζήτημα ή άρνηση συμμετοχής.

Οι περισσότερες συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν μέσω της εφαρμογής Voice Recorder που διαθέτουν τα κοινά smartphones. Πριν την έναρξη των συνεντεύξεων, ζητούνταν από κάθε άτομο να δώσει την συγκατάθεσή του για να προχωρήσει ο ερευνητής σε ηχογράφιση. Υπήρξαν 3 συνολικά περιπτώσεις άρνησης ηχογράφησης της φωνής, και ως εκ τούτου η διαδικασία προχώρησε με σημειώσεις των λεγομένων των συνεντευξιαζόμενων.

6.8 Δεοντολογία της έρευνας

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, πριν την διεξαγωγή κάθε συνέντευξης, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες ενημερώνονταν αναλυτικά για τους σκοπούς και την χρησιμότητα της έρευνας και τους δινόταν η δυνατότητα να μην συμμετέχουν ή να διακόψουν την διαδικασία σε οποιοδήποτε σημείο αισθάνονταν ότι δεν ήθελαν συνέχεια της διαδικασίας. Κάθε φορά γινόταν ερώτηση προς τους συμμετέχοντες αν έδιναν την συγκατάθεσή τους στην ηχογράφιση της συνομιλίας, τηρώντας κατά αυτόν τον τρόπο την αρχή της εχεμύθειας και της εμπιστευτικότητας (Creswell, 2016). Τέλος, τόσο μέσω γραπτής όσο και προφορικής διαβεβαίωσης, ενημερώθηκαν οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες για την διατήρηση πάσας ανωνυμίας τους.

Στην διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων και των αποτελεσμάτων που θα ακολουθήσει, καθώς και στην αναλυτική παράθεσή τους (βλ. Παράρτημα, σελ 202), επιλέχθηκε αντί για ψευδώνυμα να χρησιμοποιηθεί η λέξη *Συνεντευξιαζόμενος/η 1, 2 κ.ο.κ.*, αναγραφόμενη ως **Συν. (και αριθμός)** για χάρη συντομίας.

6.9 Ανάλυση των δεδομένων

6.9.1 Προετοιμασία

Τα ηχογραφημένα αρχεία τα οποία είχαν όλα αποθηκευτεί σε κινητό τηλέφωνο smartphone, περάστηκαν σε φορητό υπολογιστή όπου και ξεκίνησε η διαδικασία των απομαγνητοφωνήσεων, η οποία διήρκησε από τον Οκτώβριο του 2024 έως και τον Ιανουάριο του 2025. Ο όγκος των αρχείων καθώς και των πληροφοριών από κάθε συνέντευξη κατέστη την διαδικασία αυτή χρονοβόρα και περίπλοκη, λαμβάνοντας υπόψη τον διαθέσιμο χρόνο λόγω της ίδιας της φύσης των ακαδημαϊκών εξαμήνων. Κάθε απομαγνητοφωνημένο αρχείο, μετά το ανέβασμά του σε word, περάστηκε σε πρόγραμμα ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων Taguette. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα επιλέχθηκε για την εύκολη χρήση του καθώς και για την δωρεάν διαθεσιμότητά του στο διαδίκτυο. Καταγράφηκαν λεπτομερώς όλες οι απαντήσεις των συμμετεχόντων σε έγγραφο Microsoft Word (βλ. Παράρτημα, σελ. 202), καθώς και ο ακριβής τρόπος με τον οποίο τέθηκαν οι ερωτήσεις από τον ερευνητή, συνοδευόμενα από τα αντίστοιχα σύμβολα που αξιοποιήθηκαν για την απεικόνιση των παύσεων, των μορφασμών και λοιπών πληροφοριών (Τσιώλης, 2018).

6.9.2 Κωδικοποίηση

Στην συνέχεια, ακολούθησε η εξοικείωση με τα δεδομένα, η μελέτη τους με στόχο τον εντοπισμό των αποσπασμάτων που θα ήταν χρήσιμα για την απάντηση του κάθε ερευνητικού ερωτήματος (Τσιώλης, 2018). Σε νέο έγγραφο σημειώθηκαν με τη σειρά τα ερευνητικά ερωτήματα και ακριβώς κάτω από το καθένα τα αντίστοιχα αποσπάσματα που απαντούσαν σε αυτά.

Σε πρώτο στάδιο πραγματοποιήθηκε *ανοιχτή κωδικοποίηση* (open coding), η οποία περιλαμβάνει την διεξοδική μελέτη των δεδομένων με σκοπό να προκύψουν κατηγορίες και να οδηγήσουν στη διαμόρφωση των κωδίκων (Creswell, 2016). Με βάση τους κώδικες που αναδείχθηκαν, ακολούθησε θεματική ανάλυσή τους. Η θεματική ανάλυση ως μέρος της ποιοτικής έρευνας αποσκοπεί στο να καταγράψει και να μελετήσει σε βάθος εμπειρίες και βιώματα των συμμετεχόντων, βασιζόμενη στην παρατήρηση και την αναζήτηση πτυχών ενδιαφέροντος στα προς μελέτη δεδομένα (Μυλωνά, 2024; Voss et al., 2020). Μέσα από τη θεματική ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν νοηματικά μοτίβα που αξιοποιούνται κατάλληλα από τον ερευνητή, ώστε να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν διατυπωθεί (Braun & Clarke, 2019). Μετά τις πρώτες απομαγνητοφωνήσεις και

καθώς είχαν δημιουργηθεί ήδη ορισμένοι κωδικοί και κατηγορίες, αξιοποιήθηκε και η μέθοδος της ανά συμβάν κωδικοποίησης (incident-by-incident coding), ώστε να είναι δυνατή η μεταξύ τους σύγκριση (Charmaz, 2014). Η διαδικασία αυτή συνέβαλε στην ανάδειξη νέων κωδικών, οι οποίοι δεν είχαν παρατηρηθεί κατά την ακρόαση των συνεντεύξεων και τη συνακόλουθη καταγραφή των κεντρικών αξόνων τους.

Κατά την πρόοδο της συλλογής δεδομένων και την αύξηση των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων, εφαρμόστηκε η μέθοδος της εστιασμένης (focused) ή αλλιώς επιλεκτικής κωδικοποίησης (selective coding). Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκε διαδικασία συστηματικής σύγκρισης και αλληλοσυσχέτισης, κατά την οποία οι αρχικοί κωδικοί αξιολογήθηκαν προσεκτικά, με στόχο να εντοπιστούν και να δοθεί έμφαση σε εκείνους που κρίθηκαν ως οι πιο σημαντικοί και χρήσιμοι για την περαιτέρω ανάλυση (Charmaz, 2014; Καρπούζα, 2017; Creswell, 2016). Η συγκεκριμένη διαδικασία οδήγησε στην συγκρότηση τεσσάρων βασικών αξόνων:

1. Η σχέση του ατόμου με οπτική αναπηρία με τον βλέποντα συνοδό
2. Η προσβασιμότητα και οι προκλήσεις που την συνοδεύουν
3. Η αυτοαποτελεσματικότητα και η επαγγελματική ικανοποίηση των συνοδών
4. Η αυτονομία και πώς αυτή βιώνεται από τα άτομα με οπτική αναπηρία

Με το πέρας της παραπάνω διαδικασίας, προέκυψαν οι κάτωθι κωδικοί, βασισμένοι στα ανάλογα ερευνητικά ερωτήματα και τους στόχους που τέθηκαν, καθώς και στις επιμέρους θεματικές στις οποίες διακρίθηκαν τα ερωτήματα των οδηγών συνέντευξης. Οι κωδικοί διαμορφώθηκαν με τρόπο τέτοιο που να επιτρέπει την εις βάθος ανάλυση και κατανόηση των θεματικών αξόνων που ανέδειξαν οι συνεντευξιαζόμενοι.

1. Σχέση:

- Η καθημερινή χρήση συνοδείας
- Προκλήσεις στην σχέση/συνεργασία
- Εμπιστοσύνη και επικοινωνία
- Στενός Κοινωνικός περίγυρος

2. Προσβασιμότητα:

- Καθημερινές προκλήσεις

- Σκύλοι συνοδοί
- Χρήση της τεχνολογίας
- Αγορά εργασίας
- Δημόσιοι χώροι
 - Σούπερ μάρκετ/Εμπορικά καταστήματα
 - Εστίαση
 - Αρχαιολογικοί χώροι/μουσεία
 - Ψυχαγωγία
 - Άλλοι δημόσιοι χώροι

3. Αυτό-αποτελεσματικότητα και επαγγελματική ικανοποίηση:

- Επαγγελματική ικανοποίηση
- Επαγγελματική εξουθένωση
- Στρες

4. Αυτονομία:

- Ελευθερία αποφάσεων
- Εξάρτηση
- Αίσθηση ελέγχου

Τέλος, επιλέχθηκε η διαδικασία της θεωρητικής κωδικοποίησης (theoretical coding), η οποία επέτρεψε τη βαθύτερη κατανόηση της σχέσης μεταξύ των αξόνων που προέκυψαν από τα προηγούμενα στάδια ανάλυσης. Ακολουθώντας τη μεθοδολογία της θεμελιωμένης θεωρίας (Strauss & Corbin, 1998), διερευνήθηκαν οι συνδέσεις μεταξύ των θεματικών κατηγοριών, προκειμένου να αναδυθεί ένα ερμηνευτικό μοντέλο που να περιγράφει το βασικό υπό διερεύνηση φαινόμενο το οποίο διαπερνά την ανάλυση.

6.9.3 Κορεσμός των δεδομένων

Μέσα από τη διαδικασία συνεχούς συγκριτικής ανάλυσης των κωδικών και των αποσπασμάτων, προσδιορίστηκαν οι διαστάσεις των αναλυτικών κατηγοριών και οι σχέσεις που τις συνδέουν. Από την ανάλυση αυτή αναδύθηκε μία κεντρική κατηγορία («η σχέση του ατόμου με οπτική αναπηρία με τον βλέποντα συνοδό και η επίδραση στην αυτονομία»), η

οποία συσχετίστηκε με όλες τις υποκατηγορίες, αναδεικνύοντας τη δυναμική της σχέσης αυτής στη διαμόρφωση της αυτονομίας και της εξάρτησης και αποτελώντας τη βάση για τη διατύπωση της θεμελιωμένης θεωρίας (Καρπούζα, 2017).

Σε αυτό το στάδιο της ανάλυσης, εντοπίστηκαν ορισμένα κενά, τα οποία καλύφθηκαν μέσω της συλλογής επιπρόσθετων δεδομένων από συγκεκριμένους συμμετέχοντες, στο πλαίσιο της θεωρητικής δειγματοληψίας (Charmaz, 2006, σ. 103). Η κωδικοποίηση των νέων δεδομένων αποκάλυψε ότι (α) δεν προέκυπταν πλέον νέα ευρήματα, (β) οι κατηγορίες είχαν αναπτυχθεί πλήρως, περιγράφοντας με σαφήνεια τις ιδιότητες και τις διαστάσεις τους, και (γ) οι σχέσεις μεταξύ τους είχαν καθοριστεί και επαληθευτεί. Με αυτά τα δεδομένα, θεωρήθηκε ότι είχε επιτευχθεί ο θεωρητικός κορεσμός (theoretical saturation) (Strauss & Corbin, 1998· Charmaz, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εξαιτίας της μεγάλης έκτασης της παρούσας εργασίας, και με σκοπό να διατηρηθεί η ομαλή ροή της ανάγνωσης, αναλυτικά αποσπάσματα από τις απαντήσεις των ερωτώμενων βρίσκονται στο Παράρτημα (σελ. 202), οργανωμένα με βάση τις θεματικές και τις υποκατηγορίες τους, οι οποίες ορίστηκαν και αναλύθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο. Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν, με παράθεση σύντομων αποσπασμάτων από επιλεγμένες απαντήσεις των συμμετεχόντων.

7.1 Η σχέση συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία

Ως πρώτη θεματική μέσω της διαδικασίας της αποκωδικοποίησης, ορίστηκε η αντίληψη των συμμετεχόντων πάνω στην μεταξύ τους σχέση (άτομα με ΟΑ – συνοδοί). Ο ορισμός της σχέσης μεταξύ συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία δεν αποτέλεσε μια εύκολη διαδικασία. Ένας συμμετέχων δήλωσε κατηγορηματικά πως δεν αποδέχεται την χρήση του όρου *συνοδός*, διορθώνοντας τον ερευνητή σε ορισμένες περιστάσεις, δίνοντας την εξήγηση ότι «συνοδός είναι μόνο αυτός που πληρώνεται για να συνοδεύσει τον τυφλό». Άλλα άτομα με οπτική αναπηρία, τουναντίον, δεν φάνηκαν να αποδέχονται τον όρο *φροντιστής* για τους συνοδούς, δύο εκ των οποίων μάλιστα δήλωσαν πως «δεν χρειαζόμαστε φροντίδα, ούτε έχουμε νοητικό πρόβλημα για να έχουμε φροντιστές».

Η παρούσα έρευνα, για την διευκόλυνση της ερευνητικής ανάλυσης, επιλέγει να διατηρήσει και τους δύο όρους για τον προσδιορισμό του συνοδού ατόμων με οπτική αναπηρία, όπως άλλωστε τεκμηριώνεται από το σύνολο σχεδόν της διεθνούς βιβλιογραφίας που παρετέθη προηγουμένως.

Η καθημερινή χρήση συνοδείας

Ζευγαρωτό δείγμα

Η καθημερινή χρήση συνοδείας ανεδείχθη ως μια κύρια και κρίσιμη πρακτική στην καθημερινότητα των ερωτηθέντων στην πρώτη ομάδα του δείγματος. Τα άτομα με οπτική αναπηρία που δεν είχαν λάβει εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό,

ανέφεραν ότι βασίζονται καθημερινά στη βοήθεια ενός συνοδού, είτε αυτός είναι γονέας, φίλος, επαγγελματίας ή ο/η σύζυγος. Όπως συγκεκριμένα ανέφεραν και οι 9 συμμετέχοντες με ΟΑ στο ζευγαρωτό δείγμα, η εξάρτησή τους είναι ιδιαίτερα έντονη στις εξωτερικές δραστηριότητες, όπως ψώνια, επίσκεψη σε δημόσιες υπηρεσίες, ή μετακινήσεις σε άγνωστα μέρη:

Συμ. Με ΟΑ 9α: «Παίρνω την μαμά, ή βασικά εκείνη με παίρνει (γελάει), και κάνουμε τις δουλειές μας [...].»

Οι συνοδοί αναγνώρισαν την εξάρτηση των συμμετεχόντων και την ανάγκη τους στην καθημερινή παροχή βοήθειας, ενώ σημειώνεται πως 2 εκ των 9 συνοδών έκαναν αμέσως αναφορά στην ανάγκη απόκτησης ενός λευκού μπάστουνιού για το άτομο με οπτική αναπηρία που συνοδεύουν. Ιδιαίτερα στις περιπτώσεις μη-επαγγελματικής συνοδείας, όπου την βοήθεια την παρείχε άτομο της οικογένειας, τα άτομα έκαναν σαφή αναφορά στην σημασία της απόκτησης λευκού μπάστουνιού:

Συν. 8β: «[...] Φυσικά θα πρέπει να αναφέρω ότι ακόμα δεν έχουμε μάθει (σ.σ. το άτομο με οπτική αναπηρία) το λευκό μπάστουνι, και θα πρέπει κάποια στιγμή να γίνει και αυτό.»

Το παραπάνω απόσπασμα, από συνοδό που ήταν και η σύζυγος του ατόμου με οπτική αναπηρία, αποτελεί ένα παράδειγμα αναγνώρισης της χρησιμότητας του λευκού μπάστουνιού, όπως ανεδείχθη από τους ίδιους τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες.

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα της ομάδας σύγκρισης, σε αντίθεση με όσους/ες δεν είχαν γνώση λευκού μπάστουνιού, ανέφεραν λιγότερη ανάγκη για καθημερινή χρήση συνοδείας από κάποιο άτομο. Οι ερωτηθέντες σε αυτή την περίπτωση δήλωσαν σίγουροι για τις ικανότητές τους να κυκλοφορούν με ανεξαρτησία σε μεγάλο μέρος της καθημερινότητας, ειδικότερα εντός σπιτιού, όπου κανένας δεν εξέφρασε δυσκολία στην αυτονομία και στην εκτέλεση δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης. Ωστόσο, το σύνολο του δείγματος και σε αυτή την περίπτωση δεν απέκλεισε την ανάγκη χρήσης συνοδείας σε ορισμένες περιπτώσεις,

ειδικότερα σε μέρη όπου δεν έχει επισκεφτεί ξανά ή σε καταστήματα και δημόσιες υπηρεσίες:

Συμ. 14: «Κάποιες φορές χρειάζεται, είτε για να πας σε μια υπηρεσία, είτε κάπου όπου δεν ξέρεις το μέρος, φυσικά.»

Συμ. 20: «Κάνω χρήση λευκού μαστουνιού αλλά χρησιμοποιώ και συνοδό αρκετά συχνά. Κοίταξε να δεις, εγώ γενικά έχω ένα άγχος με νέες περιοχές, ή με περιοχές που δεν πηγαίνω συχνά. Αν για παράδειγμα είναι να πάω στην δουλειά μου που πηγαίνω κάθε μέρα, είμαι πολύ άνετος και δεν έχω την ανάγκη για συνοδό. Αλλά αν μου πεις να πάμε σε ένα μαγαζί ή σε μια νέα περιοχή και να αλλάξω την ρουτίνα μου, αν έχω κάποιον συνοδό να πάω τις πρώτες φορές είναι τέλεια.»

Προκλήσεις στην σχέση/συνεργασία

Ζευγαρωτό δείγμα

Η θεματική αυτή εξετάζει τις προκλήσεις που προκύπτουν στη συνεργασία και τη σχέση ανάμεσα στα άτομα με οπτική αναπηρία και τους συνοδούς τους, όπως αυτές αναδείχθηκαν από τις συνεντεύξεις στο ζευγαρωτό δείγμα. Η σχέση αυτή αποκαλύπτεται ως δυναμική, επηρεαζόμενη από τη φύση της επικοινωνίας, τις προσδοκίες, και τα συναισθήματα που βιώνουν αμφότερες οι πλευρές. Οι συμμετέχοντες με αναπηρία όρασης περιέγραψαν τη σχέση τους με τους συνοδούς ως αναγκαία για την καθημερινότητά τους αλλά και πολύπλοκη ταυτόχρονα. Συγκεκριμένα, 2 εκ των 9 συμμετεχόντων αναγνωρίζουν τη στήριξη που λαμβάνουν, αλλά τονίζουν ότι η συνεχής εξάρτηση μπορεί να οδηγήσει σε ανισορροπία στη σχέση και στην ανάπτυξη διαφωνιών, που καθιστούν πιο δύσκολη την συνεργασία. Αναφέρουν, μάλιστα, ότι οι διαφορετικές προσδοκίες και ρυθμοί μεταξύ των δύο μερών μπορούν να προκαλέσουν εντάσεις στην σχέση:

Συμ. Με ΟΑ 1α : «Ο πατέρας μου συχνά προσπαθεί να κάνει τα πάντα για μένα, αλλά εγώ θέλω να μπορώ να κάνω περισσότερα μόνος μου, κατάλαβες. Είναι δύσκολο να τον πείσω ότι χρειάζομαι λίγο χώρο, και αυτό σε πνίγει [...]».

Συμ. Με ΟΑ 9α : «Δεν έχουμε θέμα μεταξύ μας. Με νευριάζει (γελάει) αν μου λέει συνεχώς πώς να κάνω κάποια πράγματα, ή να μάθω λευκό μπαστούνι κλπ.»

Οι συνοδοί περιγράφουν τον ρόλο τους ως απαιτητικό, με σημαντική συναισθηματική επένδυση, πολλές φορές και για την διατήρηση της ομαλής σχέσης και συνεργασίας. Παρότι επιθυμούν να παρέχουν τη μέγιστη δυνατή υποστήριξη, νιώθουν ότι το αίσθημα ευθύνης μπορεί να είναι συναισθηματικά επιβαρυντικό. Η επικοινωνία, συγχρόνως, ανάμεσα στους συνοδούς και τα άτομα με οπτική αναπηρία αναδεικνύεται ως κεντρική πρόκληση στην παρούσα θεματική, η οποία επεκτείνεται και αναλύεται αμέσως μετά. 3 στους 9 αναφέρουν ότι η έλλειψη κατανόησης των αναγκών του άλλου ή οι μη ξεκάθαρες προσδοκίες μπορεί να οδηγήσουν σε παρεξηγήσεις. Ωστόσο, οι επαγγελματίες συνοδοί που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν πως λόγω της εκπαίδευσης που έχουν λάβει αλλά και της εμπειρίας που διαθέτουν στον χώρο, είναι σε θέση να διαχειρίζονται τις προκλήσεις και κυρίως να τις προλαμβάνουν, αποφεύγοντας έτσι παρεξηγήσεις ή συγκρούσεις στις συνεργασίες τους:

Συν. 5β : «Στις σχέσεις δεν υπάρχουν δυσκολίες, υπάρχει καλή επικοινωνία, σεβασμός, επαγγελματισμός. Καλή σχέση, ναι».

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα που ερωτήθηκαν στην ομάδα σύγκρισης ανέφεραν λιγότερες εμπειρίες από προκλήσεις και δυσκολίες με συνοδούς συγκριτικά με την ομάδα στα ζεύγη. Ωστόσο, αν και όλοι οι συμμετέχοντες στην ομάδα αυτή δήλωσαν πως δεν βιώνουν σοβαρές συγκρούσεις ή προκλήσεις εν γένει στις σχέσεις ή τις συνεργασίες τους με τον συνοδό, καθώς δεν εξαρτώνται τόσο από την βοήθεια κάποιου άλλου εξαιτίας της γνώσης λευκού μπαστουνιού, υπήρχαν αναφορές σε δυσκολίες όσον αφορά τους περαστικούς που τυχαίνει να προσφέρουν κάποια βοήθεια. Συγκεκριμένα, 4 εκ των 14 συμμετεχόντων ανέφεραν πως υπάρχει πρόβλημα με τα άτομα που χωρίς προειδοποίηση πηγαίνουν και τους αιφνιδιάζουν, πιάνοντάς τους απότομα από το χέρι για να παρέχουν βοήθεια, γεγονός πολύ άβολο όπως δηλώνουν τα άτομα με οπτική αναπηρία:

Συμ. 16: «Καθημερινά μου δίνουν άνθρωποι το δικαίωμα να τους κατευθύνω εγώ, και υπάρχουν και άνθρωποι που παίρνουν μόνοι τους αποφάσεις, χωρίς να με

ρωτήσουν, να με τραβάνε απότομα, να μην ξέρουν τεχνικές καθόλου. Έχει τύχει να συζητήσω και να νευριάσω [...]. Αν τους δείχνω την σωστή τεχνική τείνουν να καταλαβαίνουν [...]. Κάθε μέρα εκπαιδεύουμε τους γύρω μας.»

Συμ. 21: «Συνήθως οι άνθρωποι που έρχονται και σε πιάνουν χωρίς να σε ρωτήσουν, ή που επιμένουν να πάμε από ένα συγκεκριμένο μέρος. Υπάρχουν ας πούμε περιπτώσεις που συνοδοί, λόγω έλλειψης εμπειρίας, προκαλούν άγχος ή περιπλέκουν τη διαδικασία της μετακίνησης. Ας πούμε δεν κατανοούν πλήρως πώς να παρέχουν αποτελεσματική υποστήριξη [...].»

Εμπιστοσύνη και Επικοινωνία

Ζευγαρωτό δείγμα

Η εμπιστοσύνη και η επικοινωνία αναδείχθηκαν ως κεντρικές πτυχές στη σχέση μεταξύ ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους. Οι συνεντεύξεις αποκάλυψαν ότι η ποιότητα της επικοινωνίας επηρεάζει άμεσα το επίπεδο εμπιστοσύνης, επηρεάζοντας τη συνολική δυναμική της σχέσης. Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες με οπτική αναπηρία, στο σύνολό τους, τόνισαν ότι η εμπιστοσύνη είναι θεμελιώδης για τη συνεργασία με τους συνοδούς τους. Έδωσαν έμφαση στην διατήρηση ενός συνοδού/φροντιστή του οικογενειακού περιβάλλοντός τους τον οποίο εμπιστεύονται και γνωρίζουν καλά και δήλωσαν πως η ένδειξη εμπιστοσύνης σε αγνώστους συνήθως δεν τους έχει αποδειχθεί ως καλή απόφαση, με πολλά άτομα να μην έχουν την διάθεση να συνοδεύσουν σωστά ή να φέρονται με αγενή τρόπο. Τέλος, υπογράμμισαν ότι η αποτελεσματική επικοινωνία είναι κρίσιμη για τη δημιουργία εμπιστοσύνης. Η σαφήνεια στις οδηγίες και η υπομονή από την πλευρά του συνοδού αναφέρθηκαν ως βασικά χαρακτηριστικά μιας αποτελεσματικής επικοινωνίας.

Οι συνοδοί σχολίασαν ότι η εμπιστοσύνη που τους δείχνουν τα άτομα που συνοδεύουν δημιουργεί ένα ισχυρό αίσθημα ευθύνης:

Συν. 1β : «Ξέρω ότι (σ.σ. ο γιος μου) βασίζεται πάνω μου, ναι. Αυτό με κάνει να είμαι ακόμα πιο προσεκτικός στις οδηγίες που του δίνω. [...] Δεν θέλω να κάνω κάποιο λάθος που θα μπορούσε να τον εκθέσει ή να τον θέσει σε κίνδυνο, είναι αυτονόητο θεωρώ».

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα στην ομάδα σύγκρισης δήλωσαν επίσης την σημασία αλλά και την πολυπλοκότητα της σωστής επικοινωνίας. Στην συγκεκριμένη ομάδα, εξαιτίας της δυνατότητας χρήσης λευκού μπαστουνιού, τα άτομα με οπτική αναπηρία δήλωσαν πως συνήθως ζητούσαν συνοδεία για πρόσβαση σε συγκεκριμένους χώρους, ή για να λάβουν βοήθεια σε κάποια διάβαση ή πεζοδρόμιο. Και οι 14 συμμετέχοντες και συμμετέχουσες έδωσαν έμφαση με την σειρά τους στην εμπιστοσύνη που έχουν στους φίλους τους ή συντρόφους τους να τους μεταφέρουν σε ένα άγνωστο μέρος με ασφάλεια, ενώ εκδήλωσαν εκ νέου την δυσαρέσκειά τους για περιπτώσεις που τους έχουν τύχει στον δρόμο από ανθρώπους που, αν και εκ πρώτης τους ζήτησαν να τους βοηθήσουν, εν τέλει δεν ήξεραν πώς να συνοδεύσουν.

Συμ. 13: Η καλή επικοινωνία είναι το άλφα και το ωμέγα. Και η προϋπόθεση είναι να υπάρχει εμπιστοσύνη, να μην νιώθεις μαζί του σαν να είσαι το τσουβάλι του. Επίσης κατά βάση παίζει ρόλο η σωστή συνεννόηση. (ακολουθεί παύση....το άτομο αφαιρείται και ζητάει συγγνώμη). Δεν μπορώ να σκεφτώ άλλα αυτή την στιγμή.

Συμ. 20: «Για τις διαφωνίες σε πρόσβαση λέω ότι δεν θέλω ντε και καλά να πάω από αυτό το σημείο και το κατανοεί. Αυτό αφορά την εκπαίδευση, αν έχει λάβει εκπαίδευση και ξέρει πώς να μιλήσει τότε δεν υπάρχει πρόβλημα.»

Ένα άτομο του δείγματος πρόσθεσε πως αισθάνεται, συν τοις άλλοις, ότι επιβαρύνεται ο συνοδός και ενδεχομένως έρχεται σε δύσκολη θέση πολλές φορές, και παίζει σημαντικό ρόλο η διατήρηση της σωστής επικοινωνίας:

Συμ. 17: «Κουβεντιάζουμε γενικά, δεν έχω πρόβλημα να κουβεντιάσω. Εμένα κυρίως με απασχολεί μην φέρω σε δύσκολη θέση κάποιον, να μην δυσανασχετήσει ο συνοδός. Έχει υπάρξει σίγουρα περιστατικό τέτοιο στην ζωή μου παλαιότερα.»

Στήριξη και Συμβουλευτική

Ζευγαρωτό δείγμα

Η συγκεκριμένη θεματική αναφέρεται στην παροχή πρακτικής βοήθειας και ψυχολογικής υποστήριξης από τους συνοδούς προς τα άτομα με οπτική αναπηρία. Οι συνεντεύξεις αποκάλυψαν ότι αυτή η διάσταση ξεπερνά τη φυσική υποστήριξη και περιλαμβάνει την καθοδήγηση και την ενδυνάμωση των ατόμων με οπτική αναπηρία να επιτύχουν μεγαλύτερη αυτονομία και αυτοπεποίθηση στην καθημερινότητά τους. Τα άτομα με οπτική αναπηρία στην συγκεκριμένη ομάδα δήλωσαν πως αισθάνονται την στήριξη από τον συνοδό τους. Στις περιπτώσεις όπου ο συνοδός ήταν άτομο της οικογένειας ή του στενού του κύκλου, η στήριξη φάνηκε ζωτικής σημασίας για την διατήρηση της σχέσης και της ομαλής τους συνεργασίας. Συγκεκριμένα, 5 στους 14 τόνισαν ότι βασίζονται στους συνοδούς για συμβουλές σε καθημερινά ζητήματα, όπως η χρήση τεχνολογιών ή η διαχείριση κοινωνικών καταστάσεων:

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Κάνει ό,τι μπορεί και αυτή, φυσικά δεν έχω παράπονο. Μιλάμε για πράγματα που μας απασχολούν, συζητάμε, βέβαια.»

Συμ. Με ΟΑ 8α : «Η γυναίκα μου δεν είναι μόνο εκεί για να με βοηθήσει στις μετακινήσεις, για να καταλάβεις. Μου λέει, πχ, συνεχώς, να προσπαθώ περισσότερο και να μην φοβάμαι να κάνω πράγματα μόνος μου».

Υπήρχαν δύο συμμετέχοντες, ωστόσο, που δήλωσαν πως επιβαρύνονται από ενοχές εξαιτίας της στήριξης που λαμβάνουν, ενώ η ποιότητα της παροχής στήριξης δεν είναι το τελευταίο διάστημα καλή, εξαιτίας όπως αναφέρουν της κούρασης που έχουν οι συνοδοί τους:

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Θεωρώ πως τον κουράζω (σ.σ. τον συνοδό), τελευταία δεν νιώθω ότι μπορώ να στηριχτώ, αν με καταλαβαίνεις».

Συμ. Με ΟΑ 9α : Δεν ξέρω τι άλλο θα μπορούσε να κάνει. Είμαι πολύ καλά με όσα κάνει. Βασικά κάνει πολλά περισσότερα από όσα θα έπρεπε, πολλές φορές αισθάνομαι και τύψεις.

Οι συνοδοί αντιλαμβάνονται ότι η υποστήριξη που παρέχουν δεν περιορίζεται μόνο στη φυσική βοήθεια. Εστιάζουν στην ενδυνάμωση του ατόμου με αναπηρία, προσπαθώντας να του δώσουν κίνητρα και ερεθίσματα να αναπτύξει τις δικές του δεξιότητες και να αποκτήσει

μεγαλύτερη αυτονομία. Επίσης, όλοι οι συνοδοί που συμμετείχαν δήλωσαν πως συχνά αναλαμβάνουν και, ανεπίσημα, τον ρόλο του ψυχολόγου, του υποστηρικτή.

Τα παραπάνω έρχονται και σε πλήρη συμφωνία με τα όσα απάντησε η εκπαιδεύτρια κινητικότητας και προσανατολισμού που συμμετείχε στην έρευνα. Συγκεκριμένα, δήλωσε πως πολλά από τα άτομα που εκπαιδεύει δεν έχουν την δυνατότητα ή και την θέληση να επισκεφτούν κάποιον επαγγελματία θεραπευτή για να εξωτερικεύσουν τις ανησυχίες και τα προβλήματά τους. Ως εκ τούτου, συχνά στρέφονται στην ίδια για στήριξη. Η ίδια δήλωσε πως αισθάνεται ότι πολλές φορές ο ρόλος της επεκτείνεται και γίνεται, πέρα από την εκπαιδεύτρια του ατόμου με οπτική αναπηρία, και η ψυχολόγος του.

Εκπ. Κ.Π.: «Πολλές φορές θα σου πουν τα προβλήματά τους, θα σου ανοιχτούν, θα σου πουν πράγματα προσωπικά και θα σου εμπιστευτούν πολλά. Άτομα που δεν έχουν πάει σε ψυχολόγο για τους δικούς τους λόγους... . Προσωπικά πάντα μιλώντας λαμβάνω και τον ρόλο του συμβούλου, του ψυχολόγου.»

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα της ομάδας σύγκρισης ανέδειξαν την σημασία της στήριξης που λαμβάνουν από τον περίγυρό τους, ως κλειδί για την δική τους αίσθηση ανεξαρτησίας. Συγκεκριμένα, 12 στους 14 έκαναν αναφορά σε πρόσωπα στα οποία στηρίζονται.

Συμ. 15: Έχω άτομα στην ζωή που με στηρίζουν και με βοηθούν όταν χρειάζομαι κάτι.

Συμ. 16: Πολύ σημαντικό να έχεις κάποιον να στηρίζεσαι.

Συμ. 23: «(...) Αν δεν είχα λάβει στήριξη από τον πατέρα μου μεγαλώνοντας για να μάθω να κυκλοφορώ με λευκό μπαστούνι, τώρα θα ήμουν ακόμη εξαρτημένος, θα φοβόμουν να βγω έξω».

Δύο, ωστόσο άτομα, έκαναν αναφορά σε περιπτώσεις όπου η σχετική εμπειρία τους δεν ήταν ευχάριστη:

Συμ. 17: «Καμιά φορά συναντάς συνοδούς που δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον για αυτό που κάνουν.»

Κοινωνικός Περίγυρος

Ζευγαρωτό Δείγμα

Ο στενός κοινωνικός περίγυρος των ατόμων με οπτική αναπηρία, σύμφωνα με τις απόψεις των ερωτηθέντων στην ομάδα του ζευγαρωτού δείγματος, φάνηκε να εγκρίνει την εν λόγω συνεργασία, αναγνωρίζοντας την σημασία του συνοδού. Σχεδόν στο σύνολο των περιπτώσεων που εξετάστηκαν (6 στις 9), τόσο η οικογένεια του ατόμου με οπτική αναπηρία όσο και εκείνη του συνοδού ήταν εξοικειωμένοι με τον ρόλο του καθενός, παρέχοντας στήριξη στα άτομα της κάθε περίπτωσης. Ωστόσο, 3 εκ των συμμετεχόντων δήλωσαν πως δεν είναι ευχαριστημένοι από την αντιμετώπιση του στενού τους κύκλου:

Συμ. Με ΟΑ 4α : «Οι γονείς μου είναι ευχαριστημένοι που έχω κάποιον δίπλα μου. Πιστεύουν ότι χωρίς συνοδό δεν θα μπορούσα να κάνω τίποτα. Αν και αυτό, δεν σου κρύβω, με εκνευρίζει λίγο, γιατί νιώθω ότι δεν πιστεύουν στις ικανότητές μου.»

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Η μητέρα μου ανησυχεί μήπως γίνομαι υπερβολικά εξαρτημένη από τη βοήθεια. Το συζητάει συχνά, ανησυχεί.»

Συμ. Με ΟΑ 8α : « [...] Οι φίλοι μου καταλαβαίνουν, για να σου δώσω ένα παράδειγμα, ότι χρειάζομαι βοήθεια, αλλά κάποιες φορές σχολιάζουν ότι εξαρτώμαι πολύ από τον συνοδό μου. Αυτό, ας πούμε, δεν ξέρω, με κάνει να νιώθω πολύ άβολα».

Αντίστοιχα, από την πλευρά των συνοδών, υπήρξαν δύο περιπτώσεις όπου οι συμμετέχοντες δεν είχαν βιώσει την καλύτερη κατά την γνώμη τους αντιμετώπιση:

Συν. 4β : «Θα ήθελα κάποιος φίλοι μου ας πούμε να είναι πιο υποστηρικτικοί κάποιες φορές. Σχόλια όπως το “πω κρίμα ρε συ, κάνεις λειτούργημα εσύ όχι δουλειά” με απογοητεύουν και τα θεωρώ κακόγουστα.»

Συν. 5β : «Η οικογένειά μου είναι απόλυτα εξοικειωμένη. Από το ευρύτερο περιβάλλον ακούω πολλά. Πχ Α είναι λειτούργημα αυτό που κάνεις, Πώς μπορείς και κάνεις αυτή την δουλειά, και άλλα.»

Επιπλέον, όλοι οι συμμετέχουσες στάθηκαν, πέραν των όσων αναφέρθηκαν προηγουμένως, και στην αντιμετώπιση των περαστικών, καθώς και σε σχόλια και συμπεριφορές που συχνά καλούνται να αντιμετωπίσουν. Συγκεκριμένα, τα άτομα του δείγματος ανέφεραν πως συναντούν συχνά ανθρώπους που δεν συμπεριφέρονταν καλά, φτάνοντας στο σημείο, μάλιστα, να γίνουν και προσβλητικοί. Αρκετοί είναι εκείνοι, σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, που για να απευθυνθούν στο άτομο με οπτική αναπηρία, στρέφονται στον συνοδό, από τον οποίο ζητούν να μεταφέρει τα λεγόμενά τους, γεγονός που σαφέστατα δεν αρμόζει σε δέουσα συμπεριφορά:

Συμ. Με ΟΑ 6α : « [...] Στους περισσότερους δημόσιους χώρους, οι άνθρωποι κοιτάζουν πρώτα εκείνη για να πάρουν οδηγίες. Δεν με ρωτούν καν αν χρειάζομαι κάτι. Αυτό σίγουρα θα το έχεις ακούσει και από άλλους, δεν θα είμαι η πρώτη.»

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Συχνά οι άνθρωποι νομίζουν ότι ο συνοδός μου είναι ο κηδεμόνας μου ή κάποιος που παίρνει αποφάσεις για μένα.»

Συν. 9β : «Ο κόσμος είναι “γλυκύτατος” στον δρόμο, άσε. Το τι μπορείς να ακούσεις δεν περιγράφεται [...].»

Ομάδα σύγκρισης

Παρόμοια με τα άτομα στο ζευγαρωτό δείγμα, η ομάδα σύγκρισης ανέφερε στο σύνολό της (14 στους 14) περιπτώσεις υποτιμητικής και προσβλητικής αντιμετώπισης από τον περίγυρο, στους δημόσιους χώρους, γεγονός που τους κάνει να αισθάνονται άβολα και τους φέρνει στην θέση να εξαναγκάζονται σε διαφωνίες ή αλληλεπιδράσεις μαζί τους:

Συμ. 14: «Οι προκαταλήψεις είναι παντού στην ελληνική κοινωνία δυστυχώς.»

Συμ. 19: «Για εμένα που έχω σκύλο οδηγό, πολλές φορές συναντάω προκαταλήψεις απέναντι στα ζώα, όπως ότι δεν είναι για αυτή την δουλειά, ή ταξί που δεν τα δέχονται (αν και άλλαξε αυτό τελευταία), λεωφορεία επίσης. Σαν άτομο με οπτική αναπηρία επίσης συναντάω πολλές φορές σχόλια ρατσισμού, υποτίμησης.»

7.2 Προσβασιμότητα

Η παράμετρος της προσβασιμότητας, καθώς και οι επιμέρους θεματικές της, αναδείχθηκαν ως, ίσως, το πιο κρίσιμο κομμάτι των συνεντεύξεων με τις ομάδες των συμμετεχόντων. Τα άτομα είχαν να προσφέρουν πληθώρα απαντήσεων βασισμένες στις εμπειρίες τους, ενώ έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ακόμη και στον μετέπειτα εμπλουτισμό των όσων είχαν αναφέρει, με νέα, χρήσιμα δεδομένα προς αξιοποίηση.

Καθημερινές προκλήσεις

Η θεματική αυτή εστιάζει στην εμπειρία των συμμετεχόντων στην έρευνα σχετικά με την προσβασιμότητα στο αστικό περιβάλλον, στις μετακινήσεις και στην πλοήγησή τους εν γένει. Από τις συνεντεύξεις αναδύονται ζητήματα που αφορούν τα εμπόδια και τα προβλήματα στις υποδομές, τη σημασία της συνοδείας και την ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών που ενισχύουν την αυτονομία και την ανεξαρτησία.

Ζευγαρωτό δείγμα

Οι συμμετέχοντες στο ζευγαρωτό δείγμα αφιέρωσαν αρκετό χρόνο στην περιγραφή των εμποδίων, των δυσκολιών και των καθημερινών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν στην προσβασιμότητα. Κυκλοφορώντας σε εξωτερικούς χώρους με τον συνοδό τους, ανέφεραν πληθώρα ατελειών στα πεζοδρόμια και στις δημόσιες υποδομές, γεγονός που καθιστά, κατά την γνώμη τους, πολύ επικίνδυνη την κυκλοφορία. Για παράδειγμα, όλοι οι συμμετέχοντες τόνισαν πως τα πεζοδρόμια τόσο στην πρωτεύουσα όσο και στην επαρχία είναι ανεπαρκώς συντηρημένα, με δένδρα να βρίσκονται στην μέση και πάνω στους οδηγούς όδευσης, κατεστραμμένα πλακάκια, μη οριοθετημένα οδικά έργα. Ταυτόχρονα, τόνισαν πως συναντούν συχνά παρκαρισμένα αυτοκίνητα και μοτοσικλέτες, τραπέζια και καρέκλες εστιατορίων και καταστημάτων, ακόμη και διάσπαρτες ακαθαρσίες ζώων, από ανεύθυνους ιδιοκτήτες ή από αδέσποτα:

Συμ. Με ΟΑ 1α : «[...] Δεν μπορώ να περπατήσω μόνος μου στα πεζοδρόμια της πόλης μου καθόλου. Νιώθω ότι κινδυνεύω, ποτέ δεν ξέρεις τι μπορεί να σου τύχει και να πέσεις σε κανένα χαντάκι.»

Συν. Με ΟΑ 2α : «Είναι πολύ άσχημη η κατάσταση στην Αθήνα, και σε όσες πόλεις της επαρχίας έχω πάει επίσης. Ο συνοδός μου είναι συνέχεια σε επαγρύπνηση για κινδύνους.»

Συν. Με ΟΑ 5α : «Υπάρχει πρόβλημα γενικά, δεν αισθάνεσαι ασφαλής να κυκλοφορείς στην Αθήνα.»

Ταυτόχρονα, οι συνοδοί επισημαίνουν ότι συχνά καλούνται να λειτουργούν ως «γέφυρα» για την διευκόλυνση της πρόσβασης, παρέχοντας πρακτική υποστήριξη, όπως περιγραφή του χώρου, καθοδήγηση και βοήθεια στην πλοήγηση. η έλλειψη προσβάσιμων υποδομών καθώς και η ύπαρξη των δυσκολιών που αναφέρθηκαν προηγουμένως, καθιστά την δουλειά τους και το έργο τους μια μεγάλη πρόκληση, καθώς οι ευθύνες και το άγχος τους αυξάνονται σημαντικά, για να διασφαλίσουν την σωματική ακεραιότητα του ωφελούμενού τους:

Συν. 1β : «(...) Φοβάμαι μήπως του συμβεί κάτι αν μείνει μόνος.»

Συν. 2β : «Δεν νιώθουμε ασφαλείς, αυτή είναι η αλήθεια. Για τον λόγο αυτό φοβάμαι να την αφήσω και μόνη της, μπορεί να πάθει το οτιδήποτε.»

Τα παραπάνω έρχονται σε πλήρη συμφωνία με τα όσα ανέφερε η εκπαιδεύτρια κινητικότητας αναφορικά με την πρόκληση στην προσβασιμότητα. Ως επαγγελματίες που βασίζονται στο εξωτερικό περιβάλλον για να εκτελέσουν το έργο τους, οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδεύτριες κινητικότητας έρχονται συχνά αντιμέτωποι με δυσκολίες και εμπόδια στην ασφαλή μετακίνηση και παροχή της εκπαίδευσης, γεγονός που καθιστά επικίνδυνο το έργο τους:

Εκ. Κ.Π.: «Το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι το μη προσβάσιμο δομημένο περιβάλλον, αλλά και εκεί που είναι (σ.σ. προσβάσιμο), η μη τήρηση των κανόνων (σ.σ. αποτελεί εμπόδιο). Πρέπει να υπάρχει δομημένο προσβάσιμο περιβάλλον, και καθαρό.»

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα της ομάδας σύγκρισης ανέφεραν τις ίδιες ανησυχίες, προκλήσεις και δυσκολίες στην καθημερινή τους πλοήγηση σε εξωτερικούς χώρους. Προβλήματα όπως επικίνδυνα

πλακάκια στα πεζοδρόμια, χαλασμένοι ή παραβιασμένοι οδηγοί όδευσης, ακαθαρσίες ζώων και παρκαρισμένα αυτοκίνητα αποτέλεσαν, μεταξύ άλλων, κοινή ανησυχία και αγανάκτηση των συμμετεχόντων. Αν και η συγκεκριμένη ομάδα του δείγματος κυκλοφορούσε ανεξάρτητα με το μπαστούνι, το σύνολο των συμμετεχόντων δήλωσε πως χρειάζεται συνοδό για να κυκλοφορήσει σε μέρη που δεν έχει ξαναπάει, με τον φόβο ότι ίσως συναντήσει εμπόδια που δεν θα περιμένει.

Ταυτόχρονα, ένα άτομο ανέφερε και ατύχημα που συνέβη εξαιτίας της επικινδυνότητας στα πεζοδρόμια:

Συμ. 18: « [...] Τα πεζοδρόμια αλλάζουν συνεχώς λόγω νέων εμποδίων, άρα είναι δύσκολη και η προβλεψιμότητα κατά την κίνηση. Οι προκλήσεις αυτές επηρεάζουν την αυτονομία μας. Έχει τύχει να πέσω πάνω σε τοίχο επειδή οδηγός όδευσης έπεφτε πάνω του. Έχω φίλο που έπεσε στην θάλασσα [...].»

Όσοι διέθεταν σκύλο οδηγό από την άλλη, εξαιτίας της εκπαίδευσης που λαμβάνει το ζώο, είναι πιο ασφαλείς στο να αποφεύγουν τα ψηλά εμπόδια που το μπαστούνι δεν μπορεί να εντοπίσει, όπως τα μπαλκόνια, τα κλαδιά και τα καλώδια.

Όλοι, επίσης, οι συμμετέχοντες στην έρευνα ανέφεραν κατηγορηματικά πως αποφεύγουν το πεζοδρόμιο με κάθε ευκαιρία που προκύπτει. Συγκεκριμένα, δήλωσαν πως θεωρούν τον δρόμο ως την ασφαλέστερη διαδρομή:

Συμ. 11: « [...] Εδώ που μένω δεν έχει καν πεζοδρόμια. Αν δεν είχα όραση καθόλου θεωρώ θα χρειαζόμουν συνοδεία παντού.»

Συμ. 21: « [...] Παντού όμως βλέπεις τραπεζοκαθίσματα, ακαθαρσίες, ανθρώπους να έχουν παρκάρει τα οχήματά τους σε οδηγούς όδευσης. Ισχύει λοιπόν ότι επιλέγουμε να πάμε από τον δρόμο.»

Συμ. 23: « [...] Προτιμώ επίσης να πηγαίνω από τον δρόμο, παρά την επικινδυνότητα, ειδικότερα τώρα που τα ηλεκτρικά/υβριδικά αυτοκίνητα αυξάνονται. Και από τον δρόμο δεν πάνε μόνο οι τυφλοί, πάνε πάρα πολλοί άνθρωποι. Ξέρω πολλά άτομα που έχουν τραυματιστεί στο πεζοδρόμιο.»

Τέλος, 3 εκ των συμμετεχόντων προχώρησαν και σε εκτενή σχολιασμό της κατάστασης και σε προτάσεις που δύνανται να βελτιώσουν την ποιότητα των υποδομών, με στόχο την αυτονομία στην κυκλοφορία τόσο για τα άτομα με οπτική αναπηρία, όσο και για κάθε πεζό. Τα άτομα σχολίασαν πως για κάθε έργο που εγκρίνεται σε μια περιοχή, είτε ανάπλασης ή κατασκευής υποδομών, είναι σημαντικό να συμβουλευεται η πολιτεία και τα άτομα για τα οποία κάνει το εν λόγω έργο, με στόχο να γνωμοδοτήσουν και να βοηθήσουν στην κατασκευή και την καταλληλότητα του έργου:

Συμ. 18: « [...] Παρά τις προσπάθειες συνεργασίας με φορείς και μηχανικούς για τη βελτίωση της προσβασιμότητας, η ανταπόκριση συχνά είναι ελλιπής, με τα προβλήματα να παραμένουν άλυτα. Υπάρχει μεγάλη ανάγκη για μεγαλύτερη συμμετοχή των αρμόδιων αρχών, τόσο στη φάση σχεδιασμού όσο και στη φάση ελέγχου έργων.»

Συμ. 20: « [...] Όταν ένα έργο γίνεται πρέπει να είμαστε και εμείς εκεί να μας συμβουλευτούν. Είναι και θέμα παιδείας αλλά και νομοθεσίας σε αυτή την χώρα.»

Σκύλοι Συνοδοί

Η παρούσα θεματική εξετάζει τη χρήση, καθώς και τον ρόλο των σκύλων οδηγών για την καθημερινή ζωή 3των ατόμων με οπτική αναπηρία, όπως αυτή αναδείχθηκε μέσα από τις ομάδες των συνεντεύξεων. Στο παρόν στάδιο εξετάζονται οι απόψεις συμμετεχόντων για τους σκύλους οδηγούς, η στάση των συνοδών, καθώς και η δυναμική μεταξύ της χρήσης συνοδείας και των σκύλων οδηγών.

Ζευγαρωτό δείγμα

Καθώς, όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, η απόκτηση σκύλου οδηγού μπορεί να γίνει μόνο από άτομα με οπτική αναπηρία που έχουν λάβει εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό και, άρα, είναι σε θέση να κάνουν χρήση λευκού μπαστουνιού, καθίσταται σαφές πως το μέρος του δείγματος που ανήκει σε αυτή την ομάδα δεν δικαιούται απόκτηση σκύλου. Κατά συνέπεια, κανένα άτομο στο ζευγαρωτό δείγμα δεν είχε σκύλο οδηγό. 3 άτομα στο ζευγαρωτό δείγμα (1 άτομο με ΟΑ, 2 συνοδοί) εξέφρασαν την άγνοιά τους σχετικά με την χρήση και τον τρόπο απόκτησης σκύλου οδηγού. Ταυτόχρονα, υπήρχαν

5 συμμετέχοντες (3 άτομα με ΟΑ και 2 συνοδοί) που δήλωσαν και ανησυχίες σχετικά με την ευθύνη και τις δυσκολίες που συνοδεύουν την απόκτηση ενός σκύλου οδηγού μελλοντικά, αν φτάσουν στο στάδιο να δικαιούνται:

Συμ. Με ΟΑ 2α : «[...] Έχω ακούσει για τους σκύλους οδηγούς διάφορα πράγματα, αλλά δεν ξέρω πώς θα μπορούσα να αποκτήσω έναν. Δεν ξέρω και προσωπικά άτομα που να κάνουν χρήση προς το παρόν για να έχω μια καλύτερη γνώμη.»

Συμ. Με ΟΑ 4α : «Είναι πολύ μεγάλη ευθύνη. (...) Κοίταξε να δεις, δεν είμαι και ο πιο εύκολος άνθρωπος με τα ζώα.»

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Δεν με ενδιαφέρει και τόσο. Δεν συμπαθώ τόσο τα ζώα. Βέβαια δεν θα απέκλεια τίποτα.»

Οι υπόλοιποι εκ των συμμετεχόντων, βέβαια, δήλωσαν πως θα τους ενδιέφερε μελλοντικά να καταφέρουν να πληρούν τα κριτήρια απόκτησης ενός σκύλου οδηγού, χαιρετίζοντας την χρησιμότητά τους και την βοήθεια που προσφέρουν για την επίτευξη αυτονομίας.

Οι συνοδοί, όπως προαναφέρθηκε, εξέφρασαν από πλευράς τους γενικά θετική στάση απέναντι στους σκύλους οδηγούς, αναγνώρισαν την συμβολή τους στην παροχή βοήθειας και αυτονομίας για το άτομο με οπτική αναπηρία, ωστόσο δεν παρέλειψαν να αναφερθούν και σε προσωπικές τους ιδεολογίες και απόψεις, ενώ δεν έλλειψαν και πιο συγκρατημένες στάσεις απέναντι στους σκύλους:

Συν. 3β : «Απ' ό,τι λέγεται, οι περισσότεροι που έχουν σκύλο αισθάνονται ασφάλεια και κινούνται πάρα πολύ καλά. Αλλά χρειάζεται πρώτα να ξέρεις μπαστούνι [...].»

Συν. 5β : «Γενικά έχω δει λίγα άτομα με σκύλο, δεν θέλω όμως να πω κάτι λάθος γιατί δεν το ξέρω. Τα ζώακια τα αγαπάω αλλά δεν θέλω να τα έχω μέσα στο σπίτι. Θεωρώ πως η επικοινωνία άνθρωπος με άνθρωπο είναι καλύτερη από άνθρωπος με σκύλο.»

Ομάδα σύγκρισης

Σε αντίθεση με τα άτομα με οπτική αναπηρία που δεν έχουν λάβει εκπαίδευση στην κινητικότητα και τον προσανατολισμό, οι συμμετέχοντες στην παρούσα ομάδα πληρούσαν τα εν λόγω κριτήρια για απόκτηση σκύλου οδηγού. Ωστόσο, παρά την δυνατότητά τους αυτή, οι απόψεις τους δεν φάνηκαν να διαφέρουν σημαντικά από εκείνες στο ζευγαρωτό δείγμα. 13 στους 14 συμμετέχοντες δεν χρησιμοποιούσαν σκύλο οδηγό κατά την περίοδο διεξαγωγής των συνεντεύξεων. Ως αποτέλεσμα, 8 συμμετέχοντες ανέδειξαν την ιδέα απόκτησης σκύλου οδηγού ως καλή πρακτική και εξέφρασαν θέληση και ελπίδα απόκτησης στο σύντομο μέλλον. 5 άτομα, βέβαια, δήλωσαν πως δεν πίστευαν πως χρειάζονται ή δεν θέλουν σκύλο οδηγό, εκφράζοντας άρνηση στην απόκτηση και δυσκολία στην εξοικείωση στην διαβίωση με ζώα. Το σύνολο των συμμετεχόντων, επίσης, έκανε λόγο και για την χαμηλή εξοικείωση του κόσμου στην αντιμετώπιση των σκύλων οδηγών και στην συντηρητική κοινωνία που δεν αποδέχεται ακόμη την είσοδο σκύλων στα μέσα μαζικής μεταφοράς και στους δημόσιους χώρους. Τέλος, στο δείγμα συμμετείχε και άτομο με σκύλο οδηγό, ο οποίος ήταν ευχαριστημένος με την χρήση και την βοήθεια που του προσέφερε.

Συμ. 18: «Οι σκύλοι-οδηγοί παρέχουν ανεξαρτησία και ασφάλεια, βοηθώντας στην αποφυγή εμποδίων, ειδικά σε περιπτώσεις όπου το λευκό μαστούνι δεν επαρκεί για την ανίχνευση ψηλών αντικειμένων. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμα προκαταλήψεις και αντιδράσεις, όπως η άρνηση οδηγών ταξί να επιτρέψουν σκύλους-οδηγούς στα οχήματά τους. Επίσης δεν ξέρει ο κόσμος πώς να συμπεριφερθεί σε έναν σκύλο-οδηγό [...].»

Συμ. 21: «Θα ήθελα πολύ να αποκτήσω έναν σκύλο-οδηγό, αλλά υπάρχουν περιορισμοί. Ένας σκύλος έχει απαιτήσεις φροντίδας [...].»

Συμ. 23: «Δεν θέλω σκύλο, γενικά δεν θέλω ζώα στο σπίτι μου, τα ζώα είναι για έξω. Ξέρω πόσο χρήσιμοι είναι σαν εργαλείο, βέβαια, αλλά εγώ δεν θα ήθελα να κινούμαι με σκύλο [...].»

Συμ. 19: «Ο σκύλος με έχει βοηθήσει πολύ. Σίγουρα καταλαβαίνω ότι κάποια άτομα δεν έχουν την ίδια άνεση με τα ζώα. Μπορεί να αποφεύγει εμπόδια ψηλά

και χαμηλά, με την κατάλληλη εκπαίδευση. Είναι βεβαίως μια μεγάλη ευθύνη.»

Χρήση της τεχνολογίας

Η παρούσα θεματική εξετάζει το θέμα της χρήσης βοηθητικών τεχνολογιών από τα άτομα με ΟΑ και επιχειρεί να φωτίσει με τις απόψεις τους τον ρόλο των υποστηρικτικών τεχνολογιών στην καθημερινότητά τους.

Ζευγαρωτό δείγμα

Όλοι οι συμμετέχοντες στην παρούσα ομάδα ανέφεραν πως χρησιμοποιούν πολύ συχνά στην καθημερινότητά τους τεχνολογίες και ψηφιακές εφαρμογές, οι οποίες αποτελούν σημαντική βοήθεια στην επίτευξη αυτονομίας. Εφαρμογές όπως το Be My Eyes, Voice Over και αναγνώστες οθόνης, καθώς επίσης και εργαλεία GPS και το Google Maps αποτέλεσαν κοινό σημείο ενδιαφέροντος μεταξύ των απαντήσεων. Ανέφεραν συγκεκριμένα πως κατάφεραν να προσανατολίζονται στον χώρο, να έχουν επίγνωση των αντικειμένων και του περιβάλλοντος γύρω τους, πάντα σε συνδυασμό με την βοήθεια και την συνεργασία με τον συνοδό:

Συμ. Με ΟΑ 1α : «Φυσικά και χρησιμοποιώ, όσο μπορώ. Τα κινητά τηλέφωνα έχουν εξελιχθεί πολύ, έχουν αναγνώστη οθόνης, οπότε μονίμως είμαι με αυτό στο χέρι [...].»

Συμ. Με ΟΑ 4α : Είναι πολύ βοηθητικές και χρησιμοποιώ σε καθημερινή βάση. Από εφαρμογές όπως ο αναγνώστης οθόνης, το BeMyEyes, το GPS κάποιες φορές. Πολύ βοηθητικό.

Οι συνοδοί επιβεβαίωσαν την σημασία της αξιοποίησης των τεχνολογιών στην προσπάθεια επίτευξης αυτονομίας του ατόμου που συνοδεύουν. Ωστόσο, 3 εξ αυτών δήλωσαν πως δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι, ενώ παράλληλα διατήρησαν επιφυλακτική στάση απέναντι στην καθολική χρήση:

Συν. 3β : «Προσπαθούμε να κάνουμε μαθήματα ενημέρωσης για τα προγράμματα προσβασιμότητας. Προσωπικά δεν τα χρησιμοποιώ γιατί δεν είμαι καλή στην τεχνολογία. Άλλοι συνάδελφοι είναι πιο εξοικειωμένοι.»

Συν. 9β : «Δεν έχω απόλυτη εμπιστοσύνη ότι ένα κινητό ξαφνικά κάνει την δουλειά μου άχρηστη. Άσε που με αγχώνει η ιδέα ακόμα, να την αφήσω μόνη. Καμιά φορά το δοκιμάζουμε στον δρόμο, απομακρύνομαι λίγο, και τα έχει καταφέρει.»

Ομάδα σύγκρισης

Οι ερωτώμενοι στην ομάδα σύγκρισης απάντησαν με την ίδια λογική, όπως οι συμμετέχοντες στην παραπάνω ομάδα. Στο σύνολό τους, τα άτομα με οπτική αναπηρία χωρίς κάποιον συνοδό, εξέφρασαν την θετική τους στάση απέναντι στην τεχνολογία και την χρήση νέων ψηφιακών εφαρμογών, που παρέχουν διευκόλυνση στην καθημερινότητά τους. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, εφαρμογές όπως το Google Maps, το Be My Eyes, το MoveIt και άλλα, είναι ευρέως αξιοποιήσιμες και εντάσσονται στην καθημερινότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία. Μια ερωτώμενη, για παράδειγμα, δήλωσε:

Συν. 13: «Πλέον υπάρχουν πολλές εφαρμογές, όπως το gps, που σε βοηθούν σημαντικά να είσαι μόνος και να αισθάνεσαι ασφαλής, χρησιμοποιώ αρκετά. Βέβαια έχουν και μειονεκτήματα, είναι ας πούμε μπαταριοφάγοι να το πω, μέχρι αηδίας, και καταναλώνουν αρκετά δεδομένα. Αρκετά χρησιμοποιώ το Blind Square, εντοπίζει τα σημεία κατηγοριοποιημένα όπου βρίσκεσαι και στα αναπαριστά με βάση τους δείκτες του ρολογιού [...].»

Αγορά Εργασίας

Μέσα από την συγκεκριμένη θεματική, επιχειρείται να εξεταστεί η προοπτική των συμμετεχόντων αναφορικά με τις προκλήσεις, τα εμπόδια και τις συνθήκες προσβασιμότητας στην αγορά εργασίας για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Η στάση των εργοδοτών, οι κοινωνικές προκαταλήψεις και η σημασία της στήριξης από τον συνοδό ή από τον συνάδελφο αποτελούν ορισμένα από τα κεντρικά θέματα που αναδείχθηκαν μέσω των συνεντεύξεων.

Ζευγαρωτό δείγμα

5 στους 9 συμμετέχοντες με οπτική αναπηρία στην παρούσα ομάδα, αναφέρθηκαν εκτενώς στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με την εύρεση εργασίας. Συγκεκριμένα,

εστίασαν στις προκαταλήψεις των εργοδοτών που εμποδίζουν την πρόσληψη, στην έλλειψη των κατάλληλων εργαλείων στον χώρο εργασίας ενώ, όσα άτομα εργάζονταν, έκαναν αναφορά και στην περιορισμένη κατανόηση των δυνατοτήτων τους από το εργασιακό τους περιβάλλον:

Συμ. Με ΟΑ 1α : «Ψάχνω για δουλειά, αλλά πλέον έφτασα να νιώθω ότι οι εργοδότες απορρίπτουν το βιογραφικό μου μόνο και μόνο επειδή είμαι τυφλός. Δεν βλέπουν τις δυνατότητές μου, τα προσόντα μου, μόνο την αναπηρία μου».

«Πολλές εταιρείες, και η δική μου φυσικά, δεν έχουν προσαρμόσει τα συστήματά τους για να είναι προσβάσιμα».

4 στα 9 άτομα δεν αναφέρθηκαν σε συγκεκριμένα ζητήματα. 3, μάλιστα, εργαζόμενοι εντός του δείγματος δήλωσαν ικανοποιημένοι:

Συμ. Με ΟΑ 2α : «Είναι εύκολο (σ.σ. να εργαστούμε), αρκεί οι άνθρωποι να έχουν ανοιχτά μυαλά να δίνουν δυνατότητες στα άτομα με οπτική αναπηρία. Αν μου δώσεις υπολογιστή με αναγνώστη οθόνης, τι πρόβλημα να υπάρχει; Υπάρχει ανάγκη για κατάλληλα εργαλεία και υποδομές στο εργασιακό περιβάλλον.»

Συμ. Με ΟΑ 3α : «Δεν αντιμετωπίζω κάποιο πρόβλημα, θεωρώ τα πράγματα έχουν αρχίσει να αλλάζουν, να αλλάζει η κοινωνία. Φυσικά πρέπει να έχεις βάλει και στόχο να αποκτήσεις λευκό μπαστούνι [...].»

Συμ. Με ΟΑ 4α : «Στον χώρο μου είμαστε καλά, δεν έχω κάποιο παράπονο [...].»

Εξαιτίας του γεγονότος ότι τα άτομα με οπτική αναπηρία στην παρούσα ομάδα δείγματος δεν είχαν γνώση του λευκού μπαστουνιού, βρίσκονταν στην θέση να χρειάζονται την βοήθεια από κάποιον συνοδό συχνά μέσα στην καθημερινότητά τους, ακόμα και στον εργασιακό τους χώρο. Ωστόσο, αυτό δημιουργούσε, όπως κατέστη εμφανές, διάφορα εμπόδια τόσο ψυχολογικά όσο και πρακτικά για τα άτομα αυτά. Συγκεκριμένα, ανέφεραν πως επιθυμούν να δείχνουν αυτόνομοι στον χώρο εργασίας τους και να δείχνουν ικανοί στο

περιβάλλον τους, καθώς η παρουσία συνοδού και συναδέλφων τους έκανε να αισθάνονται εξαρτημένοι:

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Με στηρίζουν και οι δικοί μου σίγουρα, αλλά προσπαθώ να βασίζομαι περισσότερο στους συναδέλφους μου για επαγγελματικά ζητήματα, ή στις δικές μου δυνατότητες. Θέλω να δείχνω ικανός στο περιβάλλον εργασίας μου [...].»

Παράλληλα, 8 στους 9 συνοδούς ανέφεραν με την σειρά τους σειρά προβλημάτων και εμποδίων στην εύρεση εργασίας για τα άτομα που συνοδεύουν, επιβεβαιώνοντας τους ισχυρισμούς των ατόμων με οπτική αναπηρία. Η νοοτροπία της ελληνικής κοινωνίας, γενικά, αποτελεί κοινό θέμα στις απαντήσεις των συμμετεχόντων:

Συν. 5β : «Είναι δύσκολο πολύ. Δεν είμαστε ανοιχτή κοινωνία ακόμα. Δεν τους δίνεται η ευκαιρία και κάποιοι είναι εξαιρετικά μυαλά. Από τα γεννοφάσκια μας έχουμε κατάλοιπα, και έχουμε γίνει πολύ ατομιστές σαν άνθρωποι σαν κοινωνία δεν αποδεχόμαστε την διαφορετικότητα.»

Συν. 8β : «Βλέπω πόσο προσπαθεί ο σύζυγός μου να αποδείξει την αξία του στη δουλειά. Αλλά συχνά πρέπει να τον ενθαρρύνω να συνεχίσει, γιατί το περιβάλλον είναι αποθαρρυντικό, θα έλεγα».

Κοινωνικές προκαταλήψεις, ανεπαρκές εργασιακό περιβάλλον, καθώς και ο ατομισμός του σύγχρονου ανθρώπου αποτελούν κεντρικά θέματα συζήτησης αναφορικά με τα εμπόδια που ένα άτομο με αναπηρία αντιμετωπίζει στην κοινωνία και ειδικότερα στον εργασιακό του χώρο, αν φυσικά έχει καταφέρει να εργάζεται.

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα στην ομάδα σύγκρισης παρουσίασαν παρόμοιες απόψεις. Κεντρικά θέματα για τα 14 άτομα αποτέλεσαν τα κοινωνικά εμπόδια λόγω προκαταλήψεων, κοινωνικού ρατσισμού, προβλήματα που εστιάσθηκαν στον ιδιωτικό τομέα, όπου ο εργοδότης έχει τον κύριο λόγο για την πρόσληψη. Ένας εκ των συμμετεχόντων μάλιστα ανέφερε πως σκέφτεται σοβαρά να φύγει από την Ελλάδα, αναφέροντας πως:

Συμ. 11. «Είναι υπερβολικά δύσκολο, και είναι ο λόγος που θέλω να φύγω και από την χώρα. Στο δημόσιο σε βάζουν σε ψευτοδουλειές κιόλας, που περνάει πολύ λάθος μηνύματα και είναι λανθασμένο πρότυπο.»

Συμ. 19: «Δεν είναι τόσο εύκολο, όπως βλέπεις ψάχνω ακόμα να εργαστώ. Υπάρχουν εργοδότες που διστάζουν να πάρουν άτομο με αναπηρία. Θα με ενδιέφερε να εργαστώ το εξωτερικό που όσες φορές έχω πάει δεν έχει καμία σχέση με την Ελλάδα [...].»

Δημόσιοι χώροι: Σούπερ Μάρκετ/Εμπορικά

Η παρούσα θεματική αφορά τις εμπειρίες προσβασιμότητας σε διάφορους δημόσιους χώρους, παρουσιάζοντας τις εμπειρίες των συμμετεχόντων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους. Η πρώτη κατηγορία αφορά την πρόσβαση σε σούπερ μάρκετ και εμπορικά κέντρα/καταστήματα. Από τις συνεντεύξεις αναδεικνύονται οι προκλήσεις που σχετίζονται με την πλοήγηση σε δημόσιους χώρους, τη χρήση υπηρεσιών και τη γενικότερη εμπειρία στην αγορά.

Ζευγαρωτό δείγμα

Στην συγκεκριμένη ομάδα του δείγματος, οι συμμετέχοντες ανέφεραν πως υπάρχουν πολλά εμπόδια στην προσβασιμότητα στα σούπερ μάρκετ και τα εμπορικά καταστήματα. Συγκεκριμένα, 7 στους 9 έκαναν λόγο για έλλειψη προσβάσιμων υποδομών, δυσκολία στην αυτόνομη πλοήγηση και ανάγκη ύπαρξης του συνοδού, για αποφυγή εμποδίων:

Συμ. Με ΟΑ 1α : «Ευτυχώς (σ.σ. ο συνοδός) βρίσκεται εκεί να μου περιγράψει τα προϊόντα, τις τιμές, οτιδήποτε. Αλλά και πάλι τα εμπορικά κέντρα είναι ένα χάος.»

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Δεν είχα την καλύτερη εμπειρία, μια φορά έπεσα πάνω σε ένα καλάθι αγορών που μια ή ένας άφησε κάτω. Εκεί πηγαίνω πάντα με συνοδό, να αποφεύγω τέτοιες καταστάσεις, ή παραγγέλνω.»

Ένα ζήτημα που, επίσης, προέκυψε μέσω των συνεντεύξεων ήταν και η αλληλεπίδραση με το προσωπικό των συγκεκριμένων καταστημάτων. 2 συμμετέχοντες σημείωσαν ότι η

αλληλεπίδραση με το προσωπικό είναι κρίσιμη για την εξυπηρέτησή τους και την γενικότερη εμπειρία τους στον χώρο και ανέδειξαν περιστατικά όπου το προσωπικό δεν ήταν κατάλληλα εκπαιδευμένο ή δεν ανταποκρινόταν επαρκώς στις ανάγκες τους:

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Θα ήθελα περισσότερη βοήθεια από το προσωπικό. Χρησιμοποιώ και το BeMyEyes καμιά φορά απλά θέλει χρόνο να βρεις αυτά που θέλεις. Εξαρτιέσαι εννοείται από τον βλέποντα.»

Οι συμμετέχοντες συνοδοί ανέφεραν και εκείνοι με την σειρά τους ότι η υποστήριξή τους είναι συχνά απαραίτητη για την πλοήγηση με το άτομο με οπτική αναπηρία στους χώρους και στην εύρεση των προϊόντων. Ωστόσο, μόνο 2 εκ των 9 έκαναν σαφή αναφορά σε δυσκολίες και εμπόδια, με τους υπόλοιπους να αξιολογούν την προσβασιμότητα σε αυτούς τους χώρους ως ικανοποιητική:

Συνοδός 1β : «Περιγράφω συνήθως τι παίρνουμε, τι χρειαζόμαστε, γενικά σαν χώροι δεν είναι δύσκολοι τόσο αν υπάρχει η βοήθεια. Τώρα παραγγέλνεις και ηλεκτρονικά.»

Συν. 8β : «Δεν έχουμε συναντήσει πολλά προβλήματα.»

Ομάδα σύγκρισης

Το σύνολο των ερωτηθέντων στην ομάδα σύγκρισης έκανε λόγο για μερική δυσκολία στην προσβασιμότητα, η οποία αντιμετωπίζεται μέσω της βοήθειας που ζητούν από το προσωπικό ή από τον συνοδό που θα έχουν μαζί τους στο κατάστημα. Εργαλείο στην αντιμετώπιση των δυσκολιών αποτέλεσε και η χρήση της τεχνολογίας, όπου 5 στους 14 δήλωσαν πως χρησιμοποιούν σε ηλεκτρονικές αγορές:

Συμ. 13: «Εκεί τις περισσότερες φορές χρειάζομαι (συνοδεία), εκτός αν πας για κάτι πολύ συγκεκριμένο. Πλέον έχω καταλήξει στην χρήση τεχνολογίας (efood) που βολεύει περισσότερο.»

Συμ. 22: «Πιο συχνά πια θα κάνω αγορές στο ίντερνετ.»

Η αναζήτηση βοήθειας από το προσωπικό ή από κάποιον συνοδό ήταν θέμα που το σύνολο των ερωτηθέντων έθιξε, δηλώνοντας πως η δυσκολία στην προσβασιμότητα τους καθιστά εξαρτημένους από την βοήθεια κάποιου βλέποντα:

Συμ. 15: «Εκεί προσωπικά παρόλο που όντως θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω τεχνολογία, συνήθως ζητάω βοήθεια από κάποιον υπάλληλο ή πάω με κάποιον συνοδό, είναι δύσκολοι χώροι.»

Συμ. 16: «Υπάρχουν δυσκολίες, συνήθως ζητάμε βοήθεια από τις κοπέλες που εργάζονται εκεί, ή από φίλη που να βλέπει. Καλά δεν συζητάω καν στα μεγάλα εμπορικά της Θεσσαλονίκης, εκεί πάντα χρειάζομαι κάποιον.»

Δημόσιοι χώροι: Εστίαση

Η θεματική αυτή επιχειρεί να εξετάσει τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων με οπτική αναπηρία και των βλέπόντων συνοδών τους αναφορικά με την πρόσβαση σε χώρους εστίασης, όπως καφετέριες και εστιατόρια. Οι απαντήσεις αναδεικνύουν τις προκλήσεις που σχετίζονται με τη διάταξη των χώρων, την προσβασιμότητα των καταστημάτων καθώς και με την αλληλεπίδραση με το προσωπικό.

Ζευγαρωτό δείγμα

5 στους 9 συμμετέχοντες στο ζευγαρωτό δείγμα ανέφεραν ότι η πλοήγησή τους στους χώρους εστίασης είναι σε γενικές γραμμές προβληματική, εξαιτίας της έλλειψης ασφαλούς διάταξης των τραπεζιών και των καθισμάτων που καθιστά δύσκολη την ασφαλή τους πλοήγηση:

Συμ. Με ΟΑ 5α : «Συχνά χρειάζομαι βοήθεια για να φτάσω στο τραπέζι ή να βρω την τουαλέτα. Οι χώροι είναι γεμάτοι εμπόδια, και χωρίς κάποιον μαζί μου χάνομαι. Έχουμε όλοι δει πώς είναι οι τουαλέτες σε κάποια από τα μαγαζιά εδώ, χάλι μαύρο.»

3 συμμετέχοντες επίσης περιέγραψαν πως η ποιότητα της εξυπηρέτησης εξαρτάται αρκετά από την ευαισθητοποίηση και την εκπαίδευση/επιμόρφωση του προσωπικού. Στις περιπτώσεις αυτές τα άτομα του προσωπικού χαρακτηρίστηκαν ως αγενή και μη συνεργάσιμα:

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Υπάρχουν ορισμένες φορές που οι υπάλληλοι δεν μου μιλάνε απευθείας, αλλά στον συνοδό μου, λες και δεν έχω μυαλό, ότι δεν μπορώ να καταλάβω».

4 εκ των 9 συνοδών, παράλληλα, έκαναν με την σειρά τους αναφορά στα προβλήματα με την συνεργασία και την εξυπηρέτηση του προσωπικού, αναδεικνύοντας την χαμηλή εξοικείωση των υπαλλήλων σε ορισμένους χώρους. Συνολικά, σε 5 από τις 9 περιπτώσεις οι απαντήσεις των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών συνοδών ήταν αρνητικά διακείμενες ως προς την προσβασιμότητα στους χώρους εστίασης.

Ομάδα σύγκρισης

Η ομάδα σύγκρισης ανέφερε καλύτερες εμπειρίες αναφορικά με την προσβασιμότητα σε χώρους εστίασης. Συγκεκριμένα, 3 εκ των 14 συμμετεχόντων και συμμετεχουσών δήλωσαν πως αντιμετωπίζουν εμπόδια, με την πλειοψηφία να αναφέρει πως η ύπαρξη της παρέας τους καθώς και η αυτονομία τους αποτελούν παράγοντες που διευκολύνουν την πρόσβαση και την πλοήγησή τους. Ταυτόχρονα, δήλωσαν πως επιλέγουν καταστήματα όπου το προσωπικό τους έχει μάθει, οπότε και η εξυπηρέτηση γίνεται ευκολία και χωρίς εμπόδια.

Συμ. 11: «Αναλόγως την διαρρύθμιση. Συνήθως όμως θα πας με παρέα, θα είναι πιο εύκολο. Έχουν τύχει μαγαζιά όμως δύσκολα.»

Συμ. 17: «Γενικά δεν έχεις πρόβλημα, εκτός από σελφ σέρβις εστιατόρια.»

Συμ. 19: «Πηγαίνω και με φίλους πολλές φορές οπότε είναι εύκολο, αλλά έχω και τον σκύλο που με βοηθάει πολύ και δεν έχω κάποιο θέμα, ειδικά σε καφέ που πάω συχνά, κοντά στο σπίτι.»

Δημόσιοι χώροι: Αρχαιολογικοί χώροι/μουσεία

Στην παρούσα θεματική, παρατίθενται οι απόψεις και οι τοποθετήσεις των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών πάνω στην εμπειρία προσβασιμότητας που έχουν στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας.

Ζευγαρωτό δείγμα

3 στους 9 συμμετέχοντες στην προκειμένη περίπτωση ανέφεραν πως αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην προσβασιμότητα, κυρίως λόγω της δυσκολίας συνεργασίας με το προσωπικό, ενώ αναφέρθηκαν και στην ύπαρξη εμποδίων στους χώρους:

Συμ. Με ΟΑ 2α : «Στους αρχαιολογικούς χώρους κάποια από τα μονοπάτια είναι συχνά ανισόπεδα ή γεμάτα εμπόδια. Είναι δύσκολο να κινηθώ χωρίς βοήθεια».

Ωστόσο, 4 στα 9 άτομα απάντησαν πως δεν βρίσκεται εντός των ενδιαφερόντων τους η επίσκεψη σε τέτοιους χώρους, οπότε δεν παρέθεσαν κάποια άποψη πάνω στην προσβασιμότητα. Οι υπόλοιποι 2 δήλωσαν, ωστόσο, ευχαριστημένοι και ανέφεραν πως η προσβασιμότητα στους χώρους αυτούς είναι πολύ καλύτερη συγκριτικά με τους δημόσιους χώρους που αναλύθηκαν παραπάνω:

Συμ. Με ΟΑ 3α : Ναι (...) (Σκέφτεται). Πήγα τελευταία στο μουσείο της Ακρόπολης και έμεινα ευχαριστημένος.

Οι συνοδοί των ατόμων με οπτική αναπηρία επιβεβαίωσαν πως, και στους αρχαιολογικούς χώρους/μουσεία, αναλαμβάνουν ρόλους που ξεπερνούν του απλού συνοδού. Συγκεκριμένα, και όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι συνοδοί είναι πάντα στο πλευρό των ατόμων με οπτική αναπηρία, περιγράφοντάς τους τα εκθέματα και μαθαίνοντάς τους την πολιτιστική κληρονομιά. Η περιγραφή αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πρακτικές των συνοδών, καθώς έτσι τα άτομα με οπτική αναπηρία έχουν την δυνατότητα να απεικονίσουν νοητικά και να αντιληφθούν όσα δεν μπορούν εκ των πραγμάτων να δουν με τα μάτια τους (Fryer & Freeman, 2013). Αν και οι 5 στους 9 συνοδούς δήλωσαν ευχαριστημένοι με τις συνθήκες προσβασιμότητας στα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους, οι υπόλοιποι δήλωσαν πως θα έπρεπε να υπάρχουν πιο συμπεριληπτικές πρακτικές στα μουσεία και να είναι πάντα κατάλληλα εκπαιδευμένο το προσωπικό, ειδικά ως οδηγούνται εύκολα στην εξάντληση προσπαθώντας να περιγράψουν τα πάντα στο άτομο με οπτική αναπηρία:

Συν. 2β : «Υπάρχουν υπάλληλοι που δεν ξέρουν πώς να βοηθήσουν. Συχνά απλώς με παραπέμπουν να κάνω όλη τη δουλειά. Θα έπρεπε να υπάρχει και ένας τρόπος να ξεναγούνται εύκολα και οι τυφλοί καθώς είναι πολύ κουραστικό αυτό που συμβαίνει».

Συν. 6β : «Θα μπορούσαν να είναι καλύτερα, δεν ξέρω, κάποια μουσεία ας πούμε δεν έχουν απτικές ξεναγήσεις, δεν είναι συμπεριληπτικά καθόλου.»

Ομάδα σύγκρισης

4 στα 14 άτομα στην ομάδα σύγκρισης δήλωσαν ικανοποίηση ως προς τις προσπάθειες που γίνονται για να καταστούν τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι προσβάσιμοι και συμπεριληπτικοί. Συγκεκριμένα, έγιναν αναφορές σε ηχητικές περιγραφές, σε πινακίδες Μπράιγ αλλά και σε καλά προετοιμασμένο προσωπικό ξενάγησης:

Συμ. 16: «Έχουν γίνει προσπάθειες πάνω σε αυτό, στην Ελλάδα δηλαδή γιατί έξω είναι πολύ καλύτερα, εδώ εξαρτάται από το πόσο αγκαλιάζουμε τις αλλαγές και πόσο συμμετέχουμε στην τέχνη.»

Συμ. 18: «Γίνονται προσπάθειες για προσβάσιμους χώρους και επιμόρφωση του προσωπικού, αλλά είναι σε πολύ αρχικό στάδιο [...].»

Η παρακάτω δήλωση, επίσης, αναδεικνύει την πολιτική κάποιων αρχαιολογικών χώρων να ρωτούν και να λαμβάνουν την πρωτοβουλία να προσφέρουν την απαραίτητη βοήθεια στην ξενάγηση:

Συμ. 12: «Μουσεία κανένα πρόβλημα, έχει τύχει να με ρωτήσουν αν θέλω συνοδεία και με έχουν εξυπηρετήσει. Δυσκολία υπάρχει σε διάσπαρτα γλυπτά ας πούμε, μην τυχόν πέσεις πάνω σε κανένα (γέλιο). Σε σύγχρονα μουσεία υπάρχει ακουστική περιγραφή, αλλά υπάρχει και Μπράιγ κάπου και βοηθάει αυτό.»

Γίνεται αντιληπτό από τις παραπάνω δηλώσεις πως υπάρχει η τάση να γίνουν προσπάθειες να καταστούν τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι προσβάσιμοι για τα άτομα με οπτική αναπηρία. Εντούτοις, καθώς οι προσπάθειες αυτές βρίσκονται σε αρχικό στάδιο, πολλές φορές εξαρτάται από την υποκειμενική εμπειρία του καθενός, καθώς τα μουσεία φαίνεται να διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τις προσβάσιμες παροχές που διαθέτουν και προσφέρουν. Σε κάθε περίπτωση, όμως, και σε αυτή την θεματική αν και όχι στον ίδιο βαθμό όπως πριν, καθίσταται αναγκαία η περαιτέρω και καθολική επιμόρφωση του προσωπικού και των ξεναγών και η κατάλληλη διαμόρφωση των χώρων έτσι ώστε να είναι προσβάσιμοι και ασφαλείς για όλους.

Δημόσιοι χώροι: Ψυχαγωγία

Στην παρούσα θεματική εξετάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων με οπτική αναπηρία και των βλέπόντων συνοδών αναφορικά με την προσβασιμότητα σε χώρους ψυχαγωγίας, όπως για παράδειγμα τα θέατρα και οι κινηματογράφοι. Από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν επιχειρείται να αναδειχθούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν, οι στρατηγικές που υιοθετούν για την πρόσβαση στο περιεχόμενο των συγκεκριμένων χώρων ψυχαγωγίας και οι ανάγκες για βελτιώσεις στις υποδομές και τις υπηρεσίες.

Ζευγαρωτό δείγμα

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στο ζευγαρωτό δείγμα ανέφεραν διάφορες απόψεις αναφορικά με την προσβασιμότητα σε χώρους ψυχαγωγίας. Επισημάνθηκε από 5 ερωτηθέντες ότι, χωρίς προσαρμογές, η παρακολούθηση παραστάσεων ή ταινιών στον κινηματογράφο περιορίζεται σημαντικά, εξαιτίας της απουσίας ακουστικών περιγραφών ή άλλων προσαρμογών, που συχνά τους αποτρέπει από το να απολαύσουν πλήρως το περιεχόμενο. Για παράδειγμα, ένας συμμετέχων ανέφερε:

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Οι περισσότερες ταινίες πλέον βασίζονται πολύ στην εικόνα, στο οπτικό θέαμα. Πλέον αν πάω κινηματογράφο ή βάλω μια ταινία στην τηλεόραση νιώθω ότι χάνω το νόημα χωρίς τη βοήθεια κάποιου άλλου».

Στην παραπάνω δήλωση, ο συμμετέχων νιώθει ότι οι ταινίες πια δίνουν μεγάλη έμφαση στην εικόνα και την παραγωγή «θεάματος» παρά στο περιεχόμενο, άποψη που εκφράστηκε και από άλλα άτομα στην έρευνα. 4 άτομα ανέφεραν πως δεν έχουν προβλήματα προσβασιμότητας, παρακολουθούν θέατρο ή και κινηματογράφο, ενώ τονίζεται η ανάγκη για ακόμα περισσότερες προσπάθειες συμπερίληψης:

Συμ. Με ΟΑ 3α : «Θέατρο μου αρέσει να πηγαίνω, και γενικά είμαι πολύ ευχαριστημένος. Να δεις να πας σε παραστάσεις ειδικά φτιαγμένες για τυφλούς, υπέροχες.»

Ο συνοδός των ατόμων με οπτική αναπηρία λαμβάνει και σε αυτή την περίπτωση την περιγραφή της δράσης στα άτομα με οπτική αναπηρία. 4 στους 9 συνοδούς ανέφεραν χαμηλή ικανοποίηση από τις υποδομές, περιορισμένη προσβασιμότητα και συμπερίληψη:

Συν. 7β : «Χρειάζεται να είσαι από δίπλα να εξηγείς τι γίνεται, δεν είναι εύκολο αν είσαι τυφλός να καταλάβεις ακριβώς τι συμβαίνει.»

5 στους 9 συνοδούς ωστόσο δήλωσαν πως δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα, ανέδειξαν την ένταξη συμπεριληπτικών παραστάσεων σταδιακά στα θέατρα, αν και έγιναν αναφορές στα παλιά κτήρια που στεγάζουν αρκετές παραστάσεις:

Συν. 4β : «Θεωρώ ότι υπάρχουν περισσότερες παραστάσεις που είναι συμπεριληπτικές. Αλλά οι χώροι είναι παμπάλαιοι οι περισσότεροι.»

Ομάδα σύγκρισης

Τουλάχιστον 8 στους 14 έκαναν αναφορά σε μία ή περισσότερες περιπτώσεις όπου δεν ένιωσαν ασφάλεια ως προς το επίπεδο προσβασιμότητας. Οι δυσκολίες που αναφέρθηκαν ήταν παρόμοιες με την παραπάνω ομάδα, οι οποίες ήταν εύκολα αντιμετωπίσιμες με την παρουσία κάποιου συνοδού ή ενός ατόμου από το προσωπικό.

Συν. 13: «Μου αρέσει να πηγαίνω, αλλά με παρέα, με φίλο ή φίλη. Αν τύχει να είμαι μόνη μου όμως πάντα υπάρχει ο άνθρωπος που θα σε κατευθύνει, και στην έξοδο, αν και δεν είναι δόκιμο, υπάρχουν και οι καλοθελητές. Πολύ πιθανό το προσωπικό να μην έχει λάβει την απαραίτητη επιμόρφωση. Στο οπτικό κομμάτι των παραστάσεων δεν έχουν γίνει πολλά πράγματα, μόνο λίγες παραστάσεις πειραματικές περισσότερο, μειωμένου ενδιαφέροντος που έχουν περιγραφή για τυφλούς.»

Συν. 15: «Πολύ δύσκολο και αυτό. Η ακουστική περιγραφή θα ήταν πολύ χρήσιμη και ξέρω πώς έχουν γίνει προσπάθειες σε κάποια θεατρικά έργα, όπως να μοιράζουν ακουστικά για την περιγραφή της σκηνής, αλλά στα περισσότερα δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο.»

Υπογραμμίζεται πως τα άτομα της παρούσας ομάδας δηλώνουν έναν βαθμό εξάρτησης από βλέποντα συνοδό, με στόχο την ανεμπόδιστη πρόσβαση στους συγκεκριμένους χώρους ψυχαγωγίας.

Άλλοι δημόσιοι χώροι

Η τελευταία θεματική της παραμέτρου της προσβασιμότητας δομήθηκε με βάση όσα είχαν οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες να προσθέσουν αναφορικά με τις εμπειρίες τους σε λοιπούς δημόσιους χώρους, οι οποίοι δεν αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ερωτήσεις. Τέτοιοι χώροι αποτέλεσαν τα εκλογικά κέντρα, οι πολιτικές συγκεντρώσεις, καθώς και μέσα μαζικής μεταφοράς όπως πλοία, αεροπλάνα και λεωφορεία.

Ζευγαρωτό δείγμα

Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στο ζευγαρωτό δείγμα ανέφεραν δυσκολίες προσβασιμότητας στους χώρους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Συγκεκριμένα, 2 τους 9 δήλωσαν πως δυσκολεύονται να συμμετέχουν στην εκλογική διαδικασία χωρίς να έχουν τον συνοδό τους πάντα δίπλα και εξέφρασαν δυσαρέσκεια απέναντι στους νομικούς περιορισμούς γύρω από την διαδικασία της ψήφου:

Συμ. Με ΟΑ 3α : «(σ.σ. Στις εκλογές) πρέπει πάντα να έχω κάποιον μαζί μου για να με βοηθήσει να βρω την αίθουσα και να ψηφίσω. Νιώθω ότι δεν έχω πραγματική ανεξαρτησία σε αυτό [...]».

Συμ. Με ΟΑ 7α : « [...] Επίσης στις εκλογές θα έπρεπε να υπάρχει μεγαλύτερη δεκτικότητα να δέχονται τον συνοδό στην ψήφο, γιατί δεν εμπιστεύομαι τι θα βάλει στην κάλπη ο δικαστικός αντιπρόσωπος.»

Αναφορικά με την προσβασιμότητα στα μέσα μαζικής μεταφοράς, 5 στους 9 συμμετέχοντες υπογράμμισαν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, κάνοντας αναφορά σε αγανές προσωπικό, χαμηλή ασφάλεια αλλά και ατυχήματα:

Συμ. Με ΟΑ 5α : « [...] Στα πλοία, για παράδειγμα, τα σκαλοπάτια και οι διάδρομοι είναι επικίνδυνοι. Πάντα χρειάζομαι κάποιον να με καθοδηγεί εκεί πέρα, ξέρω άτομο που έπεσε από τις κυλιόμενες. Τώρα στα αεροπλάνα είναι πάντα βοηθητικοί, εκεί δεν έχω θέμα».

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Χρησιμοποιώ μέσα μεταφοράς, και δεν έχω καλές εμπειρίες ποτέ [...]».

Οι συμμετέχοντες συνοδοί υποστήριξαν τα λεγόμενα των ατόμων με οπτική αναπηρία. Υπογράμμισαν τις δυσκολίες στην προσβασιμότητα που εξακολουθούν να υφίστανται στους

δημόσιους χώρους. Συνολικά, 8 στους 9 συνοδούς εξέφρασαν δυσαρέσκεια για την προσβασιμότητα στην χώρα:

Συν. 6β : «Το προσωπικό στα μέσα μαζικής μεταφοράς δεν είναι πάντα διαθέσιμο ή ενημερωμένο. Αυτό μας δυσκολεύει ακόμα περισσότερο. Επίσης εξακολουθεί πολύς κόσμος να μην είναι τόσο φιλικός και υπομονετικός με τον ανάπηρο κόσμο, έχουμε ακούσει διάφορα».

Συν. 8β : «Φοβάσαι να πας γενικώς παντού δημόσια.»

Ομάδα σύγκρισης

Στην ομάδα σύγκρισης, οι συμμετέχουσες και οι συμμετέχοντες τόνισαν με την σειρά τους τις δυσκολίες και τα εμπόδια που αντιμετωπίζει ένα άτομο με οπτική αναπηρία σε δημόσιους χώρους στην Ελλάδα. 3 στους 14 έδωσαν βάση στα εκλογικά κέντρα και τις συγκεντρώσεις, τονίζοντας πως δεν τους επιτρέπεται κάποιος βοηθός/συνοδός την ώρα της ψήφου και αισθάνονται ανασφάλεια με τον δικαστικό αντιπρόσωπο, καθώς δεν τον εμπιστεύονται:

Συμ. 11: «Υπάρχει μεγάλο πρόβλημα γιατί μπαίνεις μέσα με δικαστικό επιμελητή και δεν εμπιστεύομαι πως θα σεβαστεί την ψήφο μου.»

Συμ. 15: «Συνήθως πηγαίνω με κάποιον συνοδό, αλλά στην κάλπη πρέπει να έρθει μαζί μου ο δικαστικός εκπρόσωπος. Και δεν εμπιστεύομαι ότι ο άνθρωπος που θα έρθει μαζί μου θα σεβαστεί την βούλησή μου.»

7 στους 14 συμμετέχοντες, επιπλέον, κάνοντας αναφορά στις εμπειρίες τους με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, τόνισαν πως το επίπεδο προσβασιμότητας είναι χαμηλό, εκφράζοντας δυσαρέσκεια, ακόμη και εκνευρισμό:

Συμ. 10: «Στα μέσα μαζικής μεταφοράς η κατάσταση δεν είναι καθόλου καλή.»

Συμ. 22: «Λεωφορεία, τρένα, μετρό, τι να πρωτοσχολιάσω; Οι στάσεις επίσης του ΗΣΑΠ πολύ επικίνδυνες, μια φορά έπεσα μέσα κατά λάθος στην αποβάθρα, όλα καλά όμως.»

7.3 Αυτό-αποτελεσματικότητα και επαγγελματική εξουθένωση συνοδών

Η επόμενη παράμετρος που θα αναλυθεί μέσω των επιμέρους θεματικών/κωδικών που ορίστηκαν προηγουμένως, είναι η αυτό-αποτελεσματικότητα και η επαγγελματική ικανοποίηση των συνοδών. Η συγκεκριμένη παράμετρος αφορά μόνο το ένα μέρος του ζευγαρωτού δείγματος, δηλαδή τους συνοδούς και φροντιστές των ατόμων με οπτική αναπηρία που συμμετείχαν στην έρευνα, καθώς επίσης και της εκπαιδευτριας κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης. Στο παρόν κεφάλαιο τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν αριθμητικά, με την ανάλυση των τιμών και των απαντήσεων να ακολουθεί σε επόμενο στάδιο.

Η δομή των απαντήσεων του ερευνητικού εργαλείου αποτελείται από πέντε αριθμούς, 1-5, όπου:

- 1 → Ποτέ
- 2 → Σπάνια
- 3 → Μερικές φορές
- 4 → Συχνά
- 5 → Πολύ συχνά

Η ποιότητα επαγγελματικής ζωής των συνοδών ατόμων με οπτική αναπηρία και της εκπαιδευτριας κινητικότητας αποτελεί ένα κρίσιμο ζήτημα, άρρηκτα συνδεδεμένο με το θέμα της παρούσας εργασίας. Στη συγκεκριμένη μελέτη, εξετάστηκαν οι απαντήσεις εννέα συνοδών και μίας εκπαιδευτριας κινητικότητας μέσω του εργαλείου ProQoL (Professional Quality of Life scale), το οποίο αξιολογεί τρεις βασικούς άξονες: επαγγελματική ικανοποίηση, επαγγελματική εξουθένωση και δευτερογενές τραυματικό στρες. Αναλυτικός πίνακας κωδικοποιήσεων και συγκέντρωσης των απαντήσεων βρίσκεται στο Παράρτημα (σελ. 202)

Σύγκριση Μέσων Όρων

Η εκπαιδευτρια κινητικότητα κατέγραψε υψηλότερα επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης (5) σε σύγκριση με τον μέσο όρο των συνοδών (3,89). Η διαφορά αυτή υποδηλώνει ότι η εκπαιδευτρια βιώνει μεγαλύτερη αίσθηση ανταμοιβής και ικανοποίησης μέσα από την εργασία της. Παράλληλα, ανέφερε ελαφρώς χαμηλότερα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης (εκνευρισμός, ανησυχία, εγκλωβισμός, διαχωρισμός επαγγελματικής και προσωπικής ζωής), γεγονός που μπορεί να αποδοθεί είτε στη διαφορετική φύση της εργασίας της είτε σε καλύτερες στρατηγικές διαχείρισης του άγχους. Όσον αφορά το δευτερογενές τραυματικό στρες, η εκπαιδευτρια εμφάνισε χαμηλότερη βαθμολογία (2) έναντι των συνοδών (3,00), κάτι που υποδηλώνει ότι είναι λιγότερο επιρρεπής στις συναισθηματικές επιπτώσεις που προκύπτουν από τη διαχείριση τραυματικών εμπειριών των ατόμων με αναπηρία.

Ακραίες Τιμές

Παρότι ο μέσος όρος προσφέρει μια γενική εικόνα, η ατομική ανάλυση των απαντήσεων των συνοδών αποκαλύπτει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, ένας συνοδός (**Συν. 3β**) παρουσίασε εξαιρετικά χαμηλή επαγγελματική ικανοποίηση (2), γεγονός που μπορεί να αντανakλά αισθήματα απογοήτευσης ή μειωμένης αίσθησης νοήματος στη δουλειά του. Αντίθετα, δύο συνοδοί (**Συν. 2β & Συν. 5β**) κατέγραψαν την υψηλότερη βαθμολογία (5), υποδεικνύοντας ότι βιώνουν την εργασία τους ως εξαιρετικά ικανοποιητική και ανταποδοτική.

Στην επαγγελματική εξουθένωση, οι αποκλίσεις ήταν πιο έντονες. Ένας συνοδός (**Συν. 9β**) ανέφερε υψηλή βαθμολογία ανησυχίας (5 έναντι 3,67 μ.ο.), πολύ υψηλή βαθμολογία αδυναμίας διαχωρισμού προσωπικής και επαγγελματικής ζωής (4 έναντι 2,89), κάτι που υποδηλώνει σημαντική κόπωση και αίσθηση εξάντλησης από τον ρόλο της ως συνοδού. Αυτό μπορεί να σχετίζεται είτε με υπερβολικές επαγγελματικές απαιτήσεις είτε με ενδεχόμενη έλλειψη υποστηρικτικών μηχανισμών. Ταυτόχρονα, ένας συνοδός (**Συν. 6β**) ανέφερε υψηλά επίπεδα μελαγχολίας (4 έναντι 2,44 μ.ο.).

Όσον αφορά το δευτερογενές τραυματικό στρες, οι διακυμάνσεις ήταν αξιοσημείωτες. 3 συνοδοί (**Συν. 3β, Συν. 5β, Συν. 9β**) παρουσίασαν πολύ υψηλές βαθμολογίες (5, 4 και 4 αντίστοιχα στις ερωτήσεις), γεγονός που φανερώνει ότι επηρεάζονται βαθιά από τις τραυματικές εμπειρίες των ατόμων με τα οποία συνεργάζονται. Αυτή η έκθεση μπορεί να

έχει σοβαρές συνέπειες στη συναισθηματική τους κατάσταση, και να επηρεάζει τις τιμές των απαντήσεων στην επαγγελματική εξουθένωση. Επιπλέον, οι **Συν. 5β** και **Συν. 9β** παρουσίασαν υψηλές τιμές (4) στην αίσθηση ότι βιώνουν το τραύμα των ατόμων που συνοδεύουν, γεγονός που ενισχύει την παραπάνω διατύπωση.

Ερμηνεία των Ευρημάτων

Η ανάλυση των δεδομένων δείχνει ότι η εκπαιδευτρία κινητικότητας εμφανίζει υψηλότερη επαγγελματική ικανοποίηση και χαμηλότερα επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης και δευτερογενούς τραυματικού στρες σε σύγκριση με τους συνοδούς. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως η διαφορετική φύση της εργασίας της, η μεγαλύτερη εξειδίκευση ή η ύπαρξη καλύτερων μηχανισμών υποστήριξης.

Για τους συνοδούς, η μεγάλη διακύμανση στις απαντήσεις δείχνει ότι υπάρχουν άτομα που βιώνουν την εργασία τους ως ιδιαίτερα ικανοποιητική, αλλά και άλλοι που παλεύουν με εξαιρετικά υψηλά επίπεδα άγχους και συναισθηματικής φόρτισης. Οι συνοδοί με υψηλά επίπεδα δευτερογενούς τραυματικού στρες μπορεί να χρειάζονται επιπλέον υποστήριξη, είτε μέσω εκπαίδευσης σε τεχνικές αυτοφροντίδας είτε μέσω ψυχολογικής υποστήριξης.

7.4 Αυτονομία

Η επόμενη, και τελευταία, παράμετρος για την οποία θα γίνει παρουσίαση των αποτελεσμάτων μέσω των συνεντεύξεων, αφορά το αίσθημα αυτονομίας των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών με οπτική αναπηρία. Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικές απαντήσεις από επιλεγμένες συνεντεύξεις, αναδεικνύοντας ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ερευνητικών ομάδων.

Ελευθερία αποφάσεων

Στην πρώτη θεματική της παραμέτρου της αυτονομίας, παρουσιάζονται απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τις απόψεις τους πάνω στην ελευθερία στις αποφάσεις, λαμβάνοντας υπόψη την σχέση τους με τον συνοδό.

Άτομα με οπτική αναπηρία στο ζευγαρωτό δείγμα

Τα άτομα στην συγκεκριμένη ομάδα στάθηκαν αρχικά στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν σχετικά με την ελευθερία στην λήψη αποφάσεων στην καθημερινότητά τους. 5 στους 9

συμμετέχοντες απάντησαν πως αντιμετωπίζουν δυσκολίες αναφορικά με την λήψη αποφάσεων και τις πρωτοβουλίες, θεωρώντας πως ο συνοδός είναι εκείνος που έχει «την τελευταία λέξη» για τα πράγματα. Για παράδειγμα, μια συμμετέχουσα με οπτική αναπηρία η οποία είχε ως συνοδό την μητέρα της, δήλωσε:

Συμ. Με ΟΑ 9α : «Με την μητέρα ή τον πατέρα του διαρκώς από δίπλα δυσκολεύεται το παιδί στο να ανεξαρτητοποιηθεί, φοβάται να πάει κάπου μόνο του, κακά τα ψέματα. Αυτά βιώνω από μικρή, και πού να πάω έξω μόνη μου στην τελική; Μια φορά ζήτησα βοήθεια από κάποιον συνοδό και συνεχώς με κατέλωνε.»

Επίσης, αναφορικά με συναδελφική σχέση και συνοδεία, ο συμμετέχων απάντησε:

Συμ. Με ΟΑ 7α : «Δεν με αφήνουν να κάνω τίποτα μόνος μου, πάντα θα νιώθω τον τύπο από δίπλα. Οκ, τον αγαπώ τον σέβομαι αλλά έτσι δεν θα γίνει ποτέ δουλειά αν δεν μάθω.»

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα στην ομάδα σύγκρισης ανέδειξαν το μέγεθος της σημασίας που η αυτονομία διαδραματίζει στην καθημερινότητά τους. 12 εκ των 14 δήλωσαν ικανοποιημένοι με το επίπεδο αυτονομίας και ελευθερίας που έχουν στις αποφάσεις:

Συμ. 10: «Η αυτονομία είναι πολύ σημαντική, και γι' αυτό ενθαρρύνουμε στην ύπαρξη περισσότερων εκπαιδευτών, ή πιο αποτελεσματικής διαθεσιμότητάς τους τέλος πάντων. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει εκπαίδευση εκπαιδευτών, άρα όσοι θέλουν να εκπαιδευτούν περιμένουν καιρό [...].»

Συμ. 11: «Η επίτευξη αυτονομίας είναι πολύ σημαντική. Αύριο μεθαύριο μπορεί να φύγει ο άνθρωπός σου, πρέπει να είσαι αυτόνομος.»

Συμ. 13: «Δεν πιστεύω πως η αυτόνομη δραστηριότητα θέλει και συνοδό. Υπάρχει ίσως μερική αυτονομία. Είμαι αντίθετη σε πολλά που λένε. Αυτόνομος είσαι μόνο όταν μπορείς να κάνεις τα πράγματα μόνος σου. Ειδιάλλως είσαι μερικώς ή υπό προϋποθέσεις.»

Εξάρτηση

Η επόμενη θεματική της παραμέτρου της αυτονομίας εστίασε στην αίσθηση εξάρτησης που τα άτομα με οπτική αναπηρία έχουν για τον συνοδό τους, εξαιτίας πολλών παραγόντων, όπως η χρήση ή μη λευκού μπαστουνιού, η σχέση με τον συνοδό ή την δυναμική του χαρακτήρα τους.

Άτομα με οπτική αναπηρία στο ζευγαρωτό δείγμα

Αναφορικά με το αίσθημα της εξάρτησης, 9/9 άτομα της ομάδας του ζευγαρωτού δείγματος ανέφεραν μικρή έως και πλήρη εξάρτηση από τον συνοδό τους. Ανάλογα το περιβάλλον και την συνθήκη της συνοδείας, οι συμμετέχοντες ανέφεραν πως ο συνοδός είναι μονίμως εκείνος στον οποίο θα βασιστούν για να μετακινηθούν με ασφάλεια:

Συμ. Με ΟΑ 2α : «Βασίζομαι στον σύζυγο να με μάθει πώς να κρατάω σιγά σιγά το λευκό μπαστούνι. Δυστυχώς ακόμα δεν έχω εκπαιδευτεί και πρέπει να το κάνω άμεσα.»

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Στο λέω, αλήθεια, αλλά όσο πιεστική και αν είναι (σ.σ. η μητέρα μου) στην τελική σε εκείνη βασίζομαι. Θα έχει τους λόγους της να φοβάται.»

Συμ. Με ΟΑ 9α : «Αν δεν με φέρει η μανούλα μου μέχρι την πόρτα της εργασίας μου και αν δεν είναι εκεί στις πέντε να με πάρει, εγώ εδώ θα καθίσω, πού να πάω;»

Ταυτόχρονα, έγιναν αναφορές και σε δυσκολίες προσβασιμότητας σε δημόσιους χώρους, όπως αναφέρθηκε ήδη σε προηγούμενη θεματική:

Συμ. Με ΟΑ 8α : «Φοβάμαι να κυκλοφορώ μόνος μου. Έχω ακούσει διάφορα [...] και δεν το επιχειρώ. Δεν εμπιστεύομαι την περίθαλψη, δεν εμπιστεύομαι τίποτα. Η Αθήνα είναι επικίνδυνη πόλη. Καταλαβαίνεις γιατί είμαι εξαρτημένος;»

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα στην ομάδα σύγκρισης έκαναν εξίσου αναφορά στις δυσκολίες προσβασιμότητας, στα εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην ζωή τους και στους λόγους που η ύπαρξη συνοδού σε ώρα ανάγκης είναι σημαντική για την ασφαλή διαβίωσή τους. 8 στους 14 συμμετέχοντες

ανέφεραν πως υπάρχουν περιπτώσεις όπου χρειάζεται να ζητήσουν βοήθεια από κάποιον βλέποντα:

Συμ. 12: Φυσικά και όπως συζητήσαμε και παραπάνω, υπάρχουν καταστάσεις και στιγμές όπου εξαρτάσαι, εννοείται.

Συμ. 19: «Οι δυσκολίες στην προσβασιμότητα σίγουρα σε οδηγούν σε εξάρτηση, αλλά προσπαθώ να κάνω τα περισσότερα πράγματα με το λευκό μπαστούνι και με τον σκύλο.»

Συμ. 21: «Φυσικά, οι καταστάσεις η δυσκολία προσβασιμότητας οδηγεί τον τυφλό να εξαρτάται από κάποιον βλέποντα.»

2 εκ των συμμετεχόντων επίσης, τόνισαν την ανάγκη ύπαρξης υπηρεσίας που να βρίσκεται στο πλευρό των ατόμων με αναπηρία, στα πρότυπα χωρών του εξωτερικού:

Συμ. 17: « [...] Θα ήταν πολύ χρήσιμο να υπάρχει διαθέσιμη υπηρεσία να μπορείς να ζητάς κάποιον εθελοντή για αυτό. Παντού στο εξωτερικό υπάρχουν, και εδώ αλλά πολύ λίγο. Να μπορώ να κάνω μια δουλειά δηλαδή με ευκολία.»

Συμ. 11: «Είμαι υπέρ της άποψης να υπάρχει ένας άνθρωπος να βρίσκεται εκεί σε περιπτώσεις προβλημάτων υγείας πχ. Αν έμενα σε κάποιο επικίνδυνο μέρος ή δεν είχα δικό μου άνθρωπο ίσως χρειαζόμουν.»

Αίσθηση ελέγχου

Η θεματική της αίσθησης ελέγχου, όπως προέκυψε από την ανάλυση των δεδομένων από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών με οπτική αναπηρία, αποτελεί σημαντικό θέμα συζήτησης αναφορικά με την αίσθηση αυτονομίας και ανεξαρτησίας στην ζωή τους. Οι ερωτήσεις επικεντρώθηκαν στην εξερεύνηση της ισορροπίας μεταξύ της λήψης αποφάσεων από τον συνοδό και της ανάληψης πρωτοβουλιών από τα άτομα με οπτική αναπηρία. Επιπλέον, διερευνήθηκε ο τρόπος με τον οποίο οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται, ερμηνεύουν και αποδέχονται τις αποφάσεις που λαμβάνει το άτομο που τους συνοδεύει, καθώς και ο αντίκτυπος αυτών των αποφάσεων στην αίσθηση αυτονομίας και ελέγχου τους.

Άτομα με οπτική αναπηρία στο ζευγαρωτό δείγμα

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στο ζευγαρωτό δείγμα ανέδειξαν την σημασία της ισορροπίας στην σχέση τους με τον συνοδό, και στον αλληλοσεβασμό που πρέπει να υπάρχει πάνω στις αποφάσεις και στην λήψη πρωτοβουλιών. 7 στους 9 συμμετέχοντες στο ζευγαρωτό δείγμα δήλωσαν περιορισμένη αίσθηση του ελέγχου στην σχέση και συνεργασία τους με τον συνοδό:

Συμ. Με ΟΑ 3α : «Η σχέση συνοδού και ατόμου με (οπτική) αναπηρία ίσως στην ουσία να είναι μια εξάρτηση. Κακά τα ψέματα δυσκολεύονται αρκετοί να βρουν συνοδό, οπότε επειδή έχεις ανάγκη νιώθεις ότι πρέπει να κάνεις κάποιες υποχωρήσεις, γιατί αν δεν έχεις συνοδό τότε θα κάτσεις σπίτι. Θεωρώ εγώ ότι πιο πολύ θα κάνει πίσω στα θέλω του ο τυφλός.»

Μια άλλη συμμετέχουσα, δήλωσε για την μητέρα της πως δεν γίνεται να μην υπάρχει σεβασμός στις αποφάσεις του συνοδού της:

Συμ. Με ΟΑ 6α : «Δεν γίνεται να κάνω του κεφαλιού μου, πρέπει να παίρνει εκείνη τις αποφάσεις κάποιες φορές, δεν εξουσιάζω εγώ την σχέση και ούτε θέλω να υποτιμήσω την νοημοσύνη της.»

Ομάδα σύγκρισης

Τα άτομα στην ομάδα σύγκρισης ανέδειξαν με την σειρά τους την μεγάλη σημασία της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας αποφάσεων όταν έχουν χρειαστεί συνοδό, ενώ ταυτόχρονα τόνισαν πως η αίσθηση ελέγχου είναι κρίσιμη για να αισθάνεται κανείς αυτόνομος. 13 στους 14 ανέφεραν πως η αίσθηση αυτονομίας είναι κρίσιμη για αυτούς, και προαπαιτείται η καλή επικοινωνία και συνεργασία με τον συνοδό, η οποία πρέπει να χαρακτηρίζεται από αλληλοσεβασμό:

Συμ. 18: Καλό είναι να υπάρχει μια ισορροπία.

Συμ. 19: Είναι απαραίτητο να λαμβάνεις μόνος σου αποφάσεις και να έχεις τον έλεγχο, αλλά μην ξεχνάμε ότι σε μια σχέση μετράνε και των δύο οι απόψεις.

Επίσης, 3 άτομα αναφέρθηκαν εκτενώς στο περίπλοκο ζήτημα της αυτονομίας και της συνεργασίας με τον συνοδό, κάνοντας αναφορές σε περιστατικά παρεμβατικότητας,

τονίζοντας μάλιστα πως τέτοιες καταστάσεις μπορούν να εντοπιστούν πιο συχνά σε μια οικογενειακή σχέση:

Συμ. 13: Προσπαθώ να λαμβάνω τις δικές μου αποφάσεις μόνη μου. Προτιμώ να κάνω τις δουλειές μου γενικά μόνη μου, δεν θέλω να μου υποδεικνύουν πώς να τα κάνω, θα τα κάνω μόνη μου ρε φίλε. [...] Τέτοιες καταστάσεις υπάρχουν όταν ο συνοδός είναι άτομο της οικογένειας, μου έχει τύχει αυτό και έχω τσακωθεί.

Συμ. 16: {...} ένας συνοδός μπορεί να μην σου έχει εμπιστοσύνη, μπορεί να γίνει παρεμβατικός [...]. Άρα, όταν μιλάμε για ένα άτομο της οικογένειας, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος. Μεγάλωσα σε παρεμβατική και υπερπροστατευτική οικογένεια και χρειάστηκε να μετακομίσω στην Θεσσαλονίκη για να τους πείσω. Όταν είσαι συνέχεια με έναν συνοδό, τείνεις πολλές φορές επίσης να τον αφήνεις να στα κάνει όλα αυτός. Αυτό αποτελεί εμπόδιο στην αυτονομία [...].

Συμ. 20: Δεν δέχομαι την παρεμβατικότητα. Το ορίζω εξ αρχής, σέβομαι τον άλλον και εκείνος πρέπει να σέβεται και εμένα [...].

Ένας συμμετέχων, τέλος, αναφέρθηκε στο θέμα της ισορροπίας και του αλληλοσεβασμού, θεωρώντας πως σε καμία περίπτωση δεν πρέπει ο συνοδός να κάνει τον «υπηρέτη» σε αυτή την σχέση:

Συμ. 17: «Δεν γίνεται να κάνεις μόνο όσα θέλεις. [...] Ο συνοδός δεν είναι ο παλιομοδίτικος υπηρέτης που κάνει ό,τι ζητάμε. Πρέπει να είναι συμφωνημένο το τι κάνουμε από κοινού, να μην είναι για αυτόν επιβαρυντικό.»

Πρόσθετα σχόλια συμμετεχόντων

Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην συνέντευξη, μετά την ολοκλήρωση των ερωτήσεων, είχαν την επιλογή να προσθέσουν δικά τους σχόλια, να εμπλουτίσουν τα λεγόμενά τους και να δηλώσουν τις απόψεις τους πάνω σε θέματα που ήθελαν οι ίδιοι και ίδιες να καλύψουν. 3 άτομα είχαν να προσθέσουν και άλλες απόψεις αναφορικά με τις καταστάσεις και τις συνθήκες που καθιστούν ένα άτομο με οπτική αναπηρία εξαρτημένο,

προσδίδοντας ευθύνες σε οικογενειακές προσκολλήσεις, συμπεριφορές υπερπροστασίας και όχι μόνο:

Συμ. 17: Υπάρχουν διαφορετικά είδη συνοδού, αλλιώς σε συνοδεύει ο αδελφός η αδελφή, αλλιώς η μητέρα ο πατέρας, αλλιώς ο συνάδελφος και αλλιώς ο κολλητός. Άλλο ο φίλος, άλλο ο συγγενής δηλαδή. Εκεί έχει άλλα προβλήματα, υπερπροστασίας πολλές φορές, αντικρουόμενων συμφερόντων όπως σου λέει ο πατέρας σου θα σε πάω κάπου την ώρα πχ που θα βολεύει και εμένα λιγάκι, ή οι άνθρωποι είναι εξαρτώμενοι από τους συγγενείς γιατί δεν τους αφήνουν την πρωτοβουλία, κοιτάνε να χωρέσουν πολλές υποχρεώσεις μαζί, και το κομμάτι της υπερπροστασίας που οδηγεί στο να εμποδιστεί η ανεξαρτησία και άλλο ο πληρωμένος συνοδός, και άλλο αυτός που πληρώνεται από μια υπηρεσία, όπου εκεί συμφωνείτε αλλιώς τι θα κάνετε. Έχω περιπτώσεις τυφλών που έρχονται με την μαμά τους και είναι 30 χρονών και εκεί υπάρχει πρόβλημα, υπάρχει μεγάλη εξάρτηση εκεί και δεν είναι αυτόνομο το άτομο.

Συμ. 21: Υπάρχουν γονείς διαρκώς από δίπλα, και δυσκολεύεται το παιδί στο να ανεξαρτητοποιηθεί, φοβάται να πάει κάπου μόνο του. Λίγοι συνοδοί επίσης προσπαθούν να καπελώσουν τον συνοδευόμενο, αλλά είναι σπάνιο γενικά.

Συμ. 23: Αν δεν έχουν μπει όρια, τότε υπάρχει πρόβλημα. Ξέρω άτομα που βολεύονται, δεν παίρνουν μπαστούνι ή οι γονείς δεν έχουν επιτρέψει το μπαστούνι. Και μετά από πολλά χρόνια αναγκάζονται να μάθουν κινητικότητα και μετανιώνουν που δεν το έκαναν νωρίτερα. Μια μητέρα πχ δεν επιτρέπει το μπαστούνι γιατί μπορεί να φοβάται, μπορεί να μην έχει αποδεχτεί το πρόβλημα του παιδιού του, ή να μην δει το χωρίο η γειτονιά το θέμα του παιδιού. Και μετά αυτό γίνεται μια πάγια κατάσταση, μια συνήθεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

8.1 Συζήτηση ευρημάτων

Το παρόν κεφάλαιο επικεντρώνεται στην ερμηνεία των ευρημάτων της έρευνας, αναδεικνύοντας τα κύρια σημεία και τους προβληματισμούς που προέκυψαν από τη μελέτη. Παρουσιάζεται η σύνδεση των αποτελεσμάτων με τη σχετική βιβλιογραφία, ενώ αναλύονται οι πρακτικές και θεωρητικές προεκτάσεις της μελέτης. Ειδικότερα, εξετάζεται η επίδραση της σχέσης συνοδού-ατόμου με οπτική αναπηρία στην ανάπτυξη της αυτονομίας και πώς παράγοντες όπως η πρόσβαση σε υποστηρικτικές τεχνολογίες, η κοινωνική ένταξη και η αυτό-αποτελεσματικότητα των συνοδών επηρεάζουν την καθημερινότητα των συμμετεχόντων με οπτική αναπηρία.

Η συζήτηση επικεντρώνεται επίσης στη σύγκριση των ευρημάτων με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, διερευνώντας κατά πόσο οι παρατηρήσεις της παρούσας μελέτης επιβεβαιώνουν ή αντικρούουν προγενέστερες έρευνες. Παράλληλα, επισημαίνονται οι περιορισμοί της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντικές ερευνητικές κατευθύνσεις, ώστε να ενισχυθεί η κατανόηση της αυτονομίας και της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με οπτική αναπηρία.

Σχέση μεταξύ ατόμου με οπτική αναπηρία και βλέποντα συνοδού

1. Πώς διαμορφώνεται η καθημερινή χρήση συνοδείας και από ποιους παράγοντες εξαρτάται;

Η καθημερινή χρήση συνοδείας από τα άτομα με οπτική αναπηρία διαμορφώνεται με βάση ποικίλους παράγοντες, με κυριότερο τη δυνατότητα αυτόνομης μετακίνησης και πλοήγησης στον χώρο. Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, τα άτομα που συμμετείχαν στο ζευγαρωτό δείγμα εξαρτώνταν σε σημαντικό βαθμό από τον συνοδό τους καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, καθώς δεν διέθεταν την κατάλληλη εκπαίδευση ή δεξιότητες στη χρήση λευκού μπαστουινιού. Ως αποτέλεσμα, η παρουσία του συνοδού ήταν απαραίτητη για την εκτέλεση ακόμα και βασικών δραστηριοτήτων, όπως οι μετακινήσεις ή τα ψώνια.

Αντίθετα, τα άτομα της ομάδας σύγκρισης, τα οποία είχαν εξοικειωθεί με την χρήση του λευκού μπαστούνιού, ανέφεραν μεγαλύτερο βαθμό ανεξαρτησίας και λιγότερη ανάγκη για συνεχή συνοδεία. Ωστόσο, παρά τις διαφορές στις προσωπικές δεξιότητες αυτονομίας, κοινός παρονομαστής και για τις δύο ομάδες αποτέλεσε η υπογράμμιση των ελλείψεων στις υποδομές του αστικού περιβάλλοντος. Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι η ανεπαρκής προσβασιμότητα σε δημόσιους χώρους – όπως τα πεζοδρόμια, οι δημόσιες συγκοινωνίες και τα καταστήματα – συχνά καθιστά αδύνατη την ασφαλή και άνετη μετακίνηση χωρίς τη συνδρομή συνοδού.

Αυτή η διαπίστωση έρχεται σε συμφωνία με τη διεθνή βιβλιογραφία. Οι Imrie (2012) και Shakespeare (2014) επισημαίνουν ότι η έλλειψη κατάλληλων και προσβάσιμων υποδομών συνιστά έναν από τους βασικότερους παράγοντες που περιορίζουν την καθημερινή λειτουργικότητα των ατόμων με αναπηρία. Η μη συμμόρφωση του δημόσιου χώρου στις αρχές της καθολικής προσβασιμότητας οδηγεί συχνά στην αναγκαστική εξάρτηση από τρίτους, ακόμη και σε περιπτώσεις που το άτομο έχει την επιθυμία και τις βασικές δεξιότητες για ανεξάρτητη ζωή. Επομένως, η καθημερινή χρήση συνοδείας δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την προσωπική ικανότητα, αλλά επηρεάζεται άμεσα από το κοινωνικό και δομημένο περιβάλλον.

2. Ποιες είναι οι κυριότερες προκλήσεις στη σχέση και τη συνεργασία μεταξύ ατόμου με οπτική αναπηρία και συνοδού;

Οι προκλήσεις στη σχέση και συνεργασία μεταξύ των ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους, παρότι δεν αναδείχθηκαν ως κυρίαρχες για την πλειονότητα των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα, εντοπίστηκαν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και φωτίζουν ουσιαστικά ζητήματα αλληλεπίδρασης και ορίων. Συγκεκριμένα, στα ζευγάρια με οικογενειακή ή μακροχρόνια επαγγελματική σχέση, καταγράφηκαν περιστατικά παρεμβατικότητας από την πλευρά των συνοδών, τα οποία οδήγησαν το άτομο με οπτική αναπηρία σε συναισθήματα πίεσης και μειωμένης αυτονομίας. Η επιθυμία για περισσότερη ανεξαρτησία από την πλευρά του ατόμου με αναπηρία ερχόταν σε αντίθεση με τις αντιλήψεις ή τις πρακτικές του συνοδού, γεγονός που οδηγούσε σε εντάσεις, όπως καταγράφηκε χαρακτηριστικά στη σχέση του Συμ. Με ΟΑ 1α και του Συνοδού 1β.

Παράλληλα, στην ομάδα σύγκρισης, όπου η συνοδεία βασιζόταν συχνά σε ευκαιριακές συναντήσεις με περαστικούς, αναδείχθηκε ως βασική πρόκληση η απουσία εκπαίδευσης και κατανόησης από τους βλέποντες. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν περιστατικά αγενείας ή κακής διαχείρισης της συνοδείας από τρίτους, γεγονός που όχι μόνο δεν παρείχε στήριξη, αλλά προκαλούσε σύγχυση και ανασφάλεια. Ως συνέπεια, το άτομο με οπτική αναπηρία απέφευγε στο μέλλον τέτοιου είδους βοήθεια και αναζητούσε τη στήριξη μόνο από οικεία, έμπιστα πρόσωπα.

Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνονται από τη βιβλιογραφία. Οι Hersh και Johnson (2008) υπογραμμίζουν ότι η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης στους συνοδούς ενδέχεται να οδηγήσει σε αναποτελεσματική ή ακόμη και επιζήμια συνοδεία. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Ponchillia & Ponchillia (1996), η παρουσία ενός έμπιστου συνοδού μειώνει σημαντικά τα επίπεδα άγχους και αυξάνει το αίσθημα ελέγχου του ατόμου με αναπηρία, γεγονός που ενισχύει την επιθυμία των συμμετεχόντων να βασίζονται σε σταθερά και γνωστά πρόσωπα. Έτσι, αναδεικνύεται η ανάγκη για σχέσεις συνοδείας που χαρακτηρίζονται από αμοιβαίο σεβασμό, σαφή όρια και επικοινωνία, προκειμένου να υποστηριχθεί ουσιαστικά η αυτονομία και η κινητικότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία.

3. Με ποιον τρόπο η εμπιστοσύνη και η επικοινωνία επηρεάζουν την ποιότητα της σχέσης συνοδείας;

Η εμπιστοσύνη και η επικοινωνία αναδείχθηκαν ως δύο από τους βασικότερους πυλώνες που επηρεάζουν την ποιότητα της σχέσης συνοδείας μεταξύ των ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους, σύμφωνα με τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα. Η δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου αλληλεπίδρασης, όπου το άτομο με οπτική αναπηρία αισθάνεται ότι μπορεί να εκφραστεί ανοιχτά και να στηρίζεται στον συνοδό του, ενίσχυσε όχι μόνο την αίσθηση εμπιστοσύνης αλλά και το αίσθημα ασφάλειας και ελευθερίας στην καθημερινότητα. Η ποιότητα της επικοινωνίας φάνηκε να επιδρά άμεσα στην αποτελεσματικότητα της συνεργασίας και στην ενίσχυση της αυτονομίας του ατόμου.

Όπως επισημαίνει και η Hersh (2015), η ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ συνοδών και ατόμων με αναπηρία όρασης βασίζεται σε μια ανοικτή και αποτελεσματική επικοινωνία, η οποία ενδυναμώνει την αίσθηση ελέγχου και ασφάλειας στα άτομα με οπτική αναπηρία.

Είναι, επομένως, σαφές πως η εμπιστοσύνη και η επικοινωνία δεν αποτελούν μόνο λειτουργικά εργαλεία της καθημερινής αλληλεπίδρασης, αλλά και θεμέλια για τη δημιουργία σχέσεων που ενισχύουν την αυτονομία, την ευημερία και την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία. Μέσα σε ένα τέτοιο υποστηρικτικό πλαίσιο, η σχέση συνοδείας αποκτά έναν περισσότερο ισότιμο και συνεργατικό χαρακτήρα, γεγονός που αποτυπώθηκε έντονα και στις περιγραφές των συμμετεχόντων της παρούσας μελέτης.

4. Ποιος είναι ο ρόλος του στενού κοινωνικού περιγύρου στη σχέση συνοδού-ατόμου με οπτική αναπηρία;

Ο ρόλος του στενού κοινωνικού περιγύρου στη σχέση συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία αποδεικνύεται ιδιαίτερα καθοριστικός, όπως αναδείχθηκε και μέσα από τις συνεντεύξεις της παρούσας μελέτης. Η στάση και οι αντιλήψεις των οικείων προσώπων φαίνεται να επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την ψυχοκοινωνική ενδυνάμωση του ατόμου με αναπηρία και την ποιότητα της σχέσης του με τον συνοδό. Όταν η στήριξη είναι θετική και ενισχυτική, τότε το άτομο αισθάνεται μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και ελευθερία κινήσεων, καθώς ενδυναμώνεται και ο δεσμός εμπιστοσύνης με τον συνοδό του. Αντιθέτως, σε περιπτώσεις όπου κυριαρχούν τα στερεότυπα και οι χαμηλές προσδοκίες, το άτομο μπορεί να βιώσει συναισθήματα ανεπάρκειας και να υιοθετήσει παθητικές συμπεριφορές, επηρεάζοντας άμεσα και τη δυναμική της σχέσης συνοδείας.

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία επιβεβαιώνει τα παραπάνω. Οι Schulz και Sherwood (2008) υποστηρίζουν ότι η θετική κοινωνική στήριξη ενισχύει την αυτοεκτίμηση και την αίσθηση ικανότητας των ατόμων με αναπηρία, ενώ η αμφισβήτηση των ικανοτήτων τους ή τα υποτιμητικά σχόλια μπορούν να περιορίσουν τη συμμετοχή τους σε κοινωνικούς και επαγγελματικούς τομείς. Αντίστοιχα, οι Guralnick (2011) και Nario-Redmond (2020) επισημαίνουν τον ρόλο των κοινωνικών στερεοτύπων στη διαμόρφωση της αυτοεικόνας των ατόμων με αναπηρία, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει τη στάση τους απέναντι στην ανεξαρτησία και τις σχέσεις εξάρτησης με τους συνοδούς τους.

Επιπλέον, η στάση της οικογένειας αναδεικνύεται ως καθοριστικός παράγοντας για την ενίσχυση ή τον περιορισμό της αυτονομίας. Σύμφωνα με τους Green et al. (2005), η υποστηρικτική οικογένεια μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης δεξιοτήτων ανεξαρτησίας, ενώ οι υπερπροστατευτικές στάσεις οδηγούν συχνά σε αυξημένη εξάρτηση.

Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, όπου οι συμμετέχοντες που ανέφεραν αυξημένο έλεγχο από το οικογενειακό τους περιβάλλον περιέγραψαν μειωμένη αίσθηση ελευθερίας και ανεξαρτησίας, στοιχείο που υποδηλώνει ότι τέτοιου είδους οικογενειακές δυναμικές μπορεί να επηρεάσουν μακροπρόθεσμα την αυτονομία του ατόμου και τη φύση της σχέσης του με τον συνοδό.

Συνθήκες προσβασιμότητας και εμπειρίες καθημερινότητας

5. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία σε διαφορετικούς τομείς της καθημερινής ζωής;

Η καθημερινότητα των ατόμων με οπτική αναπηρία περιλαμβάνει ποικίλες προκλήσεις, με τη μετακίνηση να αποτελεί μία από τις σημαντικότερες, όπως ανέφεραν και οι συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας. Πολλοί βασίζονται σε συνοδούς ή οικεία πρόσωπα για να αισθανθούν ασφάλεια κατά τις μετακινήσεις τους, γεγονός που επιβεβαιώνει το έλλειμμα υποστηρικτικών και προσβάσιμων υποδομών. Ένα ακόμη ζήτημα που αναδείχθηκε ήταν η απροθυμία ή η αδυναμία των περαστικών να προσφέρουν κατάλληλη βοήθεια, καθώς η έλλειψη σχετικής εκπαίδευσης καθιστά συχνά τη βοήθεια ανεπαρκή ή και προβληματική.

Η βιβλιογραφία ενισχύει τα παραπάνω ευρήματα. Συγκεκριμένα, οι Hersh και Johnson (2008) υποστηρίζουν ότι η έλλειψη ενημέρωσης των βλέποντων σχετικά με τον τρόπο παροχής βοήθειας, καθώς και η απουσία κρίσιμων υποδομών, όπως οδηγοί αφής και ηχητικά σήματα, αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την ανεξαρτησία των ατόμων με οπτική αναπηρία. Αντίστοιχα, σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για την Όραση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO, 2019), η ανάπτυξη προσβάσιμων υποδομών και η κοινωνική ευαισθητοποίηση είναι θεμελιώδεις παράγοντες για την ενίσχυση της αυτονομίας και της ασφαλούς μετακίνησης.

Τα στοιχεία αυτά αναδείχθηκαν έντονα και μέσα από τις συνεντεύξεις της παρούσας μελέτης, όπου η έλλειψη προσβάσιμων δημόσιων χώρων και η αναγκαστική εξάρτηση από βλέποντες επιβεβαιώνουν τη δυσαναλογία ανάμεσα στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία στην κινητικότητα και στην πρακτική εφαρμογή της στην καθημερινή ζωή. Όπως προκύπτει, ακόμα και αν τα άτομα έχουν εκπαιδευτεί κατάλληλα στη χρήση του λευκού

μπαστουνιού ή στην πλοήγηση μέσω τεχνολογίας, η έλλειψη ασφαλών και προσβάσιμων διαδρομών καθιστά αδύνατη την αυτόνομη μετακίνηση, ενισχύοντας τελικά την εξάρτηση από τρίτους.

6. Σε ποιον βαθμό η τεχνολογία και οι υποστηρικτικές πρακτικές υποστηρίζουν την πρόσβαση και την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία;

Από τις συνεντεύξεις με τα άτομα με οπτική αναπηρία και τους συνοδούς τους, προέκυψε ότι η τεχνολογία και οι υποστηρικτικές πρακτικές διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της πρόσβασης και της αυτονομίας τους. Συσκευές όπως τα κινητά τηλέφωνα, καθώς και εφαρμογές πλοήγησης και ηχητικής περιγραφής, αποτελούν βασικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται είτε αυτόνομα είτε σε συνεργασία με συνοδούς, διευκολύνοντας σημαντικά την καθημερινότητά τους. Τα ευρήματα αυτά ευθυγραμμίζονται με τις μελέτες των Hersh (2015) και Wentz et al., (2018), οι οποίοι αναδεικνύουν τη σημασία της τεχνολογικής υποστήριξης στη διευκόλυνση της καθημερινής ζωής και της ανεξαρτησίας των ατόμων με οπτική αναπηρία.

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων της παρούσας έρευνας, διαπιστώθηκε η εκτεταμένη χρήση αναγνώστων οθόνης από τους συμμετέχοντες. Οι αναγνώστες οθόνης, οι οποίοι είναι πλέον ενσωματωμένοι σε όλα τα σύγχρονα κινητά τηλέφωνα και υπολογιστές, φαίνεται να διευκολύνουν σημαντικά τη χρήση των ψηφιακών συσκευών από τα άτομα με οπτική αναπηρία, ενισχύοντας έτσι την αυτονομία τους (Nadhir et al., 2021). Συνεπώς, η τεχνολογία αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους παράγοντες που συμβάλλουν στην άρση των εμποδίων και στην ενίσχυση της ισότιμης συμμετοχής των ατόμων με οπτική αναπηρία στην κοινωνική και επαγγελματική ζωή.

7. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις που προκύπτουν για τα άτομα με οπτική αναπηρία στην αγορά εργασίας;

Οι βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία στην αγορά εργασίας συνδέονται άμεσα με τις κοινωνικές αντιλήψεις, τις προκαταλήψεις των εργοδοτών και τη γενικότερη έλλειψη υποστηρικτικών δομών. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ανέφεραν ότι, παρά τα προσόντα και τις δεξιότητές τους, συχνά έρχονται αντιμέτωποι με την αμφισβήτηση των ικανοτήτων τους. Πολλοί εργοδότες θεωρούν ότι τα

άτομα με αναπηρία δεν μπορούν να ανταποκριθούν επαρκώς στις απαιτήσεις της εργασίας, γεγονός που περιορίζει τις ευκαιρίες απασχόλησής τους και τους οδηγεί είτε σε χαμηλά αμειβόμενες θέσεις είτε στην αναγκαστική μετανάστευση προς αναζήτηση καλύτερων επαγγελματικών προοπτικών.

Η βιβλιογραφία ενισχύει τα παραπάνω ευρήματα. Οι Schur, Kruse και Blanck (2017) επισημαίνουν ότι οι εργοδότες συχνά υποτιμούν τις δυνατότητες των ατόμων με αναπηρία, θεωρώντας ότι δεν μπορούν να είναι εξίσου παραγωγικά ή ότι η προσαρμογή του χώρου εργασίας απαιτεί υπερβολικό κόστος ή προσπάθεια. Παρόμοια, η μελέτη του Unger (2002) αναδεικνύει πως οι προκαταλήψεις και οι μύθοι σχετικά με τις ικανότητες των ατόμων με αναπηρία εξακολουθούν να αποτελούν φραγμό στην επαγγελματική τους ένταξη, παρά τις νομικές προβλέψεις και τα βήματα προς την ισότιμη πρόσβαση στην εργασία. Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα επιβεβαιώνουν τα παραπάνω, αναφέροντας περιστατικά προσβλητικής ή περιθωριοποιητικής συμπεριφοράς από εργοδότες και συναδέλφους, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την αυτοπεποίθηση και την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Όπως υπογραμμίζει και η ανάλυση του Baldwin και Johnson (1994), η συστημική διάκριση στην αγορά εργασίας επηρεάζει την οικονομική ανεξαρτησία και την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρία, ενώ ο Kaye (2010) δείχνει πως ακόμη και σε περιόδους κρίσης, τα άτομα με αναπηρία πλήττονται δυσανάλογα, με μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας και χαμηλότερες ευκαιρίες αποκατάστασης. Παρόλο που ορισμένα άτομα με οπτική αναπηρία έχουν αναπτύξει δεξιότητες όπως η χρήση του λευκού μαστιγίου, η ανάγκη για συνοδεία δεν εκλείπει. Σε πολλές περιπτώσεις, βλέποντες συνάδελφοι παρέχουν άτυπη υποστήριξη, συμβάλλοντας στη βελτίωση της προσβασιμότητας και της εργασιακής εμπειρίας των ατόμων με αναπηρία. Ωστόσο, αυτό δεν αναιρεί την ανάγκη για συστηματικές πολιτικές ένταξης, που θα διασφαλίζουν ισότιμες ευκαιρίες απασχόλησης και εργασιακή ανεξαρτησία για τα άτομα με οπτική αναπηρία.

8. Πώς η προσβασιμότητα σε χώρους όπως σούπερ μάρκετ, εμπορικά κέντρα, εστίαση, επηρεάζουν την ποιότητα ζωής τους;

Η πρόσβαση των ατόμων με οπτική αναπηρία σε δημόσιους χώρους, όπως εμπορικά καταστήματα, σούπερ μάρκετ, εστιατόρια, μουσεία και πολιτιστικούς χώρους, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την αυτονομία και την κοινωνική τους ένταξη. Οι

συμμετέχοντες ανέφεραν ότι η έλλειψη κατάλληλων υποδομών και η ανεπαρκής εκπαίδευση του προσωπικού σε τέτοιους χώρους συνιστούν βασικά εμπόδια στην καθημερινότητά τους. Η κατάσταση αυτή επιβεβαιώνει προηγούμενες έρευνες που υποστηρίζουν ότι η φυσική προσβασιμότητα και η συμπεριληπτική εξυπηρέτηση είναι καίριοι παράγοντες για την ανεξάρτητη διαβίωση ατόμων με αναπηρία (Shakespeare, 2014; Imrie, 2012).

Ένα από τα κύρια ευρήματα της μελέτης ήταν ο ρόλος του συνωστισμού ως πρόσθετου εμποδίου στην ελεύθερη μετακίνηση των ατόμων με οπτική αναπηρία. Σύμφωνα με τους συμμετέχοντες, οι πολυσύχναστοι χώροι αυξάνουν την ανάγκη για συνοδό, ακόμη και για άτομα που υπό κανονικές συνθήκες θα μπορούσαν να κινηθούν αυτόνομα. Αυτό ευθυγραμμίζεται με τις διαπιστώσεις των Nyman et al. (2010), που αναφέρουν ότι η μη προβλέψιμη κίνηση των ατόμων σε δημόσιους χώρους αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ανασταλτικούς παράγοντες για την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία. Παράλληλα, η χρήση του λευκού μαστιουριού αναδείχθηκε ως ανεπαρκής σε περιβάλλοντα με χαμηλή προσβασιμότητα και υψηλό συνωστισμό. Οι συμμετέχοντες επισήμαναν ότι, παρά την εκπαίδευσή τους, συχνά καταφεύγουν στη βοήθεια συνοδών ή υπαλλήλων λόγω ελλείψεων στην υποδομή. Πράγματι, ένα προσβάσιμο πλαίσιο για τα άτομα με οπτική αναπηρία μπορεί να αποτελέσει ένα από τα σημαντικότερα κίνητρα για να αξιοποιήσει τις πρακτικές αυτονομίας τις οποίες έχει μάθει, ενώ όταν αυτό το πλαίσιο απουσιάζει, τότε το άτομο τείνει να αισθάνεται ολοένα και πιο εξαρτημένο από τους βλέποντες. Η έρευνα του Hersh (2013) ενισχύει αυτό το εύρημα, υπογραμμίζοντας ότι η απουσία σαφών κατευθυντήριων σημάτων και προσβάσιμων διαδρομών σε εμπορικά κέντρα και δημόσιους χώρους μειώνει την αποτελεσματικότητα των τεχνικών κινητικότητας και προσανατολισμού.

Συγχρόνως, στον τομέα της εστίασης, οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι η εμπειρία τους βελτιώνεται αισθητά όταν το προσωπικό είναι εκπαιδευμένο και ευαισθητοποιημένο στις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία. Αυτό συμφωνεί με τη βιβλιογραφία που αναδεικνύει τη σημασία της εκπαίδευσης των επαγγελματιών εξυπηρέτησης στη διευκόλυνση της συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία στη δημόσια ζωή (Darcy, 2010). Η εν λόγω πρακτική είναι εξίσου κρίσιμη στην ζωή των ατόμων με οπτική αναπηρία, καθώς εντάσσονται στο κοινωνικό γίγνεσθαι, έρχονται σε επαφή με κόσμο και εξασκούν την κοινωνικοποίησή τους,

γεγονός που μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στην ψυχική τους ευημερία και την αυτονομία τους.

Αναφορικά με την προσβασιμότητα των μουσείων και αρχαιολογικών χώρων, τα δεδομένα της παρούσας έρευνας ανέδειξαν την ανάγκη για περαιτέρω ενσωμάτωση προσβάσιμων πρακτικών, όπως η δυνατότητα απτικής ξενάγησης. Οι συμμετέχοντες υπογράμμισαν ότι η απουσία τέτοιων πρακτικών όχι μόνο περιορίζει τη συμμετοχή τους στην πολιτισμική ζωή αλλά ενισχύει και το αίσθημα αποκλεισμού. Η διεθνής βιβλιογραφία τεκμηριώνει ότι η προσβασιμότητα στους πολιτιστικούς χώρους αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της πολιτισμικής ένταξης και της κοινωνικής συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία (Candlin, 2010· Sandell, 2003). Πρωτοβουλίες όπως το πρόγραμμα “Touch Tours” στο Βρετανικό Μουσείο ή το “Tactile Gallery” στο Μουσείο του Λούβρου επιβεβαιώνουν ότι η δυνατότητα πρόσβασης μέσω της αφής είναι κρίσιμη για την κατανόηση και απόλαυση των εκθεμάτων από άτομα με οπτική αναπηρία (Fitzgerald, 2013).

Ταυτόχρονα, η γενικότερη στάση της κοινωνίας απέναντι στα άτομα με αναπηρία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την εμπειρία προσβασιμότητας. Πολλοί συμμετέχοντες ανέφεραν ότι σε δημόσιες υπηρεσίες ή καταστήματα, το προσωπικό συχνά απευθύνεται στον συνοδό τους αντί στους ίδιους, γεγονός που βιώνεται ως προσβλητικό και μειωτικό. Η εσωτερίκευση τέτοιων κοινωνικών στάσεων μπορεί να περιορίσει την αυτοεκτίμηση και την αίσθηση αυτονομίας των ατόμων με αναπηρία (Deal, 2007). Πράγματι, η βιβλιογραφία αναγνωρίζει ότι η συμπεριφορά των επαγγελματιών εξυπηρέτησης, όταν δεν είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι, μπορεί να λειτουργήσει ως εμπόδιο ισάξιο με τις φυσικές ή τεχνολογικές δυσκολίες πρόσβασης (Poria et al., 2011). Συνεπώς, η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της εκπαίδευσης του κοινού, ιδίως σε επαγγελματικούς ρόλους με άμεση αλληλεπίδραση με το κοινό, είναι απαραίτητη για την προώθηση ενός περιβάλλοντος που ενισχύει την αξιοπρέπεια και την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία.

Αυτο-αποτελεσματικότητα και επαγγελματική ικανοποίηση των συνοδών

9. Σε ποιο βαθμό η επαγγελματική εξουθένωση των συνοδών επηρεάζει την ποιότητα της συνοδείας;

Η επαγγελματική εξουθένωση (burnout) αποτελεί καθοριστικό παράγοντα που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ποιότητα της συνοδείας των ατόμων με οπτική αναπηρία. Οι συνοδοί που ανέφεραν υψηλά επίπεδα εξουθένωσης δήλωσαν ότι αισθάνονται λιγότερο υπομονετικοί, λιγότερο αφοσιωμένοι και ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η κόπωση τους μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά τους απέναντι στα άτομα που συνοδεύουν. Αυτό μπορεί να εκφραστεί είτε μέσω μειωμένης ενσυναίσθησης είτε μέσω λιγότερης διάθεσης για υποστήριξη και προσαρμογή στις ανάγκες του ατόμου.

Η βιβλιογραφία επιβεβαιώνει αυτά τα ευρήματα. Οι Maslach & Leiter (2016) υπογραμμίζουν ότι η εξουθένωση οδηγεί σε συναισθηματική εξάντληση, η οποία μειώνει την ικανότητα των επαγγελματιών να προσφέρουν ποιοτική φροντίδα. Παράλληλα, οι Schaufeli et al. (2009) επισημαίνουν ότι το burnout συνδέεται με αυξημένα επίπεδα απουσιών, χαμηλότερη εργασιακή δέσμευση και μειωμένη ποιότητα υποστήριξης.

Αυτά τα δεδομένα αναδεικνύουν την ανάγκη για στρατηγικές πρόληψης και διαχείρισης του επαγγελματικού στρες στους συνοδούς, όπως η ψυχολογική υποστήριξη, η επαγγελματική ανάπτυξη και η διαμόρφωση ενός υγιούς εργασιακού περιβάλλοντος. Επενδύοντας στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των συνοδών, όχι μόνο ενισχύεται η δική τους ευεξία, αλλά βελτιώνεται και η ποιότητα της υποστήριξης που παρέχουν στα άτομα με οπτική αναπηρία.

10. Ποιες πηγές στρες αντιμετωπίζουν οι συνοδοί και πώς αυτές επηρεάζουν την απόδοσή τους στην υποστήριξη των ατόμων με οπτική αναπηρία;

Η εργασία των συνοδών ατόμων με οπτική αναπηρία είναι απαιτητική και συχνά συνδέεται με αυξημένα επίπεδα στρες. Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα ανέφεραν διάφορες πηγές πίεσης, οι οποίες φαίνεται να διαμορφώνουν την καθημερινή τους εμπειρία και να επηρεάζουν την ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουν. Τα ευρήματα της έρευνας συνάδουν με τα δεδομένα της διεθνούς βιβλιογραφίας, επιβεβαιώνοντας ότι οι συνοδοί βρίσκονται συχνά αντιμέτωποι με προκλήσεις που επηρεάζουν τόσο την επαγγελματική τους απόδοση όσο και την προσωπική τους ευεξία.

Μία από τις σημαντικότερες πηγές στρες που αναφέρθηκαν από τους συνοδούς είναι η ψυχική και σωματική κόπωση, η οποία σχετίζεται άμεσα με τον σύνθετο και απαιτητικό

χαρακτήρα του ρόλου τους. Οι υποχρεώσεις συνοδείας δεν περιορίζονται μόνο στη φυσική υποστήριξη και καθοδήγηση του ατόμου με οπτική αναπηρία, αλλά περιλαμβάνουν και γνωστικές δεξιότητες, όπως η συνεχής επαγρύπνηση για εμπόδια, η εκτίμηση ρίσκων και η παροχή συναισθηματικής υποστήριξης. Η συνεχής αυτή εγρήγορση, σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις της καθημερινότητας, συχνά οδηγεί σε επαγγελματική εξουθένωση (burnout). Όπως αναφέρουν οι Maslach και Leiter (2016), η συναισθηματική εξάντληση είναι ο βασικός πυρήνας της εξουθένωσης και συνδέεται με τη μείωση της ενσυναίσθησης και της αποτελεσματικότητας του επαγγελματία.

Επιπλέον, η συναισθηματική εμπλοκή του συνοδού, λόγω της εγγύτητας με το άτομο που υποστηρίζει, μπορεί να ενισχύσει το αίσθημα πίεσης και τη συσσώρευση στρες, ιδίως όταν το άτομο με οπτική αναπηρία βιώνει επιπρόσθετες δυσκολίες, όπως κοινωνική απομόνωση ή ψυχολογική επιβάρυνση. Οι Bride et al. (2007) επισημαίνουν τον ρόλο του δευτερογενούς τραυματικού στρες στους φροντιστές, τονίζοντας ότι η μακροχρόνια επαφή με άτομα που αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις μπορεί να επιβαρύνει σοβαρά την ψυχική υγεία των φροντιστών.

Μία ακόμη βασική πηγή στρες αποτελεί η έλλειψη επαρκούς εκπαίδευσης και οργανωμένης υποστήριξης για τους συνοδούς. Όπως επισημαίνουν οι Devereux et al. (2009), η απουσία κατάλληλης επαγγελματικής κατάρτισης οδηγεί σε αυξημένα επίπεδα αβεβαιότητας και επαγγελματικής ανασφάλειας, ενισχύοντας το αίσθημα ανεπαρκούς προετοιμασίας για την αντιμετώπιση καθημερινών προκλήσεων. Η ύπαρξη δομημένων προγραμμάτων εκπαίδευσης και τακτικής υποστήριξης αναφέρεται από τους ίδιους ως καθοριστικός παράγοντας για τη μείωση της επαγγελματικής εξουθένωσης και την ενίσχυση της επαγγελματικής ικανοποίησης και αυτο-αποτελεσματικότητας των συνοδών.

Συνολικά, τα ευρήματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι η εργασία των συνοδών ατόμων με οπτική αναπηρία είναι πολυδιάστατη και συχνά συνοδεύεται από προκλήσεις που επηρεάζουν τη σωματική και ψυχική τους ευεξία. Η ενίσχυση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η ψυχολογική υποστήριξη και η αναγνώριση του ρόλου τους από την κοινωνία και τους θεσμούς μπορούν να λειτουργήσουν ως προστατευτικοί παράγοντες, μειώνοντας τα επίπεδα στρες και ενισχύοντας την επαγγελματική ικανοποίηση και αποδοτικότητα των συνοδών.

Αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία

Η αυτονομία αποτελεί έναν από τους βασικότερους στόχους της υποστήριξης ατόμων με οπτική αναπηρία, καθώς συνδέεται άμεσα με την ποιότητα ζωής και την αυτοεκτίμησή τους. Ωστόσο, η αίσθηση αυτονομίας μπορεί να επηρεαστεί από διάφορους παράγοντες, όπως η σχέση τους με τον συνοδό, η ελευθερία στη λήψη αποφάσεων και η αίσθηση ελέγχου στη ζωή τους.

11. Σε ποιον βαθμό τα άτομα με οπτική αναπηρία αισθάνονται ότι έχουν ελευθερία λήψης αποφάσεων στην καθημερινότητά τους;

Η ελευθερία λήψης αποφάσεων αποτελεί βασική συνιστώσα της αυτονομίας. Στην έρευνα, οι συμμετέχοντες με οπτική αναπηρία εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το βαθμό ανεξαρτησίας τους. Κάποιοι ανέφεραν ότι αισθάνονται αρκετά ελεύθεροι να παίρνουν αποφάσεις για την καθημερινότητά τους, ενώ άλλοι επισήμαναν ότι πολλές από τις αποφάσεις τους επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι συνοδοί τους ή το οικογενειακό τους περιβάλλον. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει ένα αίσθημα εξάρτησης, ιδιαίτερα όταν δεν λαμβάνεται υπόψη η προσωπική τους επιθυμία.

Η βιβλιογραφία επιβεβαιώνει τα παραπάνω ευρήματα. Οι Deci & Ryan (2000) τονίζουν ότι η αυτονομία αποτελεί μια βασική ψυχολογική ανάγκη και η απουσία της μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένη ευημερία. Παράλληλα, η Shogren (2013) αναφέρει ότι η ανάπτυξη αυτονομίας απαιτεί όχι μόνο την παροχή υλικών και δομικών διευκολύνσεων, όπως η ύπαρξη προσβάσιμων υποδομών, αλλά και τη διαμόρφωση θετικών στάσεων από το περιβάλλον του ατόμου, ώστε να ενισχυθεί η δυνατότητα λήψης προσωπικών αποφάσεων.

12. Πώς η σχέση τους με τον συνοδό επηρεάζει την αίσθηση εξάρτησης ή αυτονομίας τους;

Η σχέση των ατόμων με οπτική αναπηρία με τους συνοδούς τους επηρεάζει καθοριστικά το πώς αντιλαμβάνονται την αυτονομία τους. Ορισμένοι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι έχουν αναπτύξει σχέσεις εμπιστοσύνης, νιώθοντας ότι οι συνοδοί τους παρέχουν την απαραίτητη υποστήριξη χωρίς να περιορίζουν την ανεξαρτησία τους. Αυτή η ισορροπία φαίνεται να ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους και να τους επιτρέπει να λειτουργούν με μεγαλύτερη αυτονομία. Άλλοι, όμως, ανέφεραν ότι οι συνοδοί τους, αν και

καλοπροαίρετοι, συχνά αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες εκ μέρους τους, με αποτέλεσμα να αισθάνονται περιορισμένοι και λιγότερο ικανοί να διαχειριστούν τις καταστάσεις μόνοι τους.

Η βιβλιογραφία επιβεβαιώνει αυτά τα ευρήματα. Ο Wehmeyer (2014) τονίζει ότι η υπερβολική υποστήριξη από τους συνοδούς μπορεί να οδηγήσει σε αίσθηση εξάρτησης, μειώνοντας την ικανότητα των ατόμων με αναπηρία να λαμβάνουν πρωτοβουλίες. Ωστόσο, σε μεταγενέστερη έρευνα, διαπιστώθηκε πως μια υποστηρικτική, αλλά μη περιοριστική συνοδεία μπορεί να ενδυναμώσει την αυτοπεποίθηση και να συμβάλει στην ανάπτυξη λειτουργικής αυτονομίας (Wehmeyer et al., 2017).

Αυτό το εύρημα έχει σημαντικές πρακτικές προεκτάσεις. Αντί να επικεντρώνονται αποκλειστικά στην προστασία και τη διευκόλυνση των ατόμων με οπτική αναπηρία, οι συνοδοί θα πρέπει να προάγουν ενεργά την αυτονομία τους, παρέχοντας καθοδήγηση όταν χρειάζεται, αλλά επιτρέποντας στα άτομα να λαμβάνουν αποφάσεις και να μαθαίνουν μέσα από τις εμπειρίες τους. Η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που εστιάζουν στον ρόλο του συνοδού ως ενισχυτή της αυτονομίας, και όχι ως ελεγκτή, θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ατόμων με οπτική αναπηρία.

13. Με ποιους τρόπους η αίσθηση ελέγχου επηρεάζει την αυτοπεποίθηση και την ποιότητα ζωής των ατόμων με οπτική αναπηρία;

Η αίσθηση ελέγχου φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στην αυτοπεποίθηση και την ποιότητα ζωής των ατόμων με οπτική αναπηρία. Οι συμμετέχοντες που ανέφεραν ότι έχουν τη δυνατότητα να λαμβάνουν αποφάσεις για την καθημερινότητά τους και να μετακινούνται αυτόνομα παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα αυτοπεποίθησης και μεγαλύτερη ικανοποίηση από τη ζωή τους. Αντίθετα, όσοι αισθάνονταν ότι οι αποφάσεις λαμβάνονται από άλλους για αυτούς ή ότι εξαρτώνται από τρίτους για βασικές δραστηριότητες ανέφεραν χαμηλότερα επίπεδα ευεξίας και αυτοεκτίμησης.

Η βιβλιογραφία υποστηρίζει αυτή τη σχέση μεταξύ ελέγχου και ευημερίας. Οι Bandura (1997) και Deci & Ryan (2000) τονίζουν ότι η αίσθηση ελέγχου είναι βασικός παράγοντας αυτο-αποτελεσματικότητας, η οποία με τη σειρά της συνδέεται με την ψυχική ανθεκτικότητα και την ικανότητα προσαρμογής σε προκλήσεις. Οι Schalock & Verdugo

(2012) επισημαίνουν ότι η αυτονομία και η δυνατότητα λήψης αποφάσεων ενισχύουν την ψυχολογική ευεξία και συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής των ατόμων με αναπηρία.

Αυτά τα ευρήματα υπογραμμίζουν τη σημασία της ενίσχυσης της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, προσβάσιμες υποδομές και υποστηρικτικές πρακτικές που τους επιτρέπουν να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να διαχειρίζονται τη ζωή τους με μεγαλύτερη ανεξαρτησία. Η μετάβαση από ένα μοντέλο φροντίδας που βασίζεται στην υπερπροστασία σε ένα μοντέλο που ενδυναμώνει το άτομο και του δίνει τον έλεγχο της ζωής του είναι απαραίτητη για τη βελτίωση της συνολικής ευημερίας του.

8.2 Παρουσίαση του Συνεχούς της Αυτονομίας

8.2.1 Θεωρητική Τεκμηρίωση της Έννοιας της Αυτονομίας

Στο παρόν σημείο, ακολουθώντας την μεθοδολογία της θεμελιωμένης θεωρίας, επιχειρείται η σύνοψη των κωδικών και των θεματικών που αναλύθηκαν προηγουμένως σε

μια ενιαία, στοχευμένη προσέγγιση, όπως καθοδηγεί η διαδικασία της επιλεκτικής κωδικοποίησης. Κατά αυτόν τον τρόπο, οι θεματικές και οι κωδικοί επανεξετάστηκαν, τα αποτελέσματα διακρίθηκαν ανάλογα με την σημαντικότητά τους, αναδεικνύοντας ευρήματα που σχετίζονται με την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία, καθώς και τις διαφορετικές της διαστάσεις και τους παράγοντες που την διαμορφώνουν και την καθορίζουν.

Η αυτονομία, ως μια πολυδιάστατη έννοια, σχετίζεται με την ικανότητα ενός ατόμου να λαμβάνει αποφάσεις, να εργάζεται ανεξάρτητα και να λαμβάνει πρωτοβουλίες για τις ενέργειές του, εντός ενός περιβάλλοντος που επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα τις δυνατότητές του (Deci & Ryan, 1985). Στο πεδίο της αναπηρίας, η αυτονομία δεν ορίζεται απλώς ως η απουσία ανάγκης για υποστήριξη, αλλά ως μια δυναμική διαδικασία που εξαρτάται από την αλληλεπίδραση μεταξύ του ατόμου, των υποστηρικτικών του δικτύων και του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο ζει (Wehmeyer, 2005).

Σύμφωνα με την Αυτό-προσδιοριζόμενη Θεωρία (Self-Determination Theory) των Deci & Ryan (2000), η αυτονομία αποτελεί μια θεμελιώδη ανάγκη των ανθρώπων, η οποία επηρεάζεται από την αίσθηση επάρκειας, τη σχέση με τους άλλους και το περιβάλλον υποστήριξης. Στην περίπτωση των ατόμων με οπτική αναπηρία, η αυτονομία επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, όπως η προσβασιμότητα των χώρων, η τεχνολογία υποστήριξης και η ποιότητα της σχέσης τους με τους συνοδούς τους (Hersh, 2013).

Η θεμελιωμένη θεωρία, όπως χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη, επέτρεψε την αποτύπωση της αυτονομίας όχι ως μια αυστηρά απόλυτη κατάσταση, αλλά ως ένα συνεχές που περιλαμβάνει διαφορετικά επίπεδα ανεξαρτησίας, εξαρτώμενα από τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και ατομικές μεταβλητές. Η ανάλυση των δεδομένων αναδεικνύει ότι η αυτονομία δεν είναι σταθερή, αλλά μεταβαλλόμενη, και ότι η αλληλεπίδραση με τον συνοδό και οι συνθήκες προσβασιμότητας διαμορφώνουν τη θέση του κάθε ατόμου στο συνεχές αυτό. Στην συνέχεια, επιχειρείται τεκμηρίωση και παρουσίαση της εν λόγω θεωρίας.

8.2.2 Το Συνεχές της Αυτονομίας: Μια Θεωρητική Σύνθεση

Η ανάλυση των δεδομένων ανέδειξε ένα δυναμικό συνεχές της αυτονομίας, το οποίο αποτυπώνει τη μεταβαλλόμενη φύση της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία.

Συγκεκριμένα, δεν εμφανίζεται ως μια σταθερή κατάσταση, αλλά ως ένα εύρος εμπειριών που κυμαίνονται από την πλήρη εξάρτηση μέχρι την πλήρη ανεξαρτησία.

Μέσα από την αλληλεπίδραση με τους συνοδούς, οι συμμετέχοντες τοποθετούνται σε διαφορετικά σημεία αυτού του συνεχούς, ανάλογα με παράγοντες όπως:

- Το επίπεδο εμπιστοσύνης και επικοινωνίας που έχουν με τον συνοδό τους,
- Τις ευκαιρίες που τους δίνονται για λήψη αποφάσεων,
- Την προσβασιμότητα του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος,
- Την αυτοαποτελεσματικότητα και την προσέγγιση του συνοδού απέναντι στην ανεξαρτησία του ατόμου.

Συγκεκριμένα, το συνεχές περιλαμβάνει πολλαπλές βαθμίδες, που εκτείνονται από την πλήρη εξάρτηση, όπου το άτομο βασίζεται απόλυτα στον συνοδό του για όλες τις καθημερινές του δραστηριότητες, έως την πλήρη ανεξαρτησία, όπου το άτομο είναι σε θέση να διαχειριστεί την καθημερινότητά του με ελάχιστη ή καθόλου υποστήριξη. Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά οι κατηγορίες στις οποίες διακρίνεται το Συνεχές της Αυτονομίας:

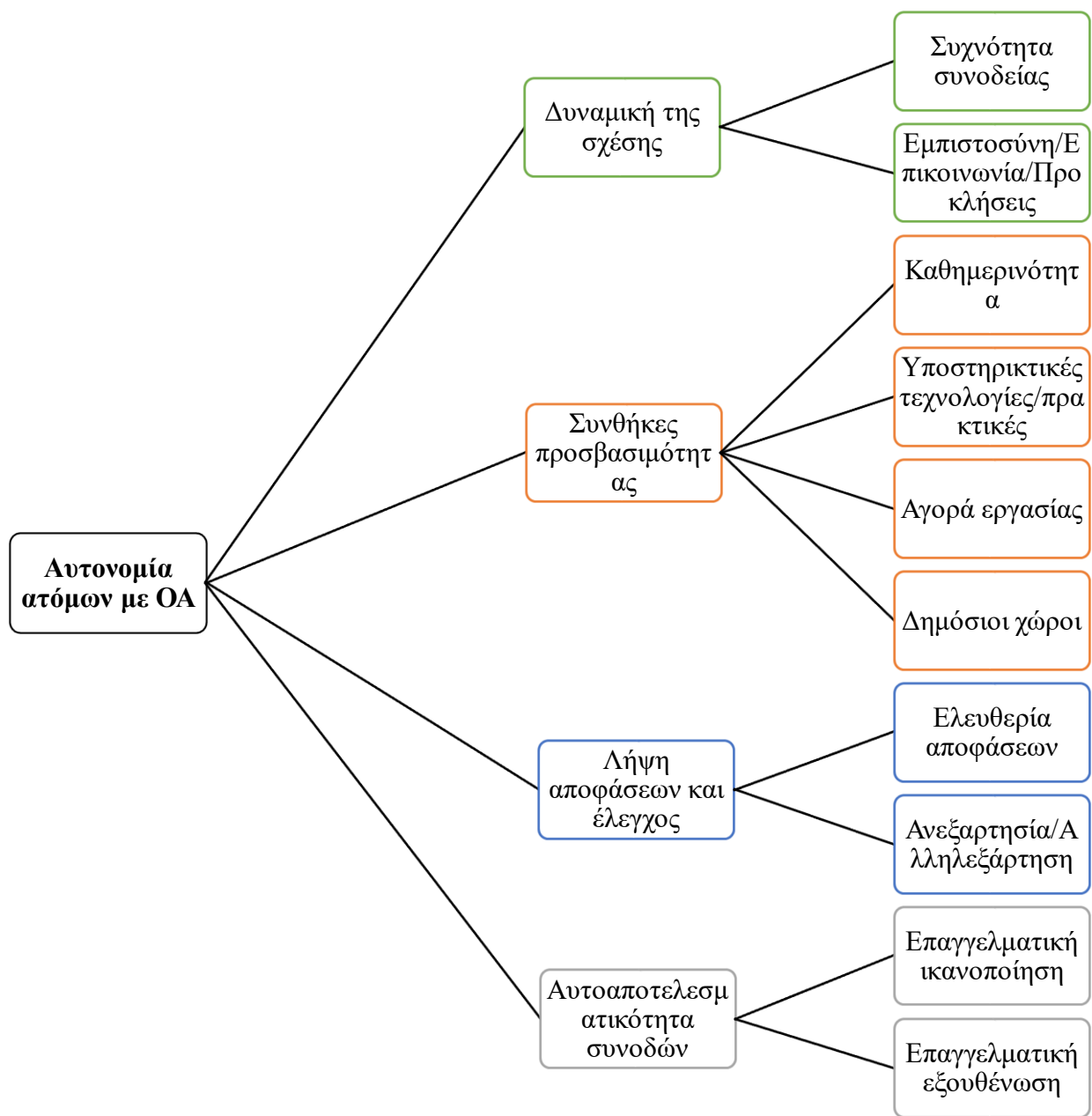
1. Πλήρης εξάρτηση → Το άτομο βασίζεται αποκλειστικά στον συνοδό του.
2. Μερική εξάρτηση → Το άτομο έχει κάποιες πρωτοβουλίες αλλά απαιτεί συνεχή επίβλεψη.
3. Υποστηριζόμενη αυτονομία → Το άτομο λαμβάνει αποφάσεις αλλά χρειάζεται πρακτική βοήθεια.
4. Σχετική αυτονομία → Χρειάζεται ελάχιστη υποστήριξη και είναι λειτουργικά ανεξάρτητο.
5. Πλήρης αυτονομία → Το άτομο είναι πλήρως ανεξάρτητο σε προσβάσιμες συνθήκες.

Η κατανόηση αυτού του συνεχούς κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη στρατηγικών που μπορούν να ενισχύσουν την αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία. Η εκπαίδευση των συνοδών, η βελτίωση των υποδομών προσβασιμότητας και η ενίσχυση της αυτο-αποτελεσματικότητας των συνοδών και των φροντιστών αποτελούν βασικές διαστάσεις που μπορούν να επηρεάσουν τη θέση τους στο συνεχές.

Η παρούσα μελέτη, μέσα από τη θεμελιωμένη θεωρητική προσέγγιση, συμβάλλει στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία δεν είναι

μια απόλυτη, αλλά μια δυναμικά διαμορφούμενη εμπειρία, επηρεαζόμενη από το πλαίσιο στο οποίο ζουν και τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τους συνοδούς τους. Με βάση όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, οι κωδικοί ανάλυσης που χρησιμοποιήθηκαν καθώς και οι διαφορετικές θεματικές εντός αυτών, όπως καθορίστηκαν με βάση τους ερευνητικούς στόχους και τα ερωτήματα, συνοψίστηκαν και επαναπροσδιορίστηκαν ως εξής:

Σχήμα 4: Κωδικοί και επιμέρους θεματικές

Συγκεκριμένα, η αναθεωρημένη εκδοχή, ορίζει τέσσερις διαστάσεις/κωδικούς της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία, οι οποίες διακρίνονται σε επιμέρους θεματικές και κωδικούς η καθεμία. Κατά συνέπεια, όπως ακριβώς συνάχθηκε από τις συνεντεύξεις και την αναλυτική παράθεσή τους, η αυτονομία εξετάζεται μέσω των παρακάτω παραγόντων:

- Δυναμική της σχέσης
- Συνθήκες προσβασιμότητας
- Λήψη αποφάσεων και έλεγχος
- Αυτοαποτελεσματικότητα συνοδών

Οι εν λόγω παράγοντες, οι οποίοι ασκούν επίδραση, άμεση ή έμμεση, στην αυτονομία του ατόμου με οπτική αναπηρία, συμπεριλαμβάνουν και εμπεριέχουν όλες τις θεματικές και τις κατηγορίες, οι οποίες υπογραμμίσθηκαν στην προηγούμενη φάση κωδικοποίησης. Με βάση το σχήμα, αυτές είναι οι παρακάτω:

Δυναμική της σχέσης

- Συχνότητα συνοδείας
- Εμπιστοσύνη/Επικοινωνία/Προκλήσεις

Συνθήκες προσβασιμότητας

- Καθημερινότητα
- Υποστηρικτικές τεχνολογίες/πρακτικές
- Αγορά εργασίας
- Δημόσιοι χώροι

Λήψη αποφάσεων και έλεγχος

- Ελευθερία αποφάσεων
- Ανεξαρτησία/Αλληλεξάρτηση

Αυτοαποτελεσματικότητα συνοδών

- Επαγγελματική ικανοποίηση

- Επαγγελματική εξουθένωση

Συνολικά, οι τέσσερις παράγοντες που επηρεάζουν την αυτονομία του ατόμου με οπτική αναπηρία ανάγονται σε 10, και συνοψίζουν τα θέματα που εξετάστηκαν προηγουμένως.

8.2.3 Πρακτική εφαρμογή

Έχοντας τεκμηριώσει επαρκώς την θεωρητική υπόσταση καθώς και την σημαντικότητα της δόμησης ενός Συνεχούς της Αυτονομίας, επιχειρείται τώρα και η πρακτική εφαρμογή του εν λόγω σκεπτικού. Ως εκ τούτου, παρακάτω συνοψίζονται τα αποτελέσματα και στην συνέχεια τοποθετούνται πάνω στο συνεχές.

Πίνακας 1: Σύνοψη των απαντήσεων

Αυτονομία ατόμων με ΟΑ				
Αριθμός συμμετεχόντων/ουσών	<u>Δυναμική της σχέσης</u>	<u>Συνθήκες προσβασιμότητας</u>	<u>Λήψη αποφάσεων και έλεγχος</u>	<u>Αυτοαποτελεσματικότητα συνοδών</u>
Συμ. Με ΟΑ 1α/Συνοδός 1β	είναι ΠΑΝΤΑ μαζί μου όταν πρέπει να πάω κάπου. /Είναι δύσκολο να τον πείσω, βέβαια, ότι χρειάζομαι λίγο χώρο, και αυτό σε πνίγει./ Το να αισθάνεσαι εμπιστοσύνη είναι το παν	Δεν μπορώ να περπατήσω μόνος μου στα πεζοδρόμια της πόλης μου./ Τα κινητά τηλέφωνα έχουν εξελιχθεί πολύ. Φυσικά και χρησιμοποιώ./ οι εργοδότες απορρίπτουν το βιογραφικό μου μόνο και μόνο επειδή είμαι τυφλός./ τα εμπορικά κέντρα είναι ένα χάος./ συνήθως πηγαίνω με φίλους [...], μόνος δεν πάω.	Αν γνώριζα το λευκό μπαστούνι θα μιλούσαμε με άλλα δεδομένα./ Φυσικά και υπάρχει εξάρτηση/ Δεν γίνεται να λαμβάνεις εσύ τις αποφάσεις, δυστυχώς./	Επαγγελματική ικανοποίηση: 3,8 Επαγγελματική εξουθένωση: 2,42
Συμ. Με ΟΑ 2α/Συν. 2β	φοβάμαι γενικά να μάθω να κυκλοφορώ μόνη μου, οπότε με κυκλοφορεί	Είναι πολύ άσχημη η κατάσταση στην Αθήνα./ Μου αρέσει	υπάρχει διάθεση να παίρνω και εγώ τις πρωτοβουλίες μου./ Δυστυχώς ακόμα δεν	Επαγγελματική ικανοποίηση: 4,4

	όπως καταλαβαίνεις, πάμε μαζί/ με εμπιστεύεται πολλές φορές/ Ναι υπάρχει κατανόηση	να ασχολούμαι με την τεχνολογία./ Είναι εύκολο αρκεί οι άνθρωποι να έχουν ανοιχτά μυαλά./Δύσκολα τα πράγματα, και στα εμπορικά ειδικά./ Στους αρχαιολογικούς χώρους κάποια από τα μονοπάτια είναι συχνά ανισόπεδα ή γεμάτα εμπόδια	έχω εκπαιδευτεί./ Θεωρώ ότι πολλές φορές δεν έχω τον έλεγχο των αποφάσεων	Επαγγελματική εξουθένωση: 2,1
Συμ. Με ΟΑ 3α/Συν. 3β	Την συναντώ στην δουλειά. Με βοηθάει να φτάνω με ασφάλεια. Καμία δυσκολία/ Δεν συμβαίνει στην δική μου περίπτωση	μηχανάκια πάνω στα πεζοδρόμια, τραπεζοκαθίσματα στους οδηγούς όδευσης./ Χρησιμοποιώ κάποιες φορές, ας πούμε το κινητό./ θεωρώ τα πράγματα έχουν	Δεν υπάρχει παρεμβατικότητα τόσο./ Δεν γίνεται να υπάρξει ανεξαρτησία όταν χρειάζεσαι έστω και μια	Επαγγελματική ικανοποίηση: 3,1 Επαγγελματική εξουθένωση: 3

		αρχίσει να αλλάζουν./ πηγαίνεις με έναν συνοδό και τελειώνει η υπόθεση./ έμεινα ευχαριστημένος (από δημόσιους χώρους).	φορά την ημέρα συνοδεία σε κάτι./ Θεωρώ εγώ ότι πιο πολύ θα κάνει πίσω στα θέλω του ο τυφλός.	
Συμ. Με ΟΑ 4α/Συν. 4β	με συνοδεύει για επαγγελματικές υποχρεώσεις Σημαντικές δυσκολίες δεν υπάρχουν./ Έχουμε καλή επικοινωνία.	Φοβάμαι να κυκλοφορώ μόνος μου./ Είναι πολύ βοηθητικές και χρησιμοποιώ σε καθημερινή βάση./ δεν μπορώ να πω ότι δεν είμαι ευχαριστημένος./ Δεν έχω πολλή δυσκολία	Σε φυσιολογικά πλαίσια./ Προσπαθείς πάντα να εξισορροπείς την κατάσταση./ Ο συνοδός κάνει συνήθως ό,τι ζητάω εγώ	Επαγγελματική ικανοποίηση: 3,3 Επαγγελματική εξουθένωση: 2,4
Συμ. Με ΟΑ 5α/Συν. 5β	Όταν με συνοδεύει, συνήθως θα είναι για κάποια επαγγελματική	δεν αισθάνεσαι ασφαλής να κυκλοφορείς./ Δεν με	δεν νιώθω τόσο πίεση από τον συνοδό [...] όμως μπορούμε και πολύ	Επαγγελματική ικανοποίηση: 3,8

	υποχρέωση Συνεργαζόμαστε τέλεια./ Δεν έχει υπάρξει κάποιο πρόβλημα.	θεωρώ τέλειο στην χρήση (σ.σ. των εφαρμογών) αλλά με βοηθάνε./ (οι εταιρείες) δεν έχουν προσαρμόσει τα συστήματά τους για να είναι προσβάσιμα./ μόνος μου θα δυσκολευόμουν.	καλύτερα./ φυσικά και εξαρτάσαι, και μάλιστα σε ακραίο βαθμό./ Δεν έχουμε τέτοια προβλήματα.	Επαγγελματική εξουθένωση: 3
Συμ. Με ΟΑ 6α/Συν. 6β	Πάμε μαζί σε όσα περισσότερα γίνεται αγχώνεται, μάνα είναι./ Πρέπει να μάθεις να ζητάς και συγγνώμη.	δεν εμπιστεύομαι ότι δεν θα γίνει κάτι./ με βοηθάνε και οι συνοδοί όταν χρειάζεται για να μάθω την χρήση των εφαρμογών./ είναι άσχημα τα πράγματα./ Εξαρτιέσαι εννοείται από τον βλέποντα.	Στην πράξη δύσκολα έχεις αυτονομία στις αποφάσεις, αν εξαρτιέσαι./ στην τελική σε εκείνη βασίζομαι/ δεν εξουσιάζω εγώ την σχέση	Επαγγελματική ικανοποίηση: 3,8 Επαγγελματική εξουθένωση: 3,3
Συμ. Με ΟΑ 7α/Συν. 7β	Πάμε και για κάνα καφέ, αλλά μπορώ και μόνος μου να κυκλοφορήσω/	Άσχημη η κατάσταση, δυσάρεστη. Δεν νιώθεις ασφαλής./ Είναι πρωτοποριακές	Δεν με αφήνουν να κάνω πράγματα μόνος μου πολλές φορές./ Όταν όμως σε έναν εργασιακό χώρο	Επαγγελματική ικανοποίηση: 2,8 Επαγγελματική εξουθένωση: 2,4

	Δεν έχει υπάρξει κάτι/ δεν έχουμε προβλήματα.	στην εργασία οι τεχνολογίες./ Θέλω [...] να μην νιώθω ότι εξαρτώμαι./ Εκεί πηγαίνω πάντα με συνοδό	έχουν όλοι απαιτήσεις, και εσύ ελάχιστα μέσα, τότε εξαρτάσαι./ Θα έλεγα ότι δεν νιώθω πως έχω τον έλεγχο	
Συμ. Με ΟΑ 8α/Συν. 8β	Κάνουμε τα περισσότερα μαζί/ Σοβαρά δεν έχουμε διαφωνήσει ποτέ./ Ό,τι προκύπτει το συζητάμε	Το κράτος πρέπει να κάνει περισσότερα./ Όσο γίνεται χρησιμοποιώ./ Δεν έχω την καλύτερη δυνατή στήριξη./ Πρέπει να σε έχει από κοντά ο συνοδός	υπάρχει ισορροπία./ Φοβάμαι να κυκλοφορώ μόνος μου./ να αφήνεις να παίρνει και ο άλλος αποφάσεις γιατί σε ξέρει, σε νοιάζεται.	Επαγγελματική ικανοποίηση: 3,7 Επαγγελματική εξουθένωση: 2,9
Συμ. Με ΟΑ 9α/Συν. 9β	Παίρνω την μαμά, ή βασικά εκείνη με παίρνει (γελάει), και κάνουμε τις δουλειές μας/Με νευριάζει (γελάει) αν μου λέει συνεχώς πώς να κάνω	Τα θέματα είναι άλυτα εδώ και χρόνια./ Δεν κάνω τίποτα χωρίς το κινητό πλέον./ πολλοί εργοδότες είναι τόσο στον κόσμο τους./	Με την μητέρα ή τον πατέρα του διαρκώς από δίπλα δυσκολεύεται το παιδί στο να ανεξαρτητοποι	Επαγγελματική ικανοποίηση: 4,3 Επαγγελματική εξουθένωση: 3,7

	κάποια πράγματα/ συζητάμε.	Υπάρχουν υπάλληλοι [...] που δεν θέλουν καν να ασχοληθούν./ Παίρνω λεωφορείο με την μαμά συχνά, και κάθε φορά αγανακτώ με τον κόσμο	ηθεί./ Αν δεν με φέρει η μανούλα μου μέχρι την πόρτα της εργασίας μου [...] εγώ εδώ θα καθίσω/ Δεν νιώθω ότι ελέγχω τα πράγματα [...].	
Συμ. 10	Όσο μεγαλώνω όμως και χειροτερεύει η όραση ενδεχομένως κάποιες φορές να χρειαστώ συνοδεία/Δεν υπάρχουν προκλήσεις/ να συζητάμε, είναι το πιο σημαντικό.	Άσε, χάλια./ δεν το κάνω τόσο./ είναι πολύ δύσκολο./ βλέπω και τα καταφέρνω./ Δεν είναι τόσο δύσκολα πλέον.	Γενικά η ανεξαρτησία είναι πολύ σημαντική, εγώ έχω αρκετή./ Θα ήταν προτιμότερο να υπάρχει συνεργασία	-

Συμ. 11	Σίγουρα θα χρειαστώ για να πάω σε υπηρεσίες, τράπεζες/ Ίσως να έχει υπάρξει δυσκολία με άτομα και με φίλους που δεν ήταν εξοικειωμένοι/ Η εμπιστοσύνη, η κατανόηση (πολύ σημαντικά).	Η Αθήνα δεν είναι προσβάσιμη πόλη. Η μερική όραση βοηθάει να μην χρειάζομαι συνοδό τόσο συχνά./ Δεν είμαι και ο καλύτερος με την τεχνολογία./ Είναι υπερβολικά δύσκολο./ Δεν έχω προσωπικά θέμα τόσο./ Υπάρχει μεγάλο πρόβλημα γιατί μπαίνεις μέσα με δικαστικό επιμελητή και δεν εμπιστεύομαι πως θα σεβαστεί την ψήφο μου.	Η επίτευξη αυτονομίας είναι πολύ σημαντική./ εξαρτάται και από τον βαθμό οπτικής αναπηρίας./ Καλό είναι να έχεις τον έλεγχο, αλλά εξαρτάται.	-
Συμ. 12	Χρειάζομαι έναν συνοδό για να κάνω ένα ταξίδι, ή να κάνω μια δουλειά σε ένα μέρος που δεν γνωρίζω καλά/ Δεν	Για όλα τα άτομα είναι μη προσβάσιμα τα ελληνικά πεζοδρόμια./ Χρησιμοποιώ (σ.σ. τεχνολογίες)/ η	Έχω αυτονομία στην ζωή μου./ υπάρχουν καταστάσεις και στιγμές όπου εξαρτάσαι,	-

	αντιμετωπίζω προβλήματα/ Ψύχραιμα.	νοοτροπία στην χώρα μας είναι λίγο ιδιαίτερη./ Δεν χρειάζομαι πολλή βοήθεια./ Μουσεία κανένα πρόβλημα, έχει τύχει να με ρωτήσουν αν θέλω συνοδεία	εννοείται./ πρέπει να τον εμπιστευέσαι.	
Συμ. 13	Έχει χρειαστεί κατά καιρούς, κυρίως όταν δεν γνωρίζω κάποιο μέρος/Δεν έχουν υπάρξει ιδιαίτερες προκλήσεις/ Επιλέγεις να επικοινωνήσεις	συναντάς σκαλάκια σπιτιών, ακαθαρσίες, μηχανάκια. Τα πεζοδρόμια είναι πολύ στενά επίσης./ Δεν πιστεύω ότι αντικαθιστούν τον συνοδό αλλά σε βοηθούν πολύ./ υπάρχει μεγάλος ρατσισμός στον χώρο εργασίας./ Εκεί τις περισσότερες φορές χρειάζομαι (συνοδεία)	Αυτόνομος είσαι μόνο όταν μπορείς να κάνεις τα πράγματα μόνος σου./ Προσπαθώ να λαμβάνω τις δικές μου αποφάσεις μόνη μου	-

Συμ. 14	Κάποιες φορές χρειάζεται/ Δεν έχω να σου πω ιδιαίτερες προκλήσεις/ Συζητάς	είναι για γέλια./ Είναι και πολύ βοηθητικές για εμάς./ σίγουρα έχει πολλές αντικειμενικές δυσκολίες./ Δεν έχω θέμα, πηγαίνω με συνοδό συνήθως./ Μπαίνω σε πλοία τακτικά και η εμπειρία εκεί είναι εφιαλτική.	Η αυτονομία είναι πολύ σημαντική./ Όχι, δεν έχω τέτοιο πρόβλημα./ Δεν έχω τέτοιο θέμα.	-
Συμ. 15	Για διάφορες υποχρεώσεις/ Το σημείο όπου συνήθως ξεκινάει το πρόβλημα αφορά τον τρόπο που με προσεγγίζουν./	Χαμηλή προσβασιμότητα./ Χρησιμοποιώ το κινητό μου [...], με έχει βοηθήσει σε πάρα πολλά πράγματα./ Δεν θα ήθελα να συμμετέχω στην εργασία μελλοντικά με	αισθάνομαι ότι δεν έχω έλεγχο και δεν μπορώ να συνεννοηθώ./ έχω την εντύπωση ότι συχνά εξαρτώμαι/ Υπάρχει ισορροπία	-

	Η καλή επικοινωνία είναι το παν.	κάποιον συνοδό./ συνήθως ζητάω βοήθεια από κάποιον υπάλληλο		
Συμ. 16	καθημερινά προσφέρεται η δυνατότητα να έχω συνοδεία, περαστικοί ή φίλοι και συγγενείς Έχει, επίσης, τύχει άνθρωπος ανα περιστατικά να επιμένουν να πάω από κάπου που δεν θέλω./ Ο συνοδός μου ξέρει πώς θα με προσεγγίσει, πώς θα το κάνει.	Υπάρχουν πολλές δυσκολίες προσβασιμότητας./ Οι εφαρμογές πλοήγησης κάνουν ευκολότερη την ζωή του τυφλού./ Διευκολύνεται μόνο αν οι άνθρωποι και το προσωπικό είναι δεκτικοί. /Υπάρχουν δυσκολίες./ Για γνωστά μαγαζιά που έχεις πάει, το μαγαζί σε ξέρει λίγο πολύ.	Έχω αυτονομία, είμαι εντάξει σε αυτό./ Καμιά φορά φυσικά, πέφτεις στην ανάγκη, για πολλούς λόγους./ . Όταν είσαι συνέχεια με έναν συνοδό, τείνεις πολλές φορές επίσης να τον αφήνεις να στα κάνει όλα αυτός. Αυτό αποτελεί εμπόδιο στην αυτονομία, δεν αναγκάζεσαι να κάνεις κάτι.	-
Συμ. 17	Έχει χρειαστεί άπειρες φορές/ σε επίπεδο τσακωμού (διαφωνία) ποτέ./ Κάθε μέρα	Η Αθήνα είναι πάρα πολύ δύσκολη, θέλει πολλή προσπάθεια./ Χρησιμοποιώ πολύ	Είναι κάτι που πρέπει από μικρός κανείς να το καλλιεργήσει./ Προφανώς υπάρχουν καταστάσεις	-

	εκπαιδεύουμε τους γύρω μας.	συχνά το gps./ Εκεί που εργάζομαι γίνονται προσπάθειες./ Εκεί συνήθως συνεργάζεσαι με τον πωλητή	(εξάρτησης)./ [...] Δεν γίνεται να κάνεις μόνο όσα θέλεις.	
Συμ. 18	Η ανάγκη για συνοδό παραμένει σε δημόσιες υπηρεσίες και χώρους που είναι δύσκολα προσβάσιμοι. Δεν έχω βιώσει ιδιαίτερες προκλήσεις/ Αν εμπιστεύεσαι το άλλο άτομο τότε αυτό λύνει το ζήτημα	Η προσβασιμότητα στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλή./ όλη την ώρα έχω το κινητό δίπλα./ Είναι πάρα πολύ δύσκολο αυτό στην Ελλάδα./ Δεν είναι εύκολο, γιατί επικρατεί ένα χάος	Είμαι ευχαριστημένος./ σπάνια θα έλεγα./ Καλό είναι να υπάρχει μια ισορροπία.	-
Συμ. 19	με τον σκύλο πλέον δεν έχω τόση ανάγκη από κάποια ανθρώπινη βοήθεια. Όχι ιδιαίτερα./ Παίζει πολύ σημαντικό	Πεζοδρόμια με κακώς οριοθετημένα έργα, μηχανάκια παρκαρισμένα, τραπεζοκαθίσματα κλπ./ Χρησιμοποιώ το	Η χρήση του σκύλου με έχει κάνει ανεξάρτητο./ προσπαθώ να κάνω τα περισσότερα πράγματα με το λευκό μπαστούνι και με τον σκύλο./ Είναι	-

	ρόλο να γνωρίζεις το άλλο άτομο	κινητό μου φυσικά./ ψάχνω ακόμα να εργαστώ./ κυκλοφορώ με τον σκύλο και με βοηθάει στην περιήγηση.	απαραίτητο να λαμβάνεις μόνος σου αποφάσεις	
Συμ. 20	εγώ γενικά έχω ένα άγχος με νέες περιοχές, ή με περιοχές που δεν πηγαίνω συχνά. Αν είναι ένας άνθρωπος ενημερωμένος που γνωρίζεις ή που ξέρει από συνοδεία τότε είναι μια χαρά/ Η εμπιστοσύνη είναι πάρα πολύ σημαντική	Για μένα η Θεσσαλονίκη και η Ελλάδα γενικότερα είναι καθολικά μη προσβάσιμη./ με αυτό (σ.σ. το κινητό) βάζω gps, κάνω ό,τι θέλω./ Πάρα πολύ δύσκολο./ Δεν είναι προσβάσιμα	Οι συνθήκες στην Ελλάδα καμιά φορά σε οδηγούν στο να εξαρτάσαι περισσότερο από όσο θα έπρεπε./ Δεν έχω κάποιο σοβαρό πρόβλημα σε αυτό./ Δεν δέχομαι την παρεμβατικότητα. Το ορίζω εξ αρχής [...].	-
Συμ. 21	θα χρειαστώ συνοδεία σε ένα μέρος που δεν γνωρίζω, σε ένα κτίριο, σε μια δημόσια υπηρεσία. Συνήθως οι άνθρωποι που	Παντού υπάρχουν προβλήματα./ Το κινητό με voiceover είναι απαραίτητο εργαλείο./ υπάρχει ακόμα	Γενικά έχω ανεξαρτησία στο μεγαλύτερο κομμάτι της καθημερινότητας./ η δυσκολία προσβασιμότητας οδηγεί	-

	έρχονται και σε πιάνουν χωρίς να σε ρωτήσουν, ή που επιμένουν να πάμε από ένα συγκεκριμένο μέρος/ Η στήριξη είναι και συμβουλευτική	προκατάληψη από εργοδότες./ Όταν θέλω λίγα πράγματα, πηγαίνω μόνη μου και ζητάω βοήθεια από υπαλλήλους	τον τυφλό να εξαρτάται [..]/Δεν είναι θέμα ελέγχου, αλλά επικοινωνίας [...].	
Συμ. 22	Σε μέρος που δεν γνωρίζεις, ναι, χρειάζεται Όχι, δεν υπάρχουν/ Αισθάνομαι ότι με στηρίζουν	Άσχημα τα πράγματα, και πολύ επικίνδυνα για εμάς./ μου αρέσει να ασχολούμαι και με την τεχνολογία./ Γίνονται προσπάθειες συμπερίληψης./ Πιο συχνά πια θα κάνω αγορές στο ίντερνετ.	Αισθάνομαι ότι έχω αυτονομία γενικά./ Δεν υπάρχει τέτοιο ζήτημα./ Νιώθω ότι είμαι σίγουρος για τις επιλογές μου	-
Συμ. 23	Χρησιμοποιώ κάποιες φορές συνοδό, όταν για παράδειγμα θέλω να πάω σε μια υπηρεσία Δεν υπάρχουν ούτε προκλήσεις ούτε	Η Αθήνα έχει περισσότερους οδηγούς όδευσης απ' ό,τι οι Βρυξέλλες, αλλά εκεί υπάρχει άλλη κουλτούρα,	Είμαι εκατό τοις εκατό ανεξάρτητος./ Προσωπικά όχι./ Πάντα, δε έχω πρόβλημα.	-

	διαφωνίες για κάτι/ Αν δεν είχα λάβει στήριξη από τον πατέρα μου θα ήμουν ακόμη εξαρτημένος	κουλτούρα σεβασμού./ Είναι βοηθητικές οι τεχνολογίες πολύ./ Εγώ στην εργασία μου πάντα έκανα την δουλειά μου χωρίς κανένα πρόβλημα./ δεν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο.		
--	--	---	--	--

8.3 Το Συνεχές της Αυτονομίας

Το συνεχές της αυτονομίας περιγράφει τη σταδιακή μετάβαση των ατόμων με οπτική αναπηρία από την πλήρη εξάρτηση προς την πλήρη ανεξαρτησία, επηρεαζόμενο από παράγοντες όπως η σχέση με τον συνοδό, η προσβασιμότητα και η αυτο-αποτελεσματικότητα. Ως μια γραμμική κατάσταση, διακρίνεται από πέντε διακριτές διαστάσεις που καθορίζουν την αυτονομία του ατόμου με οπτική αναπηρία. Οι διαστάσεις αυτές, με βάση τις οποίες τοποθετούνται πάνω στο συνεχές τα άτομα με οπτική αναπηρία, περιγράφονται αναλυτικά στην συνέχεια.

Σχήμα 5: Γραμμικό Συνεχές της Αυτονομίας

Περιγραφή Επιπέδων:

Πλήρης Εξάρτηση (Π.Ε.): Το άτομο βασίζεται αποκλειστικά στον συνοδό για κάθε δραστηριότητα. (0/10)

Μερική Εξάρτηση (Μ.Ε.): Το άτομο έχει μικρές πρωτοβουλίες, αλλά απαιτεί συνεχή υποστήριξη. (3/10)

Υποστηριζόμενη Αυτονομία (Υ.Α.): Το άτομο λαμβάνει αποφάσεις αλλά χρειάζεται πρακτική βοήθεια. (5/10)

Σχετική Αυτονομία (Σ.Α.): Το άτομο χρειάζεται μόνο ελάχιστη υποστήριξη σε ειδικές περιπτώσεις. (7/10)

Πλήρης Αυτονομία (Π.Α.): Το άτομο μπορεί να διαχειριστεί την καθημερινότητά του χωρίς βοήθεια. (10/10)

Πίνακας Βαθμολόγησης Υπο-Θεματικών για την Αυτονομία

Η αξιολόγηση της αυτονομίας κάθε συμμετέχοντα βασίζεται στις 10 υπο-θεματικές, με κάθε μία να βαθμολογείται από 0 έως 1. Ο συνολικός βαθμός κυμαίνεται από 0 (πλήρης εξάρτηση) έως 10 (πλήρης αυτονομία).

Πίνακας 2: Βαθμολόγηση Υπο-Θεματικών για την Αυτονομία

Υπο-Θεματική	0 - Πλήρης Εξάρτηση	0.5 - Μερική Εξάρτηση	1 - Πλήρης Αυτονομία
Συχνότητα συνοδείας	Απόλυτη ανάγκη συνοδού	Χρησιμοποιεί συνοδό σε κάποιες περιπτώσεις	Αυτόνομη μετακίνηση χωρίς συνοδό
Εμπιστοσύνη	Δυσκολία στην ένδειξη εμπιστοσύνης στον συνοδό	Εμπιστεύεται σε μέτριο βαθμό	Εμπιστεύεται πλήρως τον συνοδό
Επικοινωνία	Δυσκολία στην επικοινωνία με τον συνοδό	Μέτριο επίπεδο επικοινωνίας με τον συνοδό	Επικοινωνεί άριστα με τον συνοδό
Προκλήσεις	Αντιμετωπίζουν υπερβολικές προκλήσεις	Αντιμετωπίζουν λίγες προκλήσεις	Δεν αντιμετωπίζουν κάποια πρόκληση
Καθημερινότητα	Δεν αντιμετωπίζει καμία δυσκολία μόνος του	Αντιμετωπίζει κάποιες μόνος του	Αντιμετωπίζει κάθε δυσκολία χωρίς βοήθεια
Υποστηρικτικές τεχνολογίες/πρακτικές	Δεν χρησιμοποιεί χωρίς συνοδό	Χρησιμοποιεί μερικώς με βοήθεια	Χρησιμοποιεί χωρίς βοήθεια

Αγορά εργασίας	Δεν εργάζεται χωρίς συνοδό	Μερικώς αυτόνομη εργασία	Πλήρως ανεξάρτητη εργασία
Δημόσιοι χώροι	Δεν επισκέπτεται χωρίς συνοδό	Αξιοποιεί βοήθεια προσωπικού	Επισκέπτεται ανεξάρτητα με προσβάσιμες τεχνολογίες
Ελευθερία αποφάσεων	Δεν λαμβάνει ποτέ μόνος αποφάσεις	Λαμβάνει κάποιες αποφάσεις μόνος	Λαμβάνει όλες τις αποφάσεις/πρωτοβουλίες
Αίσθηση αυτονομίας	Αισθάνεται πλήρη εξάρτηση	Αισθάνεται μερική εξάρτηση	Αισθάνεται πλήρη αυτονομία

Υπολογισμός Βαθμολογιών και Μεθοδολογία

Η βαθμολογία για κάθε συμμετέχοντα υπολογίστηκε με βάση τις απαντήσεις τους στις 10 υπο-θεματικές που σχετίζονται με την αυτονομία. Κάθε απάντηση βαθμολογήθηκε από 0 έως 1, όπου:

- 0= Πλήρης εξάρτηση
- 0,5= Μερική εξάρτηση
- 1=Πλήρης αυτονομία

Η συνολική βαθμολογία για κάθε συμμετέχοντα προκύπτει από το άθροισμα των τιμών των 10 υπο-θεματικών:

➔ Συνολική Βαθμολογία = (Άθροισμα Βαθμών Υπο-Θεματικών) / 10

Παράδειγμα διαδικασίας υπολογισμού για τον συμμετέχοντα 1α :

Πίνακας 3: Παράδειγμα υπολογισμού

Συν. Με ΟΑ 1α :	$(0 + 1 + 0.5 + 0.5 + 0 + 1 + 0 + 0 + 0 + 0) / 10 = 3/10$
------------------------	---

Η ίδια μέθοδος εφαρμόστηκε για όλους τους συμμετέχοντες, ώστε να υπάρχει μια αντικειμενική κατανομή των επιπέδων αυτονομίας τους.

Βαθμολογίες Συμμετεχόντων

Η παρακάτω βαθμολόγηση αφορά τους 23 συμμετέχοντες, βασισμένη στις 10 υπο-θεματικές του συνεχούς της αυτονομίας. Η συνολική βαθμολογία κυμαίνεται από 0 (πλήρης εξάρτηση) έως 10 (πλήρης αυτονομία).

Πίνακας 4: Βαθμολογίες συμμετεχόντων

Συμμετέχων/ουσα	Βαθμολογία
Συμ. με ΟΑ 1α	3/10
Συμ. με ΟΑ 2α	4/10
Συμ. με ΟΑ 3α	5.5/10
Συμ. με ΟΑ 4α	6.5/10
Συμ. με ΟΑ 5α	5.5/10
Συμ. με ΟΑ 6α	3/10
Συμ. με ΟΑ 7α	5.5/10
Συμ. με ΟΑ 8α	6/10
Συμ. με ΟΑ 9α	3/10
Συμ. 10	7/10
Συμ. 11	7/10
Συμ. 12	7.5/10
Συμ. 13	7.5/10
Συμ. 14	7/10

Συμ. 15	6.5/10
Συμ. 16	6.5/10
Συμ. 17	6.5/10
Συμ. 18	7.5/10
Συμ. 19	9/10
Συμ. 20	6.5/10
Συμ. 21	5.5/10
Συμ. 22	8.5/10
Συμ. 23	8.5/10

8.3.1 Παρουσίαση Αποτελεσμάτων

Η ανάλυση των βαθμολογιών καταδεικνύει την ύπαρξη διακυμάνσεων στις τιμές αυτονομίας των συμμετεχόντων, με βαθμολογίες που κυμαίνονται από 3/10 έως και 9/10. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες κατατάσσονται στην κλίμακα της μερικής αυτονομίας, ενώ λιγότεροι εμφανίζουν πλήρη ανεξαρτησία. Οι βαθμολογίες διαφοροποιούνται ανάλογα με τις υπο-θεματικές και τις καθημερινές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με οπτική αναπηρία.

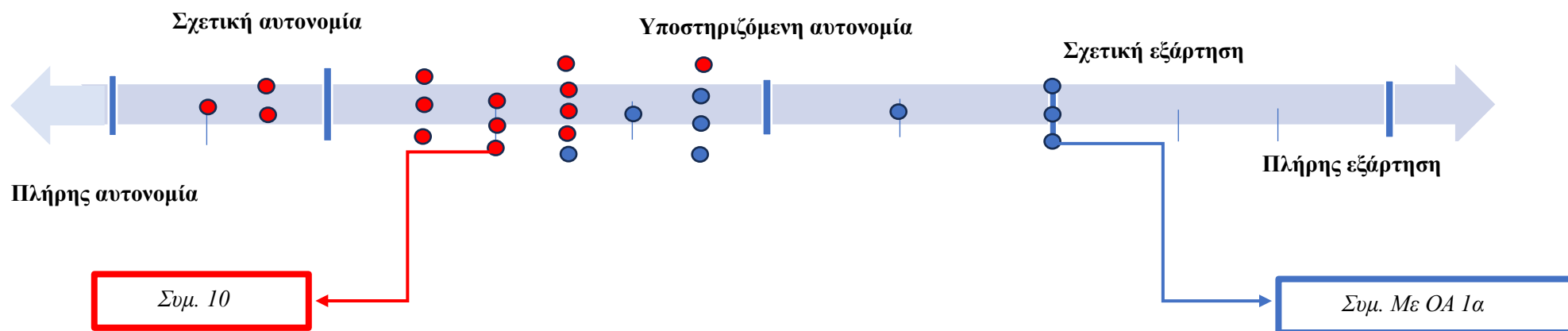
Συγκεκριμένα, 4 στους 9 συμμετέχοντες με οπτική αναπηρία στο ζευγαρωτό δείγμα τοποθετήθηκαν χαμηλότερα από το μέσον του συνεχούς (Συμ. με ΟΑ 1α , Συμ. με ΟΑ 2α , Συμ. με ΟΑ 6^α , Συμ. με ΟΑ 9α) με βαθμολογίες 3, 4, 3 και 4 στα 10 αντίστοιχα. Οι υπόλοιποι 5 τοποθετούνται πάνω από το μέσον, επιδεικνύοντας καλύτερη αίσθηση της αυτονομίας συγκριτικά με τους υπόλοιπους. Έτσι, οι συμμετέχοντες 3α, 4α, 5α ,7α και 8α βαθμολογήθηκαν με 5,5, 6,5, 5,5, 5,5 και 6 αντίστοιχα.

Στην ομάδα σύγκρισης, το σύνολο των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών τοποθετήθηκε πάνω από το μέσον του συνεχούς της αυτονομίας. Συγκεκριμένα, 3 άτομα

είχαν βαθμολογία 7, 3 άτομα είχαν βαθμολογία 7,5, 2 άτομα 8,5 και ένα άτομο 9. Οι υπόλοιποι 5 είχαν βαθμολογίες πιο κοντά στο μέσον.

Τα αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν παραπάνω τοποθετούνται στο Συνεχές της Αυτονομίας, όπου οι ομάδες των συμμετεχόντων χωρίστηκαν με διαφορετικό χρώμα για να διακρίνονται με ευκολία. Συγκεκριμένα, οι κουκκίδες με μπλε χρώμα αντιστοιχούν στα άτομα με οπτική αναπηρία στο ζευγαρωτό δείγμα, ενώ οι κόκκινες κουκκίδες στην ομάδα σύγκρισης:

Σχήμα 6: Το συνεχές της αυτονομίας

Πίνακας 5α : Βαθμολογία συμμετεχόντων

Συμμετέχων/ουσα	Βαθμολογία
Συμ. με ΟΑ 1α ¹	3/10
Συμ. με ΟΑ 2α	4/10
Συμ. με ΟΑ 3α	5.5/10
Συμ. με ΟΑ 4α	6.5/10
Συμ. με ΟΑ 5α	5.5/10

¹ Η τοποθέτηση των συμμετεχόντων/ουσών στο συνεχές γίνεται από δεξιά (πλήρης εξάρτηση) προς αριστερά (πλήρης αυτονομία), επομένως από το 0 έως το 10. Συνεπώς, ο συμμετέχων με κωδικό Συμ. με ΟΑ 1α, με βαθμολογία 3/10, τοποθετείται στην γραμμή που υποδηλώνει τον αριθμό 3 πάνω στο συνεχές. Ομοίως τοποθετούνται στο συνεχές και οι υπόλοιποι/ες συμμετέχοντες/ουσες.

² Πάνω στο συνεχές τοποθετήθηκαν και πρόσθετες αριθμογραμμές, που υποδηλώνουν αριθμούς που δεν αναφέρονται στους Πίνακες 5^α και 5^β, όπως 1, 2 κ.ο.κ. .

Συμ. με ΟΑ 6α	3/10
Συμ. με ΟΑ 7α	5.5/10
Συμ. με ΟΑ 8α	6/10
Συμ. με ΟΑ 9α	3/10

Πίνακας 5β : Βαθμολογία συμμετεχόντων

Συμ. 10	7/10
Συμ. 11	7/10
Συμ. 12	7.5/10
Συμ. 13	7.5/10
Συμ. 14	7/10
Συμ. 15	6.5/10
Συμ. 16	6.5/10
Συμ. 17	6.5/10
Συμ. 18	7.5/10
Συμ. 19	9/10

Συμ. 20	6.5/10
Συμ. 21	5.5/10
Συμ. 22	8.5/10
Συμ. 23	8.5/10

8.4 Ενσωμάτωση του συνεχούς της αυτονομίας στη συζήτηση

Η έννοια της αυτονομίας αναδύεται στον πυρήνα της παρούσας έρευνας, όχι ως απόλυτη ή δεδομένη συνθήκη, αλλά ως μια δυναμική και σχεσιακή εμπειρία που επηρεάζεται καθημερινά από πληθώρα παραγόντων. Μέσα από τις φωνές των συμμετεχόντων, αναδείχθηκε ότι η αυτονομία αποτελεί ένα συνεχές, ένα ρευστό φάσμα εμπειριών, το οποίο κινείται ανάμεσα στην πλήρη εξάρτηση και την ανεξάρτητη διαβίωση, διαμορφούμενο από τις αλληλεπιδράσεις με τον συνοδό, το κοινωνικό περιβάλλον, τις υποδομές και την τεχνολογία.

Στην αρχική θεματική της καθημερινής χρήσης συνοδείας, για παράδειγμα, οι συμμετέχοντες που δεν γνώριζαν χρήση λευκού μαστιουριού ανέφεραν την ανάγκη παρουσίας ενός συνοδού καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, για κάθε δραστηριότητα – από την μετακίνηση έως και τις κοινωνικές επαφές. Οι αφηγήσεις τους τοποθετούνται σαφώς σε χαμηλό σημείο του συνεχούς της αυτονομίας. Αντίθετα, συμμετέχοντες που είχαν αποκτήσει βασικές δεξιότητες πλοήγησης ή ζούσαν σε πιο προσβάσιμο περιβάλλον, περιέγραψαν μεγαλύτερη ανεξαρτησία, με λιγότερη ανάγκη συνοδείας σε σταθερή βάση.

Στη θεματική των προκλήσεων στη συνεργασία συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία, συμμετέχοντες του ζευγαρωτού δείγματος με οικογενειακές σχέσεις – όπως στην περίπτωση του Συμ. ΟΑ 1α και του Συνοδού 1β – ανέφεραν παρεμβατικότητα, υπερπροστασία και συγκρούσεις, οι οποίες έπλητταν την αίσθηση αυτονομίας και προσωπικής ελευθερίας. Αυτού του τύπου η σχέση, ακόμη κι αν έχει ως πρόθεση την προστασία, τοποθετεί το άτομο σε συνθήκες περιορισμού, εμποδίζοντας τη μετάβασή του προς το ανώτερο σημείο του συνεχούς. Αντιστρόφως, στην ομάδα σύγκρισης, όπου οι συνοδοί δεν είχαν μόνιμο ρόλο ή προέρχονταν από τυχαίες συναντήσεις στον δρόμο, καταγράφηκαν άλλου είδους εμπόδια: η έλλειψη εξειδικευμένης γνώσης και η αμηχανία των «άτυπων» συνοδών οδηγούσε τους συμμετέχοντες σε απώλεια εμπιστοσύνης και ανάγκη διακοπής της συνοδείας.

Στις θεματικές ενότητες που αφορούν στην προσβασιμότητα, η θέση των συμμετεχόντων στο συνεχές επηρεάζεται και από το εξωτερικό περιβάλλον: το επίπεδο

εκπαίδευσης του προσωπικού, ο βαθμός πολυκοσμίας, τα φυσικά εμπόδια στους δημόσιους χώρους και η ελλιπής απτική ή ηχητική υποστήριξη σε μουσεία και καταστήματα μετατοπίζουν την εμπειρία τους προς τη μερική ή πλήρη εξάρτηση. Χαρακτηριστική ήταν η αναφορά συμμετεχόντων ότι αποφεύγουν την επίσκεψη σε συγκεκριμένα μέρη χωρίς τον συνοδό τους, λόγω προηγούμενων αρνητικών εμπειριών ή επειδή «δεν αισθάνονται ασφάλεια».

Παρόμοια, η θεματική της ελευθερίας στη λήψη αποφάσεων ανέδειξε έντονα τη σημασία της αντίληψης που έχει το άτομο για τον βαθμό ελέγχου στη ζωή του. Όσοι ένιωθαν ότι έχουν τη δυνατότητα να αποφασίζουν για την καθημερινότητά τους, ακόμη κι αν χρειάζονταν υποστήριξη σε πρακτικά ζητήματα, παρουσίασαν αυξημένη αυτοπεποίθηση και μεγαλύτερη συνολική αίσθηση αυτονομίας. Αντίθετα, η συνεχής παρέμβαση από τον συνοδό ή το οικογενειακό περιβάλλον περιόριζε αυτή την ελευθερία και κατέβαζε την αυτονομία τους σε λειτουργικό επίπεδο.

Αναλύοντας τις απαντήσεις των συμμετεχόντων και τη βαθμολόγηση των θεματικών μέσα από το ερευνητικό εργαλείο που δημιουργήθηκε, είναι εμφανές ότι κάθε άτομο καταλαμβάνει μια μοναδική θέση στο συνεχές της αυτονομίας, με κάποιους να πλησιάζουν τη μέγιστη ανεξαρτησία και άλλους να διατηρούν ισχυρή εξάρτηση από συνοδούς, τεχνολογίες ή κοινωνικούς παράγοντες. Το συνεχές δεν είναι ένα απόλυτο σχήμα κατηγοριοποίησης, αλλά ένα ερμηνευτικό εργαλείο που μας επιτρέπει να αναγνωρίσουμε τις επιρροές, τις δυναμικές και τις ανάγκες κάθε ατόμου με τρόπο βαθύτερο και πιο εξατομικευμένο.

Η ενσωμάτωση του συνεχούς στην παρούσα εργασία δεν αποσκοπεί στην αξιολόγηση ή την ιεράρχηση των εμπειριών των συμμετεχόντων, αλλά στη δημιουργία ενός εννοιολογικού πλαισίου που αναγνωρίζει την αυτονομία ως ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο φαινόμενο. Ενώς πλαισίου που μας επιτρέπει να κατανοήσουμε όχι μόνο πού βρίσκεται το άτομο στο φάσμα της αυτονομίας, αλλά και τι το εμποδίζει ή το ενδυναμώνει να μετακινηθεί εντός αυτού του συνεχούς.

Καθώς ολοκληρώνεται το κεφάλαιο της συζήτησης, το συνεχές της αυτονομίας λειτουργεί ως ένα εννοιολογικό εργαλείο-γέφυρα μεταξύ των εμπειρικών ευρημάτων και των γενικότερων συμπερασμάτων. Η δυναμική του φύση μας προετοιμάζει για την τελική

ανασκόπηση της έρευνας, όπου και θα τεθούν επί τάπητος οι βασικές προκλήσεις, οι καταγραφείσες πρακτικές, καθώς και οι δυνατότητες μελλοντικής ενίσχυσης της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία

8.5 Συμπεράσματα της παρούσας έρευνας

Η παρούσα μελέτη ανέδειξε το πολυδιάστατο φαινόμενο της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία, εστιάζοντας στη σχέση που αναπτύσσουν με τους συνοδούς τους, στην πρόσβασή τους στο δημόσιο χώρο, στον ρόλο της τεχνολογίας, στην ψυχοκοινωνική δυναμική της συνοδείας, αλλά και στη διαπραγμάτευση της ανεξαρτησίας και του ελέγχου στη ζωή τους.

Ένα από τα βασικά συμπεράσματα αφορά την καθημερινή χρήση συνοδείας, η οποία δεν είναι απόλυτη, αλλά κυμαίνεται ανάλογα με το εάν το άτομο χρησιμοποιεί υποστηρικτικά βοηθήματα (όπως λευκό μαστούνι) ή αν έχει λάβει εκπαίδευση κινητικότητας. Τα άτομα που δεν είχαν δεξιότητες κινητικότητας δήλωσαν συστηματική ανάγκη ύπαρξης συνοδού, ενώ τα πιο αυτόνομα άτομα ανέφεραν ανάγκη συνοδείας μόνο σε περιβάλλοντα χαμηλής προσβασιμότητας. Ωστόσο, όλοι οι συμμετέχοντες –ανεξαρτήτως βαθμού αυτονομίας– τόνισαν ότι η χαμηλή ποιότητα των υποδομών και η έλλειψη προσβασιμότητας δημιουργούν τεχνητές συνθήκες εξάρτησης, όπως επιβεβαιώνεται και από τη βιβλιογραφία (Imrie, 2012; Shakespeare, 2014).

Στη σχέση μεταξύ συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία αναδείχθηκαν στοιχεία εμπιστοσύνης, ενσυναίσθησης και αποτελεσματικής επικοινωνίας. Παράλληλα, όμως, σε κάποιες περιπτώσεις καταγράφηκε παρεμβατικότητα και υπερπροστατευτικότητα εκ μέρους του συνοδού, γεγονός που μείωνε την αίσθηση ανεξαρτησίας του ατόμου. Ιδιαίτερα στις οικογενειακές σχέσεις, αυτή η τάση φάνηκε πιο έντονη. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν τις προσεγγίσεις των Wehmeyer (2014) και Hughes et al. (2019), οι οποίοι σημειώνουν ότι η υποστήριξη πρέπει να είναι «ελευθεριακά ενισχυτική» και όχι ελεγκτική.

Ο στενός κοινωνικός περίγυρος διαδραματίζει διττό ρόλο: μπορεί να λειτουργήσει υποστηρικτικά αλλά και περιοριστικά. Υποτιμητικά σχόλια, χαμηλές προσδοκίες και σκεπτικισμός σχετικά με την ικανότητα εργασίας ή ανεξάρτητης διαβίωσης ενισχύουν την

εξάρτηση και μειώνουν την αυτοεκτίμηση των ατόμων με αναπηρία, όπως έχει καταγραφεί και στη βιβλιογραφία (Guralnick, 2011; Nario-Redmond, 2020).

Στην πρόσβαση στο δημόσιο χώρο, επιβεβαιώθηκε πως η ανεπαρκής εκπαίδευση του προσωπικού και οι μη προσβάσιμες υποδομές –σε εμπορικά κέντρα, σούπερ μάρκετ, μουσεία, θέατρα και εστιατόρια– δυσχεραίνουν την αυτόνομη μετακίνηση. Οι συμμετέχοντες επεσήμαναν ότι η απουσία οπτικοακουστικών σημάτων, οδηγιών αφής και κατάλληλης εξυπηρέτησης τους οδηγεί στη χρήση συνοδού ακόμα και σε περιπτώσεις όπου, υπό καλύτερες συνθήκες, θα μπορούσαν να κινηθούν αυτόνομα (Shinohara et al., 2018; Hersh, 2013).

Η τεχνολογία και οι υποστηρικτικές πρακτικές αναγνωρίστηκαν ως βασικοί παράγοντες ενίσχυσης της αυτονομίας. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν τη χρήση screen readers, εφαρμογών πλοήγησης και έξυπνων συσκευών ως μέσα που διευκολύνουν την καθημερινότητα. Η καθολική αποδοχή αυτών των εργαλείων ενισχύει τα ευρήματα των Khan & Khurso (2020) και Nadhir et al. (2021), οι οποίοι αναδεικνύουν τον ρόλο της τεχνολογίας στη διεύρυνση των ορίων ανεξαρτησίας των ατόμων με αναπηρία.

Στον τομέα της αγοράς εργασίας, η μελέτη ανέδειξε τον κοινωνικό αποκλεισμό και την έλλειψη ευκαιριών ως βασικές προκλήσεις. Παρά την ύπαρξη δεξιοτήτων και κινήτρων, οι προκαταλήψεις των εργοδοτών, η έλλειψη εμπιστοσύνης και η απουσία προσβασιμότητας οδηγούν συχνά στην υποαπασχόληση ή στην απομόνωση. Τα ευρήματα αυτά ευθυγραμμίζονται με τις μελέτες των Lindsay et al. (2018), Schur et al. (2017) και Williamson et al. (2021).

Η αυτό-αποτελεσματικότητα και η επαγγελματική ικανοποίηση των συνοδών καταγράφηκαν σε διαφορετικά επίπεδα. Ορισμένοι συνοδοί παρουσίασαν ενδείξεις εξουθένωσης, κυρίως λόγω της ψυχικής κόπωσης, της συναισθηματικής εμπλοκής και της έλλειψης εκπαίδευσης, γεγονός που επηρεάζει την ποιότητα συνοδείας, όπως έχουν δείξει και οι Maslach & Leiter (2016), καθώς και οι Schaufeli et al. (2009).

Η αίσθηση ελέγχου και λήψης αποφάσεων αποδείχθηκε κρίσιμος δείκτης αυτονομίας. Όσα άτομα δήλωσαν ότι συμμετέχουν ενεργά στις αποφάσεις για τη ζωή τους, ότι επιλέγουν τους συνοδούς και διατηρούν έλεγχο στη ρουτίνα τους, παρουσίασαν υψηλότερα επίπεδα

αυτοεκτίμησης και ποιότητας ζωής, επιβεβαιώνοντας τις θεωρίες των Deci & Ryan (2000), Bandura (1997) και Schalock & Verdugo (2012).

Τέλος, από την ενσωματωμένη ανάλυση όλων των ερευνητικών θεματικών, προέκυψε η ανάγκη παρουσίασης ενός συνεχούς της αυτονομίας, το οποίο αποτυπώνει πώς τα άτομα με οπτική αναπηρία κινούνται δυναμικά μεταξύ εξάρτησης και ανεξαρτησίας, επηρεαζόμενα από προσωπικούς, διαπροσωπικούς, περιβαλλοντικούς και τεχνολογικούς παράγοντες. Το συνεχές αυτό συμβάλλει στην κατανόηση της αυτονομίας όχι ως δίπολου αλλά ως εξελισσόμενου και αλληλεπιδραστικού φαινομένου.

Συνοψίζοντας, η μελέτη υπογραμμίζει ότι η αυτονομία των ατόμων με οπτική αναπηρία προϋποθέτει:

- Προσβάσιμο περιβάλλον
- Υποστηρικτική αλλά όχι περιοριστική συνοδεία
- Χρήση τεχνολογίας
- Θετικό κοινωνικό περίγυρο
- Εκπαιδευμένους επαγγελματίες
- Ενίσχυση της προσωπικής αίσθησης ελέγχου

Τα ευρήματα αυτά δεν καταδεικνύουν μόνο την τρέχουσα πραγματικότητα των συμμετεχόντων, αλλά προσφέρουν και ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη διαμόρφωση πολιτικών και παρεμβάσεων. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι επιμέρους περιορισμοί της μελέτης, καθώς και προτάσεις για μελλοντική έρευνα και πρακτική.

8.6 Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα, αν και επιχείρησε να αναδείξει σε βάθος τις πολυδιάστατες όψεις της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία σε συνάρτηση με τη σχέση τους με τον συνοδό, δεν παύει να εμπεριέχει ορισμένους περιορισμούς που αξίζει να αναφερθούν, τόσο για λόγους επιστημονικής διαφάνειας όσο και για τη χάραξη μελλοντικών ερευνητικών κατευθύνσεων.

Ένας πρώτος περιορισμός αφορά το μέγεθος και τη σύνθεση του δείγματος. Η έρευνα βασίστηκε σε έναν περιορισμένο αριθμό συμμετεχόντων και συμμετεχουσών, οι οποίοι εκπροσωπούσαν κυρίως δύο κατηγορίες: άτομα με οπτική αναπηρία και τους συνοδούς τους, σε επαγγελματική ή οικογενειακή σχέση. Αν και το δείγμα κρίθηκε ικανοποιητικό για τους σκοπούς της ποιοτικής προσέγγισης, δεν είναι δυνατό να γενικευτούν τα ευρήματα σε όλο τον πληθυσμό των ατόμων με οπτική αναπηρία ή συνοδών, δεδομένων των διαφορετικών κοινωνικών, πολιτισμικών ή γεωγραφικών πλαισίων.

Δεύτερον, ένας περιορισμός που σχετίζεται με τη φύση των δεδομένων είναι η αυτοαναφορικότητα. Τα δεδομένα βασίστηκαν σε προσωπικές αφηγήσεις, εμπειρίες και απόψεις, γεγονός που, ενώ εμπλουτίζει την κατανόηση του φαινομένου, ενδέχεται να επηρεάζεται από υποκειμενικές ερμηνείες, επιλεκτική μνήμη ή κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις.

Επιπλέον, η πολιτισμική και χωρική συγκυρία στην οποία διεξήχθη η έρευνα (Ελλάδα) επηρέασε σημαντικά τα ευρήματα. Οι δομές, οι υποδομές, οι πολιτικές προσβασιμότητας και οι κοινωνικές στάσεις ποικίλουν από χώρα σε χώρα· επομένως, δεν μπορεί να υποτεθεί ότι τα αποτελέσματα είναι απαραίτητα αντιπροσωπευτικά διεθνώς.

Αξιοσημείωτος περιορισμός αφορά επίσης το γεγονός ότι η έννοια της αυτονομίας αποδείχθηκε πολυδιάστατη και περίπλοκη. Παρά την προσπάθεια θεωρητικής και ερευνητικής αποσαφήνισής της μέσω του αναλυτικού συνεχούς αυτονομίας, παραμένει μια έννοια που συνυφάνεται με υποκειμενικά βιώματα, πολιτισμικά πρότυπα και κοινωνικές δομές, κάτι που απαιτεί περαιτέρω διερεύνηση σε πιο ποικιλόμορφα και διαθεματικά πλαίσια.

8.7 Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Βάσει των παραπάνω περιορισμών, διατυπώνονται οι εξής προτάσεις για μελλοντικές μελέτες:

- Επέκταση του δείγματος σε ευρύτερους πληθυσμούς, διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και κοινωνικο-πολιτισμικά συμφραζόμενα. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να ελεγχθεί η εγκυρότητα και η μεταφερσιμότητα των ευρημάτων.

- Διαθεματική προσέγγιση: Μια μελλοντική μελέτη θα μπορούσε να εξετάσει πώς άλλοι παράγοντες, όπως το φύλο, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, ή η ύπαρξη πολλαπλών αναπηριών επηρεάζουν τη σχέση με τον συνοδό και την αίσθηση αυτονομίας.
- Μεικτές μέθοδοι: Η συνδυασμένη χρήση ποιοτικών και ποσοτικών εργαλείων (π.χ. ερωτηματολόγια αξιολόγησης αυτονομίας, δοκιμές κινητικότητας) θα μπορούσε να προσφέρει πληρέστερη εικόνα και εγκυρότερη αποτίμηση του φαινομένου.
- Μακροχρόνιες μελέτες (longitudinal designs): Προτείνεται η διερεύνηση των αλλαγών στην αίσθηση αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία μέσα στον χρόνο, καθώς και η επίδραση εκπαιδευτικών ή τεχνολογικών παρεμβάσεων.
- Διερεύνηση του ρόλου των εκπαιδευτών κινητικότητας και προσανατολισμού: Η συγκεκριμένη ερευνητική πτυχή, αν και δεν αποτέλεσε αντικείμενο της παρούσας μελέτης, είναι σημαντική και θα μπορούσε να φωτίσει τη συνεργασία και τη δυναμική μεταξύ διαφορετικών υποστηρικτικών ρόλων.
- Αξιολόγηση και εφαρμογή του συνεχούς της αυτονομίας ως εργαλείο μέτρησης, σε περισσότερα δείγματα και διαφορετικά περιβάλλοντα. Η περαιτέρω εμπειρική του δοκιμή θα μπορούσε να το καταστήσει ένα χρήσιμο εργαλείο για ερευνητές και επαγγελματίες.

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να αναδείξει τις φωνές των ατόμων με οπτική αναπηρία και των συνοδών τους, φωτίζοντας πτυχές της καθημερινότητάς τους που συχνά παραμένουν αθέατες ή υποτιμημένες. Παρά τους περιορισμούς, η μελέτη ανέδειξε κρίσιμα ζητήματα που σχετίζονται με την αυτονομία, την προσβασιμότητα και την υποστήριξη, θέτοντας τη βάση για έναν γόνιμο ερευνητικό και κοινωνικό διάλογο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ – ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

9.1 Εκπαιδευτική πρόταση: Παρουσίαση Εργαλείου Αξιολόγησης Αυτονομίας

9.1.1 Θεωρητικό Υπόβαθρο και Στόχοι του Εργαλείου Αξιολόγησης Αυτονομίας

Η έννοια της αυτονομίας αποτελεί έναν από τους κεντρικούς παράγοντες της ποιότητας ζωής και της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με αναπηρία. Σύμφωνα με τη Θεωρία της Αυτοκαθοριζόμενης Μάθησης (Self-Determination Theory, Deci & Ryan, 2000), η αυτονομία αποτελεί βασικό ψυχολογικό στοιχείο για την ανάπτυξη της αυτοαποτελεσματικότητας και της προσωπικής ικανοποίησης. Επιπλέον, η αυτονομία ατόμων με αναπηρία συνδέεται άμεσα με την ικανότητά τους να λαμβάνουν αποφάσεις για τη ζωή τους (Wehmeyer & Bolding, 2001), καθώς και με την προσβασιμότητα στις κατάλληλες τεχνολογικές και κοινωνικές δομές (Shogren et al., 2015).

Οι υπάρχουσες κλίμακες αξιολόγησης της αυτονομίας, όπως το Functional Independence Measure (FIM) (Keith et al., 1987) και η Professional Quality of Life Scale (ProQoL) (Stamm, 2010), επικεντρώνονται σε γενικές εκτιμήσεις της ανεξαρτησίας και της επαγγελματικής ποιότητας ζωής. Ωστόσο, δεν προσαρμόζονται επαρκώς στις ειδικές ανάγκες των ατόμων με οπτική αναπηρία, ιδιαίτερα όσον αφορά τη σχέση τους με συνοδούς και τη χρήση υποστηρικτικών τεχνολογιών.

9.1.2 Στόχοι του Εργαλείου

Το προτεινόμενο εργαλείο αξιολόγησης αναπτύχθηκε με σκοπό:

- Την αποτύπωση του επιπέδου αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία σε διάφορους τομείς της καθημερινής ζωής, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως η κινητικότητα, η χρήση συνοδού και η τεχνολογία.
- Την ανάπτυξη μιας δομημένης μεθόδου μέτρησης, η οποία θα παρέχει ποσοτικά δεδομένα από ποιοτικές απαντήσεις, επιτρέποντας τη σύγκριση μεταξύ ατόμων και την παρακολούθηση της προόδου τους.

- Τη συμπλήρωση του κενού στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, προσφέροντας ένα εργαλείο ειδικά προσαρμοσμένο στις ανάγκες ατόμων με οπτική αναπηρία, σε αντίθεση με γενικές κλίμακες ανεξαρτησίας και αυτονομίας.
- Την παροχή δεδομένων για παρεμβάσεις και προγράμματα ενίσχυσης της αυτονομίας, επιτρέποντας την ανάπτυξη στρατηγικών βελτίωσης της ανεξάρτητης διαβίωσης και της κοινωνικής ένταξης.

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, αναπτύχθηκε ένα εργαλείο αξιολόγησης της αυτονομίας ατόμων με οπτική αναπηρία, το οποίο αποτελείται από 14 ερωτήσεις και εστιάζει στις εξής διαστάσεις:

- Ανεξαρτησία στην Κινητικότητα
- Εμπιστοσύνη και Επικοινωνία
- Διαχείριση της Καθημερινότητας
- Υποστηρικτικές Τεχνολογίες/Πρακτικές
- Αλληλεπίδραση με τον Κοινωνικό Περίγυρο
- Εργασιακή Αυτονομία
- Αίσθηση Αυτονομίας & Ελέγχου

Το εργαλείο σχεδιάστηκε με σκοπό τη μέτρηση και αξιολόγηση του επιπέδου της αυτονομίας σε βασικές πτυχές της καθημερινής ζωής και μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από ερευνητές όσο και από επαγγελματίες στον χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, αποτελεί μία δομημένη προσέγγιση για την αξιολόγηση της αυτονομίας και δύναται να χρησιμοποιηθεί σε ερευνητικά και εκπαιδευτικά περιβάλλοντα για την ανάλυση των αναγκών και των προοπτικών ανεξαρτησίας των ατόμων με οπτική αναπηρία.

9.2 Ερευνητικό Εργαλείο Αξιολόγησης της Αυτονομίας - Πίνακας Ερωτήσεων και Κλίμακα Αξιολόγησης

Πίνακας 6: Κλίμακα αξιολόγησης 0-5

0 → Καθόλου	0 → Ποτέ
--------------------	-----------------

1 → Σχεδόν καθόλου	1 → Σχεδόν ποτέ
2 → Σχετικά λίγο	2 → Σπάνια
3 → Μέτρια	3 → Σχετικά συχνά
4 → Αρκετά	4 → Αρκετά συχνά
5 → Πλήρως	5 → Πάντα

Πίνακας 7: Εργαλείο αξιολόγησης της αυτονομίας

Διάσταση	Ερώτηση	Κλίμακα Αξιολόγησης (0-5)
Ανεξαρτησία στην Κινητικότητα	Μπορώ να μετακινηθώ μόνος/η μου σε άγνωστο περιβάλλον χωρίς συνοδό;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
	Χρησιμοποιώ σκύλο οδηγό ή τεχνικά βοηθήματα για να κινούμαι αυτόνομα;	0 = Ποτέ, 5 = Πάντα
Εμπιστοσύνη και Επικοινωνία	Πόσο εμπιστεύομαι τον συνοδό μου στις αποφάσεις που λαμβάνει για εμένα;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
	Πόσο άνετα νιώθω να εκφράζω τις ανάγκες μου στον συνοδό μου;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
	Αντιμετωπίζω δυσκολίες στην επικοινωνία ή τη συνεργασία με τον συνοδό μου;	0 = Πάντα, 5 = Ποτέ
Διαχείριση Καθημερινότητας	Μπορώ να διαχειριστώ τις καθημερινές μου υποχρεώσεις (π.χ. ψώνια, τραπεζικές συναλλαγές) χωρίς βοήθεια;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
	Μπορώ να μετακινηθώ μόνος/η μου σε δημόσιους χώρους (π.χ. σούπερ μάρκετ, καφετέριες, μουσεία);	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
Υποστηρικτικές Τεχνολογίες/Πρακτικές	Σε τι βαθμό γνωρίζω και εφαρμόζω τεχνικές προσανατολισμού και κινητικότητας;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως

	Χρησιμοποιώ τεχνολογίες όπως εφαρμογές πλοήγησης, αναγνώριση αντικειμένων κ.λπ.;	0 = Ποτέ, 5 = Πάντα
Αλληλεπίδραση με Κοινωνικό Περιγύρο	Νιώθω άνετα να επικοινωνώ και να συναναστρέφομαι με άλλους χωρίς την υποστήριξη συνοδού;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
Εργασιακή Αυτονομία	Είμαι σε θέση να εργαστώ χωρίς την υποστήριξη συνοδού. Συμφωνείτε με την παραπάνω δήλωση;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
Αίσθηση Αυτονομίας & Ελέγχου	Πόσο ανεξάρτητος/η αισθάνομαι στην καθημερινή μου ζωή;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως
	Πόσο συχνά παίρνω αποφάσεις για την καθημερινότητά μου χωρίς την παρέμβαση κάποιου άλλου;	0 = Ποτέ, 5 = Πάντα
	Νιώθω ότι έχω τον έλεγχο των προσωπικών μου επιλογών και δραστηριοτήτων;	0 = Καθόλου, 5 = Πλήρως

9.3 Εκπαιδευτικές προεκτάσεις - Συνοψίζοντας

Η παρούσα έρευνα, εστιάζοντας στην πολυδιάστατη έννοια της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία και στη σχέση τους με τους συνοδούς, αναδεικνύει κρίσιμα ζητήματα που δεν περιορίζονται μόνο στο ερευνητικό επίπεδο, αλλά έχουν άμεσες εφαρμογές στο πεδίο της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης και της ενδυνάμωσης ευάλωτων ομάδων.

Πρωτίστως, η ανάλυση των ευρημάτων επιβεβαιώνει την ανάγκη για συστηματική και εξειδικευμένη εκπαίδευση των συνοδών, είτε πρόκειται για επαγγελματίες είτε για άτομα του οικογενειακού ή κοινωνικού περιβάλλοντος. Η επιμόρφωση τους σε ζητήματα επικοινωνίας, σεβασμού της αυτονομίας, τεχνικών συνοδείας και χρήσης υποστηρικτικών τεχνολογιών θα μπορούσε να συμβάλει ουσιαστικά στη βελτίωση της ποιότητας της

συνοδείας και στη μείωση φαινομένων παρεμβατικότητας και εξάρτησης. Η εκπαίδευση αυτή μπορεί να σχεδιαστεί με βάση τις αρχές της συμπερίληψης και της κοινωνικής ενδυνάμωσης και να υλοποιηθεί σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς.

Από την άλλη πλευρά, τα ευρήματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν για την εκπαίδευση των ίδιων των ατόμων με οπτική αναπηρία, ιδιαίτερα στον τομέα της αυτό-εκπροσώπησης, της διεκδίκησης δικαιωμάτων και της ενίσχυσης δεξιοτήτων λήψης αποφάσεων. Η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που ενισχύουν την κινητικότητα, την αυτονομία στην καθημερινότητα και την τεχνολογική επιμόρφωση και εξοικείωση, θα μπορούσε να λειτουργήσει καταλυτικά στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και της ισότητας ευκαιριών.

Σημαντική συμβολή προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί το προτεινόμενο εργαλείο αξιολόγησης της αυτονομίας που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης. Το εργαλείο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο ερευνητικά όσο και πρακτικά, για την αποτίμηση των επιπέδων αυτονομίας, την εντόπιση αναγκών και την αξιολόγηση της προόδου των ατόμων με οπτική αναπηρία στο πλαίσιο εξατομικευμένων παρεμβάσεων. Παράλληλα, μπορεί να λειτουργήσει ως βάση για τον σχεδιασμό προγραμμάτων υποστήριξης, ενίσχυσης δεξιοτήτων και επανεκπαίδευσης συνοδών, φροντιστών και επαγγελματιών της ειδικής αγωγής.

Επιπλέον, η έρευνα υπογραμμίζει την αναγκαιότητα ενσωμάτωσης εκπαιδευτικών ενοτήτων σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι οποίες να αφορούν την αναπηρία, τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και την καλλιέργεια συμπεριληπτικών στάσεων (Miller et al., 2013). Η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας, και ειδικά των μελλοντικών επαγγελματιών (εκπαιδευτικών, κοινωνικών λειτουργών, υπαλλήλων εξυπηρέτησης, εργοδοτών), είναι κομβικής σημασίας για τη βελτίωση των συνθηκών ένταξης και την εξάλειψη στερεοτύπων (Kourti et al., 2023).

Τέλος, προτείνεται η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας και του αναπτυχθέντος εργαλείου στην αξιολόγηση υφιστάμενων πολιτικών προσβασιμότητας και υποστήριξης, με σκοπό την ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών, συμμετοχικών και αποδοτικών συστημάτων στήριξης.

Η ενσωμάτωση αυτών των προεκτάσεων στην πράξη απαιτεί συνέργειες μεταξύ ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, οργανισμών υποστήριξης, θεσμικών φορέων και της ίδιας της κοινότητας των ατόμων με αναπηρία, ώστε να διαμορφωθεί ένα περιβάλλον ισότητας, αυτονομίας και ανθρώπινης αξιοπρέπειας για όλους.

9.4 Συμβολή της έρευνας

Η παρούσα έρευνα, αναλύοντας εις βάθος τις εμπειρίες και τις απόψεις τόσο των ατόμων με οπτική αναπηρία όσο και των συνοδών τους, διατύπωσε μια θεμελιωμένη θεωρία γύρω από το συνεχές της αυτονομίας και τις συνθήκες που την ενισχύουν ή την περιορίζουν στην καθημερινή ζωή. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων, αναδείχθηκε η σχέση συνοδού–ατόμου με οπτική αναπηρία ως ένα δυναμικό πλαίσιο αλληλεπίδρασης, το οποίο επηρεάζεται από συναισθηματικές, κοινωνικές, λειτουργικές και τεχνολογικές παραμέτρους.

Η θεωρητικοποίηση της αυτονομίας δεν περιορίστηκε σε μια γραμμική κατανόηση της ανεξαρτησίας ή της εξάρτησης, αλλά προσεγγίστηκε ως ένα συνεχές (continuum), όπου η θέση του ατόμου μεταβάλλεται ανάλογα με τις εμπειρίες συνοδείας, τις συνθήκες προσβασιμότητας, τις δεξιότητες προσανατολισμού και κινητικότητας, και το επίπεδο κοινωνικής υποστήριξης. Στο πλαίσιο αυτό, η αμοιβαιότητα, η εμπιστοσύνη και ο σεβασμός στα όρια αναδείχθηκαν ως κεντρικά στοιχεία στη συγκρότηση σχέσεων που υποστηρίζουν την αυτονομία, αντί να την υπονομεύουν.

Σύμφωνα με τα κριτήρια της Charmaz (2014), η παρούσα θεμελιωμένη θεωρία διαθέτει:

α) Φερεγγυότητα (credibility): Η έρευνα διερεύνησε με συνέπεια και βάθος την πολυπλοκότητα της σχέσης συνοδού–ατόμου με αναπηρία και ανέλυσε ποικίλες εκφάνσεις της αυτονομίας, μέσα από λεπτομερή θεματική ανάλυση, διαρκή σύγκριση και θεωρητικό κορεσμό. Η πληθώρα παραδειγμάτων από το εμπειρικό υλικό και η σύγκριση μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών συμμετεχόντων (π.χ. επαγγελματική / οικογενειακή συνοδεία) ενίσχυσαν τη συνοχή και την εγκυρότητα των κατηγοριών.

β) Πρωτοτυπία (originality): Η παρούσα μελέτη αναδεικνύει την αυτονομία ως προϊόν αλληλεπιδράσεων και διαπραγματεύσεων, προσφέροντας μια νέα οπτική στην προσέγγιση της εξάρτησης και ανεξαρτησίας. Ιδιαίτερα καινοτόμο στοιχείο αποτελεί η συσχέτιση της

αυτονομίας με τη συμπεριφορά του κοινωνικού περιβάλλοντος, την τεχνολογική ενδυνάμωση και τη συναισθηματική διάσταση της συνοδείας. Επιπλέον, το εργαλείο αξιολόγησης της αυτονομίας που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της μελέτης εισάγει ένα πρακτικό και θεωρητικό εργαλείο που απουσιάζει από την ελληνική βιβλιογραφία.

γ) Απήχηση (resonance): Οι κατηγορίες που αναπτύχθηκαν αντανακλούν την πολυφωνία και την αυθεντικότητα των εμπειριών των συμμετεχόντων, καλύπτοντας θεματικές όπως η ανάγκη για εκπαίδευση των συνοδών, η σημασία της προσβασιμότητας, η επιρροή των κοινωνικών στάσεων και η αξιοποίηση της τεχνολογίας. Οι εμπειρίες που περιγράφηκαν αγγίζουν βαθιές πτυχές της καθημερινότητας και αποτυπώνουν τις υπαρξιακές διαστάσεις της αυτονομίας, όπως η αίσθηση ελέγχου, η ψυχολογική ασφάλεια και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

δ) Χρησιμότητα (usefulness): Η θεωρία που διαμορφώθηκε προσφέρει πρακτικά εφόδια για φορείς χάραξης πολιτικής, εκπαιδευτές κινητικότητας, επαγγελματίες συνοδείας, καθώς και για τα ίδια τα άτομα με οπτική αναπηρία. Οι προτάσεις για ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων συνοδών, η ανάγκη για εφαρμογή προσβάσιμων υποδομών και η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην υποστήριξη της αυτονομίας ανοίγουν νέους δρόμους για κοινωνικές παρεμβάσεις και πρωτοβουλία για περαιτέρω έρευνα. Παράλληλα, δημιουργείται η βάση για την ανάπτυξη πολιτικών ενδυνάμωσης και συμμετοχής, με σεβασμό στην αξιοπρέπεια και τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία.

Καταληκτικά, η συμβολή της παρούσας μελέτης έγκειται στη θεωρητική ανάδειξη και πρακτική τεκμηρίωση του συνεχούς της αυτονομίας ως κεντρικού άξονα στην καθημερινή εμπειρία των ατόμων με οπτική αναπηρία. Η έρευνα όχι μόνο φωτίζει τα εμπόδια, αλλά και αναδεικνύει τις προϋποθέσεις ενδυνάμωσης, προσφέροντας ένα δυναμικό πλαίσιο κατανόησης και δράσης.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η παρούσα μελέτη επιχείρησε να φωτίσει τις πτυχές της αυτονομίας των ατόμων με οπτική αναπηρία μέσα από τη διερεύνηση των σχέσεών τους με τους συνοδούς, την προσβασιμότητα του περιβάλλοντος και τη χρήση υποστηρικτικών τεχνολογιών. Το έργο αυτό δεν προσέγγισε την αναπηρία ως αδυναμία, αλλά ως μια συνθήκη που απαιτεί κοινωνική κατανόηση, δομική υποστήριξη και ουσιαστικές παρεμβάσεις. Αναδείχθηκε πως η αυτονομία δεν είναι ένα στατικό χαρακτηριστικό, αλλά ένα συνεχές που διαμορφώνεται από πολλαπλούς, αλληλοσυνδεδεμένους παράγοντες — από την εκπαίδευση και τη στάση των συνοδών, έως τις υλικές συνθήκες, τα στερεότυπα και τις τεχνολογικές εξελίξεις.

Η έμφαση στη δυναμική σχέση συνοδού και ατόμου με οπτική αναπηρία ανέδειξε ότι η αυτονομία δεν κατακτάται μόνο με την απόσυρση της υποστήριξης, αλλά με τη διαμόρφωση ενός πλαισίου εμπιστοσύνης, σεβασμού και επικοινωνίας, όπου ο συνοδός ενισχύει τις επιλογές του ατόμου χωρίς να τις υποκαθιστά. Η ποιότητα αυτής της σχέσης είναι καθοριστική για τη διαμόρφωση της λειτουργικής ανεξαρτησίας και της ψυχολογικής ενδυνάμωσης των ατόμων με αναπηρία.

Ταυτόχρονα, η μελέτη ανέδειξε την επείγουσα ανάγκη για θεσμική μέριμνα, επαρκή εκπαίδευση των συνοδών και εκπαιδευτών κινητικότητας, αλλά και για συνεχή ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογικών εργαλείων που να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των ατόμων με οπτική αναπηρία. Η προσβασιμότητα δεν είναι μόνο ζήτημα τεχνικό ή πολεοδομικό· είναι πρωτίστως κοινωνικό, παιδαγωγικό και πολιτισμικό.

Καθώς η κοινωνία κινείται προς μια όλο και πιο συμπεριληπτική κατεύθυνση, η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να λειτουργήσει ως αφετηρία για περαιτέρω σκέψη και δράση. Οραματιζόμαστε ένα πλαίσιο όπου η αυτονομία δεν θα αποτελεί εξαίρεση αλλά αυτονόητο δικαίωμα, και όπου η εκπαίδευση, η τεχνολογία και η ανθρώπινη σχέση θα συνυπάρχουν δημιουργικά για την ενίσχυση της συμμετοχής όλων, χωρίς αποκλεισμούς.

Η αισιοδοξία, σε αυτό το πλαίσιο, δεν είναι ρομαντική υπεκφυγή, αλλά επιστημονικά τεκμηριωμένη στάση που απορρέει από την πεποίθηση ότι η κοινωνική αλλαγή είναι εφικτή

όταν η γνώση συνδυάζεται με την πράξη. Η επιστημονική μελέτη της αυτονομίας και των σχέσεων συνοδείας, όταν συνδέεται με την πράξη και την πολιτική βούληση, μπορεί να οδηγήσει σε έναν κόσμο πιο προσβάσιμο, πιο ισότιμο και – το κυριότερο – πιο ανθρώπινο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ξενόγλωσσες

Academy for Certification of Vision Rehabilitation and Education Professionals. (2013). *Certified Orientation and Mobility Specialist (COMS) handbook, Section 5: Code of ethics for orientation and mobility specialists*. Retrieved from: <https://www.acvrep.org/certifications/coms>

American Academy of Ophthalmology. (2021). *Visual Field Testing: What Is It and How Does It Work?* Retrieved from <https://www.aao.org>

Aron, A., Lewandowski, G. W. Jr., Mashek, D., & Aron, E. N. (2013). The self-expansion model of motivation and cognition in close relationships. In J. A. Simpson & L. Campbell (Eds.), *The Oxford handbook of close relationships* (pp. 90–115). Oxford University Press.

Aronson, E., Wlson, T.D., & Sommers, S.R. (2020). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα

Athens Voice. (2024). *Σχολές Σκύλων Οδηγών Τυφλών στην Αθήνα*. Retrieved from [Athens Voice](#)

Atkinson, J. M., & Heritage, J. (1984). Transcript notation. In J. M. Atkinson & J. Heritage (Eds.), *Structures of social action* (pp. ix-xvi). Cambridge: Cambridge University Press.

Attia, I., & Asamoah, D. (2020). *The white cane. Its effectiveness, challenges and suggestions for effective use: The case of Akropong School for the Blind*. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 33(3), 47-55. <https://doi.org/10.9734/jesbs/2020/v33i330211>

Audet, É. C., Levine, S. L., Holding, A. C., Powers, T. A., & Koestner, R. (2021). Navigating the ups and downs: Peer and family autonomy support during personal goals and crises on identity development. *Self and Identity*, 21(4), 456–473. <https://doi.org/10.1080/15298868.2021.1939772>

Audrestch, H. M., Whelan, C. T., Grice, D., Asher, L., England, G. C. W., & Freeman, S. L. (2015). *Recognizing the value of assistance dogs in society*. In *Disability and Health Journal* (Vol. 8, Issue 4, pp. 469–474). Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2015.07.001>

Avieli, H., Ben-David, S., & Levy, I. (2016). Predicting professional quality of life among professional and volunteer caregivers. *Psychological trauma : theory, research, practice and policy*, 8(1), 80–87. <https://doi.org/10.1037/tra0000066>

Balcer, L. J., & Galetta, S. L. (2011). *Optic neuritis*. New England Journal of Medicine, 354(13), 1273-1280. <https://doi.org/10.1056/NEJMcp053247>

Baldridge, D. C., & Veiga, J. F. (2001). Toward a greater understanding of the willingness to request an accommodation: Can requesters' beliefs disable the Americans with Disabilities Act? *Academy of Management Review*, 26(1), 85–99.

Baldwin, M. L., & Johnson, W. G. (1994). Labor market discrimination against men with disabilities. *Journal of Human Resources*, 29(1), 1–19. <https://doi.org/10.2307/146054>

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W.H. Freeman.

Barriball, K. L., & While, A. (1994). Collecting data using a semi-structured interview: A discussion paper. *Journal of Advanced Nursing*, 19(2), 328–335. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1994.tb01088.x>

Barnes, C., & Mercer, G. (2003). *Disability*. Polity Press.

Batson, C. D. (2011). *Altruism in humans*. New York: Oxford University Press.

Batson, C. D., Ahman, N., & Stocks, E. L. (2011). Four forms of prosocial motivation: Egoism, altruism, collectivism, and principlism. In D. Dunning (Ed.), *Frontiers of social psychology. Social motivation* (pp. 103-126). New York: Guilford.

Beail, N., & Williams, K. (2014). *Using qualitative methods in research with people who have intellectual disabilities*. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 27(2), 85–96. <https://doi.org/10.1111/jar.12088>

Bell, S., & Menec, V. (2015). “You Don’t Want to Ask for the Help” The Imperative of Independence: Is It Related to Social Exclusion? *Journal of Applied Gerontology*, 34(3), NP1-NP21. <https://doi.org/10.1177/0733464812469292>

Berscheid, E. (1999). The greening of relationship science. *American Psychologist*, 54(4), 260–266. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.4.260>

Bina, M. J., Naimy, B. J., Fazzi, D. L., & Crouse, R. J. (2010). Administration, assessment, and program planning for orientation and mobility services. In W. R. Wiener, R. L. Welsch, & B. B. Blasch (Eds.) *Foundations of orientation and mobility: Vol. 1*. (3rd ed., pp. 389-433). New York, NY: AFB Press.

BlindSquare. (n.d.). About BlindSquare. *BlindSquare*. <https://www.blindsquare.com/about/>

Blinka, M. D., Liu, C., Sheehan, O. C., Rhodes, J. D., & Roth, D. L. (2022). Family caregivers emphasize patience and personal growth: A qualitative analysis from the Caregiving Transitions Study. *Age and Ageing*, 51(2), Article afab266. <https://doi.org/10.1093/ageing/afab266>

Blume, S., Galis, V., & Valderrama Pineda, A. (2014). Introduction: STS and disability. *Science, Technology, & Human Values*, 39(1), 98–104. <https://doi.org/10.1177/0162243913513643>

Bourne, R. R. A., Stevens, G. A., White, R. A., Smith, J. L., Flaxman, S. R., ..., & Taylor, H. R., on behalf of the Vision Loss Expert Group. (2013). Causes of vision loss worldwide, 1990–2010: A systematic analysis. *Lancet Global Health*, 1(e339–349). [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(13\)70113-X](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(13)70113-X)

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.

Bozeman, L., & McCulley, R. M. (2010). Improving orientation for students with vision loss. In W. R. Wiener, R. L. Welsch, & B. B. Blasch (Eds.) *Foundations of orientation and mobility: Vol. 2*. (3rd ed., pp. 27-53). New York, NY: AFB Press.

Branham, Stacy M. & Kane, Shaun K. (2015). The Invisible Work of Accessibility: How Blind Employees Manage Accessibility in Mixed-Ability Workplaces. *Association for Computing Machinery* (pp. 163-171). DOI: 10.1145/2700648.2809864

Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 11(4), 589-597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>

Brennan, R., Wilson, M. W., Rodriguez-Galindo, C., & Phipps, S. (2017). A longitudinal investigation of parenting stress in caregivers of children with retinoblastoma. *Pediatric blood & cancer*, 64(4), 10.1002/pbc.26279. <https://doi.org/10.1002/pbc.26279>

Bride, B. E., Robinson, M. M., Yegidis, B., & Figley, C. R. (2007). Development and validation of the Secondary Traumatic Stress Scale. *Research on Social Work Practice*, 14(1), 27–35. <https://doi.org/10.1177/1049731503254106>

Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5η έκδ.). Oxford University Press.

Bullock, A. (2016). Conduct one-to-one qualitative interviews for research. *Education for Primary Care*, 27(4), 330–332. <https://doi.org/10.1080/14739879.2016.1176874>

Camp, M. M. (2001). The use of service dogs as an adaptive strategy: A qualitative study. *American Journal of Occupational Therapy*, 55(5), 509–517. <https://doi.org/10.5014/ajot.55.5.509>

Campisi, T., Ignaccolo, M., Inturri, G., Tesoriere, G., & Torrisi, V. (2021). Evaluation of walkability and mobility requirements of visually impaired people in urban spaces. *Research in Transportation Business & Management*, 40, 100592. <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2020.100592>

Candlin, F. (2010). *Art, museums and touch*. Manchester University Press.

Carrasco, E., Loyo, E., Otaegui, O., Foesleitner, C., Dubielzig, M....& Spiller, J. (2014). ARGUS autonomous navigation system for people with visual impairments. In *Proceedings of ICCHP 2014, Part II, LNCS 8548* (pp. 100–107). Paris, France.

Castañeda, Y. S., Cheng-Patel, C. S., Leske, D. A., Wernimont, S. M., Hatt, S. R., Liebermann, L., Birch, E. E., & Holmes, J. M. (2016). Quality of life and functional vision concerns of children with cataracts and their parents. *Eye (London, England)*, 30(9), 1251–1259. <https://doi.org/10.1038/eye.2016.134>

Catama, B., Del Castillo, A. L., Espino, A. G., Beleo, M., Blanca, L. M., Bunagan, M. A., & Cruz, E. D. (2017). Adventitious blindness: The road to self-acceptance. *International Journal of Research Studies in Psychology*, 6(2). <https://doi.org/10.5861/ijrsp.2017.1844>

Caudill, A., Ausderau, K., & Hickey, E. (2023). Safety, choice, & autonomy for people with intellectual and developmental disorders & their caregivers during the COVID-19 pandemic. *The American Journal of Occupational Therapy*, 77(Supplement 2), 7711510258p1. <https://doi.org/10.5014/ajot.2023.77S2-PO258>

Charmaz, K. (2006). Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis. London: Sage Publications.

Charmaz, K. (2014). Constructing grounded theory (2nd ed.). London: Sage Publications.

Cheung, N., Mitchell, P., & Wong, T. Y. (2010). *Diabetic retinopathy*. The Lancet, 376(9735), 124-136. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)62124-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)62124-3)

Clark, M. S., & Mills, J. R. (2011). A theory of communal (and exchange) relationships. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (Vol. 1, pp. 232–250). SAGE Publications.

Cohen, A., Dalyot, S., Natapov, A., & Nelson, T. (2024). How accessible are cities for visually impaired pedestrians? A case of Greater London. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/23998083241256402>

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας (2η έκδ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Colenbrander, A. (2002). *VISUAL STANDARDS ASPECTS and RANGES of VISION LOSS with Emphasis on Population Surveys Report prepared for the International Council of Ophthalmology at the 29th International Congress of Ophthalmology*. www.icoph.org/pdf/visualstandardsreport.pdf.

Collins, J., Jung, C., Jang, Y., Montour, D., Won, A. S., & Azenkot, S. (2023). "The guide has your back": Exploring how sighted guides can enhance accessibility in social virtual reality for blind and low vision people. *Proceedings of the 25th International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility*, Article 38. Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3597638.3608386>

Cook, K., & Rice, E. (2003). Social exchange theory. In J. Delamater (Ed.), *Handbook of social psychology* (pp. 53-76). New York: Kluwer Academic/Plenum

Coulson, M. (2004). Attributing emotion to static body postures: Recognition accuracy, confusions, and viewpoint dependence. *Journal of Nonverbal Behavior*, 28(2), 117–139. <https://doi.org/10.1023/B:JONB.0000023655.25550.be>

Creswell, J. W. (2016). *Έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδίαση, διεξαγωγή και αξιολόγηση ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας* (N. Κουβαράκου, Μετάφρ.). ΙωΝ. (Πρωτότυπη έκδοση 2005). Αθήνα: ΙωΝ.

Crone, K., Scannell, S., & Cordeau, M. (2005). *Practice makes perfect: A family program in orientation and mobility*. Houston, TX: Region 4 Education Service Center.

Darcy, S. (2010). Inherent complexity: Disability, accessible tourism and accommodation information preferences. *Tourism Management*, 31(6), 816–826. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2009.08.010>

Deal, M. (2007). Aversive disablism: Subtle prejudice toward disabled people. *Disability & Society*, 22(1), 93–107. <https://doi.org/10.1080/09687590601056667>

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. Springer Science & Business Media.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Deshen, S., & Deshen, H. (1996). *Managing at home: Relationships between blind parents and sighted children*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Devereux, J. M., Hastings, R. P., Noone, S. J., Firth, A., & Totsika, V. (2009). Social support and coping as mediators or moderators of the impact of work stressors on burnout in intellectual disability support staff. *Research in Developmental Disabilities*, 30(2), 367–377. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2008.07.002>

dos Santos, A.D.P., Medola, F.O., Cinelli, M.J. *et al.* Are electronic white canes better than traditional canes? A comparative study with blind and blindfolded participants. *Univ Access Inf Soc* 20, 93–103 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10209-020-00712-z>

Dove, G., Fernando, A., Hertz, K., Kim, J., ...& Nov, O. (2022). Digital technologies in orientation and mobility instruction for people who are blind or have low vision. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 6(CSCW2), Article 509. <https://doi.org/10.1145/3555622>

Enoch, J., Dickinson, C., & Subramanian, A. (2021). What support is beneficial for caregivers of individuals with vision impairment? *Clinical and Experimental Optometry*, 104(4), 455–470. <https://doi.org/10.1080/08164622.2021.1878814>

Enoch, J., Dickinson, C., & Subramanian, A. (2022). What support do caregivers of people with visual impairment receive and require? An exploratory study of UK healthcare and charity professionals' perspectives. *Eye (London, England)*, 36(11), 2179–2187. <https://doi.org/10.1038/s41433-021-01821-6>

Enoch, J., Dickinson, C., Potts, J., & Subramanian, A. (2022). An exploratory study on support for caregivers of people with vision impairment in the UK. *Ophthalmic and Physiological Optics*, 42(4), 858–871. <https://doi.org/10.1111/opo.12989>

European Commission. (2010a). *EU citizenship report 2010: Dismantling the obstacles to EU citizens' rights*. Brussels.

European Commission. (2010b). *European disability strategy 2010-2020: A renewed commitment to a barrier-free Europe*. Brussels.

Evers, W., Tomic, W., & Brouwers, A. (2001). Effects of aggressive behavior and perceived self-efficacy on burnout among staff of homes for the elderly. *Issues in mental health nursing*, 22(4), 439–454. <https://doi.org/10.1080/01612840151136975>

Everts, E. L. (2012). *In the face of blindness: Negotiating identity and relationship in blind/sighted interaction* [Διδακτορική Διατριβή, Georgetown University]. ProQuest Dissertations & Theses.

Fairman, S. K., & Huebner, R. A. (2001). Service dogs: A compensatory resource to improve function. *Occupational Therapy in Health Care*, 14(3), 41–52. https://doi.org/10.1080/J003v14n03_04

Fazzi, D. L., & Naimy, B. J. (2010). Teaching orientation and mobility to school-age children. In W. R. Wiener, R. L. Welsch, & B. B. Blasch (Eds.) *Foundations of orientation and mobility: Vol. 2*. (3rd ed., pp. 208-262). New York, NY: AFB Press.

Finkel, E. J., Fitzsimons, G. M., & vanDellen, M. R. (2016). Self-regulation as a transactive process: Reconceptualizing the unit of analysis for goal setting, pursuit, and outcomes. In K. D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation* (3rd ed., pp. 264–282). Guilford Press.

Finkel, E. J., Simpson, J. A., & Eastwick, P. W. (2017). The psychology of close relationships: Fourteen core principles. *Annual Review of Psychology*, 68, 383–411. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010416-044038>

Finkelstein, V. (1980). *Attitudes and Disabled People: Issues for Discussion*. World Rehabilitation Fund.

Fitzsimons, G. M., & Finkel, E. J. (2011). Outsourcing self-regulation. *Psychological Science*, 22(3), 369–375. <https://doi.org/10.1177/0956797611398497>

Fitzsimons, G. M., Finkel, E. J., & vanDellen, M. R. (2015). Transactive goal dynamics. *Psychological Review*, 122(4), 648–673. <https://doi.org/10.1037/a0039654>

Flaxman, S. R., Bourne, R. R. A., Resnikoff, S., Ackland, P., Braithwaite, T.,...& Zheng, Y. (2017). Global causes of blindness and distance vision impairment 1990–2020: A systematic review and meta-analysis. *The Lancet Global Health*, 5(12), e1221–e1234. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30393-5](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30393-5)

Fricke, T. R., Tahhan, N., Resnikoff, S., Papas, E., Burnett, A.,....., & Naidoo, K. (2018). Global prevalence of presbyopia and vision impairment from uncorrected presbyopia: Systematic review, meta-analysis, and modelling. *Ophthalmology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.ophtha.2018.03.042>

Fritsch, K. (2010). Intimate assemblages: Disability, intercorporeality, and the labour of attendant care. *Critical Disability Discourses/Discours Critiques Dans Le Champ Du Handicap*, 2, 1–14.

Fryer, L., & Freeman, J. (2013). Visual impairment and presence: Measuring the effect of audio description. In *Proceedings of the 2013 Inputs-Outputs Conference: An Interdisciplinary Conference on Engagement in HCI and Performance* (Article 4, pp. 1–5). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2557595.2557599>

Fuentes, F., Moreno, A., & Díez, F. (2022). The usability of ICTs in people with visual disabilities: A challenge in Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 10782. <https://doi.org/10.3390/ijerph191710782>

Garzon, C., Mihailovic, A., Jian-Yu, E., West, S. K., Gitlin, L. N..., & Ramulu, P. Y. (2023). The impact of neighborhood factors on physical activity in older adults with visual impairment. *American Journal of Ophthalmology*, 250, 49–58. <https://doi.org/10.1016/j.ajo.2023.01.017>

GBD 2019 Blindness and Vision Impairment Collaborators, & Vision Loss Expert Group of the Global Burden of Disease Study. (2021). Causes of blindness and vision impairment in 2020 and trends over 30 years, and prevalence of avoidable blindness in relation to VISION 2020: The Right to Sight: An analysis for the Global Burden of Disease Study. *Lancet Global Health*, 9(2), e144–e160. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30489-7](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30489-7)

Gibson, J. J. (2014). *The ecological approach to visual perception: Classic edition*. Psychology Press

Gilart-Iglesias, V., Mora, H., Pérez-delHoyo, R., & others. (2015). A computational method based on radio frequency technologies for the analysis of accessibility of disabled people in sustainable cities. *Sustainability*, 7(11), 14935–14963. <https://doi.org/10.3390/su71114935>

Goldschmidt, M. (2018). Orientation and mobility training to people with visual impairments. In *Mobility of visually impaired people: Fundamentals and ICT assistive technologies* (pp. 237-261). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-54446-5_8

Green, S. E., Davis, C., Karshmer, E., Marsh, P., & Straight, B. (2005). Living stigma: The impact of labeling, stereotyping, separation, status loss, and discrimination in the lives of individuals with disabilities and their families. *Sociological Inquiry*, 75(2), 197–215. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2005.00119.x>

Griffin, E. A. (2012). *A first look at communication theory* (8th ed.). McGraw-Hill.

Guralnick, M. J. (2011). Why early intervention works: A systems perspective. *Infants & Young Children*, 24(1), 6–28. <https://doi.org/10.1097/IYC.0b013e3182002cfe>

Hall, S. S., MacMichael, J., Turner, A., & Mills, D. S. (2017). A survey of the impact of owning a service dog on quality of life for individuals with physical and hearing disability: A pilot study. *Health and Quality of Life Outcomes*, 15(1), 59. <https://doi.org/10.1186/s12955-017-0640-x>

Hartong, D. T., Berson, E. L., & Dryja, T. P. (2006). *Retinitis pigmentosa*. The Lancet, 368(9549), 1795-1809. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(06\)69740-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(06)69740-7)

Hastings, R. P., Horne, S., & Mitchell, G. (2004). Burnout in direct care staff in intellectual disability services: A factor analytic study of the Maslach Burnout Inventory. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48(3), 268–273. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2003.00523.x>

Heinze, N., Davies, F., Jones, L., Castle, C. L., & Gomes, R. S. M. (2022). Conceptualizations of well-being in adults with visual impairment: A scoping review. *Frontiers in Psychology, 13*, Article 964537. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.964537>

Hersh, M. A. (2013). Deafblind people, communication, independence, and isolation. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 18*(1), 1-20. <https://doi.org/10.1093/deafed/ens038>

Hersh, M., & Johnson, M. A. (2008). Assistive technology for visually impaired and blind people. *Springer Science & Business Media*.

Hersh, M. A. (2015). *Assistive technology for visually impaired and blind people*. Springer.

Heydarian, N. M., Hughes, A. S., Morera, O. F., Bangert, A. S., & Frederick, A. H. (2021). Perspectives of Interactions with Healthcare Providers Among Patients Who Are Blind. *Journal of blindness innovation and research, 11*(2), 10.5241/11-206. <https://doi.org/10.5241/11-206>

Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy: A theory relating self and affect. *Psychological Review, 94*(3), 319–340. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.94.3.319>

Higgins, E. T. (1989). Self-discrepancy theory: What patterns of self-beliefs cause people to suffer? *Advances in Experimental Social Psychology, 22*, 93–136. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60306-8](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60306-8)

Hill, E., & Ponder, P. (1976). *Orientation and mobility techniques: A guide for the practitioner*. New York, NY: AFB Press.

Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2023). *Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Gutenberg

Holden, B. A., Fricke, T. R., Wilson, D. A., et al. (2016). *Global Prevalence of Myopia and High Myopia and Temporal Trends from 2000 through 2050*. *Ophthalmology, 123*(5), 1036-1042. <https://doi.org/10.1016/j.opthta.2016.01.006>

Huebner, K. M., Merk-Adam, B., Stryker, D., & Wolffe, K. E. (2004). *The national agenda for the education of children and youths with visual impairments, including those with multiple disabilities--Revised*. New York, NY: AFB Press.

Imrie, R. (2012). Universalism, universal design and equitable access to the built environment. *Disability & Rehabilitation*, 34(10), 873–882. <https://doi.org/10.3109/09638288.2011.624250>

Jackson, S. E., Hackett, R. A., Pardhan, S., Smith, L., & Steptoe, A. (2019). Association of perceived discrimination with emotional well-being in older adults with visual impairment. *JAMA ophthalmology*, 137(7), 825-832.

Jacobson, W. H. (2013). *The art and science of teaching orientation and mobility to persons with visual impairments* (2nd ed.). New York, NY: AFB Press.

Jafri, R., Khan, M.M.: User-centered design of a depth data based obstacle detection and avoidance system for the visually impaired. *Human-centric Comput. Inf. Sci.* 8(1), 14 (2018)

Ji, T. F., Cochran, B., & Zhao, Y. (2022). VRBubble: Enhancing peripheral awareness of avatars for people with visual impairments in social virtual reality. *Proceedings of the 24th International ACM SIGACCESS Conference on Computers and Accessibility*, Article 3. Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3517428.3544821>

Jonas, J. B., Bourne, R. R., & White, R. A. (2014). *Visual impairment and blindness due to macular diseases globally: a systematic review and meta-analysis*. *American Journal of Ophthalmology*, 158(6), 1170-1180. <https://doi.org/10.1016/j.ajo.2014.09.028>

Kaiser, J., Cmar, J. L., & Anderson, D. (2018). *Scope of practice in orientation and mobility*. (Ανακτήθηκε από <https://www.researchgate.net/publication/331135030> στις 17 Σεπτεμβρίου 2024).

Kamali, N., & Ashori, M. (2023). The effectiveness of orientation and mobility training on the quality of life for students who are blind in Iran. *British Journal of Visual Impairment*, 41(1), 108-120. <https://doi.org/10.1177/02646196211019066>

Kashive, N., Powale, L., & Kashive, K. (2021). Understanding user perception toward artificial intelligence (AI) enabled e-learning. *International Journal of Information and Learning Technology*, 38(1), 1–19. <https://doi.org/10.1108/IJILT-05-2020-0090>

Kaye, S.-A., Lewis, I., Forward, S., & Delhomme, P. (2020). A priori acceptance of highly automated cars in Australia, France, and Sweden: A theoretically informed investigation guided by the PYTPB and UTAUT. *Accident Analysis and Prevention*, 137, 105441. <https://doi.org/10.1016/j.aap.2019.105441>

Kaye, H. S. (2010). The impact of the 2007–09 recession on workers with disabilities. *Monthly Labor Review*, 133(10), 19–30.

Keith, R. A., Granger, C. V., Hamilton, B. B., & Sherwin, F. S. (1987). The Functional Independence Measure: A new tool for rehabilitation. *Advances in Clinical Rehabilitation*, 1, 6–18.

Kelley, H. H., Holmes, J. G., Kerr, N. L., Reis, H. T., Rusbult, C. E., & Van Lange, P. A. M. (2003). *An atlas of interpersonal situations*. Cambridge University Press.

Kelly, C. (2013). Building bridges with accessible care: Disability studies, feminist care scholarship, and beyond. *Hypatia*, 28(4), 784–800. <https://doi.org/10.1111/j.1527-2001.2012.01310.x>

Kelly, S., Kaye, S. A., & Oviedo-Trespalacios, O. (2022). A multi-industry analysis of the future use of AI chatbots. *Human Behavior and Emerging Technologies*. <https://doi.org/10.1155/2022/2552099>

Kelly, S., Kaye, S.-A., & Oviedo-Trespalacios, O. (2023). What factors contribute to the acceptance of artificial intelligence? A systematic review. *Telematics and Informatics*, 75, 101925. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2022.101925>

Keltner, D., Ekman, P., Gonzaga, G. C., & Beer, J. (2000). *Facial expression of emotion*. Guilford Publications.

Kemp, N. J., & Rutter, D. R. (1986). Social interaction in blind people: An experimental analysis. *Human Relations*, 39(3), 195–210. <https://doi.org/10.1177/001872678603900301>

Kenny, D. A., & Kashy, D. A. (2011). Dyadic data analysis using multilevel modeling. In J. Hox & J. K. Roberts (Eds.), *The handbook of advanced multilevel analysis* (pp. 335–370). Taylor & Francis.

Khan, A., Khusro, S. An insight into smartphone-based assistive solutions for visually impaired and blind people: issues, challenges and opportunities. *Univ Access Inf Soc* **20**, 265–298 (2021). <https://doi.org/10.1007/s10209-020-00733-8>

Kleinke, C. L. (1986). Gaze and eye contact: A research review. *Psychological Bulletin*, *100*(1), 78–100. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.1.78>

Knapp, M. L., Hall, J. A., & Horgan, T. G. (1972). *Nonverbal communication in human interaction*. Harcourt Brace College Publishers.

Knapp, M. L., Hall, J. A., & Horgan, T. G. (2014). *Nonverbal communication in human interaction*. Belmont, CA: Wadsworth

Kourti, I., Charitaki, G. & Kypriotaki, M. The Critical Role of Personal and Professional Characteristics on Teachers' Efficacy and Attitudes Towards Inclusion: a Comparative Study Between Greece and the UK. *Trends in Psychol.* (2023). <https://doi.org/10.1007/s43076-023-00322-7>

La Grow, S. J., & Weessies, M. J. (1994). *Orientation and mobility: Techniques for independence*. American Foundation for the Blind.

Lara Guide Dogs. (2024). *Cost of Guide Dogs*. Retrieved from [Lara Guide Dogs](#)

Larizza, M. F., Xie, J., Fenwick, E., Lamoureux, E. L., Keeffe, J. E., & Rees, G. (2011). Impact of a low-vision self-management program on informal caregivers. *Optometry and vision science : official publication of the American Academy of Optometry*, *88*(12), 1486–1495. <https://doi.org/10.1097/OPX.0b013e318230ed46>

Lee, S., Reddie, M., & Carroll, J. M. (2021). Designing for independence for people with visual impairments. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, *5*(CSCW1), Article 149. <https://doi.org/10.1145/3449223>

Lent, R. W., Brown, S. D., Nota, L., & Soresi, S. (2003). Testing social cognitive interests and choice hypotheses across Holland types in Italian high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 62(1), 101–118. [https://doi.org/10.1016/S0001-8791\(02\)00057-X](https://doi.org/10.1016/S0001-8791(02)00057-X)

Leporini, B., Rosellini, M., & Forgione, N. (2020). Designing assistive technology for getting more independence for blind people when performing everyday tasks: An auditory-based tool as a case study. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*, 11(12), 6107–6123. <https://doi.org/10.1007/s12652-020-01944-w>

Liebermann, L., Leske, D. A., Hatt, S. R., Castañeda, Y. S., Wernimont, S. M., Cheng-Patel, C. S., Birch, E. E., & Holmes, J. M. (2017). Bilateral childhood visual impairment: child and parent concerns. *Journal of AAPOS : the official publication of the American Association for Pediatric Ophthalmology and Strabismus*, 21(3), 183.e1–183.e7. <https://doi.org/10.1016/j.jaapos.2017.05.007>

Liew, G., Michaelides, M., & Bunce, C. (2014). A comparison of the causes of blindness certifications in England and Wales in working age adults (16–64 years), 1999–2000 with 2009–2010. *BMJ Open*, 4, e004015. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2013-004015>

Liu, C. (2017). International competitiveness and the fourth industrial revolution. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 5(4), 111–133. <https://doi.org/10.15678/EBER.2017.050405>

Low, W.-Y., Cao, M., De Vos, J., & Hickman, R. (2020). The journey experience of visually impaired people on public transport in London. *Transport Policy*, 97, 137–148. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2020.07.018>

Lynch, M. F., La Guardia, J. G., & Ryan, R. M. (2009). On being yourself in different cultures: ideal and actual self-concept, autonomy support, and well-being in China, Russia, and the United States. *The Journal of Positive Psychology*, 4(4), 290–304. <https://doi.org/10.1080/17439760902933765>

Lyu, Y., & Carroll, J. M. (2024). "Because some sighted people, they don't know what the heck you're talking about:" A study of blind tokeners' infrastructuring work to build

independence. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 8(CSCW1), Article 20. <https://doi.org/10.1145/3637297>

Macpherson, H. (2017). Walkers with visual impairments in the British countryside: Picturesque legacies, collective enjoyments, and well-being benefits. *Journal of Rural Studies*, 51, 251–258. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.10.001>

Maple Community. (n.d.). *The amazing benefits of guide dogs for the blind*. Retrieved September 17, 2024, from <https://maplecommunity.com.au/the-amazing-benefits-of-guide-dogs-for-the-blind/>

Mariotti, S. P., & Pascolini, D. (2012). *Global estimates of visual impairment: 2010*. *British Journal of Ophthalmology*, 96(5), 614-618. <https://doi.org/10.1136/bjophthalmol-2011-300539>

Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15(2), 103–111. <https://doi.org/10.1002/wps.20311>

Matos, M. M., Sharp, J. G., & Iaochite, R. T. (2022). Self-efficacy beliefs as a predictor of quality of life and burnout among university lecturers. *Frontiers in Education*, 7. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.887435>

McIver, S., Hall, S., & Mills, D. S. (2020). The Impact of Owning a Guide Dog on Owners' Quality of Life: A Longitudinal Study. *Anthrozoös*, 33(1), 103–117. <https://doi.org/10.1080/08927936.2020.1694315>

McIver, S., Hall, S., & Mills, D. S. (2020). The Impact of Owning a Guide Dog on Owners' Quality of Life: A Longitudinal Study. *Anthrozoös*, 33(1), 103–117. <https://doi.org/10.1080/08927936.2020.1694315>

Merlo, E. M., Sicari, F., Frisone, F., Alibrandi, A., & Settineri, S. (2021). Burden and professional quality of life of caregivers: The clinical role of suppression and resilience. *Life Span and Disability*, 24(1), 55-83.

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.

Miller, K. J., Morfidi, E., & Soulis, S. (2013). Teachers' perceptions of greek special education policies and practices. *Journal of International Special Needs Education*, 16(1), 53-65. <https://doi.org/10.9782/2159-4341-16.1.53>

Miller, P. J. E., & Rempel, J. K. (2004). Trust and partner-enhancing attributions in close relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 695-705.

Morris, J. (1993). *Independent Lives? Community Care and Disabled People*. Palgrave Macmillan.

Moser, I. (2006). Disability and the promises of technology: Technology, subjectivity and embodiment within an order of the normal. *Information, Communication & Society*, 9(3), 373–395. <https://doi.org/10.1080/13691180600751348>

Murphy, K., Di Ruggiero, E., Upshur, R., Willison, D. J., Malhotra, N., Cai, J. C., Lui, V., & Gibson, J. (2021). Artificial intelligence for good health: A scoping review of the ethics literature. *BMC Medical Ethics*, 22(1), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s12910-021-00577-8>

Murray, S. L., Holmes, J. G., & Collins, N. L. (2006). Optimizing assurance: The risk regulation system in relationships. *Psychological Bulletin*, 132(5), 641–666. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.5.641>

Nadhir, M., Mohamed, A. S. A., Syafiq, A., Abdull Sukor, A. S., & Teng, O. (2021). Text reader for visually impaired person. *Journal of Physics: Conference Series*, 1755(1), 012055. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1755/1/012055>

Naraine, M. D., & Lindsay, P. H. (2011). Social inclusion of employees who are blind or have low vision. *Disability & Society*, 26(4), 389–403. <https://doi.org/10.1080/09687599.2011.567794>

Nario-Redmond, M. R. (2020). *Ableism: The causes and consequences of disability prejudice*. Wiley-Blackwell.

National Blindness Professional Certification Board. (2006). *Code of professional ethics for NOMC certification*. Retrieved from <https://www.nbpceb.org/pages/codeofethics.php>

Negrel, A. D., & Thylefors, B. (1998). *The global impact of eye injuries*. *Ophthalmic Epidemiology*, 5(3), 143-169. <https://doi.org/10.1076/oep.5.3.143.8364>

Nguyen, T. T. (2021). "I am not a good enough caregiver, and it is my fault": The complex self-concept of Vietnamese female caregivers in dementia care. *Dementia (London, England)*, 20(7), 2340–2361. <https://doi.org/10.1177/1471301221994359>

Nota, L., Ferrari, L., & Soresi, S. (2007). Self-efficacy and quality of life of professionals caring for individuals with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 4(2), 129–140. <https://doi.org/10.1111/j.1741-1130.2007.00110.x>

Nyman, S. R., Dibb, B., Victor, C. R., & Gosney, M. A. (2010). Emotional well-being and adjustment to vision loss in later life: A meta-synthesis of qualitative studies. *Disability and Rehabilitation*, 34(12), 971–981. <https://doi.org/10.3109/09638288.2011.626487>

Oliver, M. (1996). *Understanding Disability: From Theory to Practice*. Palgrave Macmillan.

Pearlin, L. I., Mullan, J. T., Semple, S. J., & Skaff, M. M. (1990). Caregiving and the stress process: An overview of concepts and their measures. *The Gerontologist*, 30(5), 583-594.

Pentland, A. (2007). Social signal processing exploratory DSP. *IEEE Signal Processing Magazine*, 24(4), 108–111. <https://doi.org/10.1109/MSP.2007.4286569>

Periša, M., Peraković, D., & Šarić, S. (2014). *Conceptual Model of Providing Traffic Navigation Services to Visually Impaired Persons*. *Promet - Traffic & Transportation*, 26(3), 209-218. <https://doi.org/10.7307/ptt.v26i3.1492>

Philip Strong. (2001). *The History Of The White Cane*. https://www.njcounciloftheblind.org/brochures/history_of_white_cane.htm

Pogrud, R., & Fazzi, D. (2002). *Early Focus: Working with Young Blind and Visually Impaired Children and Their Families*. New York, NY: AFB Press.

Ponchillia, P. E., & Ponchillia, S. V. (1996). *Foundations of Orientation and Mobility* (2nd ed.). New York: American Foundation for the Blind.

Poria, Y., Reichel, A., & Brandt, Y. (2011). Dimensions of hotel experience of people with disabilities: An exploratory study. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(5), 571–591. <https://doi.org/10.1108/09596111111143340>

Qiu, S., An, P., Hu, J., & Shi, Y. (2020). Understanding visually impaired people's experiences of social signal perception in face-to-face communication. *Universal Access in the Information Society*, 19(4), 873–890. <https://doi.org/10.1007/s10209-019-00698-3>

Richmond, V. P., McCroskey, J. C., & Payne, S. K. (1991). *Nonverbal behavior in interpersonal relations*. Prentice Hall.

Rickly, J. M., Halpern, N., Hansen, M., & Welsman, J. (2021). Travelling with a guide dog: Experiences of people with vision impairment. *Sustainability*, 13(5), 2840. <https://doi.org/10.3390/su13052840>

Rintala, D. H., Matamoros, R., & Seitz, L. L. (2008). Effects of assistance dogs on persons with mobility or hearing impairments: A pilot study. *Journal of Rehabilitation Research and Development*, 45(3), 489–504. <https://doi.org/10.1682/JRRD.2007.01.0005>

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.

Sánchez Guerrero, J., Mocha-Bonilla, J. A., Zapata-Mocha, E., & Carrillo Ríos, S. (2021). *Design of an accessible web portal for the labor insertion of people with blindness*. In M. E. Auer & T. Tsiatsos (Eds.), *Internet of things, infrastructures and mobile applications. IMCL 2019* (Vol. 1192, pp. 1027–1036). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-49932-7_83

Sandell, R. (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and Society*, 1(1), 45–62.

Sanders, C. R. (2000). The Impact of Guide Dogs on the Identity of People with Visual Impairments. *Anthrozoös*, 13(3), 131–139. <https://doi.org/10.2752/089279300786999815>

Schalock, R. L. (2004). The concept of quality of life: What we know and do not know. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48(3), 203–216. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2003.00558.x>

Schalock, R. L., & Verdugo, M. A. (2012). *A leadership guide for today's disabilities organizations: Overcoming challenges and making change happen*. Brookes Publishing.

Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., & Maslach, C. (2009). Burnout: 35 years of research and practice. *Career Development International*, 14(3), 204–220. <https://doi.org/10.1108/13620430910966406>

Scherer, K. R. (2003). Vocal communication of emotion: A review of research paradigms. *Speech Communication*, 40(1–2), 227–256. [https://doi.org/10.1016/S0038-4909\(02\)00084-5](https://doi.org/10.1016/S0038-4909(02)00084-5)

Schulz, R., & Eden, J. (2000). *Families Caring for an Aging America*. National Academies Press.

Schulz, R., & Sherwood, P. R. (2008). Physical and mental health effects of family caregiving. *The American Journal of Nursing*, 108(9 Suppl), 23–27. <https://doi.org/10.1097/01.NAJ.0000336406.45248.4c>

Schur, L., Kruse, D., & Blanck, P. (2017). People with disabilities: Sidelined or mainstreamed? *Cambridge University Press*.

Schwab, K. (2017). *The fourth industrial revolution*. Crown Currency.

Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON.

Scottish Parliament. (2002). *Education (Disability Strategies and Pupils' Educational Records) (Scotland) Act 2002*. The Stationery Office.

Segal, J. I., Rodriguez, S., Raghavan, A., Baez, H., Jung, C., & Won, A. S. (2024). SocialCueSwitch: Towards customizable accessibility by representing social cues in multiple senses. *Extended Abstracts of the 2024 CHI Conference on Human Factors in*

Computing Systems, Article 295. Association for Computing Machinery.
<https://doi.org/10.1145/3613905.3651109>

Shakespeare, T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. Routledge.

Shakespeare, T. (2014). *Disability rights and wrongs revisited* (2nd ed.). Routledge.

Shinohara, K., & Wobbrock, J. O. (2016). Self-conscious or self-confident? A diary study conceptualizing the social accessibility of assistive technology. *ACM Transactions on Accessible Computing (TACCESS)*, 8(2), 1–31. <https://doi.org/10.1145/2827857>

Shinohara, K., and Wobbrock, J.O. (2011). In the shadow of misperception: Assistive technology use and social interactions. *Proc. CHI '11*, 705-714.

Shogren, K. A., Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B., Rifenbark, G. G., & Little, T. D. (2015). Relationships between self-determination and postschool outcomes for youth with disabilities. *The Journal of Special Education*, 48(4), 256–267. <https://doi.org/10.1177/0022466913489733>

Siu, A. F., Sinclair, M., Kovacs, R., Ofek, E., Holz, C., & Cutrell, E. (2020). Virtual reality without vision: A haptic and auditory white cane to navigate complex virtual worlds. *Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 1–13. Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3313831.3376353>

Soetan, A. K., Onojah, A. O., Alaka, T. B., & Aderogba, A. J. (2020). Hearing impaired students' self-efficacy on the utilization of assistive technology in Federal College of Education (Special) Oyo. *International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE)*, 1(1), 4245–4252.

Sola-Carmona, J. J., López-Liria, R., Padilla-Góngora, D., Daza, M. T., Aguilar-Parra, J. M., & Salido-Campos, M. Á. (2016). Factors Associated with the Anxiety, Subjective Psychological Well-Being and Self-Esteem of Parents of Blind Children. *PloS one*, 11(9), e0162294. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0162294>

Stamm, B. H. (2010). *The Concise ProQOL Manual*. Pocatello, ID: ProQOL.org.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks, CA: Sage Publications

Tham, Y. C., Li, X., Wong, T. Y., Quigley, H. A., Aung, T., & Cheng, C. Y. (2014). *Global prevalence of glaucoma and projections of glaucoma burden through 2040: A systematic review and meta-analysis*. *Ophthalmology*, 121(11), 2081-2090. <https://doi.org/10.1016/j.ophttha.2014.05.013>

Tobin, M. J., & Hill, E. W. (2011). Issues in the educational, psychological assessment of visually impaired children: Test-retest reliability of the Williams Intelligence Test for Children with Defective Vision. *British Journal of Visual Impairment*, 29(3), 208-214.

Tran, S., & Simpson, J. A. (2009). Pro-relationship maintenance behaviors: The joint roles of attachment and commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 685-698.

Tsang, M. C. C., Bould, E., Lalor, A., & Callaway, L. (2021). ‘Community members aren’t aware that assistance animals come in all shapes and sizes, and help people with all kinds of disabilities’ – Experiences of using assistance animals within community living in Australia. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 18(6), 942–952. <https://doi.org/10.1080/17483107.2021.1938709>

Turner, F. J. (2005). *Canadian encyclopedia of social work*. Wilfrid Laurier University Press.

Unger, D. D. (2002). Employer attitudes toward persons with disabilities in the workforce: Myths or realities? *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 17(1), 2–10. <https://doi.org/10.1177/10883576020170010101>

Van den Stock, J., Righart, R., & De Gelder, B. (2007). Body expressions influence recognition of emotions in the face and voice. *Emotion*, 7(3), 487–494. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.7.3.487>

Van Hasselt, V. B. (1983). Social adaptation in the blind. *Clinical Psychology Review*, 3(1), 87–102. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(83\)90014-4](https://doi.org/10.1016/0272-7358(83)90014-4)

Varadaraj, V., Chung, S.-E., Swiatek, K. S., Sheehan, O. C., Deemer, A., Ehrlich, J. R., Wolff, J. L., Assi, L., Roth, D. L., & Swenor, B. K. (2020). Caring for older adults with vision impairment and dementia. *Innovation in Aging*, 4(6), 1–9. <https://doi.org/10.1093/geroni/igaa043>

Vaz, R., Freitas, D., & Coelho, A. (2020). Blind and visually impaired visitors' experiences in museums: Increasing accessibility through assistive technologies. *International Journal of the Inclusive Museum*, 13(2), 57–80. <https://doi.org/10.18848/1835-2014/CGP/v13i02/57-80>

Vincenzi, B., Taylor, A. S., & Stumpf, S. (2021). Interdependence in action: People with visual impairments and their guides co-constituting common spaces. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW1), Article 69. Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3449143>

Vinciarelli, A., Pantic, M., & Bourlard, H. (2009). Social signal processing: Survey of an emerging domain. *Image and Vision Computing*, 27(12), 1743–1759. <https://doi.org/10.1016/j.imavis.2009.03.014>

Voss, H., Vogel, A., Wagemans, A. M., Francke, A. L., Metsemakers, J. F., Courtens, A. M., & de Veer, A. J. (2020). What is important for advance care planning in the palliative phase of people with intellectual disabilities? A multi-perspective interview study. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 33(2), 160-171. <https://doi.org/10.1111/jar.12653>

Waddington, L., Priestley, M., Stickings, M., Loja, E., Grammenos, S., Lawson, A., & Fredriksdottir, B. (2016). The political participation of disabled people in Europe: Rights, accessibility, and representation. *Electoral Studies*, 42, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.01.009>

Walle, H., De Runz, C., Serres, B., & Venturini, G. (2022). A survey on recent advances in AI and vision-based methods for helping and guiding visually impaired people. *Applied Sciences*, 12(5), 2308. <https://doi.org/10.3390/app12052308>

Waltz, M., & Schippers, A. (2020). Politically disabled: barriers and facilitating factors affecting people with disabilities in political life within the European Union. *Disability & Society*, 36(4), 517–540. <https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1751075>

Wang, Y., & Kuchenbecker, K. J. (2012). *HALO: Haptic Alerts for Low-hanging Obstacles in White Cane Navigation*. 2012 IEEE Haptics Symposium (HAPTICS), 527-532. <https://doi.org/10.1109/HAPTIC.2012.6183842>

Watson, N. (2002). Well, I know this is going to sound very strange to you, but I don't see myself as a disabled person: Identity and disability. *Disability & Society*, 17(5), 509–527. <https://doi.org/10.1080/09687590220148496>

Wehmeyer, M. L., & Bolding, N. (2001). Enhanced self-determination of adults with intellectual disability as an outcome of moving to community-based work or living environments. *Journal of Intellectual Disability Research*, 45(5), 371–383. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2788.2001.00342.x>

Wehmeyer, M. L. (2005). Self-Determination and Individuals with Severe Disabilities: Re-Examining Meanings and Misinterpretations. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(3), 113-120. <https://doi.org/10.2511/rpsd.30.3.113>

Wehmeyer, M. L. (2014). *The Oxford handbook of positive psychology and disability*. Oxford University Press.

Wehmeyer, M. L., Shogren, K. A., Palmer, S. B., Williams-Diehm, K. L., & Soukup, J. H. (2017). *Self-determined learning model of instruction: A practitioner's guide*. Council for Exceptional Children.

Wentz, B., Sieck, C. J., & Bricout, J. C. (2018). *Accessibility and usability of mainstream smart mobile applications for people with visual impairments*. *Assistive Technology*, 30(2), 98–106. <https://doi.org/10.1080/10400435.2016.1230982>

Wiener, W. R., Welsh, R. L., & Blasch, B. B. (2010). *Foundations of Orientation and Mobility* (3rd ed.). AFB Press.

Wiggett-Barnard, C., & Steel, H. (2008). The experience of owning a guide dog. *Disability and Rehabilitation*, 30(14), 1014–1026. <https://doi.org/10.1080/09638280701466517>

Willard, V. W., Qaddoumi, I., Zhang, H., Huang, L., Russell, K. M.,

Williams, M. A., Galbraith, C., Kane, S. K., & Hurst, A. (2014). "Just let the cane hit it": How the blind and sighted see navigation differently. In *Proceedings of the 16th International ACM SIGACCESS Conference on Computers & Accessibility* (pp. 217–224). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/2661334.2661380>

World Health Organization (WHO). (2001). *International Classification of Functioning, Disability, and Health (ICF)*.

World Health Organization. (2019). *World report on vision*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/328717>

World Health Organization. (2019). *World report on vision*. World Health Organization.

World Health Organization. (2022). *International Classification of Diseases (11th Revision) ICD-11*. Geneva: World Health Organization. <https://icd.who.int/>

World Health Organization. (2022). *Package of Eye Care Interventions*. World Health Organization.

World Health Organization. (2023). *Blindness and vision impairment*. World Health Organization. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>

Yzerbyt, V. & Klein, O. (2022). *Κοινωνική ψυχολογία: Ψυχολογικές προεκτάσεις*. Αθήνα: Πεδίο

Załoska, U., Kwiatkowska-Ciotucha, D., & Grześkowiak, A. (2022). Travelling from Perspective of Persons with Disability: Results of an International Survey. *International journal of environmental research and public health*, 19(17), 10575. <https://doi.org/10.3390/ijerph191710575>

Zeng, L., & Weber, G. (2015). A Pilot Study of Collaborative Accessibility: How Blind People Find an Entrance. *Association for Computing Machinery* (pp. 347–356).<https://doi.org/10.1145/2785830.2785875>

Zhao, Y., Bennett, C. L., Benko, H., Cutrell, E., Holz,...& Sinclair, M. (2018). Enabling people with visual impairments to navigate virtual reality with a haptic and auditory cane simulation. *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, Paper 116. Association for Computing Machinery.
<https://doi.org/10.1145/3173574.3173690>

Ελληνόγλωσσες

Βλαχοπούλου, Α. (2023). *Οι απόψεις των ατόμων με οπτική αναπηρία αναφορικά με τους οδηγούς όδευσης τυφλών στην πόλη της Θεσσαλονίκης και η εξωτερική προσβασιμότητα των μουσείων και των νοσοκομείων μέσω αυτών*. (Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας). <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/29303>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2021). *Στρατηγική για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία*. Ανακτήθηκε από <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/strategy-for-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> 26/9/2024.

Καρπούζα, Ε. (2017). *Διερευνώντας την παιδαγωγική σχέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση* (Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων). Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών Αγωγής.

ΚΕΑΤ. (2024). *Ιστορική αναδρομή*. Ανακτήθηκε από <https://keat.gr/ιστορική-αναδρομή/> (πρόσβαση: Σεπτέμβριος 2024).

Μυλωνά, Ι. (2024). *Η κατανόηση της έννοιας του θανάτου στα άτομα με νοητική αναπηρία: εκπαιδευτικές προτάσεις*. (Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων). Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Σχολή Επιστημών Αγωγής.

Προσωπικός Βοηθός για άτομα με αναπηρία. (2021). *Πρόγραμμα Προσωπικού Βοηθού*. (Ανακτήθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2024 από <https://prosopikosvoithos.gov.gr/#!/info#top>)

ΠΣΤ. (2024). Ποιοι είμαστε. Ανακτήθηκε από <https://www.pst.gr> (πρόσβαση: Σεπτέμβριος 2024).

ΠΣΤ. (2024). Υπηρεσία Προσανατολισμού-Κινητικότητας & Δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης. Ανακτήθηκε από <https://www.pst.gr//υπηρεσίες/υπηρεσία-προσανατολισμού-κινητικότη/> (πρόσβαση: Σεπτέμβριος 2024).

Σούλης, Σ.Γ. (2020). *Σπονδή στη νοητική αναπηρία*. Αθήνα: Gutenberg.

Συμεωνίδου, Σ. (2020). *Η συμβολή του σκύλου – οδηγού στην αυτόνομη διαβίωση των ατόμων με οπτική αναπηρία*.

Τσιώλης, Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες. Θεωρητικές μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης* (σσ. 97-125). Πανεπιστήμιο Κρήτης – Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας. Ανακτήθηκε από <https://www.researchgate.net/publication/329363823>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 8: Συμμετέχοντες στο ζευγαρωτό δείγμα

Αριθμός	Φύλο	Ηλικία	Τόπος Διαμονής	Εργασία	Σχέση δείγματος
Συμ. Με ΟΑ 1α/Συνοδός 1β	Άνδρας/Άνδρας	21/54	Αθήνα	Όχι	Οικογενειακή
Συμ. Με ΟΑ 2α/Συν. 2β	Γυναίκα/Άνδρας	42/43	Αθήνα	Όχι	Ζεύγος
Συμ. Με ΟΑ 3α/Συν. 3β	Γυναίκα/Γυναίκα	34/39	Αθήνα	Ναι	Επαγγελματική
Συμ. Με ΟΑ 4α/Συν. 4β	Άνδρας/Γυναίκα	45/57	Θεσσαλονίκη	Ναι	Επαγγελματική
Συμ. Με ΟΑ 5α/Συν. 5β	Άνδρας/Γυναίκα	42/38	Αθήνα	Ναι	Επαγγελματική
Συμ. Με ΟΑ 6α/Συν. 6β	Γυναίκα/Γυναίκα	24/49	Αθήνα	Όχι	Οικογενειακή
Συμ. Με ΟΑ 7α/Συν. 7β	Άνδρας/Άνδρας	28/37	Θεσσαλονίκη	Ναι	Επαγγελματική
Συμ. Με ΟΑ 8α/Συν. 8β	Άνδρας/Γυναίκα	23/23	Πάτρα	Ναι	Ζεύγος
Συμ. Με ΟΑ 9α/Συν. 9β	Γυναίκα/Γυναίκα	20/56	Ιωάννινα	Όχι	Οικογενειακή

Πίνακας 9: Συμμετέχοντες στην Ομάδα Σύγκρισης

Αριθμός	Φύλο	Ηλικία	Τόπος Διαμονής	Εργασία	Έκταση της ΟΑ	Άλλα χαρακτηριστικά
Συμ. 10	Άνδρας	58	Ιωάννινα	Όχι	Μερική	Χωρίς λευκό μπαστούνι
Συμ. 11	Άνδρας	29	Αθήνα	Όχι	Μερική	-
Συμ. 12	Άνδρας	47	Αθήνα	Όχι	Μερική	-
Συμ. 13	Γυναίκα	45	Αθήνα	Όχι	Ολική	-
Συμ. 14	Άνδρας	39	Αθήνα	Όχι	Ολική	-
Συμ. 15	Γυναίκα	21	Αθήνα	Όχι	Ολική	-
Συμ. 16	Γυναίκα	37	Θεσσαλονίκη	Όχι	Μερική	-
Συμ. 17	Άνδρας	51	Αθήνα	Ναι	Ολική	-
Συμ. 18	Άνδρας	50	Καβάλα	Ναι	Μερική	-
Συμ. 19	Άνδρας	33	Ιωάννινα	Όχι	Ολική	Χρήση σκύλου-οδηγού
Συμ. 20	Άνδρας	42	Θεσσαλονίκη	Ναι	Ολική	-
Συμ. 21	Γυναίκα	48	Θεσσαλονίκη	Ναι	Μερική	-
Συμ. 22	Άνδρας	28	Αθήνα	Όχι	Ολική	-
Συμ. 23	Άνδρας	42	Αθήνα	Ναι	Ολική	-

Πίνακας 10: Ατομικά στοιχεία εκπαιδευτριας κινητικότητας, προσανατολισμού και δεξιοτήτων καθημερινής διαβίωσης

Αριθμός – Κωδικός ονομασίας	Φύλο	Ηλικία	Τόπος Διαμονής
Εκπ. Κ.Π.	Γυναίκα	50	Καβάλα

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΓΙΑ ΖΕΥΓΑΡΩΤΟ ΔΕΙΓΜΑ ΚΑΙ ΟΜΑΔΑ ΣΥΓΚΡΙΣΗΣ

Εισαγωγή

Σας ευχαριστώ που συμφωνήσατε να συμμετάσχετε σε αυτή τη συνέντευξη. Ονομάζομαι Θέμης Αγοραστός, είμαι μεταπτυχιακός φοιτητής στο ΠΜΣ «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση» στο ΠΤΔΕ Ιωαννίνων . Οι απαντήσεις σας θα παραμείνουν εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς σκοπούς. Εάν σε οποιοδήποτε σημείο αισθανθείτε άβολα ή επιθυμείτε να σταματήσετε, παρακαλώ ενημερώστε με. Έχω τη συγκατάθεσή σας για να προχωρήσω σε αυτή τη συνέντευξη και να καταγράψω τη συζήτησή μας;

1. Δημογραφικά στοιχεία και βασικές πληροφορίες

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ 1: Η ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΣΧΕΣΗ

Δυναμική

1. Μπορείτε να περιγράψετε μια τυπική ημέρα με τον συνοδό/φροντιστή σας/άτομο με ΟΑ;

Συμ. Με ΟΑ 1α : (σ.σ. Ο πατέρας μου) είναι ΠΑΝΤΑ μαζί μου όταν πρέπει να πάω κάπου. Δεν υπάρχει περίπτωση να με αφήσει να πάω μόνος, ακόμα κι αν είναι μια διαδρομή που την ξέρω καλά. Όπου χρειάζεται να μετακινηθώ μέσα στην ημέρα με πάει εκείνος, με το αμάξι τις περισσότερες φορές.	Συνοδός 1β : Τον πηγαίνω όπου μου λέει, αν πρέπει να βγει, επίσης κάνω δουλειές και τον παίρνω πολλές φορές μαζί. Δεν του αρέσει όσο μεγαλώνει, αλλά φοβάμαι και εγώ για διάφορα, ειδικά στα πεζοδρόμια κυκλοφορούν τρελοί.
--	--

Συμ. Με ΟΑ 2α : (Γελάει). Να ‘ναι καλά ο σύζυγος που με βοηθάει. Τυφλός και εκείνος, μερικά βέβαια (σ.σ. μερική όραση), βλέπει ικανοποιητικά μέσα στην μέρα. Αλλά εγώ φοβάμαι γενικά να μάθω να κυκλοφορώ μόνη μου, οπότε με κυκλοφορεί όπως καταλαβαίνεις, πάμε μαζί.	Συν. 2β : Την βοηθώ όσο γίνεται μέσα στην ημέρα, κάνουμε ψώνια, δουλεύουμε και οι δύο από το σπίτι οπότε βολεύει γενικά.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Την συναντώ στην δουλειά. Με βοηθάει να φτάνω με ασφάλεια στο κτήριο, να κάθομαι στο γραφείο, αν θέλω για παράδειγμα να μου φέρει κάτι. Επίσης πάμε στα ταξίδια της εργασίας μου μαζί. Με βοηθάει γιατί δεν ξέρω καλά τις περιοχές τις ξένες.	Συν. 3β : Έχει τύχει να δίνουμε ραντεβού κάπου στην Αθήνα να πάμε στο μετρό, να πάμε στο νοσοκομείο ή στα ΚΤΕΛ. Όταν πρέπει να συνοδεύσεις άγνωστο άτομο το ρωτάς από ποια πλευρά θα βόλευε να τον συνοδεύσεις, ξεκινάμε λεκτικές περιγραφές, να σου πει πως βολεύεται αυτός να τον συνοδεύσει και εσύ ακολουθείς. του εξηγείς ότι πρέπει να είναι λίγο πιο πίσω από σένα και όχι μπροστά και άτομα που δεν τα γνωρίζεις κάθε φορά τους μιλάς, τους λες θα μπορούμε στο τρένο κάνε μεγάλο βήμα κάνε μικρό βγαίνουμε από το τρένο έχετε πρόβλημα να ακολουθήσετε τις κυλιόμενες σκάλες κλπ. Άτομα από την Αθήνα επίσης δεν ξέρουν όλες τις περιοχές.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Είμαστε καλοί φίλοι, πέρα από συνεργάτες. Γίναμε επειδή την χρειάστηκα για συνοδεία πολλά χρόνια πριν. Τώρα με συνοδεύει για επαγγελματικές υποχρεώσεις, πάμε σε διάφορα σημεία και όσο να ‘ναι την έχω από κοντά.	Συν. 4β : Πάμε σε διάφορα μέρη μαζί, λόγω της δουλειάς του. Είναι πολύ καλός, οριακά δεν με χρειάζεται καν, αλλά πηγαίνω γιατί φοβάμαι κιόλας με τις διαδρομές που κάνουν.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Όταν με συνοδεύει, συνήθως θα είναι για κάποια επαγγελματική	Συν. 5β : Συνήθως διαβάζω τις ταμπέλες και επισημαίνω το μέρος που βρισκόμαστε,

υποχρέωση. Πάμε διάφορα ταξίδια λόγω της εργασίας μου, και για τον λόγο αυτό την χρειάζομαι σε αυτές τις περιπτώσεις.	περιγράψω τα μέρη, τα τοπία, τι μου αρέσει και τι όχι. Πχ πόσα σκουπίδια υπάρχουν στον δρόμο κλπ. Επιδιώκω συνεχώς επικοινωνία. Συνήθως μάλιστα συνοδεύω και πάνω από δύο άτομα.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Έχω την μάνα μου για πολλά καθημερινά πράγματα. Πάμε μαζί σε όσα περισσότερα γίνεται, να μην κάθομαι και εγώ σπίτι όλη μέρα. Κανονικά, (γέλιο), θα έπρεπε να υπάρχει ένας εκπαιδευτής να μάθω να κυκλοφορώ, αλλά άντε βρες τους. Αν δεν με πάει στο Χ σημείο και να έρθει να με πάρει όταν θέλω να φύγω, πρακτικά δεν έχω άλλη επιλογή.	Συν. 6β : Την βοηθώ καθημερινά. Θα πάμε μαζί με το αυτοκίνητο να κάνω την δουλειά μου, μας αρέσει να περπατάμε πολλές φορές. Σημαντικό είναι να είσαι περιγραφικός: Να λέω πχ τι βλέπω, πώς είναι αυτό που βλέπω, να έχει και εκείνη την εικόνα της.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Εντάξει, αν τον χρειαστώ θα είναι για να μου υποδείξει ας πούμε κάτι στον υπολογιστή που δεν διάβασε σωστά ο αναγνώστης (σ.σ. οθόνης). Πάμε και για κάνα καφέ, αλλά μπορώ και μόνος μου να κυκλοφορήσω κάπως, είμαι και με παρέα βλέπόντων.	Συν. 7β : Οκ, όπως θα σου είπε είμαστε συνάδελφοι. Γενικά είναι σκύλος, δεν θέλει βοήθεια, πολλές φορές τον πειράζω στο διάλειμμα. Αν χρειαστεί καμία βοήθεια του το λέω, εν ώρα εργασίας τον βλέπω συνήθως, και άντε, αν πάμε για μπίρες, σπάνια όμως.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Κάνουμε τα περισσότερα μαζί. Φυσικά εργάζεται κιόλας, αλλά προσπαθεί να τα συνδυάσει όλα. Έχωβάλει στο πρόγραμμα να μάθω και το λευκό μπαστούνι, δεν ξέρω τόσα χρόνια γιατί δεν το είχα ως προτεραιότητα.	Συν. 8β : Κυκλοφορούμε μαζί, όσο γίνεται. Πάμε μαζί σε δουλειές, στου σούπερ, κάνουμε βόλτες. Φυσικά θα πρέπει να αναφέρω ότι ακόμα δεν έχουμε μάθει (σ.σ. το άτομο με οπτική αναπηρία· εδώ ο συνοδός βάζει πρώτο πληθυντικό) το λευκό μπαστούνι, και θα πρέπει κάποια στιγμή να γίνει και αυτό.

Συμ. Με ΟΑ 9α : Παίρνω την μαμά, ή βασικά εκείνη με παίρνει (γελάει), και κάνουμε τις δουλειές μας. Έχω προσπαθήσει με μπαστούνι, εκείνη επιμένει. Αλλά δεν έκανα κάποιο μάθημα.	Συν. 9β : Θα ήθελα να χρησιμοποιεί το μπαστούνι πιο συχνά, να πηγαίνει και μόνη της πουθενά. Τα κάνουμε όλα μαζί, είμαστε κολλητές.
---	--

Συμ. 10: (Σκέφτεται) Κυκλοφορώ μόνος μου, συνήθως μάλιστα συνοδεύω άτομα με ολική απώλεια όρασης. Όσο μεγαλώνω όμως και χειροτερεύει η όραση ενδεχομένως κάποιες φορές να χρειαστώ συνοδεία, κάποια βοήθεια. Αλλά βλέπω λίγο, μπορώ να είμαι μόνος μου.

Συμ. 11 Σίγουρα θα χρειαστώ για να πάω σε υπηρεσίες, τράπεζες. (Σκέφτεται) Χρειάστηκε να πάω να αλλάξω ταυτότητα στην αστυνομία. (...) Γενικά όπου τα κτήρια είναι περίεργα και δεν τα ξέρω, σε γραφειοκρατικές υποχρεώσεις κυρίως θα έλεγα ότι είναι μεγαλύτερη η δυσκολία. Τώρα με το gov.gr τα πράγματα είναι πια πιο εύκολα. Παλαιότερα που όλα γίνονταν δια ζώσης ήταν πιο δύσκολα.

Συμ. 12: Χρειάζομαι έναν συνοδό για να κάνω ένα ταξίδι, ή να κάνω μια δουλειά σε ένα μέρος που δεν γνωρίζω καλά. Επίσης χρειάζομαι βοήθεια σε κάποια υπηρεσία. Σούπερ μάρκετ και τέτοια δεν χρειάζομαι, όπως και για να μετακινηθώ στο κέντρο της Αθήνας επίσης δεν έχω θέμα. Κανονικά θα έπρεπε να μπορείς να πας μόνος σου παντού αλλά δυστυχώς δεν είναι έτσι τα πράγματα.

Συμ. 13: Έχει χρειαστεί κατά καιρούς, κυρίως όταν δεν γνωρίζω κάποιο μέρος, όταν έχω μια υποχρέωση που απαιτεί την παρουσία κάποιου άλλου ατόμου κλπ.

Συμ. 14: Κάποιες φορές χρειάζεται, είτε για να πας σε μια υπηρεσία, είτε κάπου όπου δεν ξέρεις το μέρος, φυσικά.

Συμ. 15: Για διάφορες υποχρεώσεις. Με συνοδό που γνωρίζω και υπάρχει οικειότητα δεν υπάρχει πρόβλημα, γνωρίζει τεχνικές συνοδείας, όμως με κάποιον που δεν γνωρίζει ακόμα και γνωστοί μου που όμως δεν έχουν αρκετές γνώσεις τότε δεν έχουν εμπειρία συνοδείας, μου έχουν τύχει πολλά (γέλιο).

Συμ. 16: Αν και έχω μπαστούνι, καθημερινά προσφέρεται η δυνατότητα να έχω συνοδεία, περαστικοί ή φίλοι και συγγενείς, αν βγούμε μαζί προτιμώ να με συνοδεύουν.

Συμ. 17: Έχει χρειαστεί άπειρες φορές, για χίλια δυο πράγματα, είτε μετακινήσεις είτε και πολλά άλλα.

Συμ. 18: Η ανάγκη για συνοδό παραμένει σε δημόσιες υπηρεσίες και χώρους που είναι δύσκολα προσβάσιμοι. Έχει τύχει να με συνοδεύσουν άτομα που δεν κατανοούν πλήρως τις ανάγκες μου, δημιουργώντας συχνά διαφωνίες στην συνεργασία και έχει χρειαστεί να παρέμβω και γενικές γραμμές δεν τους ξαναπροτιμώ.

Συμ. 19 Χρησιμοποιώ μπαστούνι και τον σκύλο-οδηγό καθημερινά. Όταν θα χρειαστώ συνοδό, συνήθως θα είναι για να πάω με παρέα σε κάποια δημόσια υπηρεσία ή για να πάω μια βόλτα, για έναν καφέ ας πούμε. Επίσης μπορεί να πάω με έναν φίλο μου να μάθω κάποια καινούργια περιοχή, αν και με τον σκύλο πλέον δεν έχω τόση ανάγκη από κάποια ανθρώπινη βοήθεια.

Συμ. 20: Κάνω χρήση λευκού μπαστουνιού αλλά χρησιμοποιώ και συνοδό αρκετά συχνά. Κοίταξε να δεις, εγώ γενικά έχω ένα άγχος με νέες περιοχές, ή με περιοχές που δεν πηγαίνω συχνά. Αν για παράδειγμα είναι να πάω στην δουλειά μου που πηγαίνω κάθε μέρα, είμαι πολύ άνετος και δεν έχω την ανάγκη για συνοδό. Αλλά αν μου πεις να πάμε σε ένα μαγαζί ή σε μια νέα περιοχή και να αλλάξω την ρουτίνα μου, αν έχω κάποιον συνοδό να πάω τις πρώτες φορές είναι τέλεια. Για παράδειγμα υπάρχουν μέρη που έχω νιώσει ότι είναι απαγορευτικά να πάω μόνος μου, πχ στο νοσοκομείο, είναι φοβερά δύσκολο δεν υπάρχει καμία υποδομή να με εξυπηρετήσει. Παρόμοια μπορεί να πάω σε μια εκκλησία, σε ένα μουσείο. Αυτή η ανασφάλεια της απουσίας πρόσβασης και ασφάλειας στον χώρο με κάνει να θέλω να έχω συνοδό κάποιες φορές.

Συμ. 21: Εξαρτάται κάθε φορά. Δηλαδή θα χρειαστώ συνοδεία σε ένα μέρος που δεν γνωρίζω, σε ένα κτίριο, σε μια δημόσια υπηρεσία. Κυκλοφορώ μόνη μου, αλλά ποτέ δεν θα πάω σε μια παράσταση, σε ένα σινεμά, μια βόλτα μόνη μου. Προτιμώ να έχω και ένα άτομο.

Συμ. 22: Σε μέρος που δεν γνωρίζεις, ναι, χρειάζεται.

Συμ. 23: Χρησιμοποιώ κάποιες φορές συνοδό, όταν για παράδειγμα θέλω να πάω σε μια υπηρεσία όπου εκεί γενικώς δεν υπάρχει μεγάλη προσβασιμότητα, ή ας πούμε αν θέλω να πάω σε μια κοινωνική υποχρέωση, πάντως δεν χρησιμοποιώ τακτικά και δεν είναι δεδομένο ότι πάντα χρησιμοποιώ και για όσα ανέφερα παραπάνω. Αξιοποιώ επίσης το πρόγραμμα του Προσωπικού Βοηθού για κάποιες ώρες τον μήνα. Ο προσωπικός βοηθός είναι σε πιλοτικό στάδιο και μακάρι να υπάρξει μελλοντικά καθολική εφαρμογή και σχεδιασμός του προγράμματος αυτού.

2. Αντιμετωπίζετε προκλήσεις στην συνεργασία/σχέση σας; Αν ναι, περιγράψτε μου κάποιες από αυτές.

3. Έχετε διαφωνήσει για να πάτε σε ένα μέρος;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Ο πατέρας μου συχνά προσπαθεί να κάνει τα πάντα για μένα, αλλά εγώ θέλω να μπορώ να κάνω περισσότερα μόνος μου, κατάλαβες. Είναι σημαντικό να μην εξαρτάσαι από κανέναν. Είναι δύσκολο να τον πείσω, βέβαια, ότι χρειάζομαι λίγο χώρο, και αυτό σε πνίγει. Διαφωνίες άλλες όχι, δεν θα το έλεγα.	Συνοδός 1β : Όχι, προκλήσεις δεν έχουμε. Οκ, τσακωνόμαστε για να μάθει με το μπαστούνι, αλλά τι να κάνεις. Προσπαθώ και εγώ να είμαι δίπλα του, πολλές φορές οι άνθρωποι γινόμαστε χίλια κομμάτια για τον καθένα, δεν θα γίνω για την οικογένειά μου;
Συμ. Με ΟΑ 2α : Σημαντικές προκλήσεις όχι, δεν έχουν υπάρξει. Είμαστε πολύ καλό δίδυμο. Αλλά τσακωνόμαστε συχνά, όπως όλοι δηλαδή. Με εμπιστεύεται πολλές φορές και δεν χρειάζεται να αλλάξουμε δρόμο.	Συν. 2β : Της έχω απόλυτη εμπιστοσύνη, και εκείνη σε εμένα αντίστοιχα. Δυσκολίες σημαντικές δεν έχουν υπάρξει, όχι.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Καμία δυσκολία, όχι. Δεν έχουμε τέτοια ποτέ.	Συν. 3β : Έντονη διαφωνία δεν έχει υπάρξει. Σέβομαι την διαδρομή που ξέρει καλύτερα, ή εξηγώ γιατί είναι καλύτερος ο άλλος δρόμος, πχ λόγω έργων.

Συμ. Με ΟΑ 4α : Σημαντικές δυσκολίες δεν υπάρχουν. Έχει τύχει να τσακωθούμε καμία φορά αλλά στο τέλος τα βρίσκουμε.	Συν. 4β : Του λέω πολλές φορές να τον βοηθήσω αλλά έχει τύχει να νευριάσει, να θέλει να τα κάνει μόνος του. Αλλά καταλαβαίνει ότι και εγώ έχω τα άγχη μου καμία φορά.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Όχι, δεν έχουμε δυσκολίες, τίποτα. Συνεργαζόμαστε τέλεια.	Συν. 5β : Στις σχέσεις δεν υπάρχουν δυσκολίες, υπάρχει καλή επικοινωνία, σεβασμός, επαγγελματισμός. Καλή σχέση, ναι. Δεν έχω διαφωνήσει, στο επάγγελμα σέβεσαι κάθε άποψη. Με εμπιστεύονται απόλυτα.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Τι εννοείς; Όχι, σημαντικά, σοβαρά πράγματα δεν έχουν προκύψει. Φυσικά της λέω να μην είναι από πάνω μου για κάθε τι, αλλά από την άλλη αγχώνεται, μάνα είναι. Αν μου πει πχ να πάμε από κάπου ασφαλή γιατί να μην πω ναι;	Συν. 6β : Καμιά φορά θα την νευριάσει αν της λέω επανειλημμένα πού να πάει, πώς να κινηθεί. Αλλά με εμπιστεύεται.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Δεν έχει υπάρξει κάτι τέτοιο, όχι.	Συν. 7β : Τι προκλήσεις να έχουμε; Δεν έχει τύχει από όσα θυμάμαι.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Όχι ιδιαίτερα. Σοβαρά δεν έχουμε διαφωνήσει ποτέ. Καμιά φορά δυσκολεύει το πράγμα όταν την νιώθω να κουράζεται, και αισθάνομαι και εγώ χάλια μετά.	Συν. 8β : Κανένα σοβαρό περιστατικό δεν έχει προκύψει.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Δεν έχουμε θέμα μεταξύ μας. Με νευριάζει (γελάει) αν μου λέει συνεχώς πώς να κάνω κάποια πράγματα, ή να μάθω λευκό μπαστούνι κλπ. Την νιώθω καμία φορά ότι αισθάνεται αβοήθητη, αλλά συζητάω μαζί της, είναι και η φίλη μου, όχι μόνο η μητέρα μου ξέρεις.	Συν. 9β : Την αγαπώ πολύ για να υπάρξει κάτι άλυτο. Ξέρει τα άγχη μου, σίγουρα. Αλλά να προκύψει κάτι σοβαρό, ποτέ.

Συμ. 10: Δεν υπάρχουν προκλήσεις, όχι. Ενδεχομένως ευθύνεται στο ότι βλέπω κάπως και δεν έχω χρειαστεί κάποια παρατεταμένη συνοδεία.

Συμ. 11. Ίσως να έχει υπάρξει δυσκολία με άτομα και με φίλους που δεν ήταν εξοικειωμένοι, αισθάνονταν λίγο περίεργα, φοβόντουσαν ότι αν χτυπούσα σε λακκούβα πως θα πάθω κάτι, ήταν υπερπροστατευτικοί κάποιοι. Μου έχει τύχει να πηγαίνει πιο γρήγορα από εμένα συνοδός και να μην μπορώ να ακολουθήσω τον βηματισμό.

Συμ. 12: Δεν αντιμετωπίζω προβλήματα γιατί είναι η σύζυγός μου, οπότε δε υπάρχουν θέματα. Ακόμα και με άσχετο άνθρωπο που δεν είναι εκπαιδευμένος θα του πω τι πρέπει να κάνει και θα το κάνει. Δεν είναι απαραίτητο ότι θα τα κάνει τέλεια αλλά τουλάχιστον για εμένα δεν υπάρχει ζήτημα, δεν είναι υποχρεωμένος κανένας να γνωρίζει.

Συμ. 13: Δεν έχουν υπάρξει ιδιαίτερες προκλήσεις ή δυσκολίες με τον συνοδό μου. Γενικότερα δεν είμαι και από τα άτομα που «μασάνε», μου αρέσει να κάνω τα πράγματα όσο γίνεται μόνη μου, ρωτώντας πας στην πόλη που λένε.

Συμ. 14: Δεν έχω να σου πω ιδιαίτερες προκλήσεις, όχι. Επιλέγω έμπιστο άτομο, δικό μου άτομο οπότε δεν έχει υπάρξει κάποιο πρόβλημα.

Συμ. 15: Το σημείο όπου συνήθως ξεκινάει το πρόβλημα αφορά τον τρόπο που με προσεγγίζουν. Αν έρθει κάποιος και απλά με πιάσει χωρίς προειδοποίηση, χωρίς συγκατάθεση, δεν θέλω να με αγγίζουν. Μπορεί να με ρωτάνε πράγματα όπως Πού πάω; Που είναι κατ' εμέ αδιάκριτα. Αν κάποιος με πιάσει και αρχίσει να προχωράει, συνήθως προσπαθώ να του εξηγήσω ότι δεν χρειάζομαι βοήθεια και προσπαθώ να του εξηγήσω πως αυτό με αποσυντονίζει. Συνήθως όμως δεν το καταλαβαίνουν αυτό, ακόμα και αν προσπαθώ να εξηγήσω πως είναι άβολο όλο αυτό (...) δεν μπορούν να καταλάβουν πως δεν χρειάζομαι εκείνη την στιγμή βοήθεια.

Συμ. 16: Καθημερινά μου δίνουν άνθρωποι το δικαίωμα να τους κατευθύνω εγώ, και υπάρχουν και άνθρωποι που παίρνουν μόνοι τους αποφάσεις, χωρίς να με ρωτήσουν, να με τραβάνε απότομα, να μην ξέρουν τεχνικές καθόλου. Έχει τύχει να συζητήσω και να νευριάσω όμως. Αν τους δείχνω την σωστή τεχνική τείνουν να καταλαβαίνουν. Κάθε μέρα

εκπαιδεύουμε τους γύρω μας. Έχει, επίσης, τύχει άνθρωπος αν περιστατικά να επιμένουν να πάω από κάπου που δεν θέλω.

Συμ. 17: Πάντα υπάρχει ένα θέμα όταν ο συνοδός μπορεί να μην είναι κατάλληλα εκπαιδευμένος. Ο άλλος δεν μπορεί να γνωρίζει την δική σου ικανότητα και προσωπικότητα, αλλά σε επίπεδο τσακωμού ποτέ.

Συμ. 18: Δεν έχω βιώσει ιδιαίτερες προκλήσεις, προσπαθούμε να έχουμε καλή ομαλή συνεργασία, πρέπει πάντα να ερχόμαστε και στην θέση του συνοδού.

Συμ. 19: Όχι ιδιαίτερα. Πλέον θα με συνοδεύουν μόνο φίλοι μου, που με ξέρουν πάρα πολύ καλά.

Συμ. 20: Βέβαια. Αν είναι ένας άνθρωπος ενημερωμένος που γνωρίζεις ή που ξέρει από συνοδεία τότε είναι μια χαρά. Αν είναι ένας άγνωστος που δεν έχει συνοδεύει ξανά, τότε μπορεί και αυτός να αισθανθεί άσχημα καμιά φορά, ή εγώ να χτυπήσω λιγάκι. Προσπαθούμε να πούμε ότι δεν πειράζει και όλα καλά. Διαφωνία όμως να αρπαχτούμε δεν υπάρχει. Είναι απλώς θέμα εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Μόλις όμως νιώσεις ότι ο άλλος μπορεί να σε κατευθύνει καλά τότε απελευθερώνεσαι και εσύ και έτσι χτίζεται μια καλή σχέση.

Συμ. 21: Συνήθως οι άνθρωποι που έρχονται και σε πιάνουν χωρίς να σε ρωτήσουν, ή που επιμένουν να πάμε από ένα συγκεκριμένο μέρος. Υπάρχουν ας πούμε περιπτώσεις που συνοδοί, λόγω έλλειψης εμπειρίας, προκαλούν άγχος ή περιπλέκουν τη διαδικασία της μετακίνησης. Ας πούμε δεν κατανοούν πλήρως πώς να παρέχουν αποτελεσματική υποστήριξη. Π.χ., δείχνουν υπερβολική ανησυχία, επηρεάζοντας αρνητικά τη συνεργασία. Πολλές φορές ας πούμε τους εξηγώ πως να με κρατάνε, πώς να περπατάμε μαζί. Αλλά αγχώνονται και οι ίδιοι και μετά γίνεται και λίγο επικίνδυνο.

Συμ. 22: Όχι, δεν υπάρχουν, γιατί αν ξέρεις κόλας το άτομό σου τότε σε ξέρει και αυτός, κανένα πρόβλημα.

Συμ. 23: Δεν υπάρχουν ούτε προκλήσεις ούτε διαφωνίες για κάτι. Και ιδιαίτερα με τον προσωπικό βοηθό, έχεις συμφωνήσει τι θα κάνεις και υπάρχουν κανόνες για αυτή την συνεργασία. Το άτομο με ΟΑ πάντα αποφασίζει τι θέλει να κάνει και ο προσωπικός βοηθός συνοδεύει, είναι εργαζόμενος.

4. Πώς επιλύετε τυχόν συγκρούσεις ή παρεξηγήσεις;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Συζητάμε συνήθως, έχουμε καλή επικοινωνία.	Συνοδός 1β : Με ψυχραιμία, θεωρώ. Υπάρχει κατανόηση.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Καμιά φορά χάνεται η επικοινωνία, είμαστε κάπως ξεροκέφαλοι (γέλιο). Αλλά η επικοινωνία, η συζήτηση, αυτά τα λύνουν όλα.	Συν. 2β : Συζητάμε και τα λύνουμε.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Δεν συμβαίνει για να σου πω, στην δική μου περίπτωση τουλάχιστον.	Συν. 3β : Δείχνεις κατανόηση αν συμβεί, επαγγελματίας είσαι, σέβεται πως αισθάνεται το άτομο που σε πληρώνει.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Έχουμε καλή επικοινωνία, συνεννοούμαστε. Σπάνια να μην λύνεται κάποιο θέμα.	Συν. 4β : Και να συμβεί τίποτα ξέρω ότι με καταλαβαίνει, παίζει ρόλο η χημεία μας.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Δεν έχει υπάρξει κάποιο πρόβλημα.	Συν. 5β : Μέχρι στιγμής δεν έχουν υπάρξει συγκρούσεις, δεν μου έχει τύχει κάτι τέτοιο στο επάγγελμα. Με άλλο άτομο έχει τύχει αλλά με συζήτηση τα λύνω, τα ξεκαθαρίζουμε μεταξύ μας.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Της εξηγώ για ποιο λόγο συνέβη (σ.σ. ο τσακωμός, η διαφωνία). Πολλές φορές οκ, φταίω και εγώ. Πρέπει να μάθεις να ζητάς και συγγνώμη.	Συν. 6β : Της εξηγώ πολλές φορές, ψυχραιμία, κάποια πράγματα. Συζητάμε και τα βρίσκουμε.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Δεν έχω κάτι να απαντήσω, δεν έχουμε προβλήματα.	Συν. 7β : Δεν υπάρχουν θέματα μεταξύ μας να λύσουμε.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Τι να σου πω, γενικά δεν έχουμε κανένα σοβαρό θέμα. Ό,τι προκύπτει το συζητάμε όταν συμβαίνει.	Συν. 8β : Με καλή επικοινωνία.

Συμ. Με ΟΑ 9α : Δόξα τω θεώ (γέλιο) δεν είναι καμία τόσο ξεροκέφαλη να κρατάμε μούτρα. Δεν έχουμε πρόβλημα, συζητάμε.	Συν. 9β : Της ανοίγω πρώτη συνήθως την κουβέντα, και τα λύνουμε όλα.
--	---

Συμ. 10: Προσπαθούμε να συζητάμε, είναι το πιο σημαντικό.

Συμ. 11: Η εμπιστοσύνη, η κατανόηση, η μόρφωση.

Συμ. 12. Ψύχραιμα. Προσπαθούσα να εξηγήσω πως δεν υπήρχε κάποιος λόγος ανησυχίας. Νιώθω πως έχω αντοχή στο χτύπημα πια και το σώμα μου έχει αναπτύξει αντοχές. Μπορεί και να είναι θέμα γυμναστικής και όχι οπτικής αναπηρίας, δεν ξέρω

Συμ. 13: Επιλέγεις να επικοινωνήσεις και να εξηγήσεις κάποια πράγματα.

Συμ. 14: Συζητάς, πάντα.

Συμ. 15. Η καλή επικοινωνία είναι το παν.

Συμ. 16: Έχει τύχει να συζητήσω και να νευριάσω όμως. Αν τους δείχνω την σωστή τεχνική τείνουν να καταλαβαίνουν. Κάθε μέρα εκπαιδεύουμε τους γύρω μας.

Συμ. 17: Κουβεντιάζουμε γενικά, δεν έχω πρόβλημα να κουβεντιάσω. Εμένα κυρίως με απασχολεί μην φέρω σε δύσκολη θέση κάποιον, να μην δυσανασχετήσει ο συνοδός. Έχει υπάρξει σίγουρα περιστατικό τέτοιο στην ζωή μου παλαιότερα.

Συμ. 18: Αν χειρίζεσαι ψύχραιμα τα πράγματα, τότε δεν υπάρχει θέμα θεωρώ.

Συμ. 19 Η συζήτηση, ειδικά όταν γνωρίζεις κάποιο άτομο τόσα χρόνια, τα λύνει όλα.

Συμ. 20: Για τις διαφωνίες σε πρόσβαση λέω ότι δεν θέλω ντε και καλά να πάω από αυτό το σημείο και το κατανοεί. Αυτό αφορά την εκπαίδευση, αν έχει λάβει εκπαίδευση και ξέρει πώς να μιλήσει τότε δεν υπάρχει πρόβλημα.

Συμ. 21: Με την συζήτηση συνήθως.

Συμ. 22: Όλα λύνονται, συζητάς, εμπιστεύεσαι το άλλο άτομο, στα πλαίσια του φυσιολογικού πολλά θα συμβούν.

Συμ. 23: Δεν έχω κάτι να σου απαντήσω.

5. Με ποιους τρόπους εξασφαλίζετε σωστή και επιτυχημένη επικοινωνία μεταξύ σας;
6. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι προϋποθέσεις μιας «καλής επικοινωνίας» μεταξύ ενός ατόμου με ΟΑ και του φροντιστή του; Τι μέτρα λαμβάνετε για να επιτευχθεί;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Το να αισθάνεσαι εμπιστοσύνη είναι το παν σε αυτές τις σχέσεις.	Συνοδός 1β : Η εμπιστοσύνη κατά την γνώμη μου είναι πάρα πολύ σημαντική. Ξέρω ότι (σ.σ. ο γιος μου) βασίζεται πάνω μου, ναι. Αυτό με κάνει να είμαι ακόμα πιο προσεκτικός στις οδηγίες που του δίνω. Είναι λεπτές οι ισορροπίες στον κόσμο της αναπηρίας. Δεν θέλω να κάνω κάποιο λάθος που θα μπορούσε να τον εκθέσει ή να τον θέσει σε κίνδυνο, είναι αυτονόητο θεωρώ.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Να υπάρχει κατανόηση, να εμπιστεύεται ο ένας τον άλλον.	Συν. 2β : Η καλή σχέση που έχεις αναπτύξει.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Η εμπιστοσύνη, φυσικά.	Συν. 3β : Είναι βασική προϋπόθεση η επικοινωνία και η εμπιστοσύνη.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Πρέπει να ξέρεις ότι μπορείς να βασιστείς, δεν γίνεται αλλιώς πολλές φορές.	Συν. 4β : Να νιώθεις ότι σε εμπιστεύεται ο άλλος, ότι δεν έχεις άσχημα κίνητρα.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Χρειάζεται να ξέρεις πώς να επικοινωνείς τα θέλω σου.	Συν. 5β : Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει επικοινωνία. Δυσκολεύει όταν συνοδεύεις πάνω από δύο άτομα. Δεν μου φαίνεται δύσκολη διαδικασία η συνοδεία, κ έχοντας ασχοληθεί χρόνια με την φροντίδα θεωρώ

	πως με έχει βοηθήσει στο να διατηρώ καλές σχέσεις και να σκεφτώ τις ανάγκες του ατόμου με αναπηρία.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Η αγάπη, η εμπιστοσύνη.	Συν. 6β : Χωρίς καλή επικοινωνία δεν γίνεται τίποτα, όλο θα προκύπτουν προβλήματα.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Να έχεις φτάσει να αναπτύξεις κώδικες εύκολης επικοινωνίας με τον άλλον.	Συν. 7β : Φυσικά και να σε εμπιστεύεται, είναι πολύ σημαντικό που το αισθάνομαι και εγώ.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Να υπάρχει υπομονή και κατανόηση. Εμείς έτσι τα καταφέρνουμε.	Συν. 8β : Η υπομονή να μπορείς να ακούσεις τι θέλει ο άλλος, τι ανάγκες έχει.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Η αγάπη που έχεις. Αγάπη είναι και εμπιστοσύνη και όλα.	Συν. 9β : Να με εμπιστεύεται «τυφλά», που λέμε, και στην κυριολεξία.

Συμ. 10: Με την εμπιστοσύνη, φυσικά.

Συμ. 11: Αν ξέρεις το άλλο άτομο καλά, αυτομάτως αυτό δημιουργεί καλή επικοινωνία, εμπιστοσύνη.

Συμ. 12: Πρέπει να έχεις εμπιστοσύνη, δεν γίνεται αν παίρνουν και τα δυο άτομα απόφαση. Εκεί υπάρχει πρόβλημα. Αλλιώς ποια η χρησιμότητα του συνοδού;

Συμ. 13: Η καλή επικοινωνία είναι το άλφα και το ωμέγα. Και η προϋπόθεση είναι να υπάρχει εμπιστοσύνη, να μην νιώθεις μαζί του σαν να είσαι το τσουβάλι του. Επίσης κατά βάση παίζει ρόλο η σωστή συνεννόηση. (ακολουθεί παύση....το άτομο αφαιρείται και ζητάει συγγνώμη). Δεν μπορώ να σκεφτώ άλλα αυτή την στιγμή.

Συμ. 14: Η εμπιστοσύνη, ναι, εννοείται.

Συμ. 15: Ο συνοδός μου ξέρει πώς θα με προσεγγίσει, πώς θα το κάνει. Υπάρχει η εμπιστοσύνη γιατί είναι κοντινό μου πρόσωπο, είναι εξοικειωμένος γνωρίζει τις κινήσεις μου, και υπάρχει εξαιρετική επικοινωνία. Μπορεί να καταλάβει πότε χρειάζομαι βοήθεια και πότε όχι. Η εμπιστοσύνη και η καλή επικοινωνία είναι το παν. Προϋπόθεση πάνω απ όλα είναι να με ρωτήσει ο άγνωστος αν χρειάζομαι βοήθεια, πολύ σημαντικό. Να υπάρχει

μια συνεννόηση, και σε περίπτωση που δεν ξέρει να με ρωτήσει ποιος τρόπος είναι πιο οκ για εμένα, και φυσικά να υπάρχει καλή επικοινωνία για το μέχρι πού θα χρειαστώ βοήθεια και να μην επιμένει να συνεχίσει μαζί μου.

Συμ. 16: Σίγουρα όταν είμαστε με δικούς μας ανθρώπους είναι καλύτερα, αλλά λάθη μπορεί να συμβούν από όλους.

Συμ. 17: Η εμπιστοσύνη είναι πολύ σημαντική. Όσο πιο περίπλοκο είναι το μέρος που θες να πας, όσο και αυξάνεται η σημασία της. Πχ οι συνάδελφοι μου πάνε συχνά εκδρομή με καταμαράν, εγώ επιλέγω να μην πάω γιατί θεωρώ πως θα τους ταλαιπωρήσω, αν και αυτοί θέλουν. Δεν είμαι και τόσο της θάλασσας. Πάντως παίζει σημαντικό ρόλο η εμπιστοσύνη. Αν ήταν άτομα που εμπιστευόμουν περισσότερο θα πήγαινα μάλλον.

Συμ. 18: Αν εμπιστεύεσαι το άλλο άτομο τότε αυτό λύνει το ζήτημα, ξέρεις ποιον έχεις δίπλα σου.

Συμ. 19: Παίζει πολύ σημαντικό ρόλο να γνωρίζεις το άλλο άτομο, μετά από ένα σημείο ξέρεις απ έξω τις ανάγκες του, τους τρόπους του.

Συμ. 20: Η εμπιστοσύνη είναι πάρα πολύ σημαντική. Και η καλή επικοινωνία. Ξέρει ή δεν ξέρει ο συνοδός προσπαθούμε να επικοινωνήσουμε τα πάντα, και μετά από δύο τρεις γύρες μαθαίνεις, είναι πολύ βιωματική η εμπειρία. Αλλά φυσικά ποικίλλει από άτομο σε άτομο και παίζει ρόλο η γνώση μπαστούνιού.

Συμ. 21: Σημαντικό είναι να ξέρει πώς να σε προσεγγίζει, πώς να σου μιλήσει. Και φυσικά όταν το άτομο το γνωρίζεις, του έχεις εμπιστοσύνη, τότε επικοινωνείς συνήθως καλύτερα.

Συμ. 22: Είναι το παν η εμπιστοσύνη.

Συμ. 23: Δεν έχω να απαντήσω κάτι πάνω σε αυτό, για εμένα το πρώτο πράγμα είναι το μπαστούνι μου, δεν εξαρτώμαι από κάτι άλλο. Στα πλαίσια μιας παρέας, πάντα παίζει ρόλο η συμπάθεια αλλά μέχρι εκεί.

Στήριξη και συμβουλευτική

7. Πώς αντιλαμβάνεστε την στήριξη που παρέχετε/δέχεστε; Πόσο συχνά αυτή η στήριξη αποκτά ρόλο συμβουλευτικής;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Με στηρίζει πολύ, η αλήθεια είναι. Είναι πάντα εκεί για εμένα. Θυμάμαι πόσο υπομονή έδειξε για να μάθω να χρησιμοποιώ το κινητό σωστά.	Συνοδός 1β : Φυσικά και στηρίζω πρακτικά σε ό,τι μπορώ.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Ένας Θεός ξέρει πόση υπομονή έχει δείξει. Το εκτιμώ πολύ.	Συν. 2β : Προσπαθώ να κάνω όσα μπορώ Αισθάνομαι καμιά φορά ότι δεν κάνω αρκετά.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Είμαι ευχαριστημένος με την στήριξη που λαμβάνω.	Συν. 3β : Τυχαίνει συχνά να λαμβάνουμε τον ρόλο του συμβούλου για διάφορα πράγματα, σου δείχνουν εμπιστοσύνη σταδιακά και σου ανοίγονται τα άτομα που συνοδεύεις.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Νιώθω πολύ καλά, την αντιλαμβάνομαι ως έναν δοτικό άτομο. Ό,τι χρειαστώ είναι εκεί.	Συν. 4β : Στηρίζω όσο μπορώ, κάνουμε και συζητήσεις και για προσωπικά θέματα.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Είναι πολύ υποστηρικτική. Λογικό είναι κάποιες φορές να συζητάμε και για πράγματα που μας απασχολούν, πιο προσωπικά.	Συν. 5β : Φυσικά και συμβαίνει πολλές φορές να παρέχεις και ψυχολογική στήριξη ως συνοδός.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Κάνει ό,τι μπορεί και αυτή, φυσικά δεν έχω παράπονο. Μιλάμε για πράγματα που μας απασχολούν, συζητάμε, βέβαια.	Συν. 6β : Η στήριξη είναι περίπλοκη όταν μιλάμε για άτομα με αναπηρία. Έχω κάνει σεμινάρια, έχω λάβει πιστοποιήσεις, κάνω όσα γίνεται για να βοηθήσω.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Θεωρώ πως τον κουράζω (σ.σ. τον συνοδό), τελευταία δεν νιώθω ότι μπορώ να	Συν. 7β : Δεν ξέρω τι να σου απαντήσω. Προσπαθώ να είμαι υποστηρικτικός όσο γίνεται, να βοηθώ σ ό,τι χρειάζεται.

στηριχτώ, αν με καταλαβαίνεις. Είναι και η φύση του επαγγέλματος.	
Συμ. Με ΟΑ 8α : Η γυναίκα μου δεν είναι μόνο εκεί για να με βοηθήσει στις μετακινήσεις, για να καταλάβεις. Μου λέει, πχ, συνεχώς, να προσπαθώ περισσότερο και να μην φοβάμαι να κάνω πράγματα μόνος μου. Με έχει υπερασπιστεί και σε καταστάσεις όπου έχω δεχτεί περίεργα σχόλια στον δρόμο.	Συν. 8β : Λέω συνεχώς πράγματα να τον ενθαρρύνω, να νιώσει καλά με τον εαυτό του.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Δεν ξέρω τι άλλο θα μπορούσε να κάνει. Είμαι πολύ καλά με όσα κάνει. Βασικά κάνει πολλά περισσότερα από όσα θα έπρεπε, πολλές φορές αισθάνομαι και τύψεις.	Συν. 9β : Ως μάνα έχω την ευθύνη να στηρίξω το παιδί μου σε όλους τους τομείς.

Συμ. 10: Οποιαδήποτε μορφή υποστήριξης λαμβάνεις πάντα είναι σημαντική.

Συμ. 11: Η μητέρα μου ήταν πάντα δίπλα μου. Μου έδειχνε πώς να αντιμετωπίζω δύσκολες καταστάσεις.

Συμ. 12: Λαμβάνω στήριξη συχνά από τα δικά μου πρόσωπα.

Συμ. 13: Μια κοινωνική λειτουργός με συμβούλεψε πώς να διαχειρίζομαι δύσκολες στιγμές. Η καθοδήγησή της με έκανε πιο ανεξάρτητη.

Συμ. 14: Υπάρχουν και συνοδοί που δεν σε μεταχειρίζονται καλά, ειδικά όταν ζητάς βοήθεια από κάποιον άγνωστο.

Συμ. 15: Έχω άτομα στην ζωή που με στηρίζουν και με βοηθούν όταν χρειάζομαι κάτι.

Συμ. 16: Πολύ σημαντικό να έχεις κάποιον να στηρίζεις.

Συμ. 17: Καμιά φορά συναντάς συνοδούς που δεν έχουν κανένα ενδιαφέρον για αυτό που κάνουν.

Συμ. 18: Φυσικά και έχω την αίσθηση της στήριξης από τους δικούς μου ανθρώπους, σε πολλούς τομείς πέρα από την αναπηρία.

Συμ. 19: Έχω καλούς φίλους που είναι εκεί για εμένα.

Συμ. 20: Έχω άτομα που κάνω παρέα.

Συμ. 21: Η στήριξη είναι και συμβουλευτική, είναι και πρακτική, και συναισθηματική.

Συμ. 22: Αισθάνομαι ότι με στηρίζουν, δεν είμαι μόνος μου.

Συμ. 23: Με βοήθησε πολύ ο πατέρας μου όταν μεγάλωνα για να φτάσω τώρα να μην έχω ανάγκη κανέναν. Αν δεν είχα λάβει στήριξη από τον πατέρα μου μεγαλώνοντας για να μάθω να κυκλοφορώ με λευκό μπαστούνι, τώρα θα ήμουν ακόμη εξαρτημένος, θα φοβόμουν να βγω έξω.

Κοινωνικός Περίγυρος

13. Πώς αντιλαμβάνεται ο στενός σας κύκλος την συνεργασία σας; Πώς σας αντιμετωπίζει ο περίγυρος ως άτομα με αναπηρία;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Σίγουρα κάποιοι μαθαίνω ότι με κοιτάνε με λύπηση, σαν να υποθέτουν ότι δεν μπορώ να πάρω καμία απόφαση μόνος μου.	Συνοδός 1β : Το να προσπαθείς να εκπαιδεύσεις κάποια άτομα να μάθουν πώς να συμπεριφέρονται καταντάει γελοίο.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Είναι αποδεκτό από όλους. Τώρα δημόσια μπορείς να ακούσεις την χαζομάρα του καθενός.	Συν. 2β : Λαμβάνω στήριξη και από τον δικό μου κύκλο, όλο αυτό είναι πολύ σημαντικό.

Συμ. Με ΟΑ 3α : Φυσικά και ο στενός κύκλος μου είναι μια χαρά με αυτό. Έξω θα ακούσεις διάφορα, γελοία πράγματα.	Συν. 3β : Το αποδέχεται και το αντιμετωπίζει πολύ καλά. Συνήθως όταν κυκλοφορούν μόνοι τους δέχονται τα «φιλανθρωπικά συναισθήματα» του κόσμου, αχ καημένε μου κλπ. Άλλες φορές μιλάνε στον συνοδό αλλά λένε πράγματα που απευθύνονται στο τυφλό. Είναι μεγάλη ασέβεια αυτό, προσβολή.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Οι γονείς μου είναι ευχαριστημένοι που έχω κάποιον δίπλα μου. Πιστεύουν ότι χωρίς συνοδό δεν θα μπορούσα να κάνω τίποτα. Αν και αυτό, δεν σου κρύβω, με εκνευρίζει λίγο, γιατί νιώθω ότι δεν πιστεύουν στις ικανότητές μου. Έξω στον δρόμο, οι περισσότεροι δεν ξέρουν πώς να μου μιλήσουν. Συχνά απευθύνονται στον συνοδό αντί για μένα, σαν να μην υπάρχω.	Συν. 4β : Θα ήθελα κάποιοι φίλοι μου ας πούμε να είναι πιο υποστηρικτικοί κάποιες φορές. Σχόλια όπως το “πω κρίμα ρε συ, κάνεις λειτούργημα εσύ όχι δουλειά” με απογοητεύουν και τα θεωρώ κακόγουστα.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Υπάρχει η αντίληψη ότι αν έχεις συνοδό, είσαι εντελώς ανίκανος να κάνεις κάτι μόνος σου. Έχω ακούσει ανθρώπους να λένε "πώς θα μπορούσες να πας μόνος σου κάπου;" χωρίς καν να με ρωτήσουν αν μπορώ.	Συν. 5β : Η οικογένειά μου είναι απόλυτα εξοικειωμένη. Από το ευρύτερο περιβάλλον ακούω πολλά. Πχ Α είναι λειτούργημα αυτό που κάνεις, Πώς μπορείς και κάνεις αυτή την δουλειά, και άλλα.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Η μητέρα μου ανησυχεί μήπως γίνομαι υπερβολικά εξαρτημένη από τη βοήθεια. Το συζητάει συχνά, ανησυχεί. Στους περισσότερους δημόσιους χώρους, οι άνθρωποι κοιτάζουν πρώτα εκείνη για να πάρουν οδηγίες. Δεν με ρωτούν καν αν χρειάζομαι κάτι. Αυτό σίγουρα θα το έχεις	Συν. 6β : Όλοι θέλουμε το καλό της, σε κάθε περίπτωση. Κανένας δεν της στέκεται εμπόδιο, όλο αυτό θέλει πολλή προσπάθεια. Χαίρομαι που είναι ικανή να υπερασπιστεί και τον εαυτό της αν της πουν καμιά βλακεία στον δρόμο.

ακούσει και από άλλους, δεν θα είμαι η πρώτη.	
Συμ. Με ΟΑ 7α : Συχνά οι άνθρωποι νομίζουν ότι ο συνοδός μου είναι ο κηδεμόνας μου ή κάποιος που παίρνει αποφάσεις για μένα.	Συν. 7β : Υπάρχει καλή αντιμετώπιση, υποστηρικτική και καλή στάση. Βοηθάει αυτό στο όλο κλίμα.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Δεν είναι τόσο απλό. Οι φίλοι μου καταλαβαίνουν, για να σου δώσω ένα παράδειγμα, ότι χρειάζομαι βοήθεια, αλλά κάποιες φορές σχολιάζουν ότι εξαρτώμαι πολύ από εκείνη. Αυτό, ας πούμε, δεν ξέρω, με κάνει να νιώθω πολύ άβολα, δεν ξέρω τι να τους πω πολλές φορές.	Συν. 8β : Υπάρχει η εντύπωση ότι δεν είναι ικανός να κάνει πράγματα για τον εαυτό του χωρίς εμένα από δίπλα, που δεν ισχύει φυσικά.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Οι περισσότεροι δεν μου μιλάνε άμεσα. Μιλάνε σε εκείνη και ρωτούν "Τι θέλει;".	Συν. 9β : Ο κόσμος είναι γλυκύτατος στον δρόμο, άσε. Το τι μπορείς να ακούσεις δεν περιγράφεται. Η ίδια έχει όλη την οικογένεια δίπλα της , το ξέρει και αυτό είναι το σημαντικότερο.

Συμ. 10: Έχω ακούσει καμιά φορά το «Πού πας ρε γέρο;»

Συμ. 11: Υπάρχει μεγάλη προκατάληψη, δεν βλέπουν συνήθως ερωτικά βλέποντες άτομα με οπτική αναπηρία. Πολλές φορές δεν εγκρίνουν οι οικογένειες κόλας. Από θέμα σχέσεων είμαστε πολύ πίσω. Ξέρω φίλους μου που έχουν δεχθεί προκαταλήψεις από τις οικογένειες.

Συμ. 12: Φυσικά και καμιά φορά θα σου τύχει να ακούσεις διάφορα από τον κόσμο, απλά πρέπει να ξέρεις και πώς θα τα αντιμετωπίσεις.

Συμ. 13: Μου έχει τύχει να περιμένω φίλη στην Αθήνα, περίμενα και ήμουν στον κόσμο μου (γέλαει), και έρχεται ένας και μου αφήνει ένα δίσυρο στο χέρι που κράταγα το μπαστούνι, και με έπιασε νευρικό γέλιο. Γέλαγα μετά, τι να κάνω να κάτσω να τσακωθώ; Βαριόμουν. Γενικά αυτές τις καταστάσεις τις χειρίζομαι με χιούμορ, δεν εμπλέκομαι και βαριέμαι να ανοίγω συζητήσεις. Αν είναι ο άλλος στόκος τότε έτσι θα παραμείνει. Παππούδες συνήθως έχουν τέτοιες νοοτροπίες.

Συμ. 14: Οι προκαταλήψεις είναι παντού στην ελληνική κοινωνία δυστυχώς.

Συμ. 15: Στην επαρχία δεν έχω κυκλοφορήσει μόνη μου, και δεν θέλω να το κάνω (γέλιο), δεν θέλω να ξέρω πόση προκατάληψη υπάρχει. Στην περιοχή που ζω, το βλέπω σαν πρόβλημα, συναναστρέφομαι με τους ίδιους ανθρώπους. Υπάρχουν κάποιοι που συναντώ συχνά και σε περίπτωση που υπάρχει προκατάληψη με αγχώνει πολύ γιατί ξέρω πως θα τους συναντήσω ξανά. Πχ μια μεγάλη κυρία όταν με συναντά στο λεωφορείο συνεχώς λέει ΟΤΑΝ ΟΙ ΤΥΦΛΟΙ ΘΑ ΔΟΥΝ ΤΟ ΦΩΣ ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ... (γέλιο). Δεν έχω καταλάβει γιατί το λέει συνεχώς, δεν απαντώ γενικά, έχω προσπαθήσει να εξηγήσω κάποια πράγματα αλλά είναι πολύ άβολη κατάσταση. Σε τέτοιες περιπτώσεις εξαρτάται και από το πόσο δεκτικός είναι ο άλλος να μάθει κάποια πράγματα, και σέβεται. Οι περισσότεροι όμως δεν είναι έτσι, έχει τύχει να τσακωθώ με ανθρώπους που δεν καταλαβαίνουν και μου μιλάνε υποτιμητικά. Δεν έχω δυστυχώς το πλεονέκτημα ενός βλέποντα να περνά από ένα πλήθος και να μην μιλάς σε κανέναν αν δεν έχεις διάθεση.

Συμ. 16: Έχω λάβει βοήθεια από τον περίγυρο, φυσικά. Κάποιες άλλες φορές βέβαια όχι και τόσο.

Συμ. 17: Έχουμε αρκετούς αμόρφωτους, να στο πω και έτσι.

Συμ. 18: Δεν έχω συναντήσει τόσο, καμιά φορά αν είμαι με συνοδό γελάω γιατί μιλάνε σε εκείνον και όχι σε εμένα. Κλασικό.

Συμ. 19: Για εμένα που έχω σκύλο οδηγό, πολλές φορές συναντάω προκαταλήψεις απέναντι στα ζώα, όπως ότι δεν είναι για αυτή την δουλειά, ή ταξί που δεν τα δέχονται (αν και άλλαξε αυτό τελευταία), λεωφορεία επίσης. Σαν άτομο με οπτική αναπηρία επίσης συναντάω πολλές φορές σχόλια ρατσισμού, υποτίμησης.

Συμ. 20: Ε το πιο γνωστό, μιλάνε στον συνοδό σου, ή απλά σε αγνοούν.

Συμ. 21: Μπορεί να συναντήσεις διάφορες περιπτώσεις όταν κυκλοφορείς.

Συμ. 22: Συχνά συναντάμε κόσμο να μιλάει άσχημα, υποτιμητικά. Αυτό είναι το χειρότερο.

Συμ. 23: Ο κόσμος εξαρτάται, υπάρχουν αμόρφωτοι που δεν έχουν ιδέα αν θες βοήθεια πώς να σου την προσφέρουν. Άλλοι είναι βοηθητικοί, αρκετά θα έλεγα.

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ 2: ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ

Αξιολόγηση της προσβασιμότητας στην καθημερινή ζωή

- 8. Ποιες είναι οι κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζετε όσον αφορά την προσβασιμότητα στην καθημερινή σας ζωή; Πώς σας βοηθά ο συνοδός σας να ξεπεράσετε αυτές τις προκλήσεις;**

Συμ. Με ΟΑ 1α : Η κατάσταση είναι τραγική σε αυτό το κομμάτι στην Ελλάδα, τι να σου λέω τώρα. Δεν μπορώ να περπατήσω μόνος μου στα πεζοδρόμια της πόλης μου καθόλου. Νιώθω ότι κινδυνεύω, ποτέ δεν ξέρεις τι μπορεί να σου τύχει και να πέσεις σε κανένα χαντάκι.	Συνοδός 1β : Δεν είναι καλή η κατάσταση στα πεζοδρόμια, η προσβασιμότητα είναι σε τραγικό επίπεδο και φοβάμαι μήπως του συμβεί κάτι αν μείνει μόνος.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Είναι πολύ άσχημη η κατάσταση στην Αθήνα, και σε όλες τις πόλεις της επαρχίας έχω πάει επίσης. Ο συνοδός μου είναι συνέχεια σε επαγρύπνηση για κινδύνους.	Συν. 2β : Δεν νιώθουμε ασφαλείς, αυτή είναι η αλήθεια. Για τον λόγο αυτό φοβάμαι να την αφήσω και μόνη της, μπορεί να πάθει το οτιδήποτε.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Είναι φιλόξενη πόλη η Αθήνα. Υπάρχουν μηχανάκια πάνω στα	Συν. 3β : Το κέντρο της Αθήνας είναι το χειρότερο. Δεν υπάρχουν πεζοδρόμια,

πεζοδρόμια, τραπεζοκαθίσματα στους οδηγούς όδευσης, εμπορεύματα... Είναι μία αφιλόξενη πόλη. Όλα αυτά κάνουν τη μετακίνησή μας πολύ δύσκολη.	σημάνσεις, φωτεινοί σηματοδότες, τα ΜΜΜ άλλοτε έχουν τηλεματική άλλοτε όχι, ακόμα και εγώ ξεχνιέμαι σαν βλέπουσα. Φοβερά κενά στις συγκοινωνίες. Η Αθηνά είναι μη προσβάσιμη ακόμα και να ξέρεις καλή κινητικότητα. Μια μέρα απλά ξυπνάνε και υπάρχει περίφραξη σε ένα έργο. Πάνω στον οδηγό υπάρχουν παρκαρισμένες μηχανές της αστυνομίας πχ. Υπάρχουν άτομα που έχουν εκπαιδευτεί και έχω κάνει ταξίδια στο εξωτερικό όπου οι τυφλοί οδηγούν εμένα. Έχει εξαιρετικό προσανατολισμό το άτομο που συνοδεύω. Στην Ιταλία ήταν πιο προσβάσιμα από εδώ.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Δεν έχω καλές εμπειρίες στην Θεσσαλονίκη, ειδικά στο κέντρο όπου μένω και εργάζομαι. Φοβάμαι να κυκλοφορώ μόνη μου και έτσι χρησιμοποιώ τους δικούς μου, την βοήθειά τους. Στην δουλειά μου για να πάω έρχεται με παίρνει το άτομο που με συνοδεύει και πάμε, γιατί μια φορά προσπάθησα μόνη μου και είχα ατύχημα.	Συν. 4β : Η Ελλάδα είναι από τις πιο αφιλόξενες χώρες για άτομα με αναπηρία. Είμαστε και σαν λαός πολύ πίσω, δεν ενδιαφερόμαστε για τα άτομα με αναπηρία, και διατρέχουν κινδύνους πολλές φορές.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Υπάρχει πρόβλημα γενικά, δεν αισθάνεσαι ασφαλής να κυκλοφορείς στην Αθήνα. Κίνδυνοι παντού, από παρκαρισμένα ποδήλατα και μηχανάκια, μέχρι και χαμηλά μπαλκόνια, αφύλακτα έργα. Ο συνοδός είναι πολύ σημαντικό να ξέρει να επεμβαίνει εγκαίρως.	Συν. 5β : Έχει να κάνει και με την πολεοδομία αλλά και με τον άνθρωπο. Μηχανάκια, ράμπες, τραπεζοκαθίσματα, κακάκια σκύλων, περίπτερα ευτυχώς έχουν αρχίσει να ξηλώνονται. Υπάρχει δυσκολία, ταμπέλες χαμηλά, στενά δρομάκια που δεν περνάνε δύο άτομα μαζί. Σίγουρα οδηγοί που έχουν πάνω εμπόδια, όλων των ειδών. Ράμπες

	που κλείνουν τα αυτοκίνητα, πολύ στενά παρκαρισμένα αυτοκίνητα, σκουπίδια που δεν έχουν μαζέψει είναι πρόβλημα, κολώνες σε στενά πεζοδρόμια, έργα κακώς φυλαγμένα στον δρόμο ναι αλλά κυρίως δυσκολεύει τα άτομα με ΟΑ όταν είναι μόνα τους.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Δεν είναι καλή η κατάσταση, φοβάσαι, διστάζεις να αυτονομηθείς με αυτά που ακούς. Προσπαθώ να κάνω πράγματα μόνος μου αλλά δεν τα καταφέρνω γιατί δεν εμπιστεύομαι ότι δεν θα γίνει κάτι. Μια φορά έπεσα σε αποβάθρα τρένου στην Αθήνα, και ήταν άσχημο γεγονός. Πάντως στην εργασία έχω βοήθεια, και στην ζωή μου γενικά, και είμαι καλά θα έλεγα.	Συν. 6β : Γενικά θέλει και εκείνη να κάνει πράγματα μόνος του, αλλά δεν τον αφήνει η κατάσταση σε αυτή την χώρα. Όπου και αν κοιτάξεις υπάρχει κάποιο άκυρο εμπόδιο, τοποθετημένα τραπέζια, περίπτερα στα πεζοδρόμια, σκάνε αυτοκίνητα και παρκάρουν με αλάρμ να πάρουν τσιγάρα, δεν τους νοιάζει αν είναι πάνω στο πεζοδρόμιο.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Άσχημη η κατάσταση, δυσάρεστη. Δεν νιώθεις ασφαλής. Στην δουλειά μου νιώθω εντάξει όμως, τα έχουμε καταφέρει. Πάντως έξω έχει τα πάντα από κινδύνους, είχα μια φορά γλιστρήσει σε ακαθαρσίες σκύλων.	Συν. 7β : Ανοίγεις μεγάλη κουβέντα τώρα, και έχω μεγάλη αγανάκτηση μέσα μου. Ελπίζω αυτό το κράτος να σοβαρευτεί κάποια στιγμή. Έχεις ή δεν έχεις αναπηρία, νιώθεις πολλές φορές ότι και στο πεζοδρόμιο να είσαι ότι κάτι θα συμβεί.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Δυστυχώς τα πράγματα δεν είναι καλά. Η Πάτρα σαν πόλη κιόλας θεωρώ ότι από θέματα προσβασιμότητας είναι πολύ πίσω, όχι ότι η Αθήνα ή άλλες πόλεις πάνε καλά. Πας βγαίνεις έξω να πετάξεις τα σκουπίδια και δεν ξέρεις αν θα γυρίσεις εδώ που φτάσαμε. Να έχεις ανάγκη από συνοδό ανά πάσα στιγμή. Μια φορά χτύπησα πάνω σε ένα εμπόδιο, έκαναν έργα και ο συνοδός	Συν. 8β : Πολλά τα προβλήματα. Συναντάμε καθημερινά εμπόδια, έργα στους δρόμους χωρίς οριοθέτηση, κακά από σκύλους ή γάτες ξέρω 'γω, σκουπίδια παρατημένα. Καμία ευαισθητοποίηση.

μου δεν πήρε χαμπάρι. Βέβαια ποιος να φταίει εκεί; Το κράτος πρέπει να κάνει περισσότερα.	
Συμ. Με ΟΑ 9α : Τα θέματα είναι άλυτα εδώ και χρόνια, και στην πόλη μου και παντού. Έχω ταξιδέψει, πήγα Γερμανία σε κάποιες πόλεις πριν λίγα χρόνια και ένιωθα πολύ καλύτερα, με συνοδό πάντα όμως. Σε μια πόλη των Βαλκανίων που πήγα φέτος όμως ίσως να ήταν και χειρότερα από εδώ. Πολλά τα εμπόδια στον δρόμο, στο πεζοδρόμιο, έχω σκοντάψει άπειρες φορές. Προσπαθούν να βελτιώσουν τα πράγματα, ας δούμε.	Συν. 9β : Αγχώνομαι πολύ γιατί δεν βλέπω τρόπο να αυτονομηθεί τόσο επικίνδυνα που είναι τα πράγματα. Δεν είναι ασφαλής ο κόσμος έξω για να νιώθω και εγώ εντάξει.

Συμ. 10: Άσε, χάλια (γέλιο). Υπάρχει σημείο στο δικαστικό μέγαρο όπου αν ακολουθήσεις τον οδηγό όδευσης πας σε ζιγκ ζαγκ και φτάνεις στο ρολόι σε μισή ώρα. Γιατί να το ακολουθήσω; Κανένας δεν το κάνει, πάμε από τον δρόμο. Ακόμα και άτομα με μπάστούνι. Τα πεζοδρόμια είναι χάλια γενικά, χάλια μαύρα. Ακαθαρσίες, εμπόδια, έργα, κάνουν τόσο καιρό να φτιάζουν την πλατεία. Σε κυκλικούς κόμβους επίσης βρίσκουμε δυσκολία, περισσότερα το άτομα που δεν βλέπουν καθόλου.

Συμ. 11. (Σκέφτεται) Η Αθήνα δεν είναι προσβάσιμη πόλη. Μιλάνο είχα πάει πέρυσι και ήταν παράδεισος συγκριτικά. Εδώ που μένω δεν έχει καν πεζοδρόμια. Αν δεν είχα όραση καθόλου θεωρώ θα χρειαζόμουν συνοδεία παντού. Η μερική όραση βοηθάει να μην χρειάζομαι συνοδό τόσο συχνά. Επίσης με βλέπουν με το μπάστούνι άγνωστοι και έρχονται και με αρπάζουν χωρίς να με ρωτήσουν, και είναι πολύ άβολο. Συνήθως το κάνουν μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι που δεν έχουν εμπειρία. Δεν το κάνουν νομίζω από κακή πρόθεση. Όλα είναι αποτέλεσμα χαμηλής εμπειρίας και γνώσεων. Και είναι πολύ επικίνδυνο ειδικά αν βρίσκεσαι σε κακόφημες περιοχές. Κακή συμπεριφορά είχε τύχει στο αστικό να δεχθώ, αλλά το αγνόησα. Γενικά δεν κάθομαι να ασχοληθώ με τον καθένα. Γενικά ο δρόμος

είναι πιο προσβάσιμος από το πεζοδρόμιο. Τα πεζοδρόμια έχουν πολλές δυσκολίες, εμπόδια. Ακαθαρσίες σκύλων, γενικά τα αποφεύγω και πάω από τον δρόμο.

Συμ. 12: Δεν υπάρχουν ηχητικά φανάρια, θυμάμαι γκρίνιαζαν κάποιοι ότι έκαναν φασαρία και ζήτησαν να τα αφαιρέσουν. [...] Τα πεζοδρόμια είναι επίσης σε κακή κατάσταση. Φυτεύουν δέντρα, βάζουν ό,τι θέλουν. Για όλα τα άτομα είναι μη προσβάσιμα τα ελληνικά πεζοδρόμια. Παρκαρισμένα αυτοκίνητα, τραπεζοκαθίσματα, δεν υπάρχει καμία τάξη και δεν γνωρίζουν γιατί είναι φτιαγμένο το πεζοδρόμιο. Καμία σχέση το εξωτερικό με την Ελλάδα. Ίσια πεζοδρόμια, ασφαλή, δεν έχουν τίποτα πάνω.

Συμ. 13: Μπορώ να συγκρίνω Αθήνα με Λονδίνο, όπου μένει η αδελφή μου. Μου κάνει τρελή εντύπωση ότι σε βλέπουν και στέκονται ακίνητοι για να περάσεις. Αθήνα έλα να περάσεις από Βύρωνα, κανένας δεν θα σε αφήσει. Καμία σχέση οι δύο πόλεις. Οδηγοί όδευσης που καταλήγουν σε δέντρα, λακκούβες, τραπεζάκια καφετεριών. Γενικά επιλέγω να κυκλοφορώ από τον δρόμο. Δεν είναι ό,τι πιο ασφαλές, αλλά δεν υπάρχει άλλη επιλογή. Αν είναι να συναντάς σκαλάκια σπιτιών, ακαθαρσίες, μηχανάκια. Τα πεζοδρόμια είναι πολύ στενά επίσης, άρα δεν έχεις επιλογή.

Συμ. 14: Η κατάσταση προσβασιμότητας είναι για γέλια, χρειάζεται να στην αναλύσω; (Γέλιο). Πεζοδρόμια μαύρο χάλι, οδηγοί όδευσης να καταλήγουν όπου φαντάζεσαι, σε περίπτερα, στο κενό καμιά φορά. Επιλέγουμε, να ξέρεις, οι τυφλοί, συνήθως, να πηγαίνουμε από τον δρόμο. Στο λέω ειλικρινά, είναι ασφαλέστερα.

Συμ. 15: (σκέφτεται) Γενικά και το εκπαιδευτικό σύστημα είναι πίσω, οι εκπαιδευτικοί, οι καθηγητές ειδικά που δεν ξέρουν πώς να αντιμετωπίσουν άτομα με αναπηρία με βάση την δική μου εμπειρία. Επίσης, στην σχολή μου ευτυχώς έχουμε προσβασιμότητα, προσβάσιμα συγγράμματα που είναι σημαντικό για εμένα, αν και μέσω στους χώρους έχουμε προβλήματα, τα κτήρια είναι δύσκολα, με επικίνδυνα σημεία, σκάλες σε περίεργο σημείο χωρίς προειδοποίηση για τον τυφλό, πολύ επικίνδυνα κάποια σημεία στον χώρο. Χαμηλή προσβασιμότητά υπάρχει και στα πεζοδρόμια, στα αστικά λεωφορεία που δεν έχουν φωνητική σήμανση των στάσεων οπότε πρέπει να καθίσω κοντά στον οδηγό.

Συμ. 16: Υπάρχουν πολλές δυσκολίες προσβασιμότητας στα πεζοδρόμια λόγω κακοτεχνιών, παρκαρισμένων οχημάτων και κακής συντήρησης. (Σκέφτεται) Πρέπει να

επισημαίνεται πάντα η σημασία της σωστής ενημέρωσης του κοινού για τη χρήση των οδηγών όδευσης τυφλών. Παρότι στο εξωτερικό οι υποδομές είναι γενικά καλύτερες, σε ορισμένες περιπτώσεις δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά στη συμμετοχή ατόμων με αναπηρία στην καθημερινότητα. Μεγάλη η σημασία της ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της κοινωνίας, ανάγκη να γίνονται αλλαγές όχι μόνο από την πολιτεία αλλά και από τα ίδια τα άτομα με αναπηρία.

Συμ. 17: Η Αθήνα είναι πάρα πολύ δύσκολη, θέλει πολλή προσπάθεια. Έχει κακοτεχνίες, χίλια πράγματα. Έχει όμως πλεονέκτημα, ότι μπορείς να αξιοποιήσεις όλα τα εμπόδια ως σημεία προσανατολισμού. Έχουμε βέβαια κινητά εμπόδια, όπως πατίνια, μηχανάκια, ποδήλατα, έργα, ακαθαρσίες, μόνο πτώματα δεν βλέπουμε (γέλιο). Στην Αθήνα ισχύει ότι προτιμούμε να κυκλοφορούμε από τον δρόμο περισσότερο παρά από το πεζοδρόμιο. Στο εξωτερικό υπάρχουν πολύ καλύτερα πεζοδρόμια, σίγουρα. Τα μαθαίνεις και νιώθεις ασφαλής, στην Αγγλία πχ πήγαινα πάντα από το πεζοδρόμιο και δεν είχα εμπόδια. Πχ στην Αθήνα κάναμε παντού οδηγούς όδευσης. Αλλά για να λειτουργήσουν πρέπει να είναι ανεμπόδιστοι και καθαροί, όχι να σου κάνουν την διαδρομή εν τέλει πιο αργή.

Συμ. 18: Τα πεζοδρόμια αλλάζουν συνεχώς λόγω νέων εμποδίων, άρα είναι δύσκολη και η προβλεψιμότητα κατά την κίνηση. Οι προκλήσεις αυτές επηρεάζουν την αυτονομία μας. Έχει τύχει να πέσω πάνω σε τοίχο επειδή οδηγός όδευσης έπεφτε πάνω του. Έχω φίλο που έπεσε στην θάλασσα.

Συμ. 19: Πάντα υπάρχουν εμπόδια, δυστυχώς. Τα περισσότερα ο σκύλος μπορεί να τα αποφύγει, αλλά δεν παύει να γίνεται δύσκολη η κυκλοφορία. Σε πεζοδρόμια ας πούμε με κακώς οριοθετημένα έργα, μηχανάκια παρκαρισμένα, τραπεζοκαθίσματα κλπ. Ο σκύλος μπορεί και τα αποφεύγει όμως τα περισσότερα.

Συμ. 20: Για μένα η Θεσσαλονίκη και η Ελλάδα γενικότερα είναι καθολικά μη προσβάσιμη, αν αφαιρέσω την προσβασιμότητα που βάζω εγώ στην καθημερινότητά μου. Υποχρεώνομαι καθημερινά να φροντίζω εκεί που θα πάω να είναι προσβάσιμη η διαδικασία. Δηλαδή να μελετήσω την διαδρομή, να έχω εναλλακτικές. Δεν εμπιστεύομαι ότι θα σηκωθώ να έρθω στα Γιάννενα και οι διαδικασίες που θα χρησιμοποιήσω θα είναι προσβάσιμες έτσι ώστε να σε βρω. Αυτό οφείλεται στο κράτος, είναι θέμα υποδομών. Και σε εγκαταστάσεις και σε ανθρώπινο δυναμικό, ελλιπής εκπαίδευση κλπ. Οι καταστάσεις με έχουν οδηγήσει

ορισμένες φορές να εξαρτώμαι και δεν θα έπρεπε να ισχύει αυτό. Αν αντιμετωπίζω κάποιο πρόβλημα θα έπρεπε να με έβλεπε ο υπάλληλος που κρατάω μπαστούνι, να ερχόταν να ρώταγε αν θέλω βοήθεια κλπ. Στο εξωτερικό είναι κάπως σχετικό, έχω κάνει εκατοντάδες ταξίδια. Μπορεί να πας σε μια μη προσβάσιμη περιοχή της Γαλλίας και σε μια προσβάσιμη της Ελλάδας και να πεις ότι η Ελλάδα είναι προσβάσιμη. Γενικά όμως, όσο πιο σύγχρονη είναι η χώρα της Ευρώπης τόσο καλύτερα, Γαλλία, Αγγλία, Γερμανία. Για παράδειγμα πήγα Βατικανό, έστειλα μείλ πριν, με ρώτησαν πότε με βολεύει να με βοηθήσουν, με ρώτησαν αν έχω κάποιο θέμα στην μετακίνηση, μου προσέφεραν συνοδό, με ξενάγησαν παντού, δωρεάν εισιτήριο, όταν έφυγα με πήγαν σε μέρος προσβάσιμο και τα ανέλαβαν όλα. Στην Ελλάδα φοβόμαστε να πάμε από το πεζοδρόμιο, πάμε από μονόδρομους να είμαστε σίγουροι ότι είναι μπροστά το αμάξι και χωνόμαστε ανάμεσα στα παρκαρισμένα, σηκωμένα πλακάκια, κόπρανά ζώων, ως την εργασία μου σκέψου είναι περίπου 2χλμ, τα 1600 μέτρα τα κάνω από τον δρόμο. Δεν γίνεται να κάνω 4 ώρες να πάω στην δουλειά μου. Όταν ένα έργο γίνεται πρέπει να είμαστε και εμείς εκεί να μας συμβουλευτούν. Είναι και θέμα παιδείας αλλά και νομοθεσίας σε αυτή την χώρα.

Συμ. 21: Στη Θεσσαλονίκη ας πούμε, τα πεζοδρόμια είναι συνήθως στενά, γεμάτα εμπόδια ή κατελιμμένα από οχήματα. Στο lockdown, όταν τα πεζοδρόμια ήταν άδεια, φάνηκαν πολύ μεγαλύτερα ξαφνικά. Παντού όμως βλέπεις τραπεζοκαθίσματα, ακαθαρσίες, ανθρώπους να έχουν παρκάρει τα οχήματά τους σε οδηγούς όδευσης. Ισχύει λοιπόν ότι επιλέγουμε να πάμε από τον δρόμο. Στο εξωτερικό, η απουσία εμποδίων και η μεγαλύτερη φροντίδα στις υποδομές διευκολύνουν την κίνηση. Όχι όμως ότι και εκεί είναι τέλεια, έτσι; Παντού υπάρχουν προβλήματα.

Συμ. 22: Άσχημα τα πράγματα, και πολύ επικίνδυνα για εμάς. Μιλάμε για προσβασιμότητα, μιλάμε για ανεξαρτησία πολλές φορές θα ακούς και εσύ, όμως είμαστε εγκλωβισμένοι και δυστυχώς πέφτουμε θύματα κακών συνθηκών στους δρόμους και φοβόμαστε να κυκλοφορήσουμε με ασφάλεια.

Συμ. 23: Έχουμε κάνει καταγγελία για οδηγό όδευσης που ήταν χρωματιστός, και όχι ανάγλυφος. Γενικά παλεύουμε για έναν σύμβουλο προσβασιμότητας, δεν συμβουλευόμαστε τις περισσότερες φορές κανέναν όταν δομούν, όπως υπάρχει ο ελεγκτής δόμησης για μια οικεία. Χρειάζεται ένας σχεδιασμός πρώτον, μετά η εφαρμογή και μετά ο έλεγχος, και τέλος

η εκπαίδευση των πολιτών. Προτιμώ επίσης να πηγαίνω από τον δρόμο, παρά την επικινδυνότητα, ειδικότερα τώρα που τα ηλεκτρικά/υβριδικά αυτοκίνητα αυξάνονται. Και από τον δρόμο δεν πάνε μόνο οι τυφλοί, πάνε πάρα πολλοί άνθρωποι. Ξέρω πολλά άτομα που έχουν τραυματιστεί στο πεζοδρόμιο. Γενικά νευριάζω και τους βρίζω, τσακώνομαι. Αν και μετά είμαι όλη την ημέρα νευριασμένος, έχει τελικά νόημα αυτό; Η Αθήνα μπορώ να σου εγγυηθώ πως έχει περισσότερους οδηγούς όδευσης απ' ό,τι οι Βρυξέλλες, αλλά εκεί υπάρχει άλλη κουλτούρα, κουλτούρα σεβασμού.

9. Αν είχατε την ευκαιρία και την οικονομική δυνατότητα, θα επιλέγατε έναν σκύλο συνοδό;

10. Πιστεύετε ότι οι σκύλοι συνοδοί μπορούν να αντικαταστήσουν τους επαγγελματίες ανθρώπους; Ποιες διαφοροποιήσεις διαπιστώνετε (αν έχετε και σκύλο); (ή) Ποιες διαφοροποιήσεις πιστεύετε υπάρχουν (αν δεν έχετε σκύλο);

Συμ. Με ΟΑ 1α : Ο σκύλος είναι μεγάλη ευθύνη, και φυσικά θέλει πολλή σκέψη πριν αποκτήσεις έναν. Έχω καλή σχέση με τα ζώα όμως. Οπότε θα το ψάξω, θα το συζητήσω.	Συνοδός 1β : Δεν θεωρώ πως οι σκύλοι οδηγοί αντικαθιστούν τον άνθρωπο, σε καμία περίπτωση.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Ενδιαφέρουσα η ερώτηση. Έχω ακούσει για τους σκύλους οδηγούς διάφορα πράγματα, αλλά δεν ξέρω πώς θα μπορούσα να αποκτήσω έναν. Δεν ξέρω και προσωπικά άτομα που να κάνουν χρήση προς το παρόν για να έχω μια καλύτερη γνώμη.	Συν. 2β : Δεν δικαιούμαστε εφόσον δεν γνωρίζει λευκό μπαστούνι. Τώρα ξέρω πως έχει καλή σχέση με τα ζώα, οπότε μένει να δούμε.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Θα ήθελα πάρα πολύ να αποκτήσω κάποια στιγμή, θεωρώ πως είναι πολλά τα πλεονεκτήματα, όπως μου έχουν πει κάποιοι φίλοι μου.	Συν. 3β : Από ό,τι λέγεται, οι περισσότεροι που έχουν σκύλο αισθάνονται ασφάλεια και κινούνται πάρα πολύ καλά. Αλλά χρειάζεται πρώτα να ξέρεις μπαστούνι. Επειδή υπάρχουν

	λίγοι εκπαιδευτές, περιμένεις χρόνια στην σειρά σου.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Είναι πολύ μεγάλη ευθύνη. Δεν είναι απλή υπόθεση και συζήτηση η απόκτηση κατοικίδιου, πόσω μάλλον ενός σκύλου οδηγού. Συν ότι προϋποθέτει γνώση λευκού μπαστουνιού, έτσι; Κοίταξε να δεις, δεν είμαι και ο πιο εύκολος άνθρωπος με τα ζώα.	Συν. 4β : Δεν θεωρώ ότι είναι έτσι εύκολη υπόθεση αυτό, από όσα ξέρω τουλάχιστον. Θέλει βασικές προϋποθέσεις ας πούμε, και είναι και μεγάλη ευθύνη ένας σκύλος.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Όχι, όχι, γιατί είμαστε σε ένα μικρό σπίτι πέντε άτομα. Ο σκύλος δεν είναι μόνο ότι σε βοηθάει να πας εκεί που θες να πας, έχει και φροντίδα. Αν πρέπει να πας κάπου και χρειαστεί να συμπληρώσεις μία αίτηση, δε μπορεί να στη συμπληρώσει ο σκύλος. Άλλο το ένα, άλλο το άλλο. Ο σκύλος καλύπτει άλλα πράγματα, δε γίνεται να συγκρίνουμε ανόμοια πράγματα.	Συν. 5β : Νομίζω πως όχι, αλλά δεν θα το ω με βεβαιότητα γιατί δεν το ξέρω. Γενικά έχω δει λίγα άτομα με σκύλο, δεν θέλω όμως να πω κάτι λάθος γιατί δεν το ξέρω. Τα ζώακια τα αγαπάω αλλά δεν θέλω να τα έχω μέσα στο σπίτι. Θεωρώ πως η επικοινωνία άνθρωπος σε άνθρωπο είναι καλύτερη από άνθρωπος με σκύλο.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Μου αρέσει σαν ιδέα ο σκύλος οδηγός. Ξέρω όμως ότι πρώτα πρέπει να μάθω κινητικότητα και προσανατολισμό. Εφόσον αυτό μπει σε πρόγραμμα, θα δρομολογήσω και τον σκύλο εννοείται.	Συν. 6β : Είμαι πολύ υπέρ. Έχω παρακολουθήσει σεμινάρια ενημέρωσης, είχα κάποια στιγμή δει και κάτι βίντεο. Θεωρώ πως, εφόσον καταστεί εφικτό, ο σκύλος είναι πολύ καλή βοήθεια.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Δεν με ενδιαφέρει και τόσο. Δεν συμπαθώ τόσο τα ζώα. Βέβαια δεν θα απέκλεια τίποτα.	Συν. 7β : Φυσικά και δεν αντικαθιστά τον συνοδό, τουλάχιστον από όσο γνωρίζω.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Χρειάζεται γνώση λευκού μπαστουνιού, και πάλι δεν είναι εύκολο να	Συν. 8β : Θα μου άρεσε σαν ιδέα, θεωρώ πως εκπαιδεύονται τα σκυλιά

αποκτήσεις. Πάντως θα το έψαχνα παραπάνω, σίγουρα.	κατάλληλα για να κάνουν πολλά από όσα μπορεί να κάνει ο συνοδός.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Δεν το έχω σκεφτεί να σου πω την αλήθεια.	Συν. 9β : Δεν ξέρω πολλά πράγματα, αλλά θα το ενθάρρυνα αν όντως βοηθάει τόσο.

Συμ. 10: Οι σκύλοι είναι σίγουρα βοηθητικοί, αλλά έρχονται και με πολλές ευθύνες. Για όσους δικαιούνται όμως είναι σίγουρα μια καλή λύση.

Συμ. 11. Δεν έχω θέσει σε προτεραιότητα να πάρω σκύλο. Δεν θεωρώ ότι χρειάζομαι. Δεν μένω μόνος μου και το θεωρώ δύσκολο στην προκειμένη περίπτωση. Είναι επίσης μεγάλη ευθύνη. Φυσικά θα βοηθούσε, δεν είμαι αρνητικός. Η χαμηλή εξοικείωση του κόσμου είναι επίσης θέμα. Είναι ίσως το μεγαλύτερο θέμα στην Ελλάδα, ειδικά στην επαρχία.

Συμ. 12: Στην κίνηση μπορεί ναι, στο 80/90 τα εκατό. Απλώς χρειάζεται έναν τυφλό καλά εκπαιδευμένο στην κινητικότητα.

Συμ. 13: Δεν θα έπαιρνα γιατί τα φοβάμαι. Μου έχουν προτείνει γιατί μπορείς να τα έχεις δωρεάν, αλλά το απέφυγα λόγω του φόβου μου. Ο σκύλος θεωρώ μπορεί βέβαια να κάνει πολλά που κάνει και ο συνοδός. Αλλά θα ήμουν υπέρμαχος να υπήρχε συνδυασμός, πχ ένα ρομπότ που να κάνει όλες τις λειτουργίες με ενσωμάτωση ΑΙ και να διαβάζει ταμπέλες, να σε κατευθύνει ακριβώς παντού, να βοηθάει στο σπίτι.

Συμ. 14: Δεν τον χρειάζομαι, θεωρώ ότι γενικά δεν τον χρειάζομαι. Δεν ξέρω παραπάνω ούτε έχω και άποψη.

Συμ. 15: Δεν έχω σκύλο, αλλά θα με ενδιέφερε να αποκτήσω κάποια στιγμή γιατί πρακτικά θεωρώ βοηθάνε πολύ στην μετακίνηση. Και είμαι ένας άνθρωπος που γενικά έχω θέμα να θέσω τα όριά μου στον άλλον, φαντάσου αν έχω και σκύλο που θα πρέπει συνεχώς να λέω στον καθένα να μην αγγίζει τον σκύλο , μόνο που το σκέφτομαι κουράζομαι (γέλιο).

Συμ. 16: Οι σκύλοι-οδηγοί παρέχουν βοήθεια, αλλά συνοδεύονται από υποχρεώσεις, κάτι που δεν είναι πάντα πρακτικό για όλους.

Συμ. 17: Δεν θα επέλεγα, είναι πολύ δεσμευτικός. Φροντίδα κλπ., πολύ σύνθετο και πολύπλοκο. Έχω δει συναδέλφους με σκύλο και δεν είμαι σίγουρος αν τους διευκολύνει στην πράξη, ίσως ψυχολογικά να βοηθάει αρκετά όμως. Πιστεύω στην επαρχία είναι πιο κρίσιμος ο σκύλος, αλλά εδώ στην Αθήνα έχεις λεωφορείο, τρένο, μετρό, πώς να μπει ο σκύλος εκεί, πώς θα χωρέσουμε με τόσο κόσμο; Στην επαρχία όμως το σκυλί είναι μεγάλη βοήθεια, να σε πάει πχ στην κεντρική πλατεία, γιατί η διαδρομή δεν έχει πολλά εύκολα σημάδια να βάλεις. Πχ ήμουν στο Δρέπανο, η πλατεία ήταν κοντά, αλλά δεν υπήρχαν πεζοδρόμια, σημάδια για να βάλω, με βοήθησε μεν το gps αλλά θα με βόλεψε τότε να είχα ένα σκυλί. Είναι εύκολο να σε γυρίσει πίσω το σκυλί στην επαρχία. Σε χώρες με άπλα, έχω μάθει από φίλους στην Γερμανία, βοηθά να έχεις σκύλο. Το σκυλί σε καμία περίπτωση δεν αντικαθιστά τον άνθρωπο συνοδό, είναι απλά ένα εργαλείο όπως το μπαστούνι.

Συμ. 18: Οι σκύλοι-οδηγοί παρέχουν ανεξαρτησία και ασφάλεια, βοηθώντας στην αποφυγή εμποδίων, ειδικά σε περιπτώσεις όπου το λευκό μπαστούνι δεν επαρκεί για την ανίχνευση ψηλών αντικειμένων. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμα προκαταλήψεις και αντιδράσεις, όπως η άρνηση οδηγών ταξί να επιτρέψουν σκύλους-οδηγούς στα οχήματά τους. Επίσης δεν ξέρει ο κόσμος πώς να συμπεριφερθεί σε έναν σκύλο-οδηγό. Ο σκύλος οδηγός είναι η επέκταση του ατόμου με αναπηρία, παύεις να εξαρτάσαι από άνθρωπο και κινείσαι αυτόνομα, έχει τύχει να μπούμε με σκύλο σε χειρουργείο.

Συμ. 19: Ο σκύλος με έχει βοηθήσει πολύ. Σίγουρα καταλαβαίνω ότι κάποια άτομα δεν έχουν την ίδια άνεση με τα ζώα. Μπορεί να αποφεύγει εμπόδια ψηλά και χαμηλά, με την κατάλληλη εκπαίδευση. Είναι βεβαίως μια μεγάλη ευθύνη.

Συμ. 20: Έχω αρκετούς φίλους με σκύλο. Ο καλύτερος συνοδός για εμάς είναι το μπαστούνι μας, γιατί δεν εξαρτόμαστε από κανέναν. Θεωρώ παρ' όλα αυτά ότι ο σκύλος είναι πάρα πολύ βοηθητικός, γι' αυτό δίνονται σε άτομα με άριστη γνώση μπαστουνιού, πάντα βασίζεσαι στις δυνατότητες του μπαστουνιού σου. Για παράδειγμα με συνοδεύεις να πάμε στον Λευκό Πύργο, αρχίζουμε και περπατάμε και γνωρίζομαστε. Εσύ δεν είσαι απλώς ο συνοδός μου, γίνεσαι και φίλος μου. Επικοινωνούμε, επειδή δεν είναι εύκολη η κοινωνικοποίηση για τα άτομα με ΟΑ. Μου περιγράφεις εικόνες κλπ., ο σκύλος δεν τα κάνει αυτά. Προσφέρει άλλα πράγματα και κάνει πολύ καλό στον ψυχικό σου κόσμο, είναι ωστόσο

μεγάλη ευθύνη. Ούτε οι περαστικοί γνωρίζουν ακριβώς πώς θα συμπεριφερθούν στον σκύλο.

Συμ. 21: Θα ήθελα πολύ να αποκτήσω έναν σκύλο-οδηγό, αλλά υπάρχουν περιορισμοί. Ένας σκύλος έχει απαιτήσεις φροντίδας, και υπάρχουν κοινωνικά εμπόδια, όπως η άρνηση ταξί να τους δεχτούν ή φίλοι που δεν θέλουν να τους φιλοξενήσουν στο σπίτι τους. Ένας σκύλος μπορεί να βρει γρήγορα ένα ασανσέρ, τις σκάλες ή ένα συγκεκριμένο σημείο. Με το μπαστούνι θα χρειάζονται περισσότερο χρόνο, ειδικά σε χώρους με κόσμο. Γνωρίζω παιδιά που χρησιμοποιούν σκύλους-οδηγούς, και είναι εκπληκτικά. Μπορείς να κινείσαι πολύ πιο γρήγορα και να αποφεύγεις εμπόδια που δεν θα ανιχνεύσει το μπαστούνι.

Συμ. 22: Θα επέλεγα, γιατί όχι; Θεωρώ ότι είναι πολύ βοηθητικοί, σε πολλά.

Συμ. 23: Δεν θέλω σκύλο, γενικά δεν θέλω ζώα στο σπίτι μου, τα ζώα είναι για έξω. Ξέρω πόσο χρήσιμοι είναι σαν εργαλείο, βέβαια, αλλά εγώ δεν θα ήθελα να κινούμαι με σκύλο. Σε περιορίζει, θέλει φροντίδα, ευθύνη. Κάποτε σκέψου είχα μια σχέση που ήθελε ντε και καλά να πάρει σκύλο, όπως καταλαβαίνεις χωρίσαμε.

Χρήση υποστηρικτικών τεχνολογιών

11. Χρησιμοποιείτε βοηθητικές τεχνολογίες ή συσκευές; Αν ναι, ποιες;

12. Πόσο αποτελεσματικές θεωρείτε αυτές τις τεχνολογίες στη βελτίωση της προσβασιμότητάς σας;

13. Πώς σας βοηθάει ο συνοδός/φροντιστής σας με την χρήση των βοηθημάτων και των συσκευών τεχνολογίας;

14. Θεωρείτε ότι οι υποστηρικτικές τεχνολογίες μπορούν να αντικαταστήσουν τον συνοδό σας;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Φυσικά και χρησιμοποιώ, όσο μπορώ. Τα κινητά τηλέφωνα έχουν εξελιχθεί πολύ, έχουν αναγνώστη οθόνης, οπότε μονίμως	Συνοδός 1β : Θεωρώ πως είναι πολύ βοηθητικές, εννοείται. Χρησιμοποιεί και ο ίδιος το τηλέφωνο, και διάφορα. Αλλά δεν
--	---

είμαι με αυτό στο χέρι. Αλλά χρειάζεσαι και τον συνοδό, εννοείται.	ξέρω κατά πόσο σε καθιστούν αυτόνομο ας πούμε αυτές μόνο.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Προσπαθώ να χρησιμοποιώ όσο γίνεται. Μου αρέσει να ασχολούμαι με την τεχνολογία κιόλας. Όσο εξελίσσεται θα σε καθιστούν οι εφαρμογές αυτόνομο να κάνεις κάποια πράγματα, όπως για παράδειγμα να εργαστείς.	Συν. 2β : Είναι πολύ βοηθητικές οι τεχνολογίες, και υπάρχουν διάφορες εφαρμογές που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι τυφλοί.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Χρησιμοποιώ κάποιες φορές, ας πούμε το κινητό που έχει ελαττωματική μπαταρία εξαιτίας των εφαρμογών που έχω, αν και κυρίως το αξιοποιώ σε θέματα εργασίας.	Συν. 3β : Προσπαθούμε να κάνουμε μαθήματα ενημέρωσης με τα προγράμματα προσβασιμότητας. Προσωπικά δεν τα χρησιμοποιώ γιατί δεν είμαι καλή στην τεχνολογία. Άλλοι συνάδελφοι είναι πιο εξοικειωμένοι.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Είναι πολύ βοηθητικές και χρησιμοποιώ σε καθημερινή βάση. Από εφαρμογές όπως ο αναγνώστης οθόνης, το BeMyEyes, το GPS κάποιες φορές. Πολύ βοηθητικό.	Συν. 4β : Είμαι πολύ υπέρ της τεχνολογίας και ανυπομονώ να δω τι θα γίνει με το AI σιγά σιγά.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Δεν με θεωρώ τέλειο στην χρήση (σ.σ. των εφαρμογών) αλλά με βοηθάνε. Θεωρώ πως μπορούν να αντικαταστήσουν τον συνοδό, όχι όμως σε όλα. Βοηθάνε όμως στον δρόμο, στα λεωφορεία για να ξέρεις πού να κατέβεις, ίσως αν υπήρχε μια πιο ακριβής εφαρμογή θα ήταν ακόμα καλύτερα. Οι τεχνολογίες σου κάνουν την ζωή ευκολότερη.	Συν. 5β : Δεν χρησιμοποιώ όταν συνοδεύω, μόνο GPS αν δεν γνωρίζω μια περιοχή. Όταν υπάρχει συνοδός, δεν θεωρώ απαραίτητη την τεχνολογία. Επίσης, τίποτα δεν αντικαθιστά τον άνθρωπο και την επικοινωνία αυτή. Τεχνολογίες τις έφτιαξε άνθρωπος, πώς θα τον αντικαταστήσουν πλήρως όμως; Σίγουρα έχουν βοηθήσει φυσικά, στην αυτονομία και την ανεξαρτησία.

Συμ. Με ΟΑ 6α : Η τεχνολογία έχει βοηθήσει πολύ στην επίτευξη προσβασιμότητας και εννοείται ότι χρησιμοποιώ και εγώ όσο γίνεται ό,τι μου προσφέρει. Το κινητό μου είναι ικανό να αντέξει τις εφαρμογές και με βοηθάνε και οι συνοδοί όταν χρειάζεται για να μάθω την χρήση.	Συν. 6β : Η τεχνολογία είναι χρήσιμη, σίγουρα. Βέβαια πρέπει να μάθουμε και εμείς πώς να βοηθάμε τον τυφλό. Να εξοικειωθούμε με τις εφαρμογές, όλα αυτά. Με χαροποιεί που την βλέπω να δείχνει ενδιαφέρον στο να μάθει.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Είναι πρωτοποριακές στην εργασία οι τεχνολογίες, ας πούμε. Σε κάνουν να μην είσαι τόσο εξαρτημένος από κάποιον συνοδό. Βέβαια πρέπει να διαθέτουν αυτή την τεχνολογία οι υπολογιστές, τα κινητά.	Συν. 7β : (σ.σ. είμαι) πολύ υπέρ, πολύ όμως. Έχω πάθει πλάκα με το πόσο έχει εξελιχθεί η τεχνολογία, οριακά βλέπει και ο τυφλός πια μέσω αυτών, αν με πιάνεις.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Όσο γίνεται χρησιμοποιώ. Πρέπει να αλλάξω κινητό βέβαια, αρχίζει να με εγκαταλείπει (γέλιο). Κάτι συμβαίνει και δεν έχουν καλή αντοχή τα κινητά, όσο μεγαλώνουν και εξελίσσονται οι εφαρμογές. Βέβαια θέλει υπομονή και από τον συνοδό να σου μάθει πώς να τα χρησιμοποιείς.	Συν. 8β : Συνήθιζα να έχω επιφυλάξεις, αλλά γενικά είμαι υπέρ της ασφαλούς χρήσης της τεχνολογίας, των εφαρμογών κλπ. Δεν εμπιστεύομαι ακόμα πως μπορεί να αυτονομηθεί, μια χαζομάρα να γίνει και δεν ξέρεις τι κίνδυνος υπάρχει μετά.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Φουλ. Δεν κάνω τίποτα χωρίς το κινητό πλέον. Ελπίζω να καταφέρω και να εργαστώ σιγά σιγά. Γενικά θεωρώ ότι αντικαθιστά τον συνοδό σε κάποιους τομείς, κάνει και αυτών την ζωή πιο εύκολη. Η μαμά όμως φοβάται ακόμα να τα εμπιστευθεί.	Συν. 9β : Δεν έχω απόλυτη εμπιστοσύνη ότι ένα κινητό ξαφνικά κάνει την δουλειά μου άχρηστη. Άσε που με αγχώνει η ιδέα ακόμα, να την αφήσω μόνη. Καμιά φορά το δοκιμάζουμε στον δρόμο, απομακρύνομαι λίγο, και τα έχει καταφέρει.

Συμ. 10: Εντάξει όλοι χρησιμοποιούμε τεχνολογίες όσο γίνεται, αν και δεν το κάνω τόσο. Έχω ακόμη την ικανότητα να βλέπω τόσο όσο για να αναγνωρίζω πού βρίσκομαι. Το πρόβλημά μου είναι το βράδυ πλέον, δεν βλέπω καθόλου καλά.

Συμ. 11: Χρησιμοποιώ Google Maps, με βοηθάει να βρω κάποιο μαγαζί. Move It επίσης χρησιμοποιώ. Δεν είμαι και ο καλύτερος με την τεχνολογία, θεωρώ.

Συμ. 12: Χρησιμοποιώ προγράμματα ανάγνωσης, πχ. Για ανάγνωση στο ίντερνετ κλπ. Χρησιμοποιώ και ακουστικά βιβλία.

Συμ. 13: Πλέον υπάρχουν πολλές εφαρμογές, όπως το gps, που σε βοηθούν σημαντικά να είσαι μόνος και να αισθάνεσαι ασφαλής, χρησιμοποιώ αρκετά. Βέβαια έχουν και μειονεκτήματα, είναι ας πούμε «μπαταριοφάγοι» να το πω, μέχρι αηδίας, και καταναλώνουν αρκετά δεδομένα. Αρκετά χρησιμοποιώ το Blind Square, εντοπίζει τα σημεία κατηγοριοποιημένα όπου βρίσκεσαι και στα αναπαριστά με βάση τους δείκτες του ρολογιού. Έχεις μια εικόνα για όλα. Δεν πιστεύω ότι αντικαθιστούν τον συνοδό αλλά σε βοηθούν πολύ.

Συμ. 14: Ω βέβαια. Χρησιμοποιώ τα πάντα, ό,τι μπορείς να φανταστείς. Είναι και πολύ βοηθητικές πια για εμάς.

Συμ. 15: Χρησιμοποιώ το κινητό μου (γέλιο), όπως όλοι, με έχει βοηθήσει σε πάρα πολλά πράγματα, από το να διαβάζω ένα έγγραφο, μέχρι και τα συγγράμματα για την σχολή μου, περιγράφει φωτογραφίες, με βοηθά να τις τραβήξω, μπορεί πχ να έχω μια δυσκολία με τα χαρτονομίσματα να τα ξεχωρίσω και για αυτό επίσης έχω εφαρμογή και για αυτό.

Συμ. 16: Οι εφαρμογές πλοήγησης κάνουν ευκολότερη την ζωή του τυφλού, είναι αλήθεια.

Συμ. 17: Χρησιμοποιώ πολύ συχνά το gps, πιο πολύ σε άγνωστους χώρους και σε μέρη, είναι απαραίτητο να ξέρω πού είμαι. Το BeMyEyes ναι αλλά όχι σε εξωτερικούς χώρους, μπορεί να βρεις τον μπελά σου να νομίζουν ότι τους τραβάς. Αλλά το χρησιμοποιώ για να διαβάσω διάφορα.

Συμ. 18: Από όλα όσα χρησιμοποιώ προτιμώ τον αναγνώστη οθόνης, όλη την ώρα έχω το κινητό δίπλα.

Συμ. 19: Χρησιμοποιώ το κινητό μου φυσικά, πολλές φορές βάζω gps, γενικά δεν χρησιμοποιώ άλλες εφαρμογές τόσο συχνά αλλά όλες τις έχω τεστάρει ας πούμε.

Συμ. 20: Είμαι εκπαιδευτικός, είχα πάει στην Λιθουανία τις προάλλες για ένα πρόγραμμα και αν δεν είχα το κινητό, θα ήμουν σε ένα καφενείο στο χωρίο και δεν θα έκανα

τίποτα, ενώ με αυτό βάζω gps, κάνω ό,τι θέλω. Έχω iPad και iPhone πάντα πάνω μου, χρησιμοποιώ το AI, για ανάγνωση κειμένων. Είμαι πολύ αυτόνομος με τις τεχνολογίες επειδή είμαι πληροφορικός, εκπαιδεύω άτομα με ΟΑ στις τεχνολογίες, μιλάς με έναν εκ των λίγων εκπαιδευτικών πληροφορικής (γέλιο). Μπορώ με το κινητό μου να πάω σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, σαν να έχω και το γραφείο μου μαζί. Η τεχνολογία μας δίνει μεγάλη αυτονομία. Πήγα επίσης Σόφια, δεν πέτυχα φανάρι που να μην ήταν ηχητικό. Πρέπει, επίσης, να υπάρχει άμεση πρόσβαση στο λευκό μπαστούνι. Αν υπάρχει πρόωμη παρέμβαση στην τύφλωση και εκπαίδευση στο λευκό μπαστούνι, γλιτώνει μετά το κράτος πολλά χρήματα, πχ για κατάθλιψη επειδή το άτομο με ΟΑ θα είναι κλεισμένο σπίτι.

Συμ. 21: Το κινητό με voiceover είναι απαραίτητο εργαλείο. Χρησιμοποιώ εφαρμογές και, σε μικρότερο βαθμό, τον υπολογιστή με πρόγραμμα αναγνώστη οθόνης. Έχω επίσης ένα μεγεθυντικό φακό για ανάγνωση, ενώ βάζω ανάγλυφα σημάδια στις συσκευές μου και αυτοκόλλητα Braille για να ξεχωρίζω πράγματα. Εφαρμογές για online παραγγελίες είναι χρήσιμες, αλλά χρονοβόρες. Για παράδειγμα, πρέπει να περάσω κάθε προϊόν με voiceover, κάτι που είναι πολύ πιο αργό από το να κάνεις κλικ βλέποντας την εικόνα

Συμ. 22: Χρησιμοποιώ, βέβαια, μου αρέσει να ασχολούμαι και με την τεχνολογία. GPS, ανάγνωση οθόνης, κάποιες άλλες εφαρμογές.

Συμ. 23: Χρησιμοποιώ κινητά με ανάγνωση οθόνης, και γενικά όσα εργαλεία μπορώ τα χρησιμοποιώ. Είναι βοηθητικές οι τεχνολογίες πολύ.

Εργασία και προσβασιμότητα

15. Είναι εύκολο ή δύσκολο για ένα άτομο με οπτική αναπηρία να εργαστεί στην χώρα μας χωρίς την ύπαρξη συνοδού/βοήθειας;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Ψάχνω για δουλειά, αλλά πλέον έφτασα να νιώθω ότι οι εργοδότες απορρίπτουν το βιογραφικό μου μόνο και μόνο επειδή είμαι	Συνοδός 1β : Υπάρχει μεγάλη προκατάληψη στον εργασιακό χώρο στην Ελλάδα, δυστυχώς. Πολλά άτομα με αναπηρία δεν γίνονται δεκτά, αν και έχουν
--	--

τυφλός. Δεν βλέπουν τις δυνατότητές μου, τα προσόντα μου, μόνο την αναπηρία μου.	προσόντα. Με στενοχωρεί και για τον γιό μου πολύ.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Είναι εύκολο (σ.σ. να εργαστούμε), αρκεί οι άνθρωποι να έχουν ανοιχτά μυαλά να δίνουν δυνατότητες στα άτομα με οπτική αναπηρία. Αν μου δώσεις υπολογιστή με αναγνώστη οθόνης, τι πρόβλημα να υπάρχει; Υπάρχει ανάγκη για κατάλληλα εργαλεία και υποδομές στο εργασιακό περιβάλλον.	Συν. 2β : Θα έπρεπε να είναι εύκολο, και βασικά είναι εύκολο αρκεί να γίνουν δεκτοί οι άνθρωποι. Οκ στο δημόσιο δεν έχουν θέμα, αλλά στον ιδιωτικό τομέα είναι άσχημα τα πράγματα, κάνουν ό,τι θέλουν οι εργοδότες.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Δεν αντιμετωπίζω κάποιο πρόβλημα, θεωρώ τα πράγματα έχουν αρχίσει να αλλάζουν, να αλλάζει η κοινωνία. Φυσικά πρέπει να έχεις βάλει και στόχο να αποκτήσεις λευκό μπαστούνι, στην θέση μου θα ήταν το καλύτερο.	Συν. 3β : Είναι πολύ εύκολο, λόγω της τεχνολογίας πλέον όλα έχουν και ηχητικές περιγραφές. Πάντα υποστηρίζουμε την ανεξαρτησία όμως, αν αρρωστήσει ο συνοδός τι θα κάνει το άτομο με ΟΑ; Η αντιμετώπιση και από τον κόσμο θα είναι διαφορετική, θα έχει παντού πιο αξιοπρεπή παρουσία.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Στον χώρο μου είμαστε καλά, δεν έχω κάποιο παράπονο. Θα μπορούσε ακόμα καλύτερα; Ενδεχομένως, αλλά δεν μπορώ να πω ότι δεν είμαι ευχαριστημένος.	Συν. 4β : Στον χώρο μας έχουν γίνει προσπάθειες, γενικά γίνονται. Αλλά δεν σημαίνει ότι η κατάσταση είναι και η τέλεια, στον ιδιωτικό τομέα επικρατεί η προκατάληψη ακόμα σε μεγάλο βαθμό, γίνονται διακρίσεις. Για τον λόγο αυτό ενθαρρύνω πολύ να μάθει να χρησιμοποιεί το μπαστούνι.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Πολλές εταιρείες, και η δική μου φυσικά, δεν έχουν προσαρμόσει τα	Συν. 5β : Είναι δύσκολο πολύ. Δεν είμαστε ανοιχτή κοινωνία ακόμα. Δεν τους δίνεται η ευκαιρία και κάποιοι είναι εξαιρετικά μυαλά.

συστήματά τους για να είναι προσβάσιμα. Δυσκολεύει η κατάσταση μετά και για εμένα.	Από τα γεννοφάσκια μας έχουμε κατάλοιπα, και έχουμε γίνει πολύ ατομιστές σαν άνθρωποι σαν κοινωνία δεν αποδεχόμαστε την διαφορετικότητα.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Δυστυχώς είναι άσχημα τα πράγματα, και έχω προσπαθήσει να δουλέψω. Σκοπεύω να μάθω κινητικότητα και προσανατολισμό και μετά να ψάξω να φύγω στο εξωτερικό.	Συν. 6β : Για την ώρα τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα, και με στενοχωρεί όσο να ‘ναι γιατί είναι πολύ κακό για την ψυχολογία της.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Με στηρίζουν και οι δικοί μου σίγουρα, αλλά προσπαθώ να βασίζομαι περισσότερο στους συναδέλφους μου για επαγγελματικά ζητήματα, ή στις δικές μου δυνατότητες. Θέλω να δείχνω ικανός στο περιβάλλον εργασίας μου, να μην νιώθω ότι εξαρτώμαι γιατί αυτό νιώθω ότι δεν μου κάνει καλό.	Συν. 7β : Έχει πολύ άγχος στην δουλειά, μπορώ να το καταλάβω. Είναι λες και όλοι περιμένουν στην γωνία πότε θα τα θαλασρώσει.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Δεν έχω την καλύτερη δυνατή στήριξη στον χώρο μου, όχι όσο θα ήθελα. Πολλά τα προβλήματα, πολλά τα σχόλια που ακούς. Θα άλλαζα εργασία αν γινόταν, εύκολα.	Συν. 8β : Βλέπω πόσο προσπαθεί να αποδείξει την αξία του στη δουλειά. Αλλά συχνά πρέπει να τον ενθαρρύνω να συνεχίσει, γιατί το περιβάλλον είναι αποθαρρυντικό, θα έλεγα.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Η λύση είναι το εξωτερικό, δεν ξέρω αν μπορείς να αντιληφθείς αλλά πολλοί εργοδότες είναι τόσο στον κόσμο τους νομίζουν επειδή δεν βλέπω ότι δεν έχω προσόντα, ότι είμαι χαζή.	Συν. 9β : Πολλές, πολλές (προκαταλήψεις). Δύσκολα τα πράγματα. Εύχομαι να καταφέρει σιγά σιγά, να την βοηθήσω και εγώ όσο μπορώ να αυτονομηθεί (σ.σ. λευκό μπαστούνι) να βρει και αυτή τον δρόμο της.

Συμ. 10: Προσπαθούμε για να αλλάξει αυτό, να είναι πιο εύκολο, η πραγματικότητα είναι πως είναι πολύ πολύ δύσκολο, καθόλου προσβάσιμο.

Συμ. 11: Είναι υπερβολικά δύσκολο, και είναι ο λόγος που θέλω να φύγω και από την χώρα. Στο δημόσιο σε βάζουν σε ψευτοδουλειές κόλας, που περνάει πολύ λάθος μηνύματα και είναι λανθασμένο πρότυπο. Έχω φίλους που κάνουν τέτοιες δουλειές και με παίρνουν τηλέφωνο γιατί βαριούνται. Δεν συμφέρει, θεωρώ. Είναι γελοία τα κίνητρα, χαμηλοί οι μισθοί, δεν εξελίσσεσαι. Γιατί να μην πάρω το επίδομά μου και να κάτσω σπίτι; Μόνο λίγες εξαιρέσεις υπάρχουν, πχ δικηγόροι. Πρέπει να κάνεις υπερβάσεις όμως κατά κανόνα.

Συμ. 12: Είναι δύσκολο γιατί η νοοτροπία στην χώρα μας είναι λίγο ιδιαίτερη.

Συμ. 13: Είναι δύσκολο γιατί υπάρχει μεγάλος ρατσισμός στον χώρο εργασίας, δεν πάει να έχεις πτυχία, 180 μεταπτυχιακά, είσαι κάτι το παράξενο. Εγώ η ίδια δεν το έχω βιώσει λόγω του ότι ο χώρος μου ήταν εξοικειωμένος με την αναπηρία. Έχω μια φίλη όμως, εκπαιδευτικό, όπου στο σχολείο η διευθύντρια έκανε τα πάντα για να την διώξει. Εν τέλει έφυγε μόνη της και μεταφέρθηκε αλλού. Είναι ίσως θέμα νοοτροπίας και έλλειψης γνώσεων αυτό πιστεύω.

Συμ. 14: Κοίτα, (σκέφτεται) σίγουρα έχει πολλές αντικειμενικές δυσκολίες το να εργαστεί άτομο με οπτική αναπηρία στην Ελλάδα.

Συμ. 15: Δεν θα ήθελα να συμμετέχω στην εργασία μελλοντικά με κάποιον συνοδό. Προσπαθώ να προωθώ την ανεξαρτησία, αυτό με ενδιαφέρει. Αλλιώς μετά δεν θα ήμουν ανεξάρτητη, γιατί πάντα σε μένα πέφτει ο ρόλος να εκπαιδεύσω τον συνάδελφο, τον διπλανό. Γενικά ο εργασιακός χώρος δεν είναι συχνά ένα προσβάσιμο περιβάλλον, ενδέχεται και το αφεντικό να έχει προκαταλήψεις, να κάνει ερωτήσεις άβολες και κάτι τέτοια τα φοβάμαι, ότι δεν θα είμαι τόσο άξιο στέλεχος όσο οι υπόλοιποι. Πέρα από αυτό όμως είναι και οι συνάδελφοι που θα πρέπει και σε αυτούς θέλοντας ή μη να τους κάνω μια μικρή επιμόρφωση και πάλι δεν ξέρω αν αυτοί θα βασίζονται πάνω μου ως ισότιμο μέλος της ομάδας.

Συμ. 16: Διευκολύνεται μόνο αν οι άνθρωποι και το προσωπικό είναι δεκτικοί και ανοιχτοί να σε δεχθούν.

Συμ. 17: Εκεί που εργάζομαι γίνονται προσπάθειες, είμαι ευχαριστημένος στην εταιρεία. Να εργαστεί ένα άτομο με ΟΑ είναι δύσκολο, στον δημόσιο τομέα ok αν μπεις μπήκες και έχουν γίνει κάποια βήματα εκεί. Στον ιδιωτικό όμως είναι δύσκολο και εξαρτάται από την καλή θέληση του εργοδότη. Ο συνοδός βοηθά αναλόγως την φύση της δουλειάς. Αυτό που κάνουν έξω αλλά όχι εδώ είναι να μπορείς να έχεις βοηθό στην δουλειά σου, αλλά έχει να κάνει και με τι δουλειά κάνεις και αν η δουλειά σου το επιτρέπει. Είναι θέματα που δεν έχουν λυθεί εδώ, στην Ελλάδα δυστυχώς έχουμε την πολιτική να κάνουμε το μίνιμουμ στα πράγματα. Δεν έχουν γίνει προσπάθειες να δουλέψουν ΑμεΑ σε πόστα υψηλότερα από τηλεφωνητές, υπάρχει θέμα εμπιστοσύνης σε υποψήφιους ΑμεΑ εργαζόμενους. Αλλά ούτε στις ΗΠΑ δεν είναι λυμένα αυτά, αλλά υπάρχουν καλύτερες πρακτικές έξω στις εταιρείες. Μπορεί να χρειαστεί να έχεις έναν συνεργάτη αλλά να σου πει η δουλειά να τον πληρώνεις μόνος σου. Εγώ πχ δυσκολεύομαι στην ορθογραφία, είμαι ανορθόγραφος, τι να κάνουμε, θα ήθελα μια γραμματέα να με βοηθάει αλλά δεν είναι πάντα εύκολο γιατί υπάρχουν θέσεις που δεν δικαιολογούν να έχεις βοηθό, ούτε με δικά σου έξοδα που υπάρχει στο εξωτερικό. Στο μέλλον θα μπορούσε το AI assistant πιστεύω να δίνει ευκαιρίες.

Συμ. 18: Είναι πάρα πολύ δύσκολο αυτό στην Ελλάδα.

Συμ. 19: Δεν είναι τόσο εύκολο, όπως βλέπεις ψάχνω ακόμα να εργαστώ. Υπάρχουν εργοδότες που διστάζουν να πάρουν άτομο με αναπηρία. Θα με ενδιέφερε να εργαστώ το εξωτερικό που όσες φορές έχω πάει δεν έχει καμία σχέση με την Ελλάδα. Αυτή την περίοδο κάνω προσπάθειες να φύγω έξω.

Συμ. 20: Πάρα πολύ δύσκολο, πας για γραμματέας, έχει ο υπολογιστής σου με αναγνώστη οθόνης; Επίσης, γεννιούνται 100 παιδιά για παράδειγμα, και ένα εξ αυτών είναι τυφλό. Όταν αυτά θα γίνουν 18, αυτά που βλέπουν θα έχουν ήδη ξένες γλώσσες κλπ., θα πάνε να ανταγωνιστούν, αν εμένα δεν μου έχεις τις υποδομές και υπηρεσίες πώς θα είμαι ανταγωνιστικός; Πρώτη γυμνάσιου τα παιδιά γράφουν, και εσύ περιμένεις πόσους μήνες την μηχανή Πέρκινς.

Συμ. 21: Η τεχνολογία έχει ανοίξει νέες δυνατότητες, αλλά υπάρχει ακόμα προκατάληψη από εργοδότες. Πολλοί απορρίπτουν αυτόματα αιτήσεις όταν δουν ότι το άτομο έχει οπτική αναπηρία, χωρίς να εξετάσουν αν μπορεί να ανταπεξέλθει». Συγκριτικά

με το παρελθόν, τα άτομα με οπτική αναπηρία έχουν περισσότερες επιλογές πέρα από τα παραδοσιακά επαγγέλματα, όπως τηλεφωνητές ή δάσκαλοι.

Συμ. 22: Γίνονται προσπάθειες συμπερίληψης και εργασιακά, αλλά με πολύ αργές διαδικασίες.

Συμ. 23: Εγώ στην εργασία μου πάντα έκανα την δουλειά μου χωρίς κανένα πρόβλημα, άψογα. Παρ' όλο βέβαια που παλεύουμε, στις επαρχίες υπάρχουν ιδιαίτερες προκαταλήψεις και ταμπού ακόμα στον χώρο εργασίας, δεν γνωρίζουν δυστυχώς τι μπορεί να κάνει ένας τυφλός.

Περιβαλλοντικά και κοινωνικά εμπόδια

16. Πώς περιηγείστε μαζί στους δημόσιους χώρους; Τι είδους κοινωνικά εμπόδια έχετε εντοπίσει και πώς τα αντιμετωπίζετε;

➔ **Πόσο βοηθητική έχει υπάρξει η σχέση σας με τον συνοδό στην επίτευξη πρόσβασης έναν από τους παρακάτω δημόσιους χώρους:**

- **Σούπερ μάρκετ/Εμπορικά καταστήματα**

Συμ. Με ΟΑ 1α : Ευτυχώς (σ.σ. ο συνοδός) βρίσκεται εκεί να μου περιγράψει τα προϊόντα, τις τιμές, οτιδήποτε. Αλλά και πάλι τα εμπορικά κέντρα είναι ένα χάος.	Συνοδός 1β : Περιγράφω συνήθως τι παίρνουμε, τι χρειαζόμαστε, γενικά σαν χώροι δεν είναι δύσκολοι τόσο αν υπάρχει η βοήθεια. Τώρα παραγγέλνεις και ηλεκτρονικά.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Δύσκολα τα πράγματα, και στα εμπορικά ειδικά. Εκεί φροντίζω να πηγαίνω με τον συνοδό, ή έστω να είμαι κοντά στην γειτονιά μου που με ξέρουν και με βοηθάνε.	Συν. 2β : Δεν είναι εύκολα τα πράγματα εκεί, δυστυχώς όχι ακόμα, και ευθύνεται το προσωπικό των καταστημάτων σε μεγάλο βαθμό.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Υπάρχει μια δυσκολία με την εύρεση των προϊόντων που θέλεις, αλλά	Συν. 3β : Είναι εύκολη η συνοδεία εκεί.

εκεί πηγαίνεις με έναν συνοδό και τελειώνει η υπόθεση.	
Συμ. Με ΟΑ 4α : Δεν έχω πολλή δυσκολία.	Συν. 4β : Τον βοηθάω και εγώ, αλλά σαν χώροι είναι οκ, παλεύονται.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Δεν έχω ιδιαίτερη δυσκολία, μόνος μου βέβαια θα δυσκολευόμουν.	Συν. 5β : Σχετικά εύκολα
Συμ. Με ΟΑ 6α : Θα ήθελα περισσότερη βοήθεια από το προσωπικό. Χρησιμοποιώ και το BeMyEyes καμιά φορά απλά θέλει χρόνο να βρεις αυτά που θέλεις. Εξαρτιέσαι εννοείται από τον βλέποντα.	Συν. 6β : Δεν είναι τόσο δύσκολα, αλλά υπάρχουν καμιά φορά εμπόδια, θυμάμαι σκόνταψε σε έναν κουβά σφουγγαρίσματος που το προσωπικό είχε αφήσει μέσα στην μέση.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Δεν είχα την καλύτερη εμπειρία, μια φορά έπεσα πάνω σε ένα καλάθι αγορών που μια ή ένας άφησε κάτω. Εκεί πηγαίνω πάντα με συνοδό, να αποφεύγω τέτοιες καταστάσεις, ή παραγγέλνω.	Συν. 7β : Δεν έχει τύχει να τον συνοδέψω εκεί, αλλά από όσα μου έχει πει δεν είναι τόσο τραγικά τα πράγματα.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Υπάρχουν δυσκολίες, αν θες να περιηγηθείς μόνος σου, εννοείται. Πρέπει να σε έχει από κοντά ο συνοδός, ειδάλλως θα πέσεις πάνω σε κανέναν άνθρωπο τόσο κόσμο που έχει.	Συν. 8β : Δεν έχουμε συναντήσει πολλά προβλήματα.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Υπάρχουν υπάλληλοι που προσφέρονται να με βοηθήσουν, αλλά άλλες φορές νιώθω ότι με αγνοούν τελείως. Είναι σαν να μην ξέρουν πώς να με υποστηρίξουν, ή δεν θέλουν καν να ασχοληθούν.	Συν. 9β : Δεν την αφήνω μόνη της, καμιά φορά που συνέβη αυτό οι υπάλληλοι ήταν πολύ αγενείς μαζί της.

Συμ. 10: Εντάξει, βλέπω και τα καταφέρνω, αλλιώς ζητάω βοήθεια από τις κοπέλες (σ.σ. εργαζόμενες/υπαλλήλους) εκεί.

Συμ. 11: Δεν έχω προσωπικά θέμα τόσο. Δυσκολεύομαι περισσότερο με τις τιμές, στην πράξη το έχω λύσει γιατί κάνω αγορές ηλεκτρονικά κυρίως πια. Στα εμπορικά επίσης. Στην πράξη υπάρχουν και εφαρμογές πια. Άλλες φορές ζητάω βοήθεια από κάποιον υπάλληλο.

Συμ. 12: Δεν χρειάζομαι πολλή βοήθεια, συνήθως ρωτάω κάποιον εκείνη την ώρα.

Συμ. 13: Εκεί τις περισσότερες φορές χρειάζομαι (συνοδεία), εκτός αν πας για κάτι πολύ συγκεκριμένο. Πλέον έχω καταλήξει στην χρήση τεχνολογίας (efood) που βολεύει περισσότερο.

Συμ. 14: Δεν έχω θέμα, πηγαίνω με συνοδό συνήθως ή ζητάω κάποια βοήθεια εκεί.

Συμ. 15: Εκεί προσωπικά παρόλο που όντως θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω τεχνολογία, συνήθως ζητάω βοήθεια από κάποιον υπάλληλο ή πάω με κάποιον συνοδό, είναι δύσκολοι χώροι.

Συμ. 16: Υπάρχουν δυσκολίες, συνήθως ζητάμε βοήθεια από τις κοπέλες που εργάζονται εκεί, ή από φίλη που να βλέπει. Καλά δεν συζητάω καν στα μεγάλα εμπορικά της Θεσσαλονίκης, εκεί πάντα χρειάζομαι κάποιον.

Συμ. 17: Εκεί συνήθως συνεργάζεσαι με τον πωλητή. Μόνος σου δεν γίνεται, είναι χρονοβόρο ακόμα και με το BeMyEyes. Αν δεν είναι τα άτομα καλά εκπαιδευμένα προσπαθείς να τα βοηθήσεις. Και για ρούχα, πας σε πιο μικρά μαγαζιά να έχεις μια γνωριμία με τον πωλητή, μια εμπιστοσύνη, ξέρεις ότι δεν θα σου δώσει ό,τι να ναι. Σε μεγάλα καταστήματα χρειάζεσαι συνοδό, γιατί έχει πολύ κόσμο αλλά και οι πωλήτριες πολλές φορές σε ξεπετάνε και δεν ενδιαφέρονται πολύ.

Συμ. 18: Δεν είναι εύκολο, γιατί επικρατεί ένα χάος, αλλά έχεις πάντα κάποια βοήθεια εκεί.

Συμ. 19: Συνήθως ψωνίζω ηλεκτρονικά, αλλά κυκλοφορώ με τον σκύλο και με βοηθάει στην περιήγηση.

Συμ. 20: Δεν είναι προσβάσιμα, δεν υπάρχει μια υπηρεσία που να απαγορεύει την λειτουργία σε μη προσβάσιμες εγκαταστάσεις. Πχ δεν μας φώναξαν για το μετρό (σ.σ. Θεσσαλονίκης).

Συμ. 21: Όταν θέλω λίγα πράγματα, πηγαίνω μόνη μου και ζητάω βοήθεια από υπαλλήλους. Για μεγαλύτερες αγορές, προτιμώ να παραγγέλνω τηλεφωνικά ή μέσω εφαρμογών, αν και αυτό είναι χρονοβόρο». Όταν ψωνίζω μόνη μου, ρωτάω τους υπαλλήλους για ημερομηνίες λήξης ή αν πήρα το σωστό προϊόν. Είναι πιο εύκολο να με βοηθήσουν.

Συμ. 22: Πιο συχνά πια θα κάνω αγορές στο ίντερνετ.

Συμ. 23: Δεν είναι έτοιμο το προσωπικό ακόμα, δεν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο.

- **Χώροι εστίασης (εστιατόρια, καφετέριες κ.ο.κ.)**

Συμ. Με ΟΑ 1α : Κάποιες φορές δυσκολεύομαι και εκεί, αν και συνήθως πηγαίνω με φίλους, με συνοδό δηλαδή, μόνος δεν πάω.	Συνοδός 1β : Πάνω κάτω τα ίδια. (Σκέφτεται) Θα έπρεπε το προσωπικό και σε αυτή την περίπτωση να είναι πιο εξοικειωμένο.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Και εκεί δυσκολίες υπάρχουν, με την διάταξη των τραπεζιών πχ, την πολυκοσμία.	Συν. 2β : Αν πάμε μαζί δεν έχω άγχος, τώρα μου έχει πει κάποιες φορές ότι τον αγνοούσαν όταν πήγε μόνος του σε ένα μαγαζί για καφέ εκτός της γειτονιάς, που δεν τον ήξεραν.
Συμ. Με ΟΑ 3α : (σκέφτεται) Όπου υπάρχει κατάλογος Braille τον συμβουλευόμαστε, σε όσα καταστήματα διαθέτουν, και παραγγέλνουμε. Δεν είναι πάρα πολλά τα καταστήματα. Αλλιώς μας φέρνουν ό,τι υπάρχει και παραγγέλνουμε.	Συν. 3β : Επίσης εύκολο.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Δεν δυσκολεύομαι.	Συν. 4β : Έτσι και έτσι, δεν θα έλεγα ότι είναι και τόσο δύσκολο πλέον.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Συχνά χρειάζομαι βοήθεια για να φτάσω στο τραπέζι ή να βρω την	Συν. 5β : Δεν ξέρω να σου πω συγκεκριμένα, υπάρχουν μαγαζιά που είναι και κάποια όχι.

τουαλέτα. Οι χώροι είναι γεμάτοι εμπόδια, και χωρίς κάποιον μαζί μου χάνομαι. Έχουμε όλοι δει πώς είναι οι τουαλέτες σε κάποια από τα μαγαζιά εδώ, χάλι μαύρο.	
Συμ. Με ΟΑ 6α : Υπάρχουν ορισμένες φορές που οι υπάλληλοι δεν μου μιλάνε απευθείας, αλλά στον συνοδό μου, λες και δεν έχω μυαλό, ότι δεν μπορώ να καταλάβω.	Συν. 6β : Καμιά φορά αντιμετωπίζεις μη επαρκώς καταρτισμένο προσωπικό.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Αν εξαιρέσεις το αγενές προσωπικό καμιά φορά, είναι γενικά εύκολα να πιείς έναν καφέ, αν πας κιόλας κάπου που σε ξέρουν, σε έχουν μάθει.	Συν. 7β : Υπάρχουν δυσκολίες, στην πρόσβαση δηλαδή, και για τους τυφλούς καμιά φορά πχ βλέπεις τραπέζια και καρέκλες πάνω στους οδηγούς όδευσης.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Πιο εύκολα πας εκεί από τα εμπορικά. Πας και με παρέα, δεν έχεις θέμα. Πάω σε ένα γειτονικό.	Συν. 8β : Εύκολα δεν το λες, αλλά υπάρχει κόσμος κάτι να συμβεί θα βοηθήσουν.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Δύσκολα, δεν έχω και πολλές παρέες να πάω και τρέχω την μάνα (γέλιο). Φοβάμαι ότι θα κάνω να παραγγείλω καμιά ώρα.	Συν. 9β : Αχ ! Θα ήθελα να πήγαινε πιο συχνά, να μην φοβάται. Τι και αν γίνει κάτι αν δεν είμαι εγώ εκεί όμως;

Συμ. 10: Δεν είναι τόσο δύσκολα πλέον.

Συμ. 11. Αναλόγως την διαρρύθμιση. Συνήθως όμως θα πας με παρέα, θα είναι πιο εύκολο. Έχουν τύχει μαγαζιά όμως δύσκολα.

Συμ. 12: Ούτε εκεί έχω πρόβλημα.

Συμ. 13: Το δύσκολο κομμάτι είναι να καθίσεις, να έρθει η παραγγελία, αλλά αν θες να φύγεις είναι ζόρικο. Πρέπει να στήσεις αυτί ότι κάποιος έρχεται (γέλιο).

Συμ. 14: Δεν έχω τόσο πρόβλημα, όχι.

Συμ. 15: Εκεί εξαρτάται και από το κατάστημα, αλλά δεν χρειάζεσαι απαραίτητα συνοδό, αν εξαιρέσεις την τουαλέτα πχ οκ (γέλιο).

Συμ. 16: Για γνωστά μαγαζιά που έχεις πάει, το μαγαζί σε ξέρει λίγο πολύ. Αν αύριο πάω Κομοτηνή πχ, κάπου που δεν με ξέρουν, είναι πιο δύσκολο.

Συμ. 17: Γενικά δεν έχεις πρόβλημα, εκτός από σελφ σέρβις εστιατόρια.

Συμ. 18: Εκεί, να σου πω, βοηθάει και το προσωπικό, αλλά πρέπει να γίνουν προσπάθειες για να έχουμε μια καλή εμπειρία και εμείς.

Συμ. 19 Πηγαίνω και με φίλους πολλές φορές οπότε είναι εύκολο, αλλά έχω και τον σκύλο που με βοηθάει πολύ και δεν έχω κάποιο θέμα, ειδικά σε καφέ που πάω συχνά, κοντά στο σπίτι.

Συμ. 20: Εκεί συνήθως πας με φίλους, οκ.

Συμ. 21: Μου αρέσει να πηγαίνω με τους φίλους μου και είναι πιο εύκολο έτσι.

Συμ. 22: Δεν έχω θέμα, σπάνια.

Συμ. 23: Πάω με φίλους αλλά και μόνος μου χρησιμοποιώ το μπαਸτούνι δεν έχω πρόβλημα.

- **Μουσεία/Αρχαιολογικοί χώροι**

Συμ. Με ΟΑ 1α : Εκεί είναι κάπως καλύτερα, αν και δεν μου αρέσει τόσο να πηγαίνω.	Συνοδός 1β : Από όσα λένε έχουν βελτιωθεί εκεί τα πράγματα.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Στους αρχαιολογικούς χώρους κάποια από τα μονοπάτια είναι συχνά ανισόπεδα ή γεμάτα εμπόδια.	Συν. 2β : Υπάρχουν υπάλληλοι που δεν ξέρουν πώς να βοηθήσουν. Συχνά απλώς με παραπέμπουν να κάνω όλη τη

Είναι δύσκολο να κινηθώ χωρίς βοήθεια.	δουλειά. Θα έπρεπε να υπάρχει και ένας τρόπος να ξεναγούνται εύκολα και οι τυφλοί καθώς είναι πολύ κουραστικό αυτό που συμβαίνει.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Ναι (...) (Σκέφτεται). Πήγα τελευταία στο μουσείο της Ακρόπολης και έμεινα ευχαριστημένος.	Συν. 3β : Εκεί υπάρχουν οι κατάλληλοι ξεναγοί, μέσω ραντεβού. Προσπαθούμε να γίνει παντού αλλά δεν γίνεται σε όλα.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Δεν πηγαίνω τόσο για να έχω άποψη.	Συν. 4β : Γενικά καλά έχω ακούσει.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Θα πρέπει και εκεί να εκπαιδευτεί περισσότερο το προσωπικό, αν και τα πράγματα είναι καλύτερα σε σχέση με τα όσα είπαμε παραπάνω.	Συν. 5β : Αθήνα όχι, αλλά στην Θεσσαλονίκη πολύ (σ.σ. προσβάσιμα).
Συμ. Με ΟΑ 6α : Πήγαμε τις προάλλες και μας άρεσε η βοήθεια από το προσωπικό, ξεναγούς κλπ. Θα ξαναπήγαινα. Τώρα δεν έχω την ίδια άποψη για τους ανοιχτούς (σ.σ. αρχαιολογικούς) χώρους. Εκεί είναι σχετικά επικίνδυνα χωρίς συνοδό.	Συν. 6β : Θα μπορούσαν να είναι καλύτερα, δεν ξέρω, κάποια μουσεία ας πούμε δεν έχουν απτικές ξεναγήσεις δεν είναι συμπεριληπτικά καθόλου.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Σπάνια θα πάω, δεν ξέρω να σου πω.	Συν. 7β : Νομίζω είναι καλά τα πράγματα.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Πήγαμε μαζί πρόσφατα στην Αθήνα, πήγαμε και στους Δελφούς παλαιότερα. Κάποια μουσεία έχουν Μπράιγ, έχουν αρκετά πράγματα να σε βοηθήσουν. Κάποια άλλα όμως όχι ακόμα.	Συν. 8β : Έτσι και έτσι θα σου πω, είχαμε συναντήσει ξεναγούς που δεν είχαν ιδέα πώς να ξεναγήσουν. Πρέπει να είναι ο συνοδός εκεί.
Συμ. Με ΟΑ 9α : (Γελάει) Αν σου πω, έχω χρόνια να πάω, δεν μου αρέσει.	Συν. 9β : Δεν νομίζω ότι είναι προσβάσιμα, όχι.

Συμ. 10: Πηγαίνω, δεν έχω θέμα.

Συμ. 11: Έχω καιρό να πάω αλλά υπήρχαν άνθρωποι που βοηθούσαν.

Συμ. 12: Μουσεία κανένα πρόβλημα, έχει τύχει να με ρωτήσουν αν θέλω συνοδεία και με έχουν εξυπηρετήσει. Δυσκολία υπάρχει σε διάσπαρτα γλυπτά ας πούμε, μην τυχόν πέσεις πάνω σε κανένα (γέλιο). Σε σύγχρονα μουσεία υπάρχει ακουστική περιγραφή, αλλά υπάρχει και Μπράιγ κάπου και βοηθάει αυτό.

Συμ. 13: Δεν είμαι πολύ φαν. Δεν έχω ιδιαίτερη άποψη.

Συμ. 14: Και εκεί πιο εύκολα τα πράγματα τελευταία.

Συμ. 15: Έχω πάει, αν και δεν με ενδιαφέρει τόσο. Έχω συναντήσει ηχητικές περιγραφές, και πινακίδες με Μπράιγ σε κάποια εκθέματα αν και δεν είναι τόσο συνηθισμένο. Το πιο συχνό πρόβλημα ήταν ότι δεν είχε απτική ξενάγηση στα εκθέματα, άρα δεν είχα τρόπο να καταλάβω, μου έχει τύχει. Περιγραφές γινόντουσαν περισσότερο από κάποιον καθηγητή παρά από τους ξεναγούς.

Συμ. 16: Έχουν γίνει προσπάθειες πάνω σε αυτό, στην Ελλάδα δηλαδή γιατί έξω είναι πολύ καλύτερα, εδώ εξαρτάται από το πόσο αγκαλιάζουμε τις αλλαγές και πόσο συμμετέχουμε στην τέχνη. (Σκέφτεται) Το προσωπικό χρειάζεται περαιτέρω επιμόρφωση και εκπαίδευση.

Συμ. 17: Εξαρτάται από την εκπαίδευση του προσωπικού, που γενικά δεν είναι καλή. Πρέπει ο τυφλός να είναι ο ίδιος αρκετά διαβασμένος να μπορεί ανεξάρτητα να τα κάνει όλα. Λες πέντε πράγματα στον ξεναγό και τον καθοδηγείς. Τυχαίνει να είναι και τελείως ηλίθιος και να μην μπορείς να συνεννοηθείς. Πινακίδες είναι χρήσιμο να υπάρχουν σε πόρτες, ασανσέρ, ενδείξεις στο μετρό για το που οδηγούν οι κυλιόμενες σκάλες, είναι πολύ χρήσιμες να υπάρχουν αλλά δεν υπάρχει πολύ συχνά.

Συμ. 18: Γίνονται προσπάθειες για προσβάσιμους χώρους και επιμόρφωση του προσωπικού, αλλά είναι σε πολύ αρχικό στάδιο, δεν είναι ακόμη συμπεριληπτικοί χώροι.

Συμ. 19 Η χρήση του σκύλου έχει βοηθήσει πολύ και τέτοιοι χώροι έχουν αρχίσει να γίνονται ολοένα και πιο συμπεριληπτικοί και δεκτικοί.

Συμ. 20: Δεν είναι προσβάσιμα, ούτε το προσωπικό πολλές φορές.

Συμ. 21: Δεν είναι πολύ προσβάσιμα, όχι. Αν και γίνονται πολλές προσπάθειες, έχουν και πινακίδες σε Μπράιγ πιά.

Συμ. 22: Υπάρχει ανάγκη βελτίωσης των υποδομών εκεί, να γίνει ασφαλής η πρόσβαση.

Συμ. 23: Χρειάζεται επιμόρφωση το προσωπικό

- **Χώροι ψυχαγωγίας (θέατρα, κινηματογράφοι κ.ά.)**

Συμ. Με ΟΑ 1α : Σινεμά πηγαίνω ναι, με συνοδό φυσικά, με κάποιον μαζί. Δεν τα λες προσβάσιμα.	Συνοδός 1β : Όχι, δεν είναι προσβάσιμα καθόλου.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Κινηματογράφο δεν πάω. (σ.σ. στο θέατρο) εκεί είναι καλύτερα τα πράγματα, γιατί οι διάλογοι και οι φωνές βοηθούν περισσότερο. Αλλά πάλι, δεν ξέρω, υπάρχουν στιγμές που δεν καταλαβαίνω τη σκηνική δράση. Γι' αυτό δεν πάω και τόσο συχνά.	Συν. 2β : Καμία προσβασιμότητα. Γίνονται κάποιες προσπάθειες, στα θέατρα μόνο.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Θέατρο μου αρέσει να πηγαίνω, και γενικά είμαι πολύ ευχαριστημένος. Να δεις να πας σε παραστάσεις ειδικά φτιαγμένες για τυφλούς, υπέροχες.	Συν. 3β : Κινηματογράφο δεν έχει τύχει, αλλά στα θέατρα ξέρω έχουν γίνει βήματα.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Πηγαίνω θέατρο μόνο, σινεμά έκοψα δεν ένιωθα ασφάλεια.	Συν. 4β : Θεωρώ ότι υπάρχουν περισσότερες παραστάσεις που είναι συμπεριληπτικές. Αλλά οι χώροι είναι παμπάλαιοι οι περισσότεροι.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Δεν είχα ποτέ θέμα, όταν ήθελα να πάω.	Συν. 5β : Τα πάνε καλά εκεί, πολύ καλά. Και είναι ανοιχτοί πολύ οι εργαζόμενοι και έτοιμοι να βοηθήσουν.

Συμ. Με ΟΑ 6α : Ούτε οι κινηματογράφοι ούτε τα θέατρα είναι εξελεγμένα ακόμα. Το περιεχόμενο βέβαια προσπαθούν να το προσαρμόσουν.	Συν. 6β : Γίνονται προσπάθειες, γενικά.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Οι περισσότερες ταινίες πλέον βασίζονται πολύ στην εικόνα, στο οπτικό θέαμα. Πλέον αν πάω κινηματογράφο ή βάλω μια ταινία στην τηλεόραση νιώθω ότι χάνω το νόημα χωρίς τη βοήθεια κάποιου άλλου.	Συν. 7β : Χρειάζεται να είσαι από δίπλα να εξηγείς τι γίνεται, δεν είναι εύκολο αν είσαι τυφλός να καταλάβεις ακριβώς τι συμβαίνει.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Πάμε συχνά, προσπαθούμε να πηγαίνουμε κάθε μήνα κάπου. Έχουμε μάθει μαζί και δεν έχουμε θέμα.	Συν. 8β : Είναι καλά, μας έχουν βοηθήσει πολύ και από το προσωπικό.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Δεν πηγαίνω τόσο, δεν ξέρω.	Συν. 9β : Σιγά μην είναι (σ.σ. προσβάσιμα). (Σκέφτεται) Δεν ξέρω, δεν πάμε και συχνά.

Συμ. 10: Δεν έχω προβλήματα εκεί, αν και δεν επιλέγω να πηγαίνω συχνά.

Συμ. 11. Είχα πάει στο Καραϊσκάκη να δω την Εθνική, αν δεν είχα τους φίλους μου δεν θα την πάλευα.

Συμ. 12: Δεν υπάρχει ιδιαίτερη δυσκολία.

Συμ. 13: Μου αρέσει να πηγαίνω, αλλά με παρέα, με φίλο ή φίλη. Αν τύχει να είμαι μόνη μου όμως πάντα υπάρχει ο άνθρωπος που θα σε κατευθύνει, και στην έξοδο, αν και δεν είναι δόκιμο, υπάρχουν και οι καλοθελητές. Πολύ πιθανό το προσωπικό να μην έχει λάβει την απαραίτητη επιμόρφωση. Στο οπτικό κομμάτι των παραστάσεων δεν έχουν γίνει πολλά πράγματα, μόνο λίγες παραστάσεις πειραματικές περισσότερο, μειωμένου ενδιαφέροντος που έχουν περιγραφή για τυφλούς.

Συμ. 14: Πηγαίνω συχνά, μου αρέσει πολύ αν και βασίζομαι και στην βοήθεια της παρέας μου.

Συμ. 15: Πολύ δύσκολο και αυτό. Η ακουστική περιγραφή θα ήταν πολύ χρήσιμη και ξέρω πώς έχουν γίνει προσπάθειες σε κάποια θεατρικά έργα, όπως να μοιράζουν ακουστικά για την περιγραφή της σκηνής, αλλά στα περισσότερα δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο.

Συμ. 16: Δεν υπάρχει προσβασιμότητα, σιγά σιγά προσθέτουν συμπεριληπτικές πρακτικές, ηχητικές περιγραφές κλπ.

Συμ. 17: Στο θέατρο δεν είναι πολύ δύσκολα, στο σινεμά όμως υπάρχει το πρόβλημα που οι ταινίες βασίζονται πολύ στην εικόνα πλέον.

Συμ. 18: Γίνονται προσπάθειες, τα πράγματα έχουν καλύτερεύσει, μέχρι να πατήσεις στον εσωτερικό χώρο όπου μετά χάνεσαι.

Συμ. 19 Δεν αντιμετωπίζω τόσα προβλήματα, αν και υπάρχουν δυσκολίες.

Συμ. 20: Λίγο προσβάσιμα και εκεί.

Συμ. 21: Υπάρχει δυσκολία προσβασιμότητας, στο να βρεις τις θέσεις πχ ή να πας σε μια παράσταση συμπεριληπτική. Έχω γίνει και δέκτης υποτιμητικών σχολίων.

Συμ. 22: Υπάρχουν δυσκολίες, αλλά αντιμετωπίσιμες.

Συμ. 23: Σχετικά προσβάσιμα, αλλά εξακολουθεί να απαιτείται παραπάνω εκπαίδευση.

- **Άλλοι δημόσιοι χώροι, Χώροι άσκησης πολιτικών δικαιωμάτων (εκλογικά κέντρα, κομματικές συγκεντρώσεις κ.ά)**

Συμ. Με ΟΑ 1α : Έχω πάει σε διαδήλωση, πρόσφατα πήγα. Δεν είναι και το πιο ασφαλές μέρος για έναν τυφλό βέβαια, και αγχώνονται και οι δικοί μου αν τους ζητήσω να πάμε μαζί.	Συνοδός 1β : Δεν υπάρχει προσβασιμότητα, πουθενά.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Εκλογές δεν συμμετέχω, ούτε στα πολιτικά γενικώς. Χρησιμοποιούμε συχνά μέσα όπως το πλοίο πχ, να πάμε στο χωριό, που είναι χάος.	Συν. 2β : Φαντάζομαι ότι πουθενά δεν θα είναι προσβάσιμα.

Συμ. Με ΟΑ 3α : (σ.σ. Στις εκλογές) πρέπει πάντα να έχω κάποιον μαζί μου για να με βοηθήσει να βρω την αίθουσα και να ψηφίσω. Νιώθω ότι δεν έχω πραγματική ανεξαρτησία σε αυτό, δεν εμπιστεύομαι και ποιος άλλος θα μπει μαζί μου να βάλει την ψήφο.	Συν. 3β : Η συνοδεία είναι ίδια παντού. Ή κάνεις συνοδεία ή δεν κάνεις.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Δεν πας και ποτέ μόνος σε αυτά, εύκολα είναι.	Συν. 4β : Δεν υπάρχει κάποια μεγάλη δυσκολία στις εκλογές, όχι. Τώρα στα μέσα μαζικής μεταφοράς ας πούμε, ε ναι, υπάρχει.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Στις συγκεντρώσεις, τις πορείες κλπ προσπαθώ να πηγαίνω, με φίλους φυσικά. Στα πλοία, για παράδειγμα, τα σκαλοπάτια και οι διάδρομοι είναι επικίνδυνοι. Πάντα χρειάζομαι κάποιον να με καθοδηγεί εκεί πέρα, ξέρω άτομο που έπεσε από τις κυλιόμενες. Τώρα στα αεροπλάνα είναι πάντα βοηθητικοί, εκεί δεν έχω θέμα.	Συν. 5β : Δεν έχει τύχει να συνοδεύω εκεί (σ.σ. σε εκλογικά κέντρα, συγκεντρώσεις). Οποιοσδήποτε δημόσιος χώρος πάντως στην Ελλάδα χρειάζεται βελτίωση για να εξυπηρετεί τα άτομα με αναπηρία.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Χρησιμοποιώ μέσα μεταφοράς, και δεν έχω καλές εμπειρίες ποτέ. Εκλογές δεν πάω, δεν ασχολούμαι.	Συν. 6β : Το προσωπικό στα μέσα μαζικής μεταφοράς δεν είναι πάντα διαθέσιμο ή ενημερωμένο. Αυτό μας δυσκολεύει ακόμα περισσότερο. Επίσης εξακολουθεί πολύς κόσμος να μην είναι τόσο

	φιλικός και υπομονετικός με τον ανάπηρο κόσμο, έχουμε ακούσει διάφορα.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Θα ήθελα να μπορώ να πηγαίνω πιο συχνά σε συγκεντρώσεις. Επίσης στις εκλογές θα έπρεπε να υπάρχει μεγαλύτερη δεκτικότητα να δέχονται τον συνοδό στην ψήφο, γιατί δεν εμπιστεύομαι τι θα βάλει στην κάλπη ο δικαστικός αντιπρόσωπος.	Συν. 7β : Γενικά δεν υπάρχει προσβασιμότητα. Μαζί του μπήκαμε όμως για δουλειά σε αεροπλάνο και ήταν πολύ εξυπηρετικοί οι άνθρωποι, έχω να το λέω.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Είναι πολλές οι δυσκολίες. (Σκέφτεται) Δεν συμμετέχω στα πολιτικά δρώμενα, να στο πω και έτσι, τόσο πολύ. Σε άλλους δημόσιους χώρους το χάος επίσης, να μιλήσω για τρένα, πλοία, αστικά; Άστο.	Συν. 8β : Φοβάσαι να πας γενικώς παντού δημόσια.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Παίρνω λεωφορείο με την μαμά συχνά, και κάθε φορά αγανακτώ με τον κόσμο, την αγένεια, όλα. Οι οδηγοί σπάνια να ασχοληθούν, και τι να κάνεις, να τσακωθείς;	Συν. 9β : Χάλι μαύρο, όπου και να πας.

Συμ. 11: Υπάρχει μεγάλο πρόβλημα γιατί μπαίνεις μέσα με δικαστικό επιμελητή και δεν εμπιστεύομαι πως θα σεβαστεί την ψήφο μου. Ο νόμος δεν επιτρέπει να μπει δικός μου άνθρωπος μέσα. Ας βάλουν με Μπράιγ την ψήφο, γιατί να μην το κάνουν; Η επιστολική ψήφος από την άλλη, αν και σωστή σκέψη, δεν βοηθάει σου βγάζει την ψυχή. Η Ελλάδα γενικά έχει κάνει βήματα μπροστά αλλά πολλά ψηφιακά μέσα δεν βοηθάνε και σε κουράζουν. Ο κοινωνικός τουρισμός με έχει ταλαιπωρήσει παρόλο που δικαιούμαι δεν μου δίνουν ποτέ. Είχα κάνει αίτηση για προσωπικό βοηθό και με γράψανε. Το ήθελα για δημόσιες υπηρεσίες και δεν απάντησαν ποτέ. Στην Ρώμη είχα πάει και υπήρχαν χάρτες Μπράιγ σε κάθε κτήριο οριακά. Στην Αθήνα δεν έχω δει πουθενά, αν υπάρχουν θα είναι ελάχιστα.

Συμ. 12: Εξαρτάται. Πολιτικές συγκεντρώσεις δεν πας μόνος σου.

Συμ. 15: Συνήθως πηγαίνω με κάποιον συνοδό, αλλά στην κάλπη πρέπει να έρθει μαζί μου ο δικαστικός εκπρόσωπος. Και δεν εμπιστεύομαι ότι ο άνθρωπος που θα έρθει μαζί μου θα σεβαστεί την βούλησή μου.

Συμ. 17: Στις εκλογές δεν έχεις θέμα, τώρα σε συγκέντρωση δεν πας και ποτέ μόνος σου.

Συμ. 19: Δεν εμπιστεύομαι εκεί ότι θα είναι εντάξει με την επιλογή μου οι συνοδοί του σχολείου.

Πλοία/αεροπλάνα:

Συμ. 13: Στα αεροπλάνα δηλώνεις από πριν και σε βοηθάνε. Σε πλοία επίσης βοηθάνε, αλλά μέχρι εκεί.

Συμ. 14: Μπαίνω σε πλοία τακτικά και η εμπειρία εκεί είναι εφιαλτική.

Συμ. 17: Δεν είναι ιδιαίτερα, αν και γίνεται προσπάθεια από το προσωπικό. Δεν έχουν όμως φτιάξει υπηρεσίες που να μπορείς να συνεννοηθείς μόλις κλείσεις να έρθει κάποιος να σε συνοδέψει, όπως στα αεροδρόμια.

Συμ. 20: Στα αεροπλάνα πχ, έχω μείνει ευχαριστημένος. Σε άλλα μέσα μαζικής μεταφοράς όμως καθόλου.

Συμ. 21: Και ποιος δεν αγχώνεται όταν πηγαίνει ένα ταξίδι για παράδειγμα με πλοίο; Η κατάσταση είναι χάος εδώ στην χώρα.

Άλλοι χώροι:

Συμ. 10: Στα μέσα μαζικής μεταφοράς η κατάσταση δεν είναι καθόλου καλή.

Συμ. 18: Είχα πάει σε μια παραλία, μας είχε πάρει το ρεύμα και δεν το καταλάβαμε. Μετά δεν βρίσκαμε τα πράγματά μας. Ένας τύπος μας πήρε με το μηχανάκι και μας πήγε εκεί που θέλαμε.

Συμ. 22: Λεωφορεία, τρένα, μετρό, τι να πρωτοσχολιάσω; Οι στάσεις επίσης του ΗΣΑΠ πολύ επικίνδυνες, μια φορά έπεσα μέσα κατά λάθος στην αποβάθρα, όλα καλά όμως.

Συμ. 23: Χάλι μαύρο, από την φοιτητική ζωή τα ίδια χάλια στα μέσα μεταφοράς. Ακόμα και τα ταξί είναι ζόρικα, πέφτεις σε κανέναν ρατσιστή περίεργο.

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ 3: ΑΥΤΟΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΝΟΔΩΝ

17. Εργαλείο αυτοαποτελεσματικότητας και επαγγελματικής ικανοποίησης συνοδών

Hudnall Stamm, B. H. (2009). Professional Quality of Life: Compassion Satisfaction and Fatigue Version 5 (ProQOL). *Stamm, B. H., & ProQOL.org*. Retrieved from <https://proqol.org>

Ποτέ, Σπάνια, Μερικές φορές, Συχνά, Πολύ Συχνά – **1,2,3,4,5**

1. Είμαι ευτυχισμένος / η.

➔ **Συν. 3β:** 3

2. Ανησυχώ έντονα για τα άτομα τα οποία υποστηρίζω.

➔ **Συν. 3β:** 4

3. Λαμβάνω ικανοποίηση από το γεγονός ότι μπορώ να υποστηρίξω ανθρώπους.

➔ **Συν. 3β:** 4

4. Νοιώθω ότι συνδέομαι με τους άλλους.

➔ **Συν. 3β:** 3

5. Αισθάνομαι αναζωογονημένος αφότου δουλέψω μ' αυτούς που υποστηρίζω.

➔ **Συν. 3β:** 2. Είναι κουραστικό επάγγελμα.

6. Δυσκολεύομαι να διαχωρίσω την προσωπική μου ζωή από τη ζωή μου ως επαγγελματία.

➔ **Συν. 3β:** 2

7. Δεν είμαι τόσο παραγωγικός στη δουλειά επειδή χάνω τον ύπνο μου λόγω τραυματικών εμπειριών κάποιου από τα άτομα που φροντίζω/ υποστηρίζω.

➔ Συν. 3β: 5

8. Νομίζω ότι ίσως να έχω επηρεαστεί από το τραυματικό άγχος αυτών που υποστηρίζω.

➔ Συν. 3β: 3. Μερικές φορές θες δεν θες επηρεάζεσαι. Μπορεί να τύχει να χτυπήσει άτομο.

9. Αισθάνομαι εγκλωβισμένος από τη δουλειά μου .

➔ Συν. 3β: 2

10. Λόγω της βοήθειας που παρέχω , έχω αισθανθεί εκνευρισμένος για διάφορα πράγματα.

➔ Συν. 3β: 3

11. Μου αρέσει η δουλειά μου.

➔ Συν. 3β: 3

12. Αισθάνομαι μελαγχολικός εξαιτίας των τραυματικών εμπειριών των ανθρώπων που βοηθώ.

➔ Συν. 3β: 2

13. Αισθάνομαι σαν να βιώνω το τραύμα κάποιου που έχω βοηθήσει.

➔ Συν. 3β: 2. Έχω μηχανισμούς να το ξεπεράσω.

14. Είμαι ευχαριστημένος με το πως καταφέρνω να ακολουθώ τις τεχνικές υποστήριξης και τα πρωτόκολλα.

➔ Συν. 3β: 5

Hudnall Stamm, 2009. Professional Quality of Life: Compassion Satisfaction and Fatigue Version 5 (ProQOL).

ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ 4: ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Γενικό αίσθημα αυτονομίας

18. Πώς θα περιγράφατε την ικανότητά σας να λαμβάνετε αποφάσεις και να προβαίνετε σε ενέργειες ανεξάρτητα, λαμβάνοντας υπόψη την παρουσία του βλέποντος συνοδού σας;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Θεωρώ σχετικά ισορροπημένη. Αν γνώριζα το λευκό μπαστούνι θα μιλούσαμε με άλλα δεδομένα. Έχω τα παράπονά μου, αλλά μάλλον δεν έχω δίκιο σε αυτό.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Σχετικά καλή. Υπάρχει εμπιστοσύνη, υπάρχει διάθεση να παίρνω και εγώ τις πρωτοβουλίες μου, αν και κατά καιρούς διαφωνούμε για πράγματα.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Δεν υπάρχει παρεμβατικότητα τόσο, γενικά είμαι ευχαριστημένη.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Σε φυσιολογικά πλαίσια νομίζω.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Σε γενικές γραμμές θα σου απαντήσω, δεν νιώθω τόσο πίεση από τον συνοδό. Εννοείται όμως ότι μπορούμε και πολύ καλύτερα σε αυτό το κομμάτι καμία φορά.
Συμ. Με ΟΑ 6α : Προσπαθώ να παίρνω περισσότερες πρωτοβουλίες, αν και καμία φορά αυτό είναι καλό στην θεωρία, παρά

στην πράξη. Στην πράξη δύσκολα έχεις αυτονομία στις αποφάσεις, στην ζωή γενικά, αν εξαρτιέσαι.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Δεν με αφήνουν να κάνω πράγματα μόνος μου πολλές φορές, πάντα θα νιώθω τον τύπο από δίπλα. Οκ, τον αγαπώ τον σέβομαι αλλά έτσι δεν θα γίνει ποτέ δουλειά αν δεν μάθω.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Δεν υπάρχει ζήτημα, υπάρχει ισορροπία.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Με την μητέρα ή τον πατέρα του διαρκώς από δίπλα δυσκολεύεται το παιδί στο να ανεξαρτητοποιηθεί, φοβάται να πάει κάπου μόνο του, κακά τα ψέματα. Αυτά βιώνω από μικρή, και πού να πάω έξω μόνη μου στην τελική; Μια φορά ζήτησα βοήθεια από κάποιον συνοδό και συνεχώς με καπέλωνε.

Συμ. 10: Η αυτονομία είναι πολύ σημαντική, και γι' αυτό ενθαρρύνουμε στην ύπαρξη περισσότερων

εκπαιδευτών, ή πιο αποτελεσματικής διαθεσιμότητάς τους τέλος πάντων. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει εκπαίδευση εκπαιδευτών, άρα όσοι θέλουν να εκπαιδευτούν περιμένουν καιρό. Γενικά η ανεξαρτησία είναι πολύ σημαντική, εγώ έχω αρκετή.

Συμ. 11: Η επίτευξη αυτονομίας είναι πολύ σημαντική. Αύριο -μεθαύριο μπορεί να φύγει ο άνθρωπός σου, πρέπει να είσαι αυτόνομος.

Συμ. 12: Έχω αυτονομία στην ζωή μου.

Συμ. 13: Δεν πιστεύω πως η αυτόνομη δραστηριότητα θέλει και συνοδό. Υπάρχει ίσως μερική αυτονομία. Είμαι αντίθετη σε πολλά που λένε. Αυτόνομος είσαι μόνο όταν μπορείς να κάνεις τα πράγματα μόνος σου. Ειδάλλως είσαι μερικώς ή υπό προϋποθέσεις.

Συμ. 14: Η αυτονομία είναι πολύ σημαντική. Δεν με πειράζει όμως αν είμαι με άτομο που ξέρω, να κλείσω το μπαστούνι και να του πω «Πάμε».

Συμ. 15: Αυτό είναι το βασικό μου πρόβλημα κάποιες φορές, αισθάνομαι ότι δεν έχω έλεγχο και δεν μπορώ να συνεννοηθώ, έχει τύχει κάποιος πχ να με αφήσει δίπλα στην αποβάθρα του μετρό χωρίς να με ενημερώσει.

Συμ. 16: Έχω αυτονομία, είμαι εντάξει σε αυτό.

Συμ. 17: Είναι κάτι που πρέπει από μικρός κανείς να το καλλιεργήσει. Ο στόχος πάντα είναι να έχεις την μίνιμουμ ανάγκη βοήθειας.

Συμ. 18: Είμαι ευχαριστημένος.

Συμ. 19: Η χρήση του σκύλου με έχει κάνει ανεξάρτητο.

Συμ. 20: Οι συνθήκες στην Ελλάδα καμιά φορά σε οδηγούν στο να εξαρτάσαι περισσότερο από όσο θα έπρεπε.

Συμ. 21: Γενικά έχω ανεξαρτησία στο μεγαλύτερο κομμάτι της καθημερινότητας.

Συμ. 22: Αισθάνομαι ότι έχω αυτονομία γενικά.

Συμ. 23: Είμαι εκατό τοις εκατό ανεξάρτητος.

Ισορροπία μεταξύ ανεξαρτησίας και υποστήριξης:

19. Εξισορροπείτε την υποστήριξη που λαμβάνετε από τον συνοδό σας με την διάθεσή σας για αυτονομία; Με ποιους τρόπους;

20. Υπάρχουν καταστάσεις στις οποίες αισθάνεστε ότι εξαρτάστε περισσότερο από τον συνοδό σας απ' ό,τι θα θέλατε;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Φυσικά και υπάρχει εξάρτηση, φυσικά και δεν υπάρχει αμφιβολία. Η διάθεση υπάρχει, εννοείται, για αυτονομία, σε κάποιες πτυχές της καθημερινότητας. Αλλά σε πολλά σημεία δεν γίνεται. Και ίσως φοβάμαι και εγώ λιγάκι μέσα σε όλο αυτό να κάνω το δικό μου, να μην εξαρτώμαι.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Βασίζομαι στην σύζυγο να με μάθει πώς να κρατάω σιγά σιγά το λευκό μπαστούνι. Δυστυχώς ακόμα δεν έχω εκπαιδευτεί και πρέπει να το κάνω άμεσα.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Δεν γίνεται να υπάρξει ανεξαρτησία όταν χρειάζεσαι έστω και μια φορά την ημέρα συνοδεία σε κάτι.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Προσπαθείς πάντα να εξισορροπείς την κατάσταση, με διάφορους τρόπους. Σημασία έχει να υπάρχει θέληση, πρωτοβουλία.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Όταν συζητάμε για προσβασιμότητα στην Ελλάδα, για όλες αυτές τις δυσκολίες, τότε ναι, φυσικά και εξαρτάσαι, και μάλιστα σε ακραίο βαθμό.

Συμ. Με ΟΑ 6α : Στο λέω, αλήθεια, αλλά όσο πειστική και αν είναι (σ.σ. η μητέρα μου) στην τελική σε εκείνη βασίζομαι. Θα έχει τους λόγους της να φοβάται.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Εννοείται, ναι. Θέλεις συνεχώς να κάνεις πράγματα μόνος σου, να αποδεικνύεις ότι μπορείς. Όταν όμως σε έναν εργασιακό χώρο έχουν όλοι απαιτήσεις, και εσύ ελάχιστα μέσα, τότε εξαρτάσαι.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Φοβάμαι να κυκλοφορώ μόνος μου. Έχω ακούσει διάφορα, έχω υπάρξει θύμα και εγώ των κακών συνθηκών έξω στον δρόμο, έχω ακούσει ιστορίες φίλων, και δεν το επιχειρώ. Δεν εμπιστεύομαι την περίθαλψη, δεν εμπιστεύομαι τίποτα. Η Αθήνα είναι επικίνδυνη πόλη. Καταλαβαίνεις γιατί είμαι εξαρτημένος;
Συμ. Με ΟΑ 9α : Αν δεν με φέρει η μανούλα μου μέχρι την πόρτα της εργασίας μου και αν δεν είναι εκεί στις πέντε να με πάρει, εγώ εδώ θα καθίσω, πού να πάω;

Συμ. 10: Όχι ιδιαίτερα, αλλά αν έχω χρειαστεί να ζητήσω βοήθεια σε κάποιο σημείο, έχει τύχει να ακούσω «πού πας ρε τυφλέ γέρο.

Συμ. 11: Δεν έχει νόημα για εμένα, εξαρτάται και από τον βαθμό οπτικής αναπηρίας. Είμαι υπέρ της άποψης να υπάρχει ένας άνθρωπος να βρίσκεται εκεί σε περιπτώσεις προβλημάτων υγείας πχ. Αν έμενα σε κάποιο επικίνδυνο μέρος ή δεν είχα δικό μου άνθρωπο ίσως χρειαζόμουν.

Συμ. 12: Φυσικά και όπως συζητήσαμε και παραπάνω, υπάρχουν καταστάσεις και στιγμές όπου εξαρτάσαι, εννοείται.

Συμ. 13: Δεν πάει κάπου το μυαλό μου

Συμ. 14: Όχι, δεν έχω τέτοιο πρόβλημα.

Συμ. 15: Όπως ανέφερα και παραπάνω ναι, έχω την εντύπωση ότι συχνά εξαρτώμαι.

Συμ. 16: Καμιά φορά φυσικά, πέφτεις στην ανάγκη, για πολλούς λόγους.

Συμ. 17: Προφανώς υπάρχουν καταστάσεις, θα ήταν πολύ χρήσιμο να υπάρχει διαθέσιμη υπηρεσία να μπορείς να ζητάς κάποιον εθελοντή για αυτό. Παντού στο εξωτερικό υπάρχουν, και εδώ αλλά πολύ λίγο. Να μπορώ να κάνω μια δουλειά δηλαδή με ευκολία.

Συμ. 18: Όχι τόσο, σπάνια θα έλεγα.

Συμ. 19: Οι δυσκολίες στην προσβασιμότητα σίγουρα σε οδηγούν σε εξάρτηση, αλλά προσπαθώ να κάνω τα περισσότερα πράγματα με το λευκό μαστούνι και με τον σκύλο.

Συμ. 20: Δεν έχω κάποιο σοβαρό πρόβλημα σε αυτό.

Συμ. 21: Φυσικά, οι καταστάσεις, η δυσκολία προσβασιμότητας οδηγεί τον τυφλό να εξαρτάται από κάποιον βλέποντα.

Συμ. 22: Δεν υπάρχει τέτοιο ζήτημα.

Συμ. 23: Προσωπικά όχι.

Λήψη αποφάσεων και έλεγχος

21. Αισθάνεστε ότι είστε σε θέση να λαμβάνετε τις δικές σας αποφάσεις όταν ο συνοδός σας είναι παρών ή τείνει να αναλαμβάνει περισσότερα καθήκοντα;

Συμ. Με ΟΑ 1α : Δεν γίνεται να λαμβάνεις εσύ τις αποφάσεις, δυστυχώς, όχι για όλες τις καταστάσεις δηλαδή. Καλό είναι να μοιράζεται, να εξισορροπείται.
Συμ. Με ΟΑ 2α : Θεωρώ ότι πολλές φορές δεν έχω τον έλεγχο των αποφάσεων, αλλά για καλό λόγο. Όταν είμαι σε θέση να αποφασίσω, το κάνω.
Συμ. Με ΟΑ 3α : Η σχέση συνοδού και ατόμου με (οπτική) αναπηρία ίσως στην ουσία να είναι μια εξάρτηση. Κακά τα ψέματα δυσκολεύονται αρκετοί να βρουν συνοδό, οπότε επειδή έχεις ανάγκη νιώθεις ότι πρέπει να κάνεις κάποιες υποχωρήσεις, γιατί αν δεν έχεις συνοδό τότε θα κάτσεις σπίτι. Θεωρώ εγώ ότι πιο πολύ θα κάνει πίσω στα θέλω του ο τυφλός.
Συμ. Με ΟΑ 4α : Ο συνοδός κάνει συνήθως ό,τι ζητάω εγώ, είναι επαγγελματίας.
Συμ. Με ΟΑ 5α : Δεν έχουμε τέτοια προβλήματα.

Συμ. Με ΟΑ 6α : Δεν γίνεται να κάνω του κεφαλιού μου, πρέπει να παίρνει εκείνη τις αποφάσεις κάποιες φορές, δεν εξουσιάζω εγώ την σχέση και ούτε θέλω να υποτιμήσω την νοημοσύνη της.
Συμ. Με ΟΑ 7α : Θα έλεγα ότι δεν νιώθω πως έχω τον έλεγχο, συχνά χάνεται η μπάλα, όμως δεν έχω και επιλογή όταν αφορά θέματα εργασίας.
Συμ. Με ΟΑ 8α : Έτσι και έτσι (γελάει), αλλά για καλό σκοπό, μην παρεξηγηθώ. Πρέπει να έχεις εμπιστοσύνη, άρα να αφήνεις να παίρνει και ο άλλος αποφάσεις γιατί σε ξέρει, σε νοιάζεται.
Συμ. Με ΟΑ 9α : Δεν νιώθω ότι ελέγχω τα πράγματα, όχι.

Συμ. 10: Θα ήταν προτιμότερο, θεωρώ, καλύτερο δηλαδή είναι να υπάρχει συνεργασία, σεβασμός.

Συμ. 11: Καλό είναι να έχεις τον έλεγχο, αλλά εξαρτάται.

Συμ. 12: Πρέπει να λαμβάνει αποφάσεις, πρέπει να τον εμπιστεύεσαι.

Συμ. 13: Προσπαθώ να λαμβάνω τις δικές μου αποφάσεις μόνη μου. Προτιμώ να κάνω τις δουλειές μου γενικά μόνη μου, δεν θέλω να μου υποδεικνύουν πώς να τα κάνω, θα τα κάνω μόνη μου ρε φίλε. Τέτοιες καταστάσεις υπάρχουν όταν ο συνοδός είναι άτομο της οικογένειας, μου έχει τύχει αυτό και έχω τσακωθεί.

Συμ. 14: Δεν έχω τέτοιο θέμα.

Συμ. 15: Εξαρτάται, συνήθως υπάρχει ισορροπία.

Συμ. 16: Εξαρτάται από τον άνθρωπο πάντα, αλλά ένας συνοδός μπορεί να μην σου έχει εμπιστοσύνη, μπορεί να γίνει παρεμβατικός και να παραλείψει το τι θες και την ανάγκη σου για ανεξαρτησία. Άρα, όταν μιλάμε για ένα άτομο της οικογένειας, υπάρχει μεγάλος κίνδυνος. Μεγάλωσα σε παρεμβατική και υπερπροστατευτική οικογένεια και χρειάστηκε να μετακομίσω στην Θεσσαλονίκη για να τους πείσω. Όταν είσαι συνέχεια με έναν συνοδό, τείνεις πολλές φορές επίσης να τον αφήνεις να στα κάνει όλα αυτός. Αυτό αποτελεί εμπόδιο στην αυτονομία, δεν αναγκάζεσαι να κάνεις κάτι.

Συμ. 17: Δεν γίνεται να κάνεις μόνο όσα θέλεις. Πρέπει να συζητάς με τον συνοδό, να συμφωνείτε. Ο συνοδός δεν είναι ο παλιομοδίτικος υπηρέτης που κάνει ό,τι ζητάμε. Πρέπει να είναι συμφωνημένο το τι κάνουμε από κοινού, να μην είναι για αυτόν επιβαρυντικό.

Συμ. 18: Καλό είναι να υπάρχει μια ισορροπία.

Συμ. 19: Είναι απαραίτητο να λαμβάνεις μόνος σου αποφάσεις και να έχεις τον έλεγχο, αλλά μην ξεχνάμε ότι σε μια σχέση μετράνε και των δύο οι απόψεις.

Συμ. 20: Δεν δέχομαι την παρεμβατικότητα. Το ορίζω εξ αρχής, σέβομαι τον άλλον και εκείνος πρέπει να σέβεται και εμένα. Πχ συνοδεύομαι από κάποιον, και με αφήνει στην μέση και φεύγει να πάει να μιλήσει με έναν φίλο του. Δεν με ρώτησε ποτέ. Έτυχε επίσης ο συνοδός να με αφήσει σε λάθος σημείο, ακόμα και ένας ταξιτζής.

Συμ. 21: Δεν είναι θέμα ελέγχου, αλλά επικοινωνίας, να γίνονται όλα με συνεννόηση.

Συμ. 22: Νιώθω ότι είμαι σίγουρος για τις επιλογές μου, αλλά εμπιστεύεσαι και τον δικό σου άνθρωπο.

Συμ. 23 : Πάντα, δε έχω πρόβλημα.

Κλείσιμο συνέντευξης

Ερωτήσεις κλεισίματος και πρόσθετα σχόλια

Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να μοιραστείτε σχετικά με την εμπειρία σας που δεν έχουμε καλύψει;

Συμ. 17: Υπάρχουν διαφορετικά είδη συνοδού, αλλιώς σε συνοδεύει ο αδελφός η αδελφή, αλλιώς η μητέρα ο πατέρας, αλλιώς ο συνάδελφος και αλλιώς ο κολλητός. Άλλο ο φίλος, άλλο ο συγγενής δηλαδή. Εκεί έχει άλλα προβλήματα, υπερπροστασίας πολλές φορές, αντικρουόμενων συμφερόντων όπως σου λέει ο πατέρας σου θα σε πάω κάπου την ώρα πχ που θα βολεύει και εμένα λιγάκι, ή οι άνθρωποι είναι εξαρτώμενοι από τους συγγενείς γιατί δεν τους αφήνουν την πρωτοβουλία, κοιτάνε να χωρέσουν πολλές υποχρεώσεις μαζί, και το κομμάτι της υπερπροστασίας που οδηγεί στο να εμποδιστεί η ανεξαρτησία και άλλο ο πληρωμένος συνοδός, και άλλο αυτός που πληρώνεται από μια υπηρεσία, όπου εκεί συμφωνείτε αλλιώς τι θα κάνετε. Έχω περιπτώσεις τυφλών που έρχονται με την μαμά τους και είναι 30 χρονών και εκεί υπάρχει πρόβλημα, υπάρχει μεγάλη εξάρτηση εκεί και δεν είναι αυτόνομο το άτομο.

Συμ. 21: Υπάρχουν γονείς διαρκώς από δίπλα, και δυσκολεύεται το παιδί στο να ανεξαρτητοποιηθεί, φοβάται να πάει κάπου μόνο του. Λίγοι συνοδοί επίσης προσπαθούν να καπελώσουν τον συνοδευόμενο, αλλά είναι σπάνιο γενικά.

Συμ. 23: Αν δεν έχουν μπει όρια, τότε υπάρχει πρόβλημα. Ξέρω άτομα που βολεύονται, δεν παίρνουν μπαστούνι ή οι γονείς δεν έχουν επιτρέψει το μπαστούνι. Και μετά από πολλά χρόνια αναγκάζονται να μάθουν κινητικότητα και μετανιώνουν που δεν το έκαναν νωρίτερα. Μια μητέρα πχ δεν επιτρέπει το μπαστούνι γιατί μπορεί να φοβάται, μπορεί να μην έχει

αποδεχτεί το πρόβλημα του παιδιού του, ή να μην δει το χωρίο ή η γειτονιά το θέμα του παιδιού. Και μετά αυτό γίνεται μια πάγια κατάσταση, μια συνήθεια.

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΡΙΑ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

- 1. Δημογραφικά**
- 2. Περιγράψτε μου το επάγγελμα του εκπαιδευτή κινητικότητας, γιατί το επιλέξατε; Τι εκπαίδευση δεχθήκατε;**

Εκπαιδεύτηκα μέσω του προγράμματος Horizon, γενικά βρέθηκα τυχαία στον χώρο. Έμαθα ξαφνικά όταν ζούσα στα Γιάννενα ότι υπάρχει ήδη σε εξέλιξη εκπαίδευση ατόμων στην κινητικότητα τον προσανατολισμό και τα δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης. Οι μόνες εκπαιδεύσεις έχουν γίνει από τους ίδιους τους φορείς των τυφλών. Είχαν στείλει στην Δανία κάποιους συναδέλφους να λάβουν την εκπαίδευση οι οποίοι εν συνεχεία εκπαιδευσαν εμάς, βιωματικά στην Αθήνα, για να μάθουμε πώς να βρισκόμαστε στην θέση του ανθρώπου που θα εκπαιδεύσουμε. Είχαμε θεωρία οφθαλμολογίας, παιδαγωγικής, ψυχολογίας, διάφορα πράγματα, παρακολούθηση σχετικών ημερίδων της εποχής. Η πολιτεία δεν έχει συμμετάσχει καθόλου δυστυχώς σε όλο αυτό, και τα πάντα γίνονται από τους φορείς των τυφλών.

Θα ξεκινήσω με τις δεξιότητες καθημερινής διαβίωσης, όλα όσα κάνουμε στο σπίτι μας για να είμαστε αυτόνομοι, η εξάσκηση των υπόλοιπων αισθήσεων, η επικοινωνία μέσω Braille, τα βασικά δηλαδή όχι όπως μαθαίνει κανείς σε συλλόγους. Η γραπτή επικοινωνία με απτικά βοηθήματα, οργάνωση και καθαρίσμα αντικειμένων και ηλεκτρικών συσκευών, πώς να μάθουν να τρώνε με μαχαίρι και πιρούνι, αν φυσικά το επιθυμούν. Γενικά οι περισσότεροι δεν έχουν θέμα με αυτό.

Η κινητικότητα είναι η ικανότητα του ατόμου να μετακινείται με ανεξαρτησία στον χώρο με λευκό μπαστούνι. Η εκπαίδευση αφορά την εκμάθηση του λευκού μπαστουιού. Η εκπαίδευση ξεκινάει χωρίς μπαστούνι, από εσωτερικό χώρο, με

σωστές τεχνικές συνοδείας τις οποίες μαθαίνουμε στο άτομο με οπτική αναπηρία τις οποίες μεταφέρει και στα άτομα στο σπίτι. Ξεκινάμε με εξερεύνηση εσωτερικού χώρου, που το παραλληλίζουμε σαν το σπίτι, το δωμάτιο, το γραφείο ενός φίλου που θα σε φιλοξενήσει ας πούμε, όλα αυτά χωρίς μπαστούνι για αρχή. Πολλά άτομα που καλούμαστε να εκπαιδεύσουμε έχουν ήδη μιμησιών μπαστούνια, με λάθος χρώμα, που δεν ξέρουν καθόλου τι είναι η εκπαίδευση κινητικότητας. Σιγά σιγά περνάμε σε εξωτερικό χώρο, όπου ο εκπαιδευτής ξεκινάει δίπλα στον τυφλό, σταδιακά πιο μακριά και αργότερα δίνουν ραντεβού σε κάποιο σημείο, για κάθε περιοχή/γειτονιά και σημείο που κατακτάται. Αυτό ποικίλλει φυσικά ανάλογα την αυτοπεποίθηση του καθενός.

3. Ποια η γνώμη σας για τις συνθήκες προσβασιμότητας στην Ελλάδα;

Η προσβασιμότητα είναι ένας διαρκής αγώνας, αν και έχουν γίνει πράγματα ειδικά στην Αθήνα μετά τους ολυμπιακούς αγώνες. Στην επαρχία, κάθε ανάπλαση που γίνεται προσπάθεια να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα. Με τους φορείς εμείς το παλεύουμε. Ότι είναι καλό για τα άτομα με αναπηρία, είναι τελικά καλό για όλους μας και είναι σημαντικό να το γνωρίζουμε.

4. Ποιοι σας δημιουργούν τα περισσότερα προβλήματα; Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε στο επάγγελμά σας;

Το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι το μη προσβάσιμο δομημένο περιβάλλον, αλλά και εκεί που είναι, η μη τήρηση των κανόνων. Πρέπει να υπάρχει δομημένο προσβάσιμο περιβάλλον, και καθαρό. Τα περισσότερα προβλήματα προκύπτουν από την προσβασιμότητα. Επίσης εμπόδιο αποτελεί η αντίληψη της επαρχίας, ότι θα στιγματιστεί το άτομο αν λάβει εκπαίδευση ας πούμε. Όταν επίσης ως εκπαιδευτής μπαίνεις σε ένα σπίτι, υπάρχει ενίοτε και η αντιμετώπιση από την οικογένεια ότι είσαι η Κασσάνδρα τρόπον τινά, ότι ήρθες και έφερες τα κακά μαντάτα. Μου έχει τύχει με το ζόρι να μου έλεγε καλημέρα ο γιος ενός εκπαιδευόμενου, ότι ήμουν περιττή και δεν έκανα κάτι το σημαντικό.

6. Δέχστε παρεμβάσεις από τους γονείς ή το συγγενικό πλαίσιο του ατόμου που εκπαιδεύετε;

Είναι πολύ σημαντικό τα άτομα της οικογένειας να στηρίζουν την προσπάθεια αυτή και να εμπιστευτούν την εκπαίδευση. Όταν υπάρχει υπερπροστασία και άγχος είναι άσκοπη η εκπαίδευση. Δεν συμβαίνει συχνά σε εμένα, διότι σε εμάς φτάνουν οι άνθρωποι που έχουν ήδη την στήριξη από τον περίγυρο, είναι αυτοί που έχουν τολμήσει να βγουν έξω σε αυτή την ζούγκλα. Για την εκπαίδευση ανηλίκων, το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι οι παρεμβατικές οικογένειες.

7.Είστε ευχαριστημένοι από τις συνεργασίες σας;

Ναι σε γενικές γραμμές είμαι ευχαριστημένη, δεν έχω να πω κάτι ιδιαίτερο και αξιοσημείωτο πάνω σε αυτό.

8. Θα θέλατε να αλλάξετε κάτι στον τρόπο που ασκείτε το επάγγελμά σας; Στις συνεργασίες σας;

9. Πώς αντιλαμβάνεστε τον ρόλο του εκπαιδευτή/της εκπαιδευτριάς; Νιώθετε ότι περιορίζετε μόνο στα καθήκοντα της ειδικότητάς σας ή καλείστε να αναλάβετε και καθήκοντα πέραν του επαγγέλματός σας (πχ συμβούλου);

Επεκτείνεται, φυσικά. Πολλές φορές θα σου πουν τα προβλήματά τους, θα σου ανοιχτούν, θα σου πουν πράγματα προσωπικά και θα σου εμπιστευτούν πολλά. Άτομα που δεν έχουν πάει σε ψυχολόγο για τους δικούς τους λόγους, προσωπικά πάντα μιλώντας λαμβάνω και τον ρόλο του συμβούλου, του ψυχολόγου. Δεν είναι μόνο του εκπαιδευτή ο ρόλος που έχουμε.

Κλείσιμο

Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο και τις ιδέες σας. Οι εμπειρίες σας είναι εξαιρετικά πολύτιμες για την έρευνά μας. Θα αναλύσουμε τα δεδομένα και θα σας ενημερώνουμε για τυχόν σημαντικά αποτελέσματα. Εάν έχετε οποιεσδήποτε ερωτήσεις, παρακαλώ μην διστάσετε να έρθετε σε επικοινωνία μαζί μου.

ΤΕΛΟΣ ΟΔΗΓΟΥ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Σύστημα χαρακτήρων και συμβόλων για την ερμηνεία απομαγνητοφωνημένου κειμένου

(Πηγή: Atkinson & Heritage, 1984)

Πίνακας 11: Σύμβολα μετεγγραφής - Σημειογραφία	
(...)	Παύση άνω των 2 δευτερολέπτων
[...]	Απάλειψη πλεονάζουσας πληροφορίας
;	Χρήση ερωτηματικού ως σημείου στίξης όπως συνηθίζεται
[γέλιο]	Γέλιο που εκδηλώνεται από τον/την συμμετέχοντα/ουσα
ΚΕΦΑΛΑΙΑ	Οι λέξεις με κεφαλαία δηλώνουν πως προφέρονται δυνατότερα από κάποιες άλλες μέσα στη συζήτηση
	Χρήση αγκυλών κάθε φορά που ο/η συμμετέχων/ουσα έκανε κάποια χειρονομία ή νεύμα
(0)	Χρήση διπλής παρένθεσης για επισημάνσεις/επεξηγήσεις από τον ερευνητή
...	Χρήση αποσιωπητικών ως σημείου στίξης όπως συνηθίζεται
;	Το ερωτηματικό χρησιμοποιείται κανονικά ως σημείο στίξης.

Πίνακας 12: Απαντήσεις των συνοδών

Αριθμός	Ευτυχία	Ανησυχία	Ικανοποίηση υποστήριξης	Σύνδεση με άλλους	Αναζωογόνηση	Διαχωρισμός προσωπ/επαγγ ζωής	Τραυματικό στρες	Τραυματικό στρες/επιρροή	Εγκλωβισμός στο επάγγελμα	Εκνευρισμός	Επαγγ. Ικανοποίηση	Μελαγχολία	Τραύμα άλλων	Πρωτόκολλα/Τεχνικές
Συν. 1β	3	4	5	4	3	3	2	3	2	2	4	2	2	5
Συν. 2β	4	4	5	4	4	4	3	3	1	2	5	1	1	5
Συν. 3β	3	4	4	3	2	2	5	3	2	3	2	2	2	5
Συν. 4β	2	3	4	3	4	2	2	2	1	3	4	3	3	4
Συν. 5β	4	2	5	3	5	3	3	4	2	4	5	2	4	2
Συν. 6β	4	4	4	5	4	3	3	3	3	3	4	4	3	3
Συν. 7β	3	3	3	4	3	2	2	2	2	2	3	3	3	2
Συν. 8β	2	4	5	5	4	3	3	3	3	3	4	2	2	3
Συν. 9β	4	5	5	4	5	4	4	4	3	3	4	3	4	4
Μ.Ο.	3,22	3,67	4,44	3,89	3,78	2,89	3,00	3,00	2,11	2,78	3,89	2,44	2,67	3,67
Εκπ. Κ.Π.	5	3	5	5	4	2	2	2	2	3	5	2	3	4

Πίνακας 13α : Υπολογισμός των τιμών των συμμετεχόντων

Συν. 1β $\rightarrow$ 3,8 / 2,42
Συν. 2β $\rightarrow$ 4,4 / 2,1
Συν. 3β $\rightarrow$ 3,1 / 3
Συν. 4β $\rightarrow$ 3,3 / 2,4
Συν. 5β $\rightarrow$ 3,8 / 3
Συν. 6β $\rightarrow$ 3,8 / 3,3
Συν. 7β $\rightarrow$ 2,8/ 2,4
Συν. 8β $\rightarrow$ 3,7/ 2,9
Συν. 9β $\rightarrow$ 4,3/ 3,7

Πίνακας 13β: Βαθμολογία (υπολογισμός τιμών)

Βαθμολογία
Συμ. 1α : 0, 1, 0,5, 0,5, 0, 1, 0, 0, 0, 0 $\rightarrow$ 3/10
Συμ. 2α: 0, 1, 1, 1, 0, 0,5, 0 , 0, 0,5, 0 $\rightarrow$ 4/10
Συμ. 3α: 0, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 0, 0,5, 0 $\rightarrow$ 5,5/10
Συμ. 4α: 0,5, 1,1,1, 0, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5 $\rightarrow$ 6,5/10
Συμ. 5α: 0,5, 1, 1, 1, 0, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5, 0 $\rightarrow$ 5,5/10
Συμ. 6α: 0, 1, 0,5, 0,5, 0, 0,5, 0, 0, 0,5, 0 $\rightarrow$ 3/10
Συμ. 7α: 0,5, 1,1,1, 0, 1, 0,5, 0, 0, 0,5 $\rightarrow$ 5,5/10
Συμ. 8α: 0,5, 1,1, 0,5, 0, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5 $\rightarrow$ 6/10
Συμ. 9α: 0, 1,1,0,5, 0, 1, 0, 0, 0, 0 $\rightarrow$ 3/10
Συμ. 10: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5, 1, 0,5 $\rightarrow$ 7/10
Συμ. 11: 0,5, 1, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5, 1, 1 $\rightarrow$ 7/10
Συμ. 12: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 1, 0,5 $\rightarrow$ 7,5/10
Συμ. 13: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 1, 0,5 $\rightarrow$ 7,5/10
Συμ. 14: 0,5, 1, 1, 0,5, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 1, 1 $\rightarrow$ 7/10

Συμ. 15: 0,5, 1, 1, 0,5, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5 → 6,5/10
Συμ. 16: 0,5, 1, 1, 0,5, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5 → 6,5/10
Συμ. 17: 0,5, 1, 1, 0,5, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5 → 6,5/10
Συμ. 18: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 0, 1, 1 → 7,5
Συμ. 19: 1, 1, 1, 1, 1, 1, 0,5, 0,5, 1, 1 → 9/10
Συμ. 20: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 0, 0,5, 0,5 → 6,5/10
Συμ. 21: 0,5, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5, 1, 0,5, 0,5, 0,5, 0,5 → 5,5/10
Συμ. 22: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 1, 1, 1 → 8,5/10
Συμ. 23: 0,5, 1, 1, 1, 0,5, 1, 0,5, 1, 1, 1 → 8,5/10

Πίνακας 14: Εργασιακή απασχόληση συμμετεχόντων με οπτική αναπηρία

Συμ. 1: Όχι
Συμ. 2: Όχι
Συμ. 3: Ναι
Συμ. 4: Ναι
Συμ. 5: Ναι
Συμ. 6: Όχι
Συμ. 7: Ναι
Συμ. 8: Ναι
Συμ. 9: Όχι
Συμ. 10: Συνταξιούχος
Συμ. 11: όχι
Συμ. 12: Όχι
Συμ. 13: Συνταξιούχος
Συμ. 14: Όχι

Συμ. 15: Όχι
Συμ. 16: όχι.
Συμ. 17: Εργάζομαι
Συμ. 18: Εργάζομαι
Συμ. 19 Όχι
Συμ. 20: Εργάζομαι
Συμ. 21 Εργάζομαι
Συμ. 22: Όχι
Συμ. 23 : Εργάζομαι

